

Ex -
Libris
Biblioteca
Central

de la
Diputación
Provincial
Barcelona

MARIE MAHER

EL VEL DE MAIA

Traducción de la Obra de Marie Maher

EL VEL DE MAIA

PRIMERA EDICIÓN 1924

EDITORIAL CASTELANO
MADRID

MARIA MANENT

EL VEL DE MAIA

Dietari de la Guerra civil (1936-39)

PREMI JOSEP PLA 1974

EDICIONS DESTINO
BARCELONA

R.416.858

MARIÀ MANENT

EL VEL DE MÀIA

Tràmet de la Comissió d'Història

1975

© Marià Manent
© EDICIONS DESTINO
Consell de Cent, 425. Barcelona-9

Primera edició: març 1975

ISBN: 84-233-0880-4

Dipòsit legal: B. 3.220-1975

Imprès en els Tallers Gràfics A. Núñez
París, 208. Barcelona-8

IMPRÈS A ESPANYA - PRINTED IN SPAIN

D.E

**A LA MEMÒRIA DE JAUME BOFILL I FERRO,
QUE ENS ACOLLÍ EN TEMPS DIFÍCILS**

Les estacions i les hores, els dies i les nits, les flors i els fruits se succeeixen: tal és la llei i l'ordre; la resta, els esquinçaments, els desastres, les guerres troben, malgrat tot, un indret on situar-se i s'integren en l'harmonia dels mons i de la serenitat.

STRATIS TSIRKAS
(Ciutats a la deriva)

PRÒLEG

Hi ha llibres que, si es vol evitar la gairebé segura perplexitat del lector, exigeixen una explicació prèvia. Aquest, indubtablement, n'és un. I no pas perquè s'hagi escrit sense ni la més vaga intenció de publicar-lo (són bastants els llibres que comparteixen aquesta circumstància), sinó pel fet de la seva estructura ambigua, que implica la juxtaposició contínua d'elements contrastats, el paradoxal contrapunt entre la més exquisida pau geòrgica i les crispacions i angúnies d'una revolució i d'una guerra.

Aquestes notes són el dietari d'uns anys terribles, però també l'elogi d'un paisatge i d'una gent senzilla i serena: són —ardent, potser una mica monòtona— una petita rapsòdia al Montseny. La melodia és llarga, insistent, reiterativa, perquè el cicle de les estacions passa i torna, sigui quin sigui el color de la història. Els dos temes, doncs, contínuament enllaçats i, a moments, fins diríem confosos, formen l'estranya unitat d'aquest llibre i, en rigor, els textos que l'integren podrien destriar-se en dos volums. Un d'aquests volums, el que recull només les impressions sobre el paisatge i la vida del Montseny, ja va ser publicat l'any 1949 en curta edició de bibliòfil¹. He vacillat abans de decidir-me a publicar novament, però situant-les en el mateix context originari, les notes del pas del temps pels conreus i les afraus d'aquelles terres altes. Però alguns amics d'excel·lent criteri m'han fet observar que el registre diguem-ne «històric» es lliga en aquest dietari a les circumstàncies —unes circumstàncies detonantment

¹ *Montseny. Zodiac d'un paisatge* (Barcelona, 1949).

plàcides i idíl·liques— en què vaig viure gairebé sempre aquella tremenda experiència col·lectiva. La situació d'on neix l'ambigua estructura d'aquest llibre és, doncs, reflectida en moltes de les seves pàgines; hi ha un text, però, que la resum especialment:

«Al fons, enllà d'aquest recer d'abril pur, m'ha semblat sentir algun eco sinistre, algun tro velat de la guerra. Fa prop de dos anys que passo, en brusques alternatives, del més dolç idilli geòrgic a la més dura obsessió bèl·lica; del perill de morir sota una casa de sis pisos esberlada per l'aire líquid, a la contemplació dels presseguers florits; de l'hòrrida cacera dels antiaeris a la joia de les calàndries entre els blats o al monòleg lleu, boirós dels merlots dins les barranques florides d'arços i violes.»

Aquestes reflexions suggereixen més aviat una alternança entre la pau camperola i el risc d'una ciutat atacada sovint des de l'aire. Ja es veurà, llegint les anotacions dels últims temps de la guerra, que els ressos de la violència incideixen més i més al cor mateix d'una bonança assaborida amb neguit i estranyesa, i que, als darrers dies, la violència mateixa irromp en el paisatge tranquil. Aquesta fase, ja directament bèl·lica, va ser com un tribut dolorós, com un delme dramàticament pagat en compensació dels mesos i dels anys viscuts en la pau dels conreus i dels boscos mentre, lluny, s'allargava la guerra.

Si aplicàvem, doncs, l'anàlisi prescrita per una determinada ideologia a la descripció dels esdeveniments registrats en aquest dietari, als comentaris que sovint acompanyen les anotacions «històriques» i a les breus estampes líriques implicades en el conjunt, podríem dir que és el mirall que oferia a la Revolució i a la guerra un poeta urbà i petit-burgès, arrecerat en una deliciosa regió muntanyenca. Penso, però —i això m'ha decidit a publicar uns textos que només havia escrit per a mi—, que, tal com foren recollits en aquest dietari, els esdeveniments, les converses (de camperols, soldats, polítics, escriptors) i les descripcions de l'aspecte físic de la ciutat al llarg de la guerra tenen, ja en la

perspectiva de més de trenta anys, un cert interès de document directe i d'il·lustració marginal nascuda del fluir immediat de la història, una petita il·lustració no alterada encara per les defallences del record, ni estilitzada, anys enllà, per una esmunyedissa voluntat subconscient.

He temut que, donada la mateixa monotonia d'una guerra llarga i difícil, amb no pocs períodes de desorientació i de calma, les anotacions d'aquest dietari, si es donaven al públic, fossin una mica feixugues. Però, ben mirat, hi ha en aquests textos alguna cosa més que impressions de bombardeigs, reflexions de botiguers o pagesos, diàlegs amb milicians i soldats tornats del front, hipòtesis d'intel·lectuals i evocacions de la ciutat malferida i fosca. Per bé que no hi trobareu subtils assaigs com en els dietaris il·lustres, l'angoixosa monotonia que he anomenat «desplegament cel·lular de la història» és, de tant en tant, alleujada en aquestes notes per la breu evocació d'un llibre o per l'opinió d'algun interlocutor interessant, no lligada precisament al fet de la guerra. El dietari pot acollir les reflexions d'un taverneret de suburbi sobre les expeditives tècniques de la Revolució, i també els comentaris d'Ernest Martínez-Ferrando sobre el pensament de Ruskin, o resumir el concepte de l'ànima en la poesia de Stefan George.

El sentiment predominant que es deriva d'aquestes notes és l'ardent desig, contínuament manifestat per la gent més diversa, de veure esvair-se aquell terrible malson. L'esperança s'aventurava sovint a fixar un límit, gairebé sempre pròxim, i s'especulava amb cent motius (alguns d'ells absurds) que havien de determinar l'acabament del conflicte. També sorgia freqüentment en les converses la fórmula concreta del desenllaç, i no poques vegades era evocada amb viva esperança una famosa «abraçada» del segle XIX, que acabà unes guerres cruels, per bé que romàntiques. Al marge dels extremismes inconciliables de la guerra de 1936-1939, els partidaris de la «pau civil» no eren pas solament Jacques Maritain i Alfredo Mendizábal i els seus amics: eren

molts els qui creien desitjable i possible una pau negociada i, al capdavant, fraterna. L'autor d'aquestes notes, que s'equivocà tan sovint, en el seu optimisme, fixant successives dates d'acabament de la guerra, era bastant escèptic sobre les possibilitats d'un compromís serè, d'una fórmula que no impliqués el triomf d'un dels bàndols en lluita. Donat el context històric, en aquells anys de desfermades passions a Europa, semblava difícil la solució concordada que era l'ideal compartit per molts, i de molt diverses tendències.

El present dietari recull aquestes esperances, les reflexions dels optimistes i l'amargor dels decebuts, però potser no expressa prou clarament la impressió d'irrealitat que feia, de vegades, el món de plàcida bellesa rural on vaig viure la guerra. La guerra era, llunyana i tot, la realitat única: crua, dura, terrible, inacabable. El sègol adormit, les ovelles daurades pel sol de la tarda, l'aigua clara sota els pollancs o el flauteig del cucut en les velles rouredes eren, ben mirat, com una sorneguera il·lusió, com aquell vel de *maia* dels seguidors del brahmanisme: l'enganyosa irrealitat d'un Univers fet d'aparences, d'un «torrent de movedisses quimeres». Jo sentia, no pas sense torbació, la contínua imbricació d'aquella dolça pau inexplicable i de la tràgica realitat de la guerra. Era una increïble simbiosi. Veia el terrible perfil de la guerra a través d'un vel de núvols delicats, de pomeres florides, de faigs d'abril o de tardor; i quan em trobava, a ciutat, amb la més implacable violència, m'apuntava tot d'una, cor endins, l'esperança de retrobar, al cap d'un dia o dos, aquell dolç i plàcid paisatge. La irisació del vel s'esvaí, diria que per sempre, en els darrers dies. Recordo encara l'estranya, l'encongidora impressió que em feien aquells mateixos camps, aquells mateixos castanyers majestuosos l'endemà dels dies crucials, quan quedaven sobre l'ordi o les farigoles embalatges de municions o càpsules d'obusos antiaeris. Durant molts anys va ser per a mi un paisatge fadat, profanat, *hanté*, absolutament diferent del que, en la meva joventut, m'havia estat el marc de tants dies feliços.

Setembre 1971

1937

19 gener. Avui fa sis mesos que començà la guerra. Som en un racó de muntanya, tranquil i solitari, ben diferent d'aquella ciutat frenètica, tràgica, incendiada del 19 de juliol. Recordo que la vigília vaig trobar al tramvia un minyó cubà: feia molts anys que no el veia. M'aconsellà que aquella nit no sortís, perquè «passarien coses». Però feia tant de temps que s'esperava el daltabaix! Es digué aquell dia que s'havien sublevat les tropes del Marroc, que desembarcarien a la Península.

Al vespre la ràdio escampava decrets i més decrets destituint generals i llicenciant tropes. Allò era l'aplicació estricta de les teories d'un llibre rus, afluït feia pocs dies per algun diari: *La tècnica del contracop d'Estat*. Però els soldats llicenciats no s'assabentaven de llur bona fortuna i seguien sotmesos als generals rebels. Nit enllà, la ràdio dels rebels de Sevilla anuncià l'alçament. Hi havia una dura lluita a la ciutat, i el locutor advertia que els ràdiooients no s'alarmessin per les canonades que se sentien al barri de Triana. Entremig de les noves donaven música lleugera: cançons de moda, marxes militars, «cante jondo». La melodia vulgar i agafatosa de *Soy un pobre presidiario* em turmentà llargament quan ja era al llit. Encara avui és per mi una de les sensacions més vívidament evocadores d'aquells moments d'angoixa. Sang i cançons: *voilà l'Espagne*. Em ficava al llit amb el propòsit d'adormir-me i no escoltar més la ràdio. Però no podia. Almenys vaig alçar-me quinze vegades, fins que, a les quatre de la matinada, després de prendre un hipnòtic, em vaig adormir.

Vaig dormir fins a les onze. Des de la cambra de la Josefina —la nena menuda havia nascut feia només quatre dies —es veia

una gran bandera de la Creu Roja al Policlínic. Passaven autos amb gent armada i els clàxons feien tres tocs, el primer una mica separat dels dos darrers, ràpids: *Tut... tu-tut*, com el cant de la guatlla. Aquells tres tocs nerviosos, inacabablement renovats, van ser l'obsessió d'aquells dies. Del matí al vespre, i en plena nit i tot, no paraven. *Tut... tu-tut! Tut... tu-tut!* De tant en tant sonaven trets. Es deia que cremaven l'església de la Bonanova. Aquella nit hi havia hagut lluites terribles a diversos punts de la ciutat. La gent parlava de milers de baixes. Passaven ambulàncies sovint i la gent armada dels cotxes tenien l'aire excitat, la cara pàl·lida.

A la tarda vam pujar al terrat. Es veien diversos incendis i sonaven trets de fusell i canonades. El dilluns es van veure més fogueres encara: quinze, potser vint. Hi havia un silenci estrany en la tarda tranquil·la.

Gairebé cada dia havíem d'apartar la taula, a l'hora de menjar, perquè sonaven trets a la vora. Jo feia posar els nens en un angle del menjador, on no hi hagués perill. Pels balcons es veien banderes angleses i franceses. La gent saludava amb el puny clos els milicians armats. Una tarda, pel Passeig de la Bonanova, vaig veure un grup de quatre o cinc xicots de 9 a 12 anys, comandats per un bordegàs de 13 o 14, que duia a la mà un revòlver lluent. El portava amb una inconsciència absoluta, com si fos el ventall d'una dama. Ràpids, els minyons travessaven el carrer amb aire de facècia, engrescats. Aquella fou una de les escenes de la Revolució que més m'impressionaren. Era com un símbol terrible.

Un altre dia, vora la clínica del Dr. Rabassa, hi havia uns cotxes aturats. Va passar una ambulància, la creu vermella sobre el fons blanc. S'aturà un instant al mig del carrer; un home gros, amb brusa d'infermer, s'acostà al xofer de l'ambulància i va dir-li:

—Que aneu a deixar aquest mort?

I, davant la resposta afirmativa de l'altre (vaig comprendre-ho per la gesticulació), li indicà l'indret on havien de recollir algun altre cadàver, abandonat a la carretera. No vaig sentir el final

de la conversa, però el gest d'aquell infermer resultava prou eloqüent. La collita de morts era abundant, aquells dies.

Després d'unes setmanes d'angoixa, de depressió terrible; després d'aquelles nits negres de la ciutat, amb els llumets de gas tot just visibles al llarg del carrer desert; i d'escoltar interminablement les noves tràgiques i els discursos violents i inflamats de la ràdio, barrejats amb la música més absurdament incongruent i lleugera, ens vam instal·lar en aquest recer muntanyenc, on la pau verda dels arbres semblava un paradís.

Els primers dies prenia banys de sol, bevia àvidament l'aigua glaçada. Era un oasi tranquil en un món de tragèdia. Els nens jugaven sota els avets. Passàvem llargues estones damunt l'herba, entre clavells de pastor i campànules blaves. El regust de la mort, la imatge del foc i de la sang s'esvaïen com un malson.

Després de l'estiu, la tardor, amb faigs color de púrpura i d'aram, la flor de la vidalba abocant-se pels arbres com una cascada cotonosa. I, més enllà de l'octubre, els boscos nus, color de mare de vi, amb les taques negres dels avets, com uns rengles de penitents amb caputxa.

Llegia, sobretot, història. Cercava el parallelisme de les coses d'antany amb les angoixes d'ara. Esbrinava el misteri del mal, abisme vertiginós, amb Joseph de Maistre. També llegia els teoritzants de la Revolució: Marx, Engels, Lenin. Aquest i Marx semblen conèixer (un diria que es creuen beneficiats per una revelació extraordinària) el secret de la inexorable evolució històrica *immediata*: el món serà, fatalment, així i així a la caiguda del capitalisme. No són, però, profetes de llarg abast. La dictadura del proletariat, sí. Però, ¿com serà exactament el futur remot, la societat sense Estat, la fase del Comunisme perfecte? Aquesta fase, segons Lenin, no arribarà fins que els homes s'hagin renovat moralment, s'hagin alliberat d'una herència que els corrompia. L'home innocent, l'home pur de Rousseau, és al fons llunyà —i a l'inici— de la doctrina comunista. L'home lliure, bo, angèlic. Però, de moment, dictadura del proletariat, mà de ferro, camí infal·lible cap a la perfecta Llibertat, cap al Paradís vague de la llunyania.

20 gener. Els matins anem a fer llenya. Portem unes bones saques plenes de troncs de ginestera o de ginebró. El ginebró fa com una olor litúrgica: tota la casa se'n perfuma. Del menjador estant veiem el Canigó i altres cims pirinencs, ara nevats, que amb els canviants de la llum són un espectacle magnífic. La neu és adés rosada, adés d'or pàl·lid, blavosa o de cendra. Ara sí que comprenc la imatge de Verdaguer: «El Canigó és una magnòlia immensa». De vegades, al volt de la muntanya, amb els relleus finament acusats d'ombra, hi ha com un halo de color de lilà i més amunt el cel és foc i blau pur.

Cap al tard anem al poble a recollir noves de la guerra. A desgrat d'aquesta pau muntanyana, la guerra ho penetra tot. Gairebé cada nit somnio escenes bèl·liques, més o menys estilitzades. Dies enrera somniava un estrany canó, tot de cristall, que disparava sense treva. I una altra nit em trobava en un estranya cabina de vidre: els obusos passaven damunt nostre i queien més enllà. A mig matí esperem àvidament la ràdio. Serà una guerra llarga. Si s'acaba a darreries d'abril ja serà prou aviat. Gonzalo de Reparaz resumia, fa pocs dies, la situació internacional en relació amb la guerra espanyola d'una manera que em sembla justa: les democràcies —deia— temen més el comunisme que el feixisme. La República no pot esperar un ajut efectiu del proletariat mundial perquè, encara que els obrers del món tenen una solidaritat doctrinal amb la Revolució espanyola, per temperament no aniran a la lluita, a l'acció decidida a favor seu, que fóra la Revolució social als altres països. *Pedirles que nos imitaran —diu— sería mucho pedir, y si les llaman a son de tambor a llenar los cementerios irán, como fueron en 1914. No se alzarán contra su propio ejército, como con escándalo de sus amos hemos hecho los iberos. Precisamente ese ejemplo es el que ha sembrado el rencor contra nosotros en todas las cancellerías. Por eso no debemos contar con la ayuda de nadie.* I tot seguit afegeix: *Estamos solos frente al fascismo universal. Esta es la verdad, pero no debe asustarnos.* El Quixot té avatars infinits. Realment, no cal espantar-se. En algun diari he llegit que, un cop esclafat el feixisme a la Península, l'Exèrcit de la

Llibertat anirà a esclafar el d'Itàlia, el d'Alemanya i fins i tot el del Japó.

21 gener. Fa un gener molt benigne. Sol tebi, cel pur, amb algun núvol blanc, com una llarga cascada que el ponent aboca damunt la muntanya. El dia 13, a quarts d'una, estàvem a 34 graus al sol. En canvi, el dia 11 de desembre va nevar bastant (encara queda alguna petita congesta als cims pròxims). El 14 vaig anar a Borderiol, on el peu s'enfonsava en la tofa flonja i intacta. El vent alçava una polsina pura, que brillava al sol. Als cims, el polsim de la neu semblava un fum de plata.

Pels pendissos blancs lliscaven uns minyons amb *luges*. Casquets de llana, galtes roges, vitalitat i joia del fred i de la jove-nesa. La guerra, que lluny! Però cor endins no ens abandonava.

22 gener. Ahir va parlar Azaña, a València. El punt culmi-nant de la seva vehemència va ser quan va dir que no admetia ni la més lleu ombra de dubte sobre la legitimitat del Govern de la República espanyola. *Antes perecer* —va dir. Això sembla una resposta contundent a un dels punts de la mitjanceria pro-poseda per França i Anglaterra: la celebració d'un plebiscit. I també respon, potser, als articles publicats per Alcalá Zamora a Ginebra, segons els quals el Front Popular va obtenir la ma-joria parlamentària gràcies a la violència i al frau.

Azaña negà que el poble espanyol es bati pel Comunisme. *Dicen que nos batimos por el Comunismo. ¡Qué disparate!* Se-gons ell, si Espanya lluités pel Comunisme, només es batrien els comunistes. Però lluiten també republicans, socialistes, sindicalis-tes, burgesos —*que también se baten los burgueses*—. Diu que no sap com s'organitzarà Espanya l'endemà de la victòria: el nou règim serà el que vulgui el poble. Però més endavant afirma que serà el triomf de la República i que cal evitar, fugint d'un militarisme *arrogante y autoritario*, de caure en un militarisme *demagógico y tumultuario, más funesto que el otro y técnica-mente menos eficaz*.

Azaña és un liberal típic i es nega a reconèixer la gran crisi de la democràcia espanyola. Sembla creure en la possibilitat del seu èxit en una nova etapa, després de la guerra. Però a Espanya no sembla possible, ara com ara, altra cosa que una dictadura roja o una dictadura blanca. En la hipòtesi d'un triomf del poble, és ingenu pensar que els comptadíssims *burgueses* que es baten imposarien la seva República democràtica a la massa enorme de l'exèrcit de marxistes i anarquistes. És clar que Azaña ha parlat de cara a Ginebra. Però la realitat és que els republicans burgesos no controlen la Revolució, ans hi van a remolc.

23 gener. Som a ple hivern, però la llum ja té un bri d'alegria primaverenca. El sègol comença a verdejar. Si un mira de prop les branques nues dels castanyers, s'adona dels petits borrons rojos, on es comprimeix la vida nova. Ahir vaig veure els primers brots d'un roser silvestre. Però són lluny encara les flors que alegraran aquestes esquifides pomeres del quintà, de soques rovellades de líquen... Els galls canten llargament a migdia, en el sol tebi. Pels camps pasturen una cabra, un anyell solitari. Un ase es rebolca davant la caseta grisa. Una noieta amb vestit vermell baixa pel camí amb un feix de llenya. I, enllà, hi ha la gran fageda esquelètica, l'avetosa fosca i esparsa, les ditades de neu.

Hi ha mots deliciosos en el lèxic d'aquest país: *estritllar-se*, per exemple, en el sentit d'asserrenar-se. «Semblava que faria mal temps, però el cel ja s'estritlla», em diu un pagès. I un altre dia, després d'un període de glaçades, el ponent més tebi desfeia la terra dura, aprimava el cristall opac dels camins. El mateix camperol em deia: «Avui fa un vent de dolçor». Quina expressió més bonica! I encara: «El temps s'ha amoriscat força».

24 gener. El 31 de desembre, que vaig ser a Barcelona, l'amic F. em feia notar l'esvaïment de la vibració revolucionària dels primers temps de la guerra. Efectivament: a penes es veu cap mocadoret roig i negre, ni escarapelles anarquistes, ni milicianes

amb granota blava i llavis pintats. És cert que la Revolució s'aburgesa o que el petit burgès frena la Revolució. Recordo el frenesí de les primeres setmanes: les parades a la Rambla i al carrer de Pelayo, amb innúmers mocadors «CNT-FAI», retrats de Marx, Lenin, Ferrer i Guàrdia, cinyells per a pistola; i altres objectes menys bèl·lics o revolucionaris, com sabó d'afaitar, mitjons i samarretes, encenedors, impermeables, corbates, tot plegat alternant amb parades de llibres pornogràfics i marxistes (en bona companyonia amb el retrat d'Ossorio y Gallardo). Segons l'amic F., ja es destaca clarament la nova burgesia que la guerra ha enriquit. Els cinemes són plens; als cafès diu que els nous rics s'exhibeixen abraçats amb noies molt maquillades. Hi ha qui creu que aquesta nova burgesia i la petita burgesia d'abans acabaran per fer esbravar la Revolució. Però el cert és que encara hi ha presons i cementiris clandestins a Barcelona.

25 gener. Quin vent, ahir i aquesta nit! Els avets del parc s'agitaven com una herba. Se sentia xiular i gemegar el vent, amb un realisme només comparable al de les bones pel·lícules, i, del llit estant, el brogit dels arbres recordava el pas d'un avió. Cap al tard, una llarga barrera de núvols s'estenia paral·lelament a les muntanyes de Sau: uns núvols espessos i flonjos, d'un color gris fosc, però amb els contorns d'un rosa daurat incomparable. El sol aclaria els alzinars, i els roures marcits destacaven llurs contorsions al grat del vent, barrejats amb les alzines fosques.

26 gener. He arribat a Barcelona a primera hora del matí. Molt poca circulació de cotxes, per manca de benzina. A les fleques hi ha llargues cues de gent. En una d'elles, al carrer Major de Gràcia, ben bé s'aplegaven 500 persones. A la plaça de Catalunya, unes tendes d'escoltes, on es recullen diners; prenen el sol els coloms, alguns infants amb mainadera, obrers, milicians. Dos enormes retrats —vermell i negre— de Lenin

i Stalin presideixen la plaça, penjats a la façana de l'Hotel «Colón» (avui local del PSUC). He vist una miliciana, bastant bonica, al Passeig de Gràcia: vestit masculí, pistola, gorra amb «galteres» cordades a dalt, cabellera llarga i aire descarat. A la tarda plouia i, sota el cel de plom, davant les fleques hi havia interminables corrues de paraigües lluent. Diuen que molta gent es passa tota la nit al carrer, fent cua. Cues per comprar pa, cues pel carbó, els ous, la llet. A l'Ateneu, deu o dotze persones aturades davant d'un poderós altaveu. *Nosotros, los hombres de la CNT y la FAI...* deia una veu formidable. Els fanals tenen una llum blava, fosca, trista.

27 gener. Ahir vaig parlar amb un amic meu, home intel·ligent i objectiu, que tampoc no creu possible una solució intermèdia entre dictadura roja i dictadura blanca. En això, ell i jo dissentim de Mr. Eden i de Mr. Neville Chamberlain. Diu que ell va viure els primers dies de la Revolució. Anava com a xofer del seu cotxe, queoferí a la Creu Roja. Va veure l'indret on van caure els primers assassinats de la Rabassada, entre ells vuit jesuïtes.

L'Humanité publica llargues i apassionades informacions sobre el procés dels trotskistes a Moscou. També acusa el POUM d'ésser agent dels rebels d'Espanya. Garcia Oliver, en una conferència, ha fet una crítica duríssima de la Revolució, de la manca d'un *ideal nacional*, del sentit epicuri, immediatista del proletariat revolucionari espanyol. Demana la creació d'un gran exèrcit regular i reclama un generós esperit de sacrifici, sense els quals veu impossible la victòria. Em sembla que la seva visió és la més justa, la més realista, la més coratjosa de les que han expressat els dirigents obreristes durant la guerra civil.

Al vespre tornem al poble. Plou, fa un vent fortíssim. Però la lluna, a través dels núvols, aclareix una mica el camí.

28 gener. Estic refredat, afònic, i no em moc de casa. Al Pirineu ha nevat molt. A mitja tarda el Canigó, d'un blanc daurat,

apareixia a ple sol entre dues masses fosques: les muntanyes morades d'Olot, a sota, i al damunt un llarg núvol de plom, que tallava els cims nevats amb una ratlla horitzontal precisa.

En un magazine anglès, *Controversy* (gener), llegeixo aquests mots de Colette Audry: «...la història europea, d'ençà del gener de 1933, i en especial els esdeveniments d'Espanya, demostren que l'alternativa «Socialisme o Feixisme!» es troba ara irrevocablement davant nostre». Aquesta professora de Rouen tampoc no coincideix, doncs, amb Mr. Eden.

29 gener. Avui també em quedo a casa. Fa fred i vent. Al caient de la tarda, els pardals estarrufats prenen el sol voluptuosament a les branques fines del tamariu despullat. Uns núvols blancs, ràpids, freguen tot just el cim de la gran muntanya metàl·lica, de color d'acer.

Llegeixo els discursos de Jordi Dimitrov al VII Congrés de la Internacional Comunista. Hi dona una orientació mundial per a la lluita contra el feixisme. El seu lema és: «Front Popular a tot el món!» Però algú creu que els Fronts Populars són la màquina més perfecta que s'ha inventat per a la fabricació del feixisme.

30 gener. Continuo llegint els discursos de Jordi Dimitrov, pronunciats el mes d'agost del 1935. Se'n desprèn el paper directiu de Rússia a la III Internacional i la por de l'URSS d'ésser atacada per Alemanya. Tot el moviment revolucionari mundial vol posar-se sota el guiatge de Stalin. És una enorme activitat preparatòria de l'imperialisme rus estalinista. Els seus enemics, a més del feixisme, són la socialdemocràcia (II Internacional) i les desviacions dels qui Dimitrov anomena «sectaris d'esquerra» (trotskistes).

31 gener. Han vingut a casa, tornats del front aragonès, dos milicians d'una casa veïna. Eren en un sector molt avançat i diuen

que allí els contingents de Franco eren principalment moros. Diu que 300 milicians en van fer fugir 4000. Un dia, però, se'n van trobar un a pocs passos de la trinxera. No duia fusell: només bombes de mà. «Sort que ens en vam adonar; si no, hauria fet una carnisseria». Es veu que passen llargues setmanes i fins mesos d'inactivitat. Són tan a prop de l'enemic que es parlen, s'insulten, es canten cançons. Un vespre diu que els milicians cridaven als altres: «Si voleu que cantem, tireu un tret. Però enlaire. No ens mateu, ch?». Al cap de poc, efectivament, va sonar un tret i els minyons es van posar a cantar.

D'horror, és clar, no en falten. En certa ocasió «vaig sentir un soroll com si s'hagués reventat una arma, i era que havia esclatat l'obús d'un morter. Un company nostre cridava: —Ai, que no tinc peus!— Li van haver de tallar les cames». Un altre dia van preguntar, per facècia, a un oficial moro ferit, quant volia d'un capot molt bonic que portava. «En va demanar setze duros... Però s'estava morint!»

1 febrer. Plou. Però és una pluja d'aire primaveral, amb grasses boires lentes al llarg dels boscos. Una humitat vasta i poc freda.

Llegeixo el darrer llibre d'André Gide, *Retour de l'U.R.S.S.* És una diatriba molt dura, i es comprèn que l'autor hagi estat acusat de trotskista per part dels incondicionals de Stalin. Diu, per exemple (pàg. 67): *Et je doute qu'en aucun autre pays, fût-ce dans l'Allemagne de Hitler, l'esprit soit moins libre, plus courbé, plus craintif (terrorisé), plus vassalisé.* Gide afirma, en el pròleg, «que els errors particulars d'un país no basten a comprometre la veritat d'una causa internacional, universal» (pàgina 17). ¿Per què, en canvi, ataca globalment la religió i l'Església i no les desviacions particulars d'uns homes, d'un moment històric en què foren comesos «abusos de poder» amb llur connivència? Un dels retrets més insistents que fa a l'URSS és la despersonalització, l'uniformisme moral dels russos. Però això és degut només als errors de l'estalinisme?

2 febrer. Dia clar, assolellat, tebi, després d'una setmana de vent i pluja. Hem anat al Noguer. Als llocs obacs hi ha gebre: blancor grisa i guspirejant sobre el color càlid, torrat de les fulles mortes. Al lluny ja xiula un merlot. Dues grives reposen, confiades, en un gran castanyer nu, contra un fons de muntanyes blaves i blanques. Senyal del temps: enormes roures tallats per terra. Dins el Noguer, retrats solemnes, olor d'humitat. Uns caçadors de vint-i-cinc anys enrera al peu d'un saltant d'aigua glaçat, fantàstic, com una pintura surrealista.

Vora l'estany salta una merla. Al quintà llauren els bous. Una mallerenga diu, en grups de tres notes, la seva monòtona melodia.

3 febrer. Ja fa bastant temps que mengem moltes farinetes. És una menja saborosa, nutritiva i barata. Afortunadament, no falten patates ni ous. En temps durs com els d'ara es veu més que mai la importància de la terra, de la riquesa agrícola. Un se sent més segur en un país de conreus, amb densa població de xais, porcs i gallines.

Avui ha fet bon temps. Una mica de vent, però no pas fred. Al matí cantaven les cogullades.

4 febrer. Sortim a mitja tarda. Fa vent. Núvols gris clar, gris fosc, allisats per la ventada. Els Pirineus són una mica velats. Tot d'una, al Canigó i a d'altres cims la neu es daura pàl·lidament sota el cel esvaït. A ponent floten unes ramades de nuvolets uniformes, allargats, com translúcids cetacis. Les branques fines dels castanyers es dibuixen contra el cel gris o blau pàl·lid, contra la neu lleument encalitzada, damunt les ginesteres agitatedes i verdes. El Montseny té una llum sense contrastos: muntanya d'un verd rossenc, amb la massa moradencia dels boscos sense fulles i ratlles fines de neu als cims. Començo a llegir *Maria Antonieta* de Zweig.

5 febrer. Aquests dies, al nostre veïnat de «les Paitides» (una dotzena de cases grises, aclofades entre els sembrats, amb olles blaves d'alfàbrega o d'herba de Sant Segimon a la finestra) s'ha celebrat diverses vegades la gran festa rústica de l'hivern: la matança del porc. Hi conviden amics, parents, veïns, grans i xicalla. Beuen «barreja» (vi i anissat), mengen carquinyolis i tasten les primícies de la víctima: tanta carn trinxada, budells, sang damunt les taules i l'olor densa que se'n desprèn arriben a fer angúnia. Però els camperols mengen, bromegen, contenen acudits, especialment critiquen les flaques femenines. En aquest ram de blasmes, el marit de la Carmeta és un dels més eminents, Bernat Metge rústic.

6 febrer. Quin dia primaverall! Al matí, sortint cap al parc, ja m'adono que els pardals xerrotegen d'una altra manera: no pas com a l'hivern, sinó amb autèntica alegria abrilenca. El sol és tan càlid que ens podem asseure a l'herba, sota els avets, com en plena canícula. Anem a buscar llenya i tornem suats. Els borrons dels castanyers s'inflen de mica en mica, color morat lluent, amb una taca de flama. A la tarda hi ha uns núvols com de pastel, sense malícia, mescla de grisos dolços amb el blanc més pur. A contrallum s'accentua el verd tènue del blat i del sègol. Canten aloses, mallerengues, potser un merlot llunyà.

7 febrer. Vaig a ciutat, perquè m'han dit que el meu amic Langdon-Davies, periodista anglès, em vol veure. Tinc la sort de trobar-lo al capdavant del Passeig de Gràcia: amples espatlles, vestit gris, cara roja de sant Jordi. Està molt content de veure'm. M'abraça. Diu que, al principi, l'opinió anglesa d'esquerra no s'interessava gaire per la guerra d'Espanya, però des de primers de novembre, a causa de la resistència de Madrid, es començà a entusiasmar. «És trist de dir-ho: però al poble anglès li agraden els qui guanyen.» Es queixà de la premsa conservadora i de la catòlica, favorable als franquistes. Diu que els comunis-

tes anglesos estan molt preocupats per l'actuació dels elements anarquistes d'Espanya, entre els quals ell tem que puflulen molts agents provocadors. Li pregunto si creu que la guerra serà llarga. «No es pot dir res —contesta— perquè aquest conflicte s'ha convertit en una qüestió internacional. Jo crec que s'acabarà en una conflagració europea.» Li dic els meus dubtes, però insisteix que Alemanya vol la guerra. «Nosaltres estem, si fa no fa, com vosaltres. Demà precisament cada anglès rebrà una màscara antigàs. Això esclatarà qualsevol dia.»

Tot seguit, però, concedeix que el conflicte general pot trigar encara un parell d'anys.

8 febrer. Dia assolellat, una mica ventós, però tebi. Poca circulació, al matí. Llargues cues a les fleques. Uns vellets prenen el sol en uns bancs de pedra, vora el brollador que hi ha a l'entrada de Gràcia. A migdia tinc una llarga conversa amb Langdon-Davies al bar «La Lluna». Diu que actualment lluiten 60.000 alemanys al costat dels rebels. Li pregunto: «Però vós, és clar, confieu en la victòria dels governamentals?» Fa una ganyota: «Si pot deturar-se la tramesa en massa d'alemanys...» Assegura que els italians també ajuden molt els franquistes. A Mallorca hi ha hagut (no se sap si hi són encara) centenars d'avions de procedència italiana. Però no creu que Catalunya hagi de témer un atac per mar, perquè Anglaterra no permetrà que Itàlia ataqüi *openly*. Opina que l'atac vindrà per terra, de la banda de Terol.

Li conto que, aquests darrers temps, he llegit bastant Marx i Lenin. Diu que no li agrada el dogmatisme de certs comunistes, que converteixen aquests dos doctrinaris en la Bíblia marxista: l'Antic i el Nou Testament. Després parlem de finances. És completament cert, segons ell, que a Anglaterra la pesseta de Franco té una cotització molt més favorable que la republicana. Els canvis, en relació amb la lliura, són 70 i 150 respectivament. «Això és absurd —comenta—, ja que la pesseta dels rebels no té cap encaix or. Però ningú no pot treure del cap dels

conservadors anglesos la convicció que guanyarà Franco.» Tor-nem a parlar de la premsa: li pregunto per quina raó no es venen ací els diaris del seu país. «Perquè tots, llevat del *News Chronicle*, són favorables als franquistes.» «Però i el *Manchester Guardian*?» —objecto—. «Bé, doncs: tots menys aquests dos.» Diu que prepara un llibre sobre l'anarcosindicalisme català. Comenta que els més «místics», en aquesta lluita, són els de la FAI. Cremen amb furor les esglésies perquè creuen que allí resideix un poder real que els amenaça, i per això el volen destruir. No opina que, en conjunt, aquesta sigui una guerra religiosa. Jo esmento el parer contrari de l'escriptor francès Ramon Fernandez (expressat en un article de la revista *Vu*). Abans d'acomia-dar-nos parla molt despectivament de l'anarquista nord-ameri-cana Emma Goldman.

Quan he tornat a Viladrau, al tren hi havia tres milicians estrangers —un belga i dos francesos— de la columna Ascaso. Un d'ells estava completament embriac. Cabell gris, cara roja i embotornada. Els seus companys el pataquejaven perquè no s'adormís. «I això també li passa al front?», pregunto a un d'ells. I em respon: «Sí; sempre està d'aquesta manera».

9 febrer. Fa vent. Anem a buscar llenya. Arreu dels alzinars fumen carboneres.

Ahir amb l'amic Langdon-Davies també vam parlar de Rússia. Segons ell, molts marxistes lamenten que el comunisme, en comptes d'implantar-se primer a Rússia, no s'hagués instaurat a Espanya. «Així hauria tingut un caràcter menys rígidament dictatorial, més *llibertari* (encara que no pas en el sentit anarco-sindicalista, és clar).» També em va dir que creu inevitable, a la llarga, una topada violenta de la CNT i el POUM, per una banda i la Generalitat i la UGT per l'altra. Els trotskistes —diu— són contrarevolucionaris, per bé que vulguin presentar-se com els *purs*.

10 febrer. A la tarda anem a buscar quars. Trobem algun cristall transparent i minúscules ciutats blanques de torres hexagonals, inclinades com la de Pisa. L'Albert cerca apassionadament en l'esquei del marge, entre els esbarzers, remena les pedres amb un ferro i a cada moment em compareix amb noves troballes. La muntanya, al caient de la tarda, es torna més morada; la neu del cim sembla unes vetes de quars entre la terra fosca.

El diari lamenta amargament la caiguda de Màlaga: es veu que ha produït una gran depressió. S'aprofita aquest nou contratemps per a proclamar una vegada més la necessitat de la disciplina, de l'obediència estricta a les ordres del Govern. Ja fa prop de set mesos que no es diu altra cosa.

11 febrer. Avui els masovers han mort el porc —més ben dit, un parell de porcs. Un dels homes que han vingut contava que va parlar fa pocs dies amb un amic seu de Vic (ciutat on han estat executades, segons es diu, unes 400 persones), i li explicà que ell havia mort molta gent. «Al principi em feia angúnia; però després despatxava els homes amb la mateixa tranquil·litat amb què tu mates les "cuques" (els porcs).» Certament, com deia l'escriptor rus Ilja Erenburg, parlant de Madrid, «la mort s'ha convertit en un simple detall».

A la tarda, llarga tertúlia amb Ernest Martínez-Ferrando.

12 febrer. Llarga conversa, al matí, amb el senyor Pauet, botiguer de la Torrassa, home primari i bonhomiós, de llenguatge gruixut: típic senyor Esteve de suburbi. Gorra, jersei, mocador de seda al coll, sabates noves. Conta coses molt curioses de la Revolució, precisament d'aquell indret on la immigració de gent del Sud és més abundosa.

Ja als primers dies, van enganxar-li un paper a la vidriera de la botiga (alhora taverna i tenda de queviures). «Quan vaig veure aquell paper, vaig dir a la meva senyora: —Noia: estem fotuts». Al cap de pocs dies, va anar-hi un del Comitè i va

anunciar-li que cada vespre passarien a recollir l'import del «calaix». Després, amb camions, van emportar-se-li moltes cargues de vi —el que més dolia al senyor Pauet era un cert vi ranci admirable—. Ha explicat que un dels dirigents més destacats de la Torrassa havia estat sempre molt pobre i ara nedava en l'abundor. Fa poc va morir-se-li una criatura, i els veïns i amics, en ser a casa seva, van veure, meravellats, que a la cambra del difunt havia posat una imatge antiga magnífica i tot de sants per les parets! (Probablement aquell murcià formava part d'alguna de les patrulles que, quan fan escorcolls, cremen o destrueixen rosaris, estampes, quadres i imatges religioses). Diu que un milicià dels conspicus de la Torrassa —el senyor Pauet el coneix— es va casar recentment i es posà un pis de príncep amb mobles i objectes requisats. Un llit magnífic —amb quatre matalassos—, un armari de tres llunes «amb dibuixos als costats, que val qui sap els diners». Però ara (ho ha sabut fa poc el senyor Pauet), quan el milicià entra a casa seva, diu que tot aquell luxe l'espanta. «Si pogués canviar tot això en un tancar i obrir d'ulls, de bon grat ho faria.»

Ens parla d'una reunió que els pagesos del poble van celebrar el diumenge passat, en la qual acordaren lliurar al Sindicat o al Municipi tot el blat i la farina que tinguin a casa. Però avui som divendres i els camperols encara no han complert l'acord. També els van exigir que lliuessin immediatament les armes, però ells s'hi neguen dient: «Si de cas, ja les farem servir nosaltres».

A la tarda anem a Vilarmau. Cel gris i plata. Diuen que nevarà. Olor de fum de carboneres, com flaire de quitrà, evocació marítima.

13 febrer. L'amic M.F. coincidia amb mi sobre l'actitud d'Anglaterra en l'actual conflicte. Diu que un conegut seu (un tècnic de l'Escola de Guerra) va anar a Londres per treballar a favor del Govern: però els van donar un te i els van fer marxar de seguida. La caiguda de Màlaga ha causat, realment, una forta

depressió. En Benet Fornells m'explicava avui que recentment va sentir un conductor de tramvia que es queixava de les falsejats de la Premsa. «Tot són victòries —deia—, tot són avenços, però ens claven unes grans pallisses. A veure si, de victòria en victòria, acabarem perdent la guerra!»

14 febrer. Passem bona part del matí a Rosquelles, avui esdevinguda una casa històrica, un indret de pelegrinatge literari com les cases de Keats o de Goethe. Arreu hi ha l'empremta de la personalitat poderosa de Jaume Bofill i Mates: la decoració de la casa, els mobles, els petits detalls reflecteixen la curiosa mescla d'aquell noble esperit, fet alhora d'austeritat i refinament, de franciscanisme i sibaritisme. Hem vist la seva cambra, el vestit de pana, la pallola que tantes vegades havia dut pels camins montsenyencs. Hem vist l'alegre galeria on treballava, amb els llibres, les cortinetes de quadres blaus, la banderola catalana en un vas, un gravat del XVIII (*Costume espagnol*), un petit canó de bronze que es feia disparar amb pólvora autèntica.

Per la ràdio hem escoltat durant bella estona el míting d'avui, celebrat a la Plaça de Catalunya. Apellacions a la unitat, però crítica de les consignes d'altres partits (especialment del PSUC) amb els quals hom vol unir-se més efusivament. Els representants del front d'Aragó es queixaven que són sabotejats, que no tenen prou armes. Un de la Joventut Comunista Ibèrica deia que cal fer la guerra, però alhora intensificar la Revolució; que, després del triomf, els obrers espanyols aniran a alliberar el proletariat de França, d'Anglaterra... Molt pocs aplaudiments.

15 febrer. Diu que dissabte a la nit hi va haver un fort bombardeig naval a Barcelona. La gent del poble ja ho suposà, perquè l'electricitat va apagar-se des de les 10 fins a les 11. Avui he començat a llegir un llibre de Bessedovski sobre la Revolució russa. Intrigues, lluites internes, horrible carnatge. Com s'assemblen les revolucions!

Cap al tard vaig a la masia anomenada El Martí. Els arbres nus es dibuixen delicadament contra el cel. Contemplo llarga estona les branques negres, els més fins braquillons destacant-se sobre els núvols gris-blau o el cel de posta, groguenc, viola pàl·lid. Les cogullades canten entre dos foscants. Una grassa merla salta i picoteja en la sorra neta del camí. Al cel, la lluna prima i una única estrella.

16 febrer. Arribo a Barcelona a tres quarts de 10 del matí. Pel camí, el senyor B., súbdit francès, em contava que Ovsenko, el cònsol rus a Barcelona, ja està bastant tip de la Revolució espanyola, i comenta en els cercles íntims: «Això no és una Revolució: és un conjunt de gàngsters desfermats». A un amic del senyor B., un suís, empleat al consolat del seu país, li van requisar el cotxe quan estava aturat davant del consolat i malgrat que portés la bandera suïssa.

Al Passeig de Gràcia he vist passar l'enterrament de les víctimes del bombardeig del dissabte. Han passat divuit cotxes de morts, amb flors, corones, un gran cor de flors blanques. La multitud (obrers, milicians, noies) anava sense banderes ni música. Abans de passar el seguici, a la Diagonal i al Passeig de Gràcia ja l'esperava molta gent: alguns llegien el diari; he vist una noia que esperava l'enterrament amb un llibre a la mà. Guàrdies urbans, repòrters gràfics... Quin poble meridional! Sota el sol tebi, en la llum quasi primaveral, aquell espectacle era a penes fúnebre (la nota més trista eren els familiars endolats darrera cada taüt): pel Passeig pujaven noies maquillades, minyons decidits, gairebé com si es tractés d'una festa.

A primera hora de la tarda he vist una llarga cua en un cinema de la Rambla; més avall, les floristes de sempre, amb les parades plenes de mimosa, de clavells vermells. Ningú no hauria dit que la mort, feia tot just dos dies, la mort tràgica de la guerra, s'havia endut divuit persones d'aquella ciutat plena de vida, de cartells violats, de gent amb boina...

Al tren he sentit converses molt interessants. Ja al matí, uns

minyons deien que, en represàlia del bombardeig del dissabte, caldria que l'aviació republicana anés a bombardejar Berlín i Roma i, sobretot, el Vaticà. També un milicià que venia en el meu departament (en el viatge de tornada) sostenia amb gran vehemència la mateixa tesi. «Si jo fos el Govern roig —deia— enviaria els avions a fer una destrossa a Itàlia i a Alemanya!». Però un obrer ferroviari, que seia al seu costat —boina, ulls clars— li diu amb ironia: *Compañero: ¡cuántas cosas haría yo también si tuviese el mundo en mi puño!* El milicià (que era de Granollers) explicà moltes intimitats del front. Diu que, en començar l'atac a Almudévar, es van trobar que les municions no s'engegaven. La gent no obeïa. Quan es tractava d'enviar-los a primera línia contestaven: «No!». «Ni creien el coronel V., que era un home d'energia (ací un altre mot)». El milicià tenia a les seves ordres un grup de 70 homes, i molts d'ells no l'obeïen. Fastiguejat d'aquella indisciplina, va dir que estava malalt, i el van enviar a l'hospital i, finalment, a la reraguarda. «Els militars —deia— estaven avesats a lluitar amb moros, i en aquesta guerra els moros som nosaltres. Quin armament tenim? Quatre fusells trencats, quatre metralladores que "s'encasquillen"...». El ferroviari castellà digué que ell, al front, havia hagut de reprimir enèrgicament la indisciplina. I, parlant de la inconsciència de la reraguarda, deia que la primera cosa que ell hauria fet era *poner bozal a la gente, pues se discute demasiado.*

* 17 febrer. Avui han mort el porc a can Pla. Havent dinat, hi anem una estona. Cuina recollida, amb parets gruixudes, una finestreta quadrada, les bigues negres de fum, com enquitranades o brunyides. Gran catifa de brases —roserar ardent— sota les calderes on bull el saborós menjar. Per la finestra veiem com el vent agita els arbres nus. Després passegem una estona. El pastoret del Pujolar ve per un camí fondal amb un gran sac de fullaraca. Cap al tard lluen els núvols de la posta, d'un gris-salmó inoblidable. D'altres floten, color de lilà, darrera un rengle de roures nus i esvelts.

18 febrer. Després de llegir el diari, anem a fer llenya. Fa una mica de vent, però el sol és deliciós. A primera hora de la tarda seiem llarga estona en un recer, davant del Matagalls. Quina llum més alegre! Les fulles de les alzines brillen més que abans. Les pedres, a la muntanya, tenen un color d'or vell, entremig de la gran fageda moradença. El vent fa lliscar, ran de carena, uns nuvolets flonjos, blancs. Xiula un merlot tímidament al fons dels boscos. És un delicat preludi: la llum, l'ocell, els núvols; un primer assaig del «temps clar» (com deien els trobadors). Cap al tard els núvols són d'or, xiula un gripau, a ponent hi ha una gran zona de nacre.

19 febrer. Hem passat el matí al Pujol de Muntanya. És la masia més típica, més bonica que hagi vist mai. Sembla un burg medieval, amb un tros de muralla, espitlleres, finestres enreixades. Té diversos estables i corrals i quatre pallisses, amb una flaire deliciosa d'herba seca. He vist un vedellet nat de dos dies, d'un color gris de plata, pèl fi, morro humit i ulls dolços. La masovera deia: «Fa un morriquet molt bonic». Quina dona més suau, més naturalment senyorívola, la masovera! Parla un pur catalanesc, té una cara noble i extraordinàriament bondadosa. Li he preguntat quina imatge hi havia abans en una fornícula (ara buida) del menjador. «Era una Mare de Déu del Roser. Quan vam venir a la casa ja la hi vam trobar. Qui sap els anys que hi era!». La bona dona vacilla una mica. «No ho sap? La tenim amagada. Com que un hom és d'edat i aquí han vingut gent d'aquests, m'hauria sabut greu que l'haguessin cremada...». L'hereu té una cara ingènua, infantil, uns ulls alegres. Parla amb gran elogi dels germans i del pare. «De vegades dic al pare: gràcies per haver-me pegat quan era petit.» És una família amb les velles virtuts, disciplinada, austera; respira la felicitat del bon cor i del bon seny.

20 febrer. Ahir, a la tarda, ens vam adonar que en un quintà pròxim ja hi havia un arbre florit. Era una toia rosada damunt

la verdor tímida del blat. Un presseguer? Vam acostar-nos-hi: era un ametller vell, magnífic. Aquest matí (amb cor de japonès) he anat a admirar una pomereta que hi ha darrera casa, tota blanca, tota assolellada, vora el verd ginestar. Flors petites, de cinc pètals, amb els pistils rosa tènue i el pol·len d'or. Hi brumien abelles àvides; les denses constel·lacions blanques es destacaven contra el blau pur.

21 febrer. Aquests dies he llegit la *Història de la Rússia Comunista*, de G. Welter. Llibre agut, concís, assenyala les profundes divergències que separen l'actual bolxevisme rus del marxisme. L'autor creu en un determinisme psicològic i per ell explica la formació dels règims polítics. El bolxevisme d'avui respon al patriotisme, més «místic» que terrenal, i al tradicional messianisme de l'ànima russa. Cert: el socialisme començà negant les pàtries i en l'únic país on s'ha instaurat un règim aproximadament socialista s'ha anat a parar a una exaltació patriòtica que situa l'U.R.S.S. realment «über alles».

22 febrer. Estic indisposat i a la tarda em quedo a casa. L'amic B. m'explicava ahir que els representants del Sindicat d'Indústries Químiques van anar al seu despatx per recollir dos jornals dels obrers i la meitat del capital de la casa (per adquirir armes, deien). Doncs bé: la meitat del *capital* era mig milió de pessetes, però ells el que volien era la meitat del metàl·lic disponible. A la fi, s'acontentaren amb 1000 pessetes. Deien que a la Generalitat *hay muchos traidores* i que els obrers han d'actuar per llur compte si es vol guanyar la guerra.

23 febrer. Al matí anem al Noguer. Diu que avui han tallat els vímets. L'aigua, a la Riera Major, fa un gran renou: quan salta les pedres és tota blanca d'escuma. Que deliciós aquell pont romàntic de vora la casa, tot abrigat d'heura i vorejat de boixos

enormes i lluent! En va, dies enrera, cercàvem barbs en aquella aigua de cristall: a l'hivern, sembla, els peixos baixen al Ter i no tornen fins a la primavera. Avui, als prats de vora l'aigua, hem collit moltes violetes (però no fan olor). En aquest recer costa d'imaginar que hi hagi tants homes que es maten, que hi hagi tancs, metralladores, avions de guerra, en llur terrible activitat, i que la mort rondi, incansable.

24 febrer. Diu que avui un vell —en una masia pròxima on s'ha aplegat molta gent amb motiu de la mort del porc— comentava la guerra. «Jo sempre ho sóc dit: això de matar tanta gent (es referia als crims de reraguarda) els farà perdre la guerra. Poc que em deixaria matar, jo: abans, almenys en tombaria un. I els d'ací, què hi entenen? Això de fer guerres és cosa dels que en tenen l'ofici. I, a més, no hi ha creure, no hi ha creure...».

Els de casa també han anat a la masia en festa: gent, carn trinxada, brases d'ambre sota el gran perol, en la cuina negra com una cova. Cap al tard, he anat al poble. La lluna ja no era velada de boirina, com al camí d'anada (plata agrisada darrera els castanyers nus), sinó pura i lluent en la nit d'estrelles. A muntanya reposava un nuvolet blanc.

25 febrer. Obsessió de la guerra, sempre, sempre. Gairebé no parlem d'altra cosa; fins en els moments de distracció el pensament hi torna; sempre aquell pes, aquella angoixa ofegada. Hi ha dies que entreveieu la pau com un bé pròxim, però tot d'una dirieu que el temporal s'allargarà mesos i mesos, un tronar incabable d'odi i de mort...

I la Natura fa el seu fet, impertorbable. Que dolç aquest flauteig tímid del merlot, sota el cel gris, mentre el vent mou les ginesteres! Els avellaners són guarnits de llarga flor glauca, com uns salzes estranys. Un gran ametller rosa es destaca sobre el blat fi. Les grives volen contra el vent, damunt els camps de naps, que ja s'espiguen.

26 febrer. A primera hora de la tarda he hagut de ficar-me al llit, engripat. Tinc una mica de febre. També estan malalts la Josefina, l'Albert i la Roser.

He acabat de llegir el Cromwell de Belloc. Segons aquest historiador, el «Protector» va ser un dictador *malgré lui*. Mai no ambicionà fredament el cim més alt del poder: s'hi hagué d'instalar impellit per les circumstàncies. Posseí el magnetisme personal que imposa la unitat fèrria als exèrcits, però li mancà la visió complexa, ampla, d'un Cèsar o d'un Napoleó. Els dictadors d'avui són més voluntaris, més reflexius que Oliver Cromwell.

27 febrer. Els diaris publiquen un manifest o nota de Largo Caballero que és un símptoma greu. S'hi lamenta de la falta d'obediència i disciplina del poble, a desgrat de les nombroses promeses fetes al Govern, i reiterades solemnement el dia 14 a València. Diu que es troben voltats d'espionatge, desconcert i traïdoria. El seu pessimisme culmina en aquests mots: *Considero llegado el momento de meditar si es que no podremos seguir nuestro camino*. Aquesta veu amargada que denuncia el caos té un tràgic accent shakesperià. Joseph de Maistre va escriure que és la imaginació la que perd les batalles. Heus ací una imaginació contorbada per l'ombra de la derrota.

28 febrer. Avui, en obrir la finestra, veig els avets del parc plens de neu. Al cap de poc surt el sol, i la neu es fon en gotes de llum viva. El cim de la muntanya és embolcallat d'una boira argentada. Després, cap a migdia, el cel es va enfosquint i es posa a pedregar: calamarsa barrejada amb neu; més tard neu sola. Però tot d'una la gran tremolor blanca s'aclareix, s'illumina. «És llum de neu» —dèiem—. No. Era que tornava a sortir el sol. Feia sol i nevava (no ho havíem vist mai). I al cap de deu minuts, al mateix indret on abans s'espesseïa aquella grisor de núvols, lluïa el cel blau. A l'horitzó s'amuntegaven uns enormes cúmulus blancs i assolellats. Havíem passat bruscament, teatralment, d'una visió d'hivern a un joiós paisatge de primavera.

Ahir el meu amic B.F. em contava una conversa recent amb el seu barber, a Barcelona. Diu que ingressen, potser, més diners que abans, però, com que la vida s'ha encarit tant i els cal, a més, pagar aportacions de guerra, llur situació econòmica es fa bastant més difícil que abans de la Revolució. «I abans teníem un amo —afegia—, però ara en tenim un altre que és deu vegades més dèspota». També m'han explicat que, aquests dies, els homes que van de 7 a 9 pels llocs cèntrics són obligats a afegir-se als qui fan la instrucció militar. Són multituds compactes, precedides de xarangues, que marquen el pas a la claror a penes visible dels fanals blaus (mig apagats per por de l'aviació enemiga). Aquest vespre circulen rumors pessimistes sobre Madrid. Em resisteixo a creure'ls... La claror de la lluna travessa a penes els darrers núvols de febrer.

9 1 març. He llegit *A History of Japan*, de J. Ingram Bryan. Quan en aquell país ha fracassat la monarquia, s'ha enlairat el dictador, el *shogun*, aplicant així el principi de Confuci: el govern dels pobles ha d'ésser regulat no per l'herència, sinó per l'eficàcia. Durant llargs segles l'emperador no ha gaudit de poder real: ha estat un simple instrument del *shogun*, com els reis merovingis ho eren dels grans camarlencs del palau. Segons com, fa una impressió penosa de llegir aquests resums d'història. Guerres i més guerres, crims, traïdories. Diríeu que la vida humana no val res i que el color predominant de la història el donen aquests terribles llacs de sang. Sembla impossible que hi hagi hagut calma per a l'art, per a la poesia, per a l'estètica cerimònia del te, per a l'*ikebana* (la sàvia disposició floral), el *bonseki* (delicat pessebrisme japonès que conjuminava exquisits paisatges de miniatura, amb sorra i còdols). El *No* o drama líric, la laca, el *cloisonné*, la seda pintada ¿com han pogut arribar fins a nosaltres enllà dels llacs de sang?

*Le buste
survit à la cité...*

Misteri d'aquesta flama tènue de l'esperit, vacil·lant, però duradora, entre una maltempsada inacabable.

2 març. Arribo al matí a Barcelona. Dia gris. Del tren estant veig la taca rosa dels presseguers, la blancor de les pomeres que es destaca contra el blat novell o la terra vermella.

Un amic, comentant la Revolució, m'explicava que la violació de tombes és un fenomen que es repeteix invariablement en totes les revoltes d'Espanya. L'any 1835, l'any 1909, a Poblet, a Barcelona, etc., les turbes profanaren els sepulcres. Igualment el 1936. Tots els sepulcres i sarcòfags de Santa Maria del Mar i del Pi han estat violats. A la capella de l'antic hospital de la Santa Creu (de llarg temps desafectada) hi havia un únic sarcòfag gòtic, i els revolucionaris insistiren tenaçment fins que els custodis de la casa els van permetre entrar a la capella. «Per què voleu obrir el sepulcre?» —els preguntaren—. «És que hi ha un mort» —responien—. «I què?» «Oh! És que hi ha un mort.» No van parar fins que els deixaren obrir el sarcòfag i escampar les cendres per terra. Es donà el cas curiós que a la catedral de Barcelona no hi entraren les turbes i hi hagué sempre policia; així i tot, el cos de Sant Oleguer va ser profanat i totes les caixetes per a l'almoïna van aparèixer forçades i buides. Els policies es passejaven dins el temple coberts amb capells eclesiàstics. Els fusters del Museu que desmuntaren els altars per traslladar-los (gent avesada a tractar coses antigues i delicades) bo i treballant portaven casulles i mitres.

Un altre conegut m'ha contat que tingué ocasió de veure, en un dels palaus de Montjuïc, l'enorme dipòsit d'objectes del culte que eren concentrats allí per a fondre o cremar: imatges, campanes, calzes. Uns homes feien facècies sacrílegues. «Allò feia plorar» —deia el qui m'ho contava.

Torno a casa a la nit. Al tren, llarga conversa amb Ernest Maragall. Diu que el pintor Joan Junyer és un primitiu, un oceànic.

3 març. Ha nevat a punta de dia, però quan obro la finestra només queda una mica de neu a l'entreforc dels arbres i als conreus de la banda del Nord. La muntanya alta, és clar, continua ben blanca, amb les taques negres dels avets. Sortim a fer llenya i prenem el sol tebi. Els arços no han florit encara com a la terra baixa (ahir, del tren estant, vaig veure alguns marges guarnits d'aquella boira de neu). Però algunes gavarreres ja tenen força fulles minúscules; els borrons verd clar de les pereres ja són molt inflats; i, fa un parell de dies, pel camí de casa vam veure —*précoce précurseur*— un tany de ginesta ben florida.

4 març. Em quedo a casa. Fa un temps variable. Davant la muntanya pròxima s'acumula tot d'una la densa grisor: diríeu que hi neva. Però després surt el sol, i el tamariu del pati és tot clar contra la muntanya ombrívola.

Dimarts passat, l'últim dia que vaig ser a Barcelona, vaig veure al Passeig de Gràcia una llarga cua de refugiats. Esperaven torn per entrar a l'oficina de la Generalitat (cantonada a la Granvia). Era gent pobra, amb vestits i gavanys molt usats, d'aquell color bru i trist, color de terra...

5 març. Del llit estant veig els avets del parc, entre la boira. Em llevo i miro cap al fons, on l'avet de Noruega, mig esfumat, enllà del brancatge afuat de l'àlber i del brancatge complex i sinuós de la morera, sembla una misteriosa pagoda. De l'acàcia nua als avets salten dues mallerengues o primaveres —al meu país en diuen «estiveroles»—, amb un casc negre i una casaca verda guarnida de taquetes grogues, com un brodat d'or. He mirat de prop les poncelles de la glicina: són d'un delicadíssim color d'ametista, cobert de borriçol daurat.

6 març. Ahir, mentre reposàvem sobre l'herba, sota una clariana de cel blau encerclada de núvols blancs i grisos, vam sen-

tir un cant d'ocell que no havíem sentit mai: unes notes breus de xilofon, seguides d'una mena de xiscles. Avui, ajaguts entre els ginebrons, sentíem uns pigots que dialogaven. No era aquell doll estrident, aquella «rialla» a què es referia Mary Webb, sinó un cant més suau, més amable, segurament un diàleg d'amor. La neu, ja aprimada, coronava les serres blaves.

Llegeixo un assaig de G. Steer, al *London Mercury*, sobre la guerra espanyola. Admirable descripció d'un bombardeig al front de Madrid, dels ventalls bruns que s'eixamplen en enormes bardisses de fumera.

7 març. Ahir, llegint l'excel·lent article de George Steer sobre la guerra —vívida evocació de l'ambient de Salamanca, amb el «petit general» telefonant a l'ombra de la catedral gòtica i xurrigueresca, i visió terriblement realista del front de Madrid: els poblets feterosos on tot és esbocinat i la lluita titànica dels avions que s'amaguen entre els núvols «en olímpica emboscada»—, llegint aquelles pàgines vives i punyents, pensava com és curiós de poder veure convertida en poesia, patinada amb el vel auri de l'art, aquesta guerra que es desplega encara, horrible, en la seva fase més intensa. Per a algú, no pas per a nosaltres, aquesta tragèdia és «una emoció recordada en la calma». Però també he vist al cinema els reportatges sobre la resistència de Madrid, on la vida a les trinxeres, els edificis enderrocats, són ja convertits en espectacle, velats i ennoblits de música elegíaca, quan encara la gent mor a les trinxeres, entre aquell fang que el *cameraman* subratllava, i quan més i més cases s'esfondren sota el foc aeri...

8 març. Vent, molt vent. Al cel floten, ràpids, uns núvols blancs i flonjos, que posen ombres als boscos pròxims i a les grans muntanyes blaves. La neu diríeu que és un llit blanc, titànic, i, als seus peus, la blavor tacada d'ombres rodones és una enorme pell de lleopard. Les alzines s'agiten furiosament contra el blau net del cel, travessat d'aquelles flors ràpides, blanques. Als gi-

nestars de la vall hi ha esgarrifances contínues de verd clar, esgarrifances de seda.

Acabo de llegir *La vie de Disraëli*, d'André Maurois (algú creu que és la millor biografia d'aquest autor). Esperit *romanesque*, Disraeli sabé acordar l'acció al somni i aportar la seva màgia, la seva fantasia a la política. Fou *comme un vieil Esprit du Printemps, toujours vaincu et toujours renaissant, et comme un symbole de ce que peut accomplir, dans un univers hostile et froid, une longue jeunesse de coeur*.

Potser un dels secrets de la frescor d'aquests polítics anglesos és la seva intimitat amb la vida rústica. En els seus darrers anys, Disraeli vivia, solitari, a la seva hisenda de Hughenden, i diu que quan un debat urgent el cridava a la Cambra dels Lords, tornava al camp en el tren del vespre. «No puc resistir la fascinació de les notes feixugues del cucut —escrivia—, del parrupeig dels tudons, de la flama de l'arç rosa...». En les seves entrevistes amb la reina Victòria (també, com ell, molt amiga de les flors) es mesclaven, com diu Maurois, «la poesia pastoral i la política realista». La seva vellesa fou singularment patètica. Un dia, un jove secretari el va sorprendre remonent les brases de la llar i murmurant entre ell, a mitja veu: «Somnis... Somnis...» Una de les corones que envià la Reina per al seu sepeli era de primules fresques i duia aquesta inscripció: «Les seves flors preferides».

9 març. Torna a nevar. Del quintà blanc emergeix la verdor del sègol. La mallerenga que s'atura un moment a les branques, vora la finestra, té un plomatge de tons més càlids entre la blancor. Però la neu es fon aviat: només persisteix a muntanya, on accentua els camins, els còrrecs, els torrents —on destaca la processó gòtica dels avets.

Els diaris parlen d'uns grans atacs dels franquistes cap a Guadalajara i Las Rozas. Tothom preveu que aquest mes la guerra assolirà una fase de terrible intensitat. Es torna a parlar que a França i a Anglaterra no voldrien ni feixisme ni socialisme, «ni

Franco, ni Largo Caballero». Però no crec que siguin possibles els matisos. O roig o blanc, sembla.

10 març. Ahir, unes dones refugiades que hi ha al poble explicaven que van haver de fugir de Vélez Màlaga obligades pels milicians derrotats. L'aviació enemiga va metrallar els fugitius de la població civil, barrejada amb els combatents que també fugien. Va ser un èxode terrible; diu que pel camí fins a Almeria —uns 120 quilòmetres a peu— van morir molts infants. *Zí, zeñó, zí: murieron mucho niño...* Les pobres dones es queixaven de la diferència de tracte que hi havia entre ells i els milicians: aquests s'atipaven, es reservaven les menges millors. Els qui es van poder amagar (entre ells un fill de la dona que ens ho contava) evitaren la fugida forçosa i es quedaren a Màlaga.

Avui el senyor Pauet m'explica que un pagès li ha contat aquest projecte bèl·lic: s'està fabricant una bomba de 100 tones, que serà portada a Saragossa per dos avions alhora i farà una destrossa tal *que s'acabarà la guerra...*

Fa sol i vent. La neu brilla al Matagalls, alegre. Cap al tard el Pirineu és d'un blanc blavós, pàl·lid, sense relleu; gairebé es fon amb el cel de la llunyania.

11 març. Ahir una bona dona del veïnat explicava, tota trasbalsada, que una altra pagesa havia fet burla de l'Eucaristia davant seu, a l'església del poble, que ara serveix de magatzem de blat, arròs, patates... «Semblava que el cor se'm desfeia. Veure que fan burla de coses que un hom estima tant!» I, textualment, afegia: «No fem burla de Déu, que tots som de Déu!». M'han contat que una altra dona del poble ha assegurat que no posaria els peus a l'església fins que hi sigui restablert el culte.

Fa molt vent, avui. Al vespre, plou. Els diaris parlen de la terrible lluita que hi ha als sectors de Guadalajara. Aquesta ofensiva començà el dia 7.

12 març. A primera hora del matí neva una mica, però tot seguit surt el sol. Fa molt de fred. Anem a plantar faigs a la baga. A la tarda, ens arribem al Pujolar, a comprar ous. Núvols de plata sobre el Montseny, neu de plata. Després una gran nuvoлада grisa apaga el paisatge pròxim, però es veu el Pirineu assolellat, amb més neu que fa dos dies, i al damunt uns nuvolets blancs i alegres. Tot d'una el cel s'aclareix. De tornada veiem, a contra sol, el sègol verd, rutilant, i dues pomeres florides.

Acabo de llegir el *Fouché* de Zweig, llibre excellent d'anàlisi psicològica i d'estil. Fa poc que vaig acabar la *Maria Antonieta* del mateix autor. Admirable evocació de l'apoteosi rococó de la Reina, i dels dies solitaris, feixucs, terribles, de la presó del Temple.

13 març. Una dona que venia del poble, cap a les 10 del matí, ens ha dit que hi havia hagut bombardeig a Barcelona. A la tarda, en Jaume Bofill i Ferro ho ha confirmat. Sembla que els objectius eren unes fàbriques de material de guerra de Badalona, Santa Coloma de Gramenet i Sabadell. El diari publica un manifest del Partit Comunista cridant tothom a les armes. Ha dimissió el Cap d'Estat Major del Ministeri de la Guerra. Continuen les fortes lluites a la província de Guadalajara. Es veu que vivim la fase més dura i decisiva de la guerra.

Vent, molt vent. Nuvolets blancs i d'un gris tènue sobre els boscos, com de pintura italiana. Violes als marges. Camps amb alegres flors d'un groc viu. I aquell merlot suau, sempre, a les fondalades.

14 març. Ahir un milicià empordanès —un comunista que vingué de França, on era xef de cuina d'un hotel, per lluitar amb la Revolució espanyola— es lamentava, al poble, del poc seny de la nostra Revolució. Contava que, fa pocs dies, un polític francès comunista li deia: «Els espanyols no són revolucionaris: són revoltosos». Aquest milicià creu que no havia d'executar-se

ningú, sinó tenir els presoners franquistes en grans camps de concentració, com a ostatges. Diu que ha recriminat els del Comitè del seu poble perquè s'entretienien a enderrocar parcialment l'església i a fer-hi reformes. «Més valdria —deia— que enviéssiu la gent a fer fortificacions». Trobant-se al front d'Aragó intentà salvar una esglésiola rural de gran valor arqueològic, plena de pintures antigues. Però tot fou víctima de les flames. Ell retallà una tela religiosa molt bonica i se l'enrotllà al cos; però va témer que, si la descobrissin, el matarien, i també la cremà. És pessimista. Està convençut de la incapacitat constructiva dels revolucionaris espanyols. «Quan això s'acabi —deia—, les carreteres seran estretes de tanta gent que fugirà».

15 març. Camí del poble, veig uns arços florits: breus estels de neu entre espines. No fa a penes vent i el sol és tebi. A la tarda anem al Coll de Palomeres. Travessem uns prats d'herba menuda, plens d'aigua. Diu que fa mal temps als fronts del Centre: neu, pluja i fang. Això allarga la guerra. A moments, diríeu que una llosa enorme us pesa al damunt. Quina estranya barreja, ara, de la vida i la mort! L'herba verda i tranquil·la, les muntanyes blaves, els núvols de neu, les violetes, els ramats, els còrrecs d'aigua clara... tot té un fons de ruïnes, de sang, de crims, d'angoixa. I de nit, un negre hemisferi de somnis completa el dia ombrívol.

16 març. Al matí, tornant de Coll de Palomeres, trobem el ramat. En Pere, el pastor, duu esclops, un sarró de cuir, un bastó amb un vit de bou. Entre les ovelles van, amb pas incert, uns xaiets de pocs dies. Fa un cel enteranyinat; a l'horitzó les muntanyes no tenen relleu, la neu és desmaiada.

17 març. Al matí anem a fer llenya de ginebró. Fa una olor deliciosa. He vist dues papallones grogues, i l'herba cada dia és més constellada de floretes d'or.

Els diaris es queixen que a la reraguarda no se sent la guerra. Es pensa massa en diversions. Recordo que vaig sentir un menestral, al tren, dies enrera, criticant que a la porta dels cabarets es veuen corrués de cotxes, els mateixos d'abans, però ara ocupats per milicians, no pas per joves burgesos. I un obrer castellà comentava: *Hemos caído en todos los defectos que criticábamos en los demás.*

18 març. Al bosc dels ginebrons, al matí. Fa un sol molt calent i l'aire té una inconfusible olor de primavera. Minúscules flors morades entre el blat, grogues entre les farigoles. L'Albert juga amb avions de paper. A l'horitzó fins hi ha una mica de calitja i la neu és esblaimada, no pas neta com a l'hivern, i el blau de la muntanya és menys pur.

Camí del poble veig una deliciosa parella: una noia molt bonica, d'uns quinze anys, i un minyó d'uns disset. Tenien un aire encisat, extàtic, enduts en la melodia del «temps clar», en la música incomparable de la juvenesa. Al cel hi havia uns núvols d'un gris alegre, amb els contorns daurats. Arç florit, pruneres blanques, presseguerets rosa. Abans, asseguts sobre l'herba, no sentíem sinó el vent suau, un flauteig espaiat de tòtil, un refilar d'ocell.

19 març. Boira baixa a muntanya. Davant de casa, una cogullada parada en un pomeret canta, canta a bell cor. Les pruneres i els presseguers florits es destaquen del gris-morat de la muntanya. Anem, bon tros enllà, pel camí de Sant Marçal. Molts castanyers tallats jauen sota el camí: més d'un cop, aquesta tardor, havíem admirat llur fruita abundosa. Hi ha violes pels marges, tres tudons volen elegantment contra la grisor flonja que vela les Agudes. De tant en tant, ran de camí, roques de granit amb taques de líquen, rodones com arxipèlags glaucs en una mar grisa. Cap al tard, cel gris-blau, cel de flama. Un merlot xiula tímidament als Sis Avets.

20 març. Anem al Pujol de Muntanya. Tornem a veure el vedellet gris d'argent, la doble porxada grisa, les pallisses amb flaire d'herba seca. Diu que la masovera es trobava fa pocs dies en una casa del poble on asseguraven que ningú dels presents no tornaria a veure «això d'anar a missa». «No, aquesta nena no ho veurà», afegien referint-se a una menuda de menys d'un any. I la masovera fa aquest comentari: «Jo, sentint aquelles coses, vaig pensar: *Alabat sigui Déu!* Però em vaig guardar prou de dir-ho».

Pel camí, molts arços en flor. Violes. Alguna margarida, amb el «capell blanc i groc». Havent dinat, pedrega i la muntanya queda ben blanca. Les pedres reboten sobre el líquen verd i gris de la teulada.

21 març. Aquesta nit he tingut una estona d'insomni; he pres una petita dosi de «luminal» i m'he adormit. En despertar-me he recordat perfectament el somni de la matinada. Em trobava, amb tot de gent jove, en un gran edifici, una mena d'estació, caserna o ministeri. Hi anàvem a recollir algun document (sembla que es tractava d'un document militar). Un cop enlestida la gestió, anàvem per un ample passadís, entre baranes de fusta, i, gairebé a la sortida, ens emprenien uns funcionaris anglesos alts i escardalencs, amb un uniforme com d'oficial de marina mercant, una mena d'alpaca amb galons d'or. Ens deien si volíem casar-nos. *This is very important for you.* Es veu que oficialment hom donava moltes facilitats. Jo he preguntat (recordo, en anglès, els mots exactes): *Is this a conservative measure?* —No— m'ha respost un dels funcionaris. He afegit: *Is this a revolutionary measure?* L'altre ha fet, amb somriure irònic: *Yees.* Vora d'ells, que s'estaven drets, hi havia, asseguda, una parella d'àrabs o d'hindús, ella molt bonica i, em sembla, enjoiada. L'home li arreglava el vel o li pentinava el cabell negre i brillant —aquests detalls, però, se'm fan esborradissos.

Sembrem uns 500 pins amb en Jaume, l'avi i l'Albert. Neva un poc a muntanya. Fa un vent glaçat.

22 març. La tragèdia espanyola ja ha penetrat en la poesia anglesa. Avui llegia, en el darrer número de *New Verse*, un bell poema de Bernard Spencer, *A cold night*; el poeta pensa un moment en *those whom the weather leans on under the sky* i, entre ells, hi ha

*els soldats reposant
vora el Madrid ferit...*

En el mateix fascicle hi ha un poema de K. J. Raine, on s'invoca el «blau Mediterrani, banyat de sang», i la poetessa demana

*un refugi a les golfes amb ràfec,
per a l'amor i el repòs
abans que fugim de bell nou
de la tempesta d'Espanya.*

Impressiona de veure així elevada a l'esfera tranquil·la de l'art una guerra terrible que és ben lluny d'ésser acabada, una tragèdia que encara envermelleix de sang els camps i els carrers.

Al matí m'he quedat a casa, on llegeixo l'estudi de Maúrois sobre els dos estetes anglesos de fi de segle: Ruskin, l'esteta virtuós, que «vol imposar a la vida social la perfecció ordenada de l'art» i Wilde, qui *dégoûté de la vie et renonçant au réel, ne veut plus vivre que dans l'artificiel et se plaît à assembler des mots par jeu*.

A la tarda sortim una estona. El vent fa lliscar nuvolets blancs, assolellats, sobre la neu daurada. Al torrent s'agiten els pollancre amb els borrons vermells. També ho són els del castanyer d'Índies del parc, que es despleguen de llur embolcall bru, envernissats d'una substància viscosa, lluents. Les poncelles de la glicina s'han allargat molt i al lilà ja es destrien les fulles menudes.

23 març. Ha nevat i pedregat diverses vegades, matí i tarda. Com que primer ha caigut calamarsa, la neu no s'ha fos. A la

teulada hi ha uns grups d'herbes, de tija llarga i amb un floquet de brins al cim, que semblen minúsculs pins nevats. Un tronquet, que traspasa el solc de les teules, és talment un petit pont rústic. Dues merles s'aturen a la perera del conreu; una d'elles s'escura el bec en una branca. Vora el safareig, els testos semblen pots de llet. Les cases, entre la neu, tenen un color càlid, com de pa ben cuit. Quina nit més clara! Lluna, neu, avets i estrelles. L'ombra dels avets s'allarga sobre els conreus blancs. El clar de lluna és neu sobre la neu. (A les 4 de la tarda estàvem a zero; a la nit, a 5° sota zero).

24 març. Neva uns minuts, al matí, però després surt el sol. Anem cap a l'avetosa del Matagalls. Els rebrols dels faigs destaquen la fulla marcida, rebregada, color de tabac o d'ametlla, entre la blancor. Els ginebrons semblen feixucs de flor blanca. A Font de Llops l'aigua salta entre grans caramells afuats i ornats de cercles en relleu, com cristall de Bohèmia. Hem vist en el camí intacte rastres de conill, de llebre i, durant prop d'una hora, les petjades de dues salvatgines amb quatre o cinc unglots (potser eren toixons). Les soques dels faigs tenen unes taques vinoses. Com es destaca, al cim, la Creu! Vora d'ella, els nuvolets semblen flors blanques. Som Dimecres Sant: mirant el cim pur i aquella Creu entre el cel blau, resem un parenostre.

Els diaris parlen molt de la possible reacció de Mussolini davant la situació militar a Guadalajara. Hi ha molta expectació.

25 març. Més imatges de la neu. Al matí, s'ha acumulat més gruix sobre l'herbei que hi ha entre llosa i llosa, i tot plegat sembla la pell d'un enorme cocodril blanc. Les muntanyoles, els marges, on queden clapes de neu irregulars, recorden l'escuma blanca dels cavalls cansats; les violes ressusciten tímidament del blanc sepulcre. Però la flor dels presseguers ja és ben marcida. Es fonen, glavis de cristall, els caramells del ràfec. I he tornat a veure un papalló groc vora els ginebrons que fan ombra a la neu.

Vaig al poble. Lluna clara de Dijous Sant. Vent fred, neu pura a muntanya. Belar d'anyell, en la nit. Una esquella tímida. Quants temples, en lloc de l'Urna, les palmes i els flams trèmuls, no contenen sinó cendres i pols!

26 març. Cel enteranyinat, on el vent marca el pas ràpid. Però no fa fred. Anem a veure la masia El Martí, davant la muntanya blanca. Clapes de calamarsa vora el camí, ran de les ginesteres; enllà —som a migdia— ombra vertical dels avets en la neu. I al cim, la Creu nua. Divendres Sant.

Il souffrait tout à l'heure, c'est vrai, mais maintenant il va mourir.

La Grande Croix dans la nuit faiblement remue avec le Dieu qui respire.

A la tarda llegeixo el *Chemin de la Croix* de Claudel. Quina emoció, punyent, sòbria! Ara es fa fosc. Al camí, ran de l'heura fosca, hi ha una ratlla estrident de neu. Enllà dels avets en calma, el blau és velat d'un gris tèrbol.

27 març. Matí tebi; amb l'abric tenim calor. Ningú no diria que fa només tres dies estàvem a diversos graus sota zero. Se senten refilar molts ocells. Una cadenera cantava, a primera hora de la tarda, en un vell cirerer, sota els núvols tènues. Després, a la fondalada del Martí, sentim un cant estrany, xiuladís i amb notes vigoroses, un entremig del refilar del rossinyol i del flauteg del merlot. S'hi barrejaven cadeneres, merlots, el flabiol d'un pastor, que modula una mena de cançó trista gairebé wagneriana. Hem collit unes flors blanques, de sis pètals, amb cor groc i olor finíssima: penso que són satalies. He llegit un bell poema de Sacheverell Sitwell.

28 març. Pasqua Florida. Però fa un dia trist, emplujat, amb boira densa embolcallant la muntanya. Aquests dies llegeixo l'antologia editada per Faber & Faber. Hopkins: quin sentit del llenguatge, del ritme, quines sàvies al·literacions! Wilfred Owen és, pel meu gust, un dels millors poetes contemporanis. Admirables poemes de guerra. *Futility*, per exemple:

*Porteu-lo on toca el sol.
Tocant-lo suaument, abans el desvetllava
a la llar, murmurant-li dels camps que encara la llavor
El desvetllava sempre, àdhuc a França, [no tenen.
fins a aquest matí i aquesta neu.*

La misèria i la grandesa, la tendresa i l'horror de la guerra troben en Owen l'expressió de la més noble poesia. «La poesia és un sondatge de la vida», escriví Martin du Gard. Definició exacta per a Rilke, per a Owen.

Em passo tot el dia a casa. Pluja, pluja, pluja.

29 març. Per bé que, a moments, un creuria en la possibilitat d'un final ràpid de la guerra, els fets demostren que una de les seves característiques és la lentitud. L'extensió i la multiplicitat dels fronts, la influència dels interessos internacionals, el mal temps, el volum històric del conflicte, tot contribueix a establir un ritme lent, una monotonia tràgica. És terrible de viure el «desenrotllament cel·lular» dels grans fets històrics. Aquesta conjunció de quotidianitat lenta, vulgar, i de mudança profunda és, a moments, aclaparadora.

Núvols blancs, cotonosos i clarianes de blau. La neu brilla entre els claps foscos de la muntanya. Quins alegres cants d'alo-sa! Reposem sobre un llit de farigoles adormides, que encara no broten ni floreixen. Un merlot vola, xisclant, en un flotó d'alzines.

30 març. Avui havia d'anar a Barcelona, però he passat molt mala nit, i a l'hora de llevar-me —tres quarts de sis— veig que

fa un gran vent i comença a nevar. Em sento tan deprimat, que no m'atreveixo a fer el viatge. Després de dormir (malament) un parell d'hores, obro la finestra. Tot és ben blanc i encara cau aquell suau, inacabable plomissol. A les branques nues de les acàcies, de l'àlber, de la morera s'arriben a posar ben bé dos dits de neu. Vora la finestra s'allarguen les branques del cedre com les potes d'un drac blanc fantàstic. Però entrà la neu, en el món gris i blanc, canta una mallerenga. És una nevada primaveral. Sembla que els ocells coneguin que, fosa la darrera túnica freda, veuran el cos tendre de la Primavera, cos de clavells de pastor, de satalies.

A mig matí l'àvia es troba malament: ens sembla un atac cardíac. Tots ens espantem. L'avi plora, a la cambra. Després, quan ella ja està millor, l'avi li pren el pols, tot traspostat (fa esforços perquè no li caiguin les llàgrimes). La Roser, l'Albert i les dues minyones també es troben malament. Ve el metge i diu que és una intoxicació produïda per l'àcid carbònic del braser. Jo, cap al tard, també tinc un mal de cap terrible. Abans he sortit una estona. El Matagalls blanc es perfila contra uns núvols gris fosc, davant els quals floten uns nuvolets vermells de posta. La neu es fon pels camins. Els camps de naps florits fan, amb la neu, una bandera blanca, verda i groga.

31 març. Sol, cel blau. Quan surto de casa, la teulada regalima, fa una música alegre: música de neu fosa. Comprenc la joia del desglaç als climes nòrdics. L'aigua es desperta, salta, canta, brilla. Cap al tard he anat a llegir els *Vergers* de Rilke als Sis Avets. En un camp vermell, un home semblava. El seguia, amb pas incert, una criatura molt petita —cabell esbarriat, vestit bru. A moments, m'ha semblat que era un cadell.

Al poble brillava un safareig, una teulada. Algú cremava herba en un camp. Veus d'infant, al lluny; belar greu d'ovella i veus febles d'anyell; notes ràpides d'un pigot; xiular d'una merla... I el dring plàcid de cal ferrer; i el so d'unes campanes (ai, només és el so de l'hora!). L'aire fa olor de fum i de neu.

1 abril. Fem bastons de ginebró al sot del Martí, davant la muntanya encara un poc nevada. Dóna gust de trobar sota l'escorça aquella fusta ivorenca, untuosa i olorosa. Mentre seiem, passen damunt nostre tres grans avions negres: semblen avions de bombardeig. És la primera vegada que en veiem formant esquadreta. El poderós brumir dels motors fa una mica d'esgarrifança. Al cap de poc es perdien sobre la neu, carenes enllà, en direcció a Barcelona.

Dia gris (per bé que a quarts de dues surt una mica el sol). Anem pel camí del Pujolar. Núvols d'aspror al Pirineu, però, en algun punt, la neu brilla, assolellada. El blat verdeja molt. Els pinsans volen amb dificultat entre la ventada un poc freda.

3 abril. Des d'ahir canten les puputs. Llurs notes d'oboè floten sobre el blat, sota els núvols blancs, solemnes. En entrar al poble vaig veure orenetes. Avui reposem al llit de farigoles, contemplant els petits cúmulus, nítids i uniformes, darrera els pollanques que es vinclen a punt de brotar. Escric un poema sobre les figures de la neu que es fon:

*La neu que es fon és una blanca
geografia: illetes, continents...*

Fa dos dies que hi ha una forta ofensiva a Euskadi. Crisi a la Generalitat (ja fa una setmana que dura). Es diu que pujarà un dictador republicà, potser el general Pozas. No ho crec possible.

4 abril. Hi ha tot de petites flors grogues a l'herba, agrupades en constel·lacions, estels d'or en una nit verda. A mitja tarda, anem al Noguer. Passegem per l'hort conventual on —monges blanques— mediten menudes pereres florides. Els prats són de vellut, amb la taca rosa d'un presseguer, les notes blanques de pruners i pereres. Tornant, vora la Casa Blanca (ara estatge dels

refugiats malaguenys) tres o quatre nenes —vestit humil, veu una mica ronca— saltaven a la corda, tot cantant cançons populars:

*Tre palomita
en un palomá...
Tocan a miza,
a miza mayó...
La Vigen María
y el Niño Jezú...*

5 abril. Vent, però sol molt càlid; tant, que m'he hagut de posar a l'ombra d'una alzina. Llegeixo *El Papat i els temps moderns*, de W. Barry, de tesi antiregalista, exalçador de la llibertat de l'Església, sempre amenaçada per l'absolutisme de l'Estat (encara que es dissimuli sota els Drets de l'Home).

A mig matí s'ennuvola. Passem vora els camps de naps, de flor groga (gairebé fa mal als ulls, de tan viva) i d'olor delicada. Però qui cantarà aquesta flor deliciosa, amb un nom tan lleig? A la tarda, surto un moment. El vent és fred, desagradable.

6 abril. Vaig a Barcelona. Dia tebi, assolellat. Moltes flors a la Rambla. Un enorme milicià de guix, pintat amb color de *terra cotta*, es dreça al mig de la Plaça de Catalunya, voltat de coloms. Circulen bastants taxis roig-negres. He vist, en un tramvia, una noia que feia de conductora i una altra amb la cartera de cobrador. A les parets hi ha la densa policromia dels cartells de propaganda: un cap patètic de ferit, embenat; una dona estrenyent un infant amb cara esfereïda, i a sota la llegenda: «Els refugiats ho han perdut tot. Ajudem-los!»; un cosac de rostre optimista, situat darrera una balustrada amb gest d'orador, contra un fons vermellenc de cúpules moscovites (anuncia un «Curs de rus»)... A l'hora de la sortida dels despatxos, molta gent. Cap capell femení; bastants de masculins i moltes boines. A la terrassa de l'«Euzkadi» totes les taules plenes de

gent ben vestida, algun oficial, alguna noia bonica i maquillada. Un milicià atlètic, d'aspecte brutal, amb sabates de campanya (brutes de fang sec) vagarejava davant el cinema «Catalunya» com una imatge autèntica del front, ben diferent dels cadets de l'Escola Popular de Guerra, amb leguis impecables i uniformes flamants, que hom troba pels carrers i al metro. Tothom tem una guerra llarga.

Quan torno a casa fa una nit molt serena. La celstia ens il·lumina el camí. Avui Palau-Fabre m'ha llegit bells poemes.

7 abril. Quin matí tan pur! Cel blau, blau, amb dos o tres nuvolets minúsculs, blancs, lleus —perduts i oblidats en la llum càlida. Diu que ahir la dona de cal Ferrer ja va sentir el cucut. Avui (jo dormia encara) diu que dialogaven el cucut i la seva companya, l'un a l'alzina grossa, l'altre a Puig de Sucre. Tot el matí han cantat les puputs. El sègol ja és bastant alt, les pereres són blanques, al castanyer d'Índies es despleguen, com una mà vegetal, les fulles que es desprenen del borró vermell i envernissat, totes cobertes d'un borriçol agrisat, tènue. Passant pels conreus he sentit el primer grill, mentre un ocell, no sé quin, re-filava delicadament en un llorer obscur, davant mateix de la masia ocre.

8 abril. Ha fet un dia deliciós. A primera hora de la tarda lliscaven uns núvols blancs, que establien un ritme de sol i d'ombra; però ja hem pogut seure al parc, sota els avets, damunt el trèvol tendre, de minúscula flor morada. Després, d'un marge estant, contemplava una fina composició primaverenca: un xai negre esbrotonant delicadament l'herba, destacant-se contra un cirerer en flor. (Que bonic feien, a la tarda, dues noies collint herba entre els camps grocs, les notes vermelles o blanques del vestit en aquella mar florida!).

Cap al tard hem sentit cantar el cucut al bosc de Vilar-mau: la masia era, encara, tota assolellada. M'he assegut una

estona als Sis Avets. Era un capvespre tebi, extàtic. Una breu, una gairebé invisible veta d'or a ponent i més amunt Vèspèr, l'estel solitari. Cap al Pirineu, una llarga línia de núvols dolços, grisos. Arribaven veus del poble, sobretot veus d'infants. Ocells de bardissa refileaven pels sots i adés un merlot s'hi afegia amb el seu xiular flonjo. He sentit la primera granota d'enguany. I lladrucs apagats i el fregadís d'algú que entrava llenya en una masia pròxima. Quan tornava a casa, entre dos foscants, he tornat a sentir el cucut, cap a la banda de Borderiol. El món semblava encantat, transfigurat, paradisiac.

9 abril. Seiem a l'ombra d'una alzina, vora els castanyers que mostren ja en algun borro la delicada estructura de les fulloles: verd pàl·lid i venes finíssimes d'un vermell lluent. Fa calor. A mitja tarda anem a Puig de Sucre i, de tornada, pels boscos que hi ha sobre El Martí sentim un cucut molt a la vora. Jo em mirava una taca a les branques altes d'un castanyer i pensava: «Potser és l'ocell?». En aquell moment ha volat. Després ha tornat a cantar i hem vist un parell de cucuts, i al cap de poc tres que adés s'empaitaven i cantaven en ple vol, adés s'aturaven en algun arbre no fullat (hi ha alguns castanyers entre les alzines). A moments, semblava com si hi hagués lluita —segurament un torneig d'amor—, ja que entre el cantar habitual se sentia una mena de xiscle: «Ti-ti-ti-ti-ti!...» O bé les dues notes clàssiques: «Cu-cut!» eren precedides d'una nota ronca (una mica com la que precedeix el «tit-ti-tit!» de la guatlla). Era deliciós de presenciar aquella intimitat primaveral, d'escoltar el cant vellutat, alegre i melangiós, sota el cel d'abril, arrissat de núvols tènues com la blancor d'un anyell o les aigües del naire. Al fons, entre els camps verds, grocs o color de terra llaurada, brillava, ací i allà, una pinzellada viva d'aigua.

10 abril. Ahir vaig començar a fer helioteràpia al recer de la pedrera abandonada, indret recollit com una cambra, amb murs

guarnits d'heura i un llit de fulles seques de roure i d'avellaner. Però avui feia massa vent i m'he desvetllat molt d'hora: no he gosat prendre el bany de sol. Hem segut al turó, davant de casa, i el vent brogia tan fort entre les alzines que semblava un mar enfurit. Quan parlàvem havíem de cridar. Camí del Pujolar, a la tarda, sentim el ramat: els marrans de veu greu, una mica grotesca, i el trèmul belar humaníssim, infantil, dels anyells. A contrallum el sol daurava els perfils de llana. Es dreçava un enorme cirerer florit entre el sègol. El vent velava el cant llunyà del cucut.

11 abril. La Roser fa dos dies que malalteja, però ja està millor. L'Albert passa de 38 i la menuda també està refredada. Jo he de prendre quinina per evitar la grip que s'insinua. Dia núvol. Hi ha un nucli tempestuós cap al Pirineu, i la perera de l'horta, tota feixuga de flor blanca, es destaca contra l'horitzó de plom. El cucut canta un parell de vegades; un merlot refila llargament, però amb un cant molt apagat. Assegut sobre l'herba, llegeixo la vida de Rimbaud (per J.-M. Carré), la dura, terrible etapa africana. Davant la finestra de la cambra on escric, l'àlber desplega tot just les fulloles pàl·lides. (Abans he vist els pollancre d'un verd groguenc, daurat, un matis de tardor en plena primavera. Però les fulles són menudes. Un vel d'or).

12 abril. Els nens estan millor: l'Albert, sense febre; la Roser ja s'ha llevat. La menuda tus, però no gaire. Quin temps de pluja i vent! El lilà, d'un verd tendre, tendre, s'agita convuls: diríeu que ha de trencar-se. És llebeig, vent del Montseny. A la tarda, la boira s'enlaira dels fondals, surt com un fum de les carenes fosques, cobertes d'alzines. Tot d'una envaeix el paisatge. De la finestra estant, veiem, més dibuixada, més precisa, contra el fons esfumat, la perera en flor, les flors rodones, agrupades damunt el fullatge, com petites colles de dametes amb blanca ombrella en una prada tendra, fresca, minúscula (si allarguen

massa la cama ja troben l'espai).¹ Començo a llegir *Les anges noirs*, de Mauriac.

13 abril. Estic molt refredat i cap al tard em fico al llit. Avui el masover llaurava. Tota la feixa era roja, humida, llevat de la franja prima del marge, d'un verd clar, ran del qual hi ha la perera florida. Bo i llaurant, l'home s'ajupia sota les branques de neu.

14 abril. Al llit. Cap tèrbol, catarro nasal. Llegeixo *Les Nouvelles Littéraires*. Plou i pedrega. Del llit estant veig la cortina d'aigua velant els avets. Quin arc de Sant Martí, al caient de la tarda! Encloïa exactament tots els avets del parc. El cel era d'un to rogenic, misteriós, com d'aurora boreal, amb una línia blava i grisa ran de carena. Tot plegat, irreal, *místic* (en el sentit dels simbolistes o dels pre-rafaelites anglesos).

15 abril. També em quedo al llit tot el dia. Fa sol, plou, torna a asserenar-se. Monotonia de la guerra! Als gràfics dels diaris, sempre les banderes, els combatents, les cases esfondrades. De vegades sento com una íntima vergonya d'estar arrecerat, de respirar massa delitosament aquesta pau camperola.

16 abril. Em llevo per dinar. He llegit un article molt interessant de Ll. Powys sobre el Dr. Johnson, l'exuberant filòsof que refutava l'idealisme de Berkeley picant vigorosament a terra amb el peu (per demostrar que la realitat és existent, tangible). Deia que els negrers són els qui més braolen per la llibertat.

Creixen les fulles verd d'argent de l'àlber. Les del castanyer bord pengen, lasses, com guants penjats al sol tebi.

¹ Aquesta impressió cristallitzà en un breu poema (publicat a *La ciutat del Temps*).

17 abril. Fa un dia suau. Núvols blancs, amb grisors delicades, reposen a Coll Pregon; hi ha una llum gairebé estiuenca. Un oreig amable agita de tant en tant el sègol. Encara dura, una mica marcida, la blancor dels cirerers florits. Quan he obert la finestra, a la tarda, als conreus pròxims cantaven les aloses. Després, a l'hora d'ajocar-se, se sentia el «pit, pit, pit!» d'una merla als arbres del parc.

Els diaris diuen que el dilluns, dia 19, serà aplicat el control a les mars i fronteres d'Espanya. Penso que la guerra durarà fins a mitjan estiu. El control sembla que té per objecte ofegar-la.

18 abril. He sortit al pati. Feia un ventet fresc, però el sol era agradable i el cel tenia una blavor neta, amb ràpids núvols ben blancs. Adés cantava la puput (flauta idíllica, evocació pastoral haydniana), adés el cucut, més misteriós, més irònic —música burleta de cançó popular, tema emboirat i selvàtic.

A mitja tarda hem sentit bronzir un avió. Ha passat, majestàtic, contra els núvols blancs, omplint l'espai d'aquell roncar poderós, excessiu —com un borinot en una cabina. Era un avió de guerra? S'ha perdut cap al Pirineu, i hem tornat a sentir el cucut esquerp, la puput delicada. La Roser tornava dels camps amb l'àvia, un ram de flors blanques a la mà.

19 abril. Tot el dia a casa. A la tarda pedrega, però després surt el sol. Entre els castanyers grisos, nus, ja es drecen, tendres fantasmes de primavera, els pollancre verd d'or.

20 abril. Dia clar, sol, cel pur i algun núvol blanc damunt la muntanya. Els diaris anglesos i francesos d'esquerra es queixen de l'actitud del Govern britànic en relació amb el bloqueig de Bilbao. Torna a parlar-se de mediació. Ahir començà el control marítim.

21 abril. Al matí m'he estat una estona als bancs del camí, però s'ha girat vent i he tornat a casa. Quina boira, a la tarda! Enllà del pati, només es veuen clars els primers arbres del conreu; les cases, el paller són unes masses confuses. Una mallerenga canta, insistent, monòtona. Jo encara no em trobo bé del tot. Reclòs en aquest pis de sostre baix, de gran ràfec, de vegades em sento com presoner —presoner de la malaltia, de la guerra, de la boira. Nou mesos d'exili! Aquesta guerra interminable pesa com una llosa. Al diari sempre victòries, morts, presoners, proclames, odi. I aquesta pau d'ací, tan dolça de vegades, a moments se us fa insuportable.

22 abril. Dia pur, suau, dia d'abril, a la fi. He treballat, al matí, al bosc, on ja hi ha algun tany de ginesta florida. A mitja tarda he anat als Sis Avets: feia bastants dies que no hi anava. En arribar-hi, quina sorpresa! A la banda del poble tots els pollancrecs són ben fullats. Formen grups, s'arregleren entre els conreus, a les fondalades. És un verd flonjo, tendre, gairebé irreal; no diríeu una substància sòlida, sinó un vapor, una llum, una noble, immòbil flama verda. Els camps de terra roja són vorejats del serrell glauc dels marges. Tot d'una el sol fa brillar els recs, que enlluernen —bocí de mirall pur. Cantava el cucut i, a primer terme, hi havia una simfonia de grills, segura, inacabable.

23 abril. Ara sí que fa «temps de Primavera gentil». Al matí cantaven quatre cucuts alhora. Mentre llegiem sota els castanyers joves, que comencen a brotar (sobretot els rebrols i els tanyes baixos), cap al cantó de Vilarmau no ha parat en tot el matí la nota doble, velada per la llunyania: el cant del bon temps, d'admonició sorneguera, constellació primerenca del firmament de l'orella, com deia Rilke.

Ara, a mitja tarda, el sol il·lumina, davant la finestra, el cim del teix i de l'àlber, allarga l'ombra de la perera sobre la terra

llaurada, fa cantar grills i cadells... La font raja sota mateix de la meua cambra, però el cucut és gairebé tan insistent, tan incansable com ella.

24 abril. Aquest matí, pels fondals que hi ha davant de Rocaconsolva, hem sentit el rossinyol: les notes intenses, llargues, ardents, la melodia inconfusible. Del parc estant, a la tarda (feia una calma de migdia estival, amb xerric monòton de cadells i llunyanies encalitzades), hem vist un cucut que cantava ran d'un dels roures que hi ha vora el quintà —brillaven al sol les lleus esgarrifances del sègol.

A mitja tarda he anat a llegir a l'indret freqüentat per aquell cucut (per cert, que és un que de vegades desafina a la segona nota). Al cap de poc, s'ha posat en un castanyer pròxim i ha cantat una vegada; després s'ha atansat més i potser anava a parar-se molt a la vora, però segurament m'ha vist, i ha continuat volant. Tenen el ventre ros i l'esquena grisa i terrosa. Són llargs, afuats, estilitzats, com un esparver o una grossa oreneta.

25 abril. Gairebé podria escriure un petit assaig sobre la vida dels cucuts. Aquest ocell, que té fama de misteriós i gairebé d'invisible —*a wandering voice*— resulta un personatge familiar d'aquests encontorns. Avui cantava als roures de vora el quintà; en veure'm, ha fugit i, amb llarga volada, s'ha anat a posar en una alzina de sota les Roques de Bellavista. Observo que els plau de posar-se als indrets alts, a les carenes i, amb preferència, als arbres no fullats.

Amb quatre o cinc dies el Montseny ha ramat: és la verdor flonja i delicada de la fageda. Les pomeres del quintà, amb el blat com una aigua verda fins a genoll, són ben florides. Flors grosses, una mica arrissades, d'un perfum delicadíssim, com de violer o de jacint.

26 abril. Anys enrera, durant una grip molt llarga, al cor mateix de la febre i del malestar, pensava amb delícia en els dies de convalescència camperola que m'esperaven: en els tarongers florits, els ceps de brot tendre, els rossinyols, les estepes de flor morat pàl·lid vora el camí, la mar viva al fons del paisatge. Sentia una mena de simpatia agraïda per aquells microbis obscurs que em retenien entre els llençols. «Poc es pensen —em deia— aquests *micrococus catharralis*, aquests bacils de Pfeiffer, algues o verms invisibles del meu riu vermell, poc es pensen que llur activitat em mena als marges nets de les vinyes sota el sol de maig, al veïnatge de les puputs idíl·liques i del romaní en flor». Ara també la guerra, aquesta infecció horrible, m'ha portat a un món de pau i d'idíl·li on mai no m'havia estat possible de viure tant de temps. Un extrem d'angoixa i de tragèdia m'ha dut a un extrem d'oasi i de quietud. Sempre havia somniat com una benaurança inabastable de viure una llarga temporada al camp, amb lleure dilatat per a la lectura, en la intimitat amb els núvols i els arbres. I ara fa vuit mesos que visc aquest somni! Però tota aquesta pau, aquesta dolçor de flors, d'ocells, de silenci, és un vel il·lusori de primer terme, un vel de *maia* sobre un fons de sang.

Dia pur, al matí; agrisat, a la tarda. Llegeixo l'homenatge de la *Nouvelle Revue Française* a Thibaudet. Veig el cucut tres vegades. Orquídiies boscanes entre l'herba.

27 abril. La muntanya ja és molt verda: els faigs l'abriguen com una molsa flonja, però els castanyers tot just comencen a brotar. Al matí les ombres dels núvols reposaven sobre la verdor, sobre les rossoles morades. Eren uns núvols blancs, de grans ondulacions, dinàmics, com en un paisatge de Van Gogh. Mentre llegia sota una alzina, ha passat un cucut amb vol decidit, enèrgic, elegant. Cap al Martí, a la tarda. D'una clariana dels núvols grisos sortien raigs de sol oblics, a la manera de Gustau Doré. Molta ginesta florida. Flors morat pàl·lid, blanques, grogues, morades, pels marges.

Llegeixo *The meaning of Art*, de H. Read. Ahir llegia un assaig de Thibaudet sobre Boileau. Estil una mica massa pintoresc, massa imatjat, de vegades.

28 abril. Al matí vaig al poble. Conversa sobre Ruskin amb Ernest Martínez-Ferrando. Creu que la seva estètica és passada de moda, però li interessa la seva concepció social jeràrquica, orgànica. Amb tot, opina que, a certs moments històrics, les estructures jeràrquiques s'anquilen, es corrompen. Per això cal la constant aportació democràtica, popular.

Dia humit; boira al Montseny. Pels fondals, llunyans i simultanis, canten un rossinyol i un cucut. Gran ramat d'ovelles al pujol, davant de casa. Corren carena enllà, entre densos bels i dring d'esquelles. Llur clamoreig té un no sé què de planyívol i catastròfic, és una mena d'obscur pànic tranquil.

29 abril. Arribo a Barcelona al matí, amb la Josefina. Els diaris parlen molt de la intensa ofensiva d'Euskadi. Ahir la delegació del Govern basc a València va publicar una nota descoratjada, elegíaca. Dia núvol, humit. Es veu que ha plogut bastant: hi ha molts tolls als suburbis. (Tristes eixides del Clot, vora la sèquia d'aigua bruta; balconades malaltes, encanyissats —amb la glòria dels geranis, de la xeringuilla, de les petites roses blanques).

Quan arribem a casa, plovisqueja. Poca circulació. Cartells nous: una cara cadavèrica, verda, amb unes línies de sang, i darrera seu el cap d'una infermera blanca i, esquemàtica, una cleda de filferro; he vist també un cartell de les Joventuts Llibertàries contra el PSUC i la UGT. Sota l'epígraf: *Sus palabras y sus actos*, hi ha, a mà esquerra, uns milicians que pengen al balcó d'una casa un rètol que diu: *Todas las armas al frente*, i a mà dreta es veu l'entrada del «Cuartel Vorochilov», on uns altres milicians (o potser els mateixos) entren dos tancs, de nit, subrepticiament. Aquest cartell alludeix a l'incident dels dotze

carros d'assalt sostrets d'un taller controlat per la CNT i portats a la caserna del PSUC.

Quan era gairebé davant de casa en Sunyer, veig davant meu un home alt, atlètic, nòrdic, amb vestit gris: era en John Langdon-Davies. Quin bell atzar! Vaig a la seva pensió i em parla de la greu situació interior de Catalunya, dels fets de Bellver de Cerdanya, on ahir hi hagué una terrible batalla entre la gent del poble i una columna de 500 homes de la FAI, procedents de Puigcerdà. (Abans m'havien dit que aquesta nit la FAI ha ocupat militarment, situant nombroses metralladores, tots els voltants de Barcelona). Langdon-Davies creu inevitable la topada decisiva entre la UGT i la Generalitat, per una banda, i la FAI per l'altra. Creu que aquesta serà derrotada després d'una espartosa lluita. Quan arribem a l'Hostal del Sol, al menjador no hi havia sinó una parella (la noia era molt bonica i elegant). En Langdon-Davies m'explica que anit, a les 12, mentre ell parlava per ràdio al Casal Carles Marx, adreçant-se al públic de Nord-Amèrica i dient que a Barcelona tot està tranquil, constantment veia passar pel seu voltant homes que situaven metralladores dins l'edifici, on hi havia una guàrdia de 500 milicians i 500 soldats. Parlant de l'ofensiva d'Euskadi, m'ha dit que no li estranyaria que Bilbao caigués demà. Per altra banda, ell creu que no es rendirà a la força de les armes (puix que està molt fortificat), sinó per fam. Els queviures dels vaixells que puguin burlar el bloqueig resultaran insuficients per a la població actual de la ciutat, que deu ser d'unes 400.000 ànimes. Langdon-Davies, però, no sembla creure que aquest esdeveniment militar pugui implicar un final de la guerra favorable als franquistes. Pensa que, després de la guerra, vindrà una dictadura centre-socialista, probablement presidida per Prieto. Però no un règim comunista, sinó un règim burgès. Jo li observo: «Però feia uns moments que em dèieu: —Al món no és possible un terme mitjà entre feixisme i comunisme. Cal triar entre aquests dos extrems—. Com és, doncs, que preveieu per a Espanya un règim ni feixista ni comunista?» Ell em diu que el que vindrà no serà una República burgesa democràtica com la del 1931, sinó una Repú-

blica socialista que, a la llarga, acabarà en règim comunista. «Però ni els mateixos comunistes no volen ara per a Espanya la implantació del comunisme, ja que no és possible passar d'un règim feudal o semifeudal a un règim comunista; cal, abans, una etapa de democràcia burgesa.» (Efectivament: ja coneixia aquesta tesi del Comintern i de la premsa russa).

Em parla de la derrota formidable de Brihuega i m'assegura que les tropes italianes es van amotinar. Diu que no se sap encara com ha reaccionat Mussolini. Els alemanys, segons Langdon-Davies, han retirat gairebé tots els contingents que tenien a Espanya: només hi queden uns 3000 homes, la majoria aviadors i tècnics. En canvi, diu que lluiten amb Franco 80.000 italians. Jo li pregunto si creu possible un atac a Barcelona. «Sí, és possible, sobretot si cau Bilbao. No m'explico per què no han atacat Barcelona; no serà pas perquè estigui fortificada. A Espanya només hi ha dues places ben fortificades: Bilbao i Madrid. La CNT es deixaria prendre Barcelona en sis hores.»

Li pregunto per la premsa anglesa. Diu que Garvin, director de l'*Observer*, cremaria ciris davant l'efígie de Franco. El *Times* ha publicat articles filofeixistes de Merry del Val i Cambó. Els «impressors de Sa Majestat Britànica» han acceptat d'editar un llibre sobre les «red atrocities». Creu que són justes les acusacions de l'oposició quan diu que el Govern anglès afavoreix Franco. És que a Anglaterra estan esfereïts del comunisme. Segons Langdon-Davies, el Govern no voldria una victòria franca del feixisme a Espanya, perquè enfortiria el poder polític de Hitler i Mussolini, però tampoc no desitja un triomf roig, que implicaria possiblement la destrucció d'aquestes dues dictadures. Es veu —segons Langdon-Davies— que una solució Prieto fóra el seu ideal.

Em parla del llibre que està escrivint sobre l'anarcosindicalisme català. No creu que aquesta sigui una guerra religiosa. «Ho demostra —diu— el fet que al Nord s'enfrontin i lluitin desesperadament els dos grups catòlics més forts del país: els requetés i els nacionalistes bascos.» No és tampoc, segons ell, una guerra «nacionalista», sinó originada per l'evolució econòmica

d'Espanya (la interpretació marxista, és clar), Ara bé: el que complica les coses és que Espanya no constitueix cap unitat econòmica. Hi ha el Sud feudal i el Llevant industrial, burgès. Però precisament a la regió més avançada industrialment, Catalunya, on caldria esperar en la massa obrera una ideologia *comunista*, hi ha una opinió *anarquista*, la teoria que correspon, no pas a un proletariat industrial, sinó a un proletariat agrari. (Segons Langdon-Davies, l'anarquisme és una teoria de pagesos). I és que una gran massa del proletariat de Catalunya prové de regions agrícoles: Múrcia, Andalusia. Aquest és l'origen de la complexitat del problema.

Quan ens acomiadem, em diu que faig molt bé de tornar-me'n a muntanya, perquè és molt possible que aquests dies a Barcelona hi hagi incidents greus. Al tren uns joves milicians expliquen les últimes operacions a l'ermita de Santa Quitèria (front d'Aragó). Diu que l'aviació franquista metrallà com volgué les línies governamentals. «Els nostres avions van arribar quan els altres ja havien metrallat tothom. Allà, vam deixar-n'hi vuit-cents dels nostres». Un dels milicians contava que el seu company havia mort a Mallorca. «Pobret! Tan content que hi va anar! Plorava i em feia petons. I, pobret!, el van haver de deixar allí».

Arribem que encara clareja. Cel gris, aire fred. Diu que avui ha nevat una mica i hi ha blancor vora la Creu, a muntanya.

30 abril. Ahir, mentre dinàvem, es va omplir el menjador de l'Hostal del Sol. Gent benestant, homes ben vestits, alguna noia de «bona família». (Hi havia la Nené Ivern, rossa, bruseta blanca). Eren burgesos supervivents que menjaven bé, que bevien bé, en aquell restaurant típic, catalanesc, presidits per una Verge o santa de rajola. Un moment que vaig anar a telefonar, en Langdon-Davies va sentir que un senyor pròxim deia als seus companys: «Ja no cal témer el comunisme, perquè ha estat esmicolat».

Fa molt vent. Lilà florit, convuls, agitant els rulls blancs

abundosos. Reposem al sol, a la tarda, entre castanyers de fulla delicada, miniada. Sentim unes fortes detonacions, lluny, cap al mar. Es parla de topades a Barcelona, Figueres i altres indrets de Catalunya.

1 maig. A la tarda ve el poeta Joan Teixidor. Com que la Roser s'ha posat malalta, amb bastant de febre, anem a buscar el metge al poble. (L'Albert és al llit des de fa deu dies).

Aquest matí ha pedregat, i el cim del Matagalls és blanc —lleu ditada d'hivern en la primavera verda i flonja. Una franja de sol pàl·lid daurava la tendror dels faigs. La muntanya, que era arquitectura, ja torna a ser pintura. L'enorme cos mineral es vesteix d'un domàs viu de seda. Tertúlia vora l'estufa, cap al tard. Parlem d'història medieval, de Rússia... L'aigua s'ha aturat en alguna llosa del pati i el lilà és tot humit.

2 maig. Matí núvol, humit. Asseguts en un marge de la baga, en Teixidor ens llegeix poemes: gracioses cançons, temes magnífics de pintura. Recordo «L'hivern» de Brueghel. El poeta voldria penetrar el secret d'aquelles llars holandeses, cenyides de neu, però

*...la neu serà trista, encongida,
sola amb la meva paraula.*

Després ens llegeix dos poemes inspirats en la Revolució i la guerra, intensos, d'estil una mica obscur, tràgics (de vegades recorden Hölderlin). Ve l'amic mossèn Josep Sanabre i bateja la nena petita. Emoció de les antigues paraules en el ritu breu, senzill.

De tant en tant fa xàfec. Herba molla. Boira. He vist entre l'herbei les orquídies silvestres, lleus flames morades. Les flors baixes són tigrades, semblen un minúscul elm obert.

3 maig. Matí d'aloses, núvols blancs, cucuts. Però a llevant els núvols s'ageganten, són torres, castells enormes. Trobem entre l'herba moixernons blancs i humits. El sègol ja és espigat; l'ordi engruixeix la forta tija. Hem parlat amb el milicià d'una casa veïna, que comentava la preparació teòrica del seu tinent, just sortit de l'Escola de Guerra. «Per les explicacions que ens fa, ja es veu que en sap molt; però quan ve l'atac, no resulta». Diu que el seu front està del tot inactiu; que si l'enemic pressionés força, seria a Alcanyís en un dia.

Pluja a la tarda; cel negre i llamps cap al Ter. La perera ja no és gens blanca. A les branques de l'àlber i del teix brillen les gotes de pluja.

4 maig. Ahir vespre la nostra mainadera, que ha estat tres dies a Barcelona, ens explicà que, en entrar a l'estació, va sentir molts trets a la Plaça de Catalunya: hi havia milicians que disparaven contra l'edifici de la Telefònica, ocupat per guàrdies d'assalt. La gent, esverada, s'amagava als refugis. Quan el tren arrencà, encara ressonava el tiroteig. Avui el diari confirma que el delegat del Govern a la Telefònica, quan anava a prendre possessió del càrrec, va ser rebut a trets. Hi hagué barricades i incidents als barris extrems de Barcelona. A les vuit del vespre, la ciutat, sense tramvies, era tan deserta com habitualment a les dues de la matinada. Companys i Largo Caballero van conferenciar a Benicarló.

Treballa entre els castanyers (moltes de les fulles tendres tenen un to vermellenc cap a la punta). Cantava un merlot, com una tonada tendra i apagadissa de Rameau, i un rossinyol, Chopin exaltat, líric. Un cucut hi afegia, ara i adés, la dolça monotonia incansable. Però a la tarda ha plogut, ha pedregat. La calamarsa blanquejava entre el verd dels faigs i a la carena del Martí. Els trons feien vibrar els vidres de la cambra. A mitja tarda, quin sol! Ens hem arribat a les saleres del Pujolar i hem fet bona collita de moixines. La fageda de Vilarmau era tendra i assolellada. Un cucut, ben visible, ha cantat llarga estona al

cim d'un castanyeret; després s'ha posat més cap a muntanya, ha cantat cinc o sis vegades, ha volat fent una nota gutural: «txoc!» i ha tornat a cantar a la carena. A les roderes del camí hi ha molta aigua i entre l'herbei grapats de calamarsa (ací en diuen «neu rodona»), com les pastilles de menta que em donava el metge quan era petit.

Abans de sopar duen noves del poble. Diu que continua, duríssima, la lluita a Barcelona, que la ràdio parla d'hospitals plens de morts i ferits. Sopem i anem a veure què passa. Pel camí veiem un llum i sentim veus. Eren dos homes d'una casa veïna, que tornaven d'escoltar la ràdio. Ens expliquen que han parlat fa poc Vázquez, Sbert, Garcia Oliver i altres representants dels partits i sindicals antifeixistes, recomanant que s'aturi el foc, que «cessi la lluita entre germans».

Fa una nit molt serena i estrellada. El camí blanqueja a la celistia i en el gran silenci canta algun rossinyol. Al poble, mentre ens estàvem vora la ràdio, el refilar vehement del rossinyol es barrejava amb els comunicats de guerra, amb les notes dels sindicats recomanant calma. *La verbena de la Paloma*, *Zambra morisca* de Chapí, alguna sardana, entre les noves de la lluita. Tots els oradors —segons un resum que n'ha fet una emissora— acabaven llurs discursos recomanant amb vehemència: «Atureu el foc!» Segons una nota de la CNT, es veu que una part de la força pública s'ha posat «al costat del poble». Des de Barcelona, un representant de *Solidaridad Obrera* ha desmentit que el diari hagi estat assaltat.

En tornar, quina nit tranquil·la! Uns llums elèctrics, escassos i dispersos, cap als afores del poble; una olor de flors i de terra mullada; el doll ardent, apassionat, d'un rossinyol entre els avellaners; i tot el món en la pau del maig, pres en la xarxa d'or de les estrelles.

5 maig. Avui no han arribat diaris al poble; sembla, però, que n'han sortit dos: *Solidaridad Obrera* i *La Vanguardia*. Dia clar, amb alguns núvols blancs, estarrufats, a ponent. Cucuts,

puputs, rossinyols. Vaig al poble, a la tarda. El Govern central ha nomenat un delegat (un militar) per encarregar-se de l'ordre públic a Catalunya. Les ràdios estrangeres parlen de desordres a Puigcerdà i la Seu d'Urgell, diuen que la frontera francesa està en mans dels anarquistes. També parlen dels sagnants desordres de Barcelona, de la lluita entre la columna motoritzada procedent de València (3000 homes) i els anarquistes atrinxerats a l'entrada de la ciutat. París P.T.T. no creu que es tracti d'un alçament «oficial» de la FAI contra la Generalitat, sinó de la rebel·lió de comitès locals que el Govern català volia sotmetre al seu control i desarmar. Avui ha quedat constituït un nou Govern format només per quatre consellers: UGT, CNT, Esquerra i Rabassaires. A última hora parlo amb el senyor Torra, que ha sortit a les tres de Barcelona. Diu que la lluita continua. A quarts de dues s'ha intensificat el tiroteig, i ell, des de la Plaça de la Universitat a la de Catalunya, no ha vist ningú. Ha distingit l'espetegar d'una metralladora, probablement disparada des del «Colón».

En tornar, el camp i el bosc són un inacabable xerricar de cadells. La terra vibra com un enorme insecte.

6 maig. Aviat del matí, al poble. Conversa amb la senyora Duran sota els bedolls tendres. Un gall de seda, una gallina de neu, picotegen entre l'herba assolellada.

Diu que ahir, a les deu del vespre, el director de *Solidaridad Obrera* va fer una nova apel·lació a la concòrdia, invitant els lluitadors a una treva de dues hores per desfilar davant els cadàvers dels hospitals. A quarts d'una parlen Vidiella i Frederica Montseny per demanar unió, cordialitat entre els treballadors. La Montseny diu que hi ha hagut 400 morts i 1000 ferits. Recomana que no s'assaltin més centres d'UGT, CNT i Esquerra, que el desarmament moral arribi també a la força pública. (Tinc la impressió que aquesta força actua mig desbordada, amb incontenible passió). A la tarda torno a la plaça del poble, ja que han recollit les ràdios de tothom. De la Generalitat demanen repe-

tidament gent per a transfusions de sang. Entremig de les informacions i notes oficials, toquen *La vídua alegre* i *La alegría de la huerta*. Cap a les sis, en Companys anuncia que el general Pozas, nomenat general de la 4.ª Divisió, serà a la vegada conseller de Defensa. Acaba amb un: «Serenitat!»

Torna de Barcelona l'amic Martínez-Ferrando. Diu que continua la lluita, però han arribat 6000 guàrdies nacionals de València. Creu (com jo mateix) que ara començarà la fase més dura de la lluita.

En tornar, rossinyols, nit tranquil·la.

7 maig. Vaig al poble, a la tarda. Diu que l'editorial de *La Humanitat* es lamentava amargament que els clans de la Generalitat i de les sindicals demanant que s'acabés la lluita i que tothom tornés al treball hagin estat desoïts. A les dues han parlat una militant de la UGT i una altra de la FAI aconsellant concòrdia, dient que havien anat a les barricades per intentar de convèncer els qui lluiten.

Tornen de Barcelona en Jaume i en Benet. Diuen que aquest matí hi ha hagut una curta treva, però a la tarda continuava el tiroteig. Van alguns tramvies. La impressió és que la FAI domina, que és fortíssima i que la lluita ha estat molt més dura que el 18 de juliol. Dilluns la Generalitat començà radiant notes arrogants, però dimarts ja tot eren súpliques.

8 maig. Diu que hi ha hagut pau a Barcelona, llevat d'un atac que, a la matinada, llançaren unes patrulles de cavalleria contra un centre oficial de l'Avinguda del 14 d'abril. *La Publicitat* d'avui diu que el Sindicat d'Espectacles CNT manté segrestats tres companys de la UGT i els quatre agents de l'escorta que anaven amb Sesé quan fou assassinat davant el local del Sindicat d'Espectacles. «S'ha negat a posar-los en llibertat i pretén d'exigir-los la signatura prèvia de determinat document relacionat amb la mort del camarada Sesé» (nota del Secretariat de Ca-

talunya, UGT). Els diaris de Madrid ataquen especialment el POUM com a promotor de la revolta. Avui, segons una ràdio, ha sortit clandestinament *La Batalla* i qualifica de glorioses les jornades d'aquella rebel·lió. Ningú no ataca, però, la FAI. El POUM és el cap de turc, «el trotskisme al servei dels feixistes».

Plou a mitja tarda. Al poble tornen els aparells de ràdio, que els sindicats havien fet recollir. De tornada, el brunzir incessant dels cadells, el cant rítmic d'algun grill, flauteig de tòtils, rossinyols.

9 maig. El senyor Duran, que arribà ahir de Barcelona, m'explicà que la lluita ha estat d'una crueltat extraordinària. No deixaven auxiliar els ferits que duïen uniforme (és a dir, els de la força pública), i en alguns casos els treïen de les ambulàncies i els mataven. Això ho volgué veure amb els propis ulls un dels dirigents de la Creu Roja internacional. També la força pública executava sumàriament alguns dels rebels que detenia. Diu que l'Azaña passà una mala estona quan els revoltats situaren dos canons encarats al Parlament, on ell s'estatjava amb una guàrdia exigua.

10 maig. En Mon i Pascual diu que uns que han telefonat a Barcelona asseguren que s'ha treballat. El xofer del poble, al vespre, ens explica que ha parlat amb tres minyons: diu que han tornat de ciutat perquè han vist pels carrers molta força armada. Sembla que el general Pozas ha donat 24 hores per a lliurar les armes, i es tem que demà s'intentarà desarmar la FAI (empresa àrdua!). Una dama arribada al vespre de ciutat assegurava que un significat sindicalista li ha aconsellat que aquests dies no anés a Barcelona.

Anem a Rosquelles. A banda i banda del camí és tot groc de ginesta. A la tarda veig uns camps de trèvol florit, color de maduixa, amb margarides amagadisses entremig, tímides damiselles entre millers de guàrdies del palau de Buckingham.

11 maig. El sègol ja és molt alt i, quan fa vent, les espigues són una frisança moradenca. Als marges cada dia hi ha més flors. Hi predomina una flor blanca, de calze esvelt i estilitzat (n'ignoro el nom); però també hi ha botons d'or, blauets, margarides, trèvol, roselles, unes minúscules flors d'un to morat pàl·lid que s'agrupen en constel·lacions, i la blava, menuda, delicada flor d'una herba semblant a la menta. Faigs tendres —com núvols verds— entre les alzines. Un cucut canta, per bé que no insisteix. Però el merlot gronxa, en aquest temps humit, la línia del seu cant serè, lligat, ondulant com una melodia gregoriana.

12 maig. Fa un vent fresc; adés fa sol, adés s'amaga. Ombres i sol decoren la flonjor verda del Montseny; les orenetes van i vénen damunt les espigues que es vinclen i les pomeres en flor. Llegeixo els records de Robert Dreyfus sobre Proust. Recullo aquesta reflexió de Proust en un article sobre *L'irreligion d'État*, aparegut en el *Banquet: C'est à des esprits comme élevés au-dessus d'eux-mêmes par le Christianisme que la France doit ses plus purs chefs-d'oeuvre, soit dans le domaine de l'action, soit dans le domaine de la spéculation*.

A la tarda vaig al poble i escolto per ràdio una part de les festes de la coronació del rei d'Anglaterra. Se sentia el cridar entusiasta de la multitud, i el locutor —era francès, de París P.T.T.— descrivia el sumptuós seguici: la carrossa amb les princeses, que saludaven agitant la mà per la finestra; els uniformes blaus, verds, grisos, vermells, guarnits d'or, de seda, d'ermeni; la carrossa reial, tirada per deu cavalls grisos, i, a dins, el rei i la reina, amb corona i ceptre, immobilitzats pels atributs de la reialesa i corresponent només amb mirades i somriures a les aclamacions de la gent. Quan el seguici passa vora el Victoria Memorial, els reis poden veure la vella Dama, que visqué també un dia semblant de pompa i de fervor, com si els esguardés *ravie pour l'Éternité...* A les set sento, a través de Ginebra, el final de l'homenatge de l'Imperi a Jordi VI. Parla, solemnement,

amb entonació de bisbe anglicà, un home vell que deu ser Baldwin. Quan acaba, anuncia: *His Majesty the King!* L'orquestra toca l'himne, i parla el rei. Parla pausadament; en dues o tres ocasions vacilla una mica. *We will, the Queen and myself, keep in our hearts the inspiration of this day.* Acaba amb un *God bless you all!* Ningú no aplaudeix ni aclama; només un timballeig greu, apagat, corona els darrers mots del rei. Després el *God save the King* altra vegada, cantat per una deliciosa veu femenina amb un lirisme ardent, contra un fons de veus d'home.

13 maig. Ahir, en Lluís Novelles m'explicava les seves impressions de la recent rebel·lió de Barcelona. Diu que es féu una despesa fantàstica de bombes de mà; segons digué a un germà seu un metge del Clínic, hi ha hagut uns 1800 morts i uns 3000 ferits (oficialment confessen només uns 300 morts). La ciutat ha canviat d'aspecte. No s'hi observa aquell predomini gairebé absolut de la FAI. Hi circulen les forces que ha enviat el Govern de València: gent bregada dels fronts de Madrid, amb un cinzell de bombes de mà, fusell amb llarga i prima baioneta russa, pistola enorme, casc d'acer. Alguns temen noves topades, però hi ha qui creu que l'extremisme ja està totalment dominat. Jo crec que la situació és molt tèrbola: possiblement germina una escissió al cor de la CNT i la FAI. El gust de la «revolució permanent», tan arrelat entre els anarquistes, és possiblement explotat per agents provocadors. Però la voluptat de la sang i de la pólvora és vivíssima entre els joves, enardits per prop de nou mesos de sorelisme desfermat. Certament, hi ha «perill a la re-raguarda».

A la tarda, anem a Borderiol. Arreu es drecen falgueres tendres. Tenen la punta de les fulles encongida com les urpes dels dracs xinesos, com l'escuma amenaçadora de *La gran onada* de Hokusai. Collim uns petits pensaments boscats que recorden el llaç enorme dels cinells de les noies japoneses. Llegeixo cartes de Proust.

14 maig. Al matí anem a Rosquelles. L'hereu de Jaume Bofill i Mates cull tiges de muguet per a la Josefina, a l'ombra del boix grèvol, alt i lluent. Em poso al trau les campanetes blanques, i tot el matí m'acompanya la fina aroma. Hi ha un mar de ginesta d'or sota els castanyers, i la segona florida de l'arç blanca entre les fulles estilitzades. Després de reposar un moment a la Font de l'Oreneta —que coses han passat d'ençà que, ara fa un any, s'inaugurava!—, ens arribem al Molí de Rosquelles, abrigat de pollancre. Veiem el gorg, l'aigua blanca i brogidora entre les pedres grises, o tranquil·la, verda, clapejada d'ombres menudes, sota els verns i els avellaners. Entre els conreus, els iris o lliris de marge drecen la seda fina, miniada i lluent com una gran papallona.

Parlem de la guerra. Jaume Bofill i Bofill creu que el món viu l'última fase de la crisi que iniciaren el Renaixement i la Reforma: negació de l'autoritat espiritual, anarquia, culte de la força. Diu que l'error de l'home modern és de creure que el seu punt d'equilibri resideix en ell mateix, i no en un pla superior. Es dol dels perills de la protecció estatal de l'Església, però diu que el feixisme italià no és «totalitari», perquè no imposa una mística nova com el comunisme o el nazisme, ans respecta la religió tradicional.

15 maig. Torno a Rosquelles; ve amb mi la Josefina. En Jaume Bofill ens acompanya novament als racons germànics del Molí: ortigues, cicuta amb tènue flor de vori, cenyint la casa d'on es desprèn una vaga olor de farina. L'aigua brogeix pel saltant ombrívol, on el mur és cobert de molsa fosca i molla; miosotis, boix lluent, falzies, pels marges de la riera. Seiem una estona al Gorg del Molí, d'arquitectura perfecta, amb una voravia natural que sembla obra humana. L'ombra dels «sabaters», els lleus insectes que floten en l'aigua assolellada, és com l'ombra d'un trèvol de quatre fulles a la sorra del fons. Olor d'aigua, escuma de neu, molsa verda en la pedra grisa. Pujant, anem a abraçar la soca altíssima del famós Faig del Noguer.

16 maig. El Govern de València està en crisi. Ha estat plantejada pel Partit Comunista, que vol una «democratització» de la vida política, econòmica i militar del país i s'oposa que Largo Caballero sigui alhora president del Govern i ministre de la Guerra. Això ha produït una inesperada reacció d'acostament entre la UGT i la CNT, que enlairen com a bandera la figura de Largo Caballero. És una situació molt confusa i difícil. Aquests dies es parlava a Barcelona d'un Govern Besteiro-Franco (!). Ningú no s'explica els mòbils concrets de la crisi. Potser obeeix la pressió de Rússia, que vol, decididament, donar la batalla als anarquistes (equivocant-se, penso, sobre el volum real de llur força a Espanya).

A la tarda anem a la font de Vilarmau. Ovelles a contra sol entre els pollancre. Faigs tendres, d'espès fullatge. Prades florides. Vedells blancs i negres sobre la verdor.

17 maig. Fa un temps desigual. A mitja tarda vaig al poble. Una nuvolada fosca i densa embolcalla el Montseny fins a mig aire. La ràdio diu que Largo Caballero ha intentat de formar Govern, però concentrant en la seva persona la Presidència i la Defensa (que havia d'incloure Guerra, Marina, Aire i Municions). Naturalment, els comunistes han negat llur col·laboració, i també el Partit Socialista. Els partits estan, doncs, enfront de les sindicals, entusiastes de la *figura señera* de Largo Gaballero. Negrín és encarregat de formar Govern.

18 maig. Matí clar, amb alguna boirina, lleu i blanca, ran dels cims. Quina flonjor de verd! Dirieu que podeu acariciar la muntanya com una bèstia neta, de pèl lluent i fi.

El diari publica la llista del Govern Negrín, amb exclusió de les sindicals. Prieto a Defensa, i un prietista, Zugazagoitia, a Governació. És la derrota de Largo Caballero. *Solidaridad Obrera* diu que la crisi ha estat una maniobra de les democràcies i del feixisme estranger, que aquest serà el Govern de la pau, un Go-

vern contrarevolucionari. És un moment intrigant, complex —crucial, potser. Tarda: camí de Borderiol. Un ramat espès contra el fons de les Agudes. Les esquelles fan com un carilló apagat, fons simfònic per a la melodia brillant d'un rossinyol que canta a primer terme.

19 maig. A la tarda anem a la fageda de Vilarmau: diríeu un parc, amb verdor lluent i soques grises. Les fulles tenen un borriçol al voltant; la poncella, allargassada, sembla pell seca de pinyó. Vedelles blanques i negres, bous ocre sobre l'herba.

El vell de la Casa de Vall ens parla d'un nebot seu que ha tornat del front d'Aragó, sector de Santa Quitèria, d'on han desertat 2000 homes. Van amenaçar amb matar el capità si no els donava el permís. Es queixen que l'aviació republicana no surt mai quan hi ha atac, només surt en temps de calma.

La boira velava les nobles formes «gòtiques» de la fageda. Eco de balades, aigua transparent, prada florida. Un pastor de cara germànica —galtes vermelles, ulls verd clar— passava entre els pollancre, amb el gos com un petit ós negre.

20 maig. El diari parla d'un rumor que ahir va córrer insistentment per Barcelona: es deia que s'havia firmat l'armistici. El delegat d'Ordre Públic ho desmentí enèrgicament, qualificant-lo de maniobra derrotista, d'un *bulo* escampat per una «ràdio desconeguda». *Solidaridad Obrera* d'avui diu, en la crònica de París, que *ya es un hecho que tirios y troyanos se miran y hasta se hablan, pensando en lo que allí llaman «abrazo de Vergara»*, i afegeix que el tema de les negociacions espanyoles és tractat sense cap reserva a París, on tothom parla de la pau d'Espanya, *solicitada por el Frente Popular, como de una cuestión de porteras*. La *Solidaridad* d'ahir atacava durament el nou Govern. Deia que, a Madrid i a València, *los trabajadores expresan con singular brío su aversión al Gobierno antiproletario constituido ayer*.

Cel gris, tot el dia. Plou. L'àlber és tot despentinat, té les fulles girades, feixugues de pluja.

21 maig. Aquesta nit ha plogut molt. Matí gris, fred. El Pirineu es veu molt blanc entre els núvols. A certs indrets el sègol és ajagut, i arreu, tot guarnit de gotes de pluja. Per dir-ho en vers:

*Cada espiga porta
un brillant al coll...*

A la tarda plou i fa sol, trona. Vaig al poble i escolto la ràdio de París i la de Roma. Es parla molt d'un armistici per permetre la retirada dels voluntaris estrangers, i Anglaterra ha fet consultar els països adherits al Pacte de no-intervenció si estarien disposats a fer costat al projecte d'armistici i a la retirada gradual dels voluntaris. També es parla d'un plebiscit. Però em sembla que tindrem guerra tot l'estiu, encara.

Cap al tard s'asserena. Lluna en el cel pur. Un rossinyol i un cucut canten alhora. Ginesta; castanyers d'un verd tendre retallats contra núvols blancs; olor de flors, d'herba; de terra molla.

22 maig. Avui ha fet un dia blau, assolellat, un típic dia de juny. En tot el maig no havia fet tan bon temps. El sègol, més alt que un home, es vincla lleument, guarnit de capblaus i roses. L'or de la ginesta gairebé fa mal als ulls. La muntanya és més verda, més flonja que mai: només algun clap mineral, vermellós, emergeix entre la molsa inacabable.

Els qui han vingut de Barcelona diuen que tothom estava entusiasmats el dia que circulà el rumor de l'armistici. Però l'esperança d'un final ràpid de la guerra s'ha esvaït bastant.

Cap al tard, entre els avets del parc, es veu un clap groc que no se sap ben bé si és sol ponent o ginesta florida.

23 maig. Dia tan clar com ahir. La neu que hi havia al Pirineu ja és gairebé fosa; el Canigó és una massa blava, retallada, amb pinzellades d'un blanc esvaït. Anem a la Font de la Merleta, camí de Sant Marçal. Hi ha, de tant en tant, uns flotons de faigs magnífics. Sota les branques fresques i espesses hi ha el sauló rosat i net, només amb arrels nues, algun esquelet de ginebró clapat de líquen i les fulles tendres dels rebrols de faig. Vora el camí, entre les pedres o bé arrecerats sota els tanys de la ginesta, els pensaments morats i blancs inclinen el caparró. Sèiem a l'herba de Borderiol quan el sol es ponia. En la calma paradisiaca sentíem el belar d'un ramat i alhora un cucut dins la fageda i el cant tímid d'un grill amagat en una mata pròxima.

24 maig. Sobre el Pirineu i les muntanyes d'Olot hi ha una ratlla de núvols blancs amb ombres grises, que recorden els àngels galtuts i barrocs de l'Obiols. A les muntanyes d'Olot hi ha caputxes d'ombra.

Avui la meva sogra parlava amb en Pau de can Toni, l'home que cobrava les cadires a l'església: un vell pagès típic, de parlar saborós i trèmul, com els actors de la bona època del teatre català. «Santa Llúcia gloriosa! —deia—. Poc que hi és ara al poble Santa Llúcia. La van cremar... Però res! Feina per als escultors. La Santa Llúcia que cura, aquella poc que podran cremar-la».

Amb la Fina, la Roser i les nenes berenem a la Font de les Paitides. Fa calor. De tornada, una enorme lluna d'or surt darrera Puig de Sucre.

25 maig. Sol, calor. El cel té aquella blavor implacable de l'estiu i ja dona bo de passar sota els arbres. *El Socialista* (número del dia 21) diu que estem *en el període culminante de la guerra, es decir, aquél en que la guerra alcanza su mayor desarrollo*. Preveu grans ofensives per a una data pròxima. Jo penso que tenim guerra per tot l'estiu, potser fins a començos de tardor,

però no gaire més enllà. No crec que, per ara, el projecte per a la retirada de voluntaris reïxi.

Vaig a Barcelona, on arribem cap al tard. Baixem a Lesseps: fosc, poc trànsit. Abans d'anar al llit obro el balcó que dona al mar. Una gran lluna d'argent en la nit de maig; un rossinyol canta al fons dels jardins pròxims.

26 maig. Parlo amb l'amic O., secretari d'un destacat polític. Creu que s'anirà a la mediació, però d'ací a uns quants mesos. Opina que es voldrà desarmar la FAI, «si no, d'ací a quatre dies hi tornariem a ser». Un altre amic, E.S. (també secretari d'un eminent polític) coincideix amb l'opinió d'O. sobre la mediació. Creu possible una dictadura militar a Catalunya —com la que ja hi ha a Madrid— i, al capdavant, una entesa entre els militars dels dos bàndols.

Vaig al Publi Cinema. Molta gent. En sortir, la ciutat fosca, fosca. La gent semblen fantasmes i els autoòmnibus de dos pisos són com vaixells il·luminats en un mar de tenebra.

27 maig. El corresponsal de *L'Oeuvre* a Ginebra diu que a la Societat de Nacions s'ha perdut la confiança en un immediat armistici espanyol. Diu que ja es parla d'una campanya d'hivern! En canvi, Chaves Nogales, a *La Dépêche*, creu que la guerra s'acaba, perquè tots dos exèrcits l'han perduda. Afirmar que han estat derrotats els extremismes: feixisme i comunisme, i que quedarà a Espanya un règim moderat. També Peiró, segons unes declaracions que publicava ahir *La Vanguardia*, opina que la Revolució ha fracassat, que triomfarà una República molt semblant a la d'abans del 19 de juliol, i que la pau s'apropa.

28 maig. Cap al tard vaig a veure el meu amic F. M'explica anècdotes de la tirania local immigrada. Diu que els monàrquics de Sarrià s'han tornat catalanistes en veure que el despotisme

sanguinari era menat exclusivament per gent no catalana. Es lamenta del fracàs de la mentalitat «romana» del catalanisme (Prat de la Riba, Torras i Bages, Balmes) i del triomf de la mentalitat de l'Hereu Escampa, dels ilergets. El catalans —diu— som un poble de botiguers i treballadors admirable, però no abunden entre nosaltres les virtuts militars.

29 maig. Ahir al vespre vaig anar a peu amb l'amic F. des de la Plaça de Sarrià fins a la de la Bonanova. Pel camí veiem bastants destacaments de la policia que envià el Govern de València amb motiu dels successos de primers de maig. Deturaven tots els cotxes. Diu que pregunten als qui van en cotxe cap a la Rabassada: *¿Va algúen forzado?* Sembla que així s'ha tallat en sec una nova tanda de crims que s'iniciava com al principi de la Revolució.

Aquesta matinada m'he despertat i he mirat el rellotge: eren les tres. Al cap de poc tornava a endormiscar-me i he sentit unes detonacions llunyanes i tot seguit xiulets frenètics, insistents. M'he alçat i he anat a despertar la tia Alberta, que dormia profundament. «Hi ha bombardeig» —li he dit—. Mentre cercava a les palpentes la roba per vestir-me, se sentien més explosions. Els xiulets i les sirenes no paraven. Uns gossos lladraven sinistrament. Hem baixat a casa del senyor Camil i he sortit a la tribuna. Una lluna pàl·lida en el cel net. Clarejava. Els falciots passaven xisclant. Venia un aire olorós dels jardins, una frescor de primavera. Uns policies, al mig del carrer, parlaven amb uns senyors. El doctor Cortada ha sortit al balcó, alçat el coll de l'abric, amb la cara ensonyada. La lluna es reflectia als vidres de la tribuna. Al cap d'una hora han tornat a tocar les sirenes, indicant la fi de l'alarma.

30 maig. Ahir, en pujar del poble, ja vaig observar que l'aire feia una marcada olor d'estiu. El sol fort, la calor primarenca, es veu que modifiquen la flaire de l'herba. Ara sí que és aquella

típica «olor de Viladrau». Les gavarreres són ben florides (el cor d'aquestes roses frèvoles sembla una custòdia d'or). Avui, a la tarda anem al bosc —no pas la fageda— de Vilarmau. Els rossinyols no canten gaire (és que ja tenen niu), i el cucut canta de tard en tard i no pas llargament. Als marges han desaparegut les flors blanques; hi ha unes flors rosa i unes altres d'un morat pàl·lid, de tija molt llarga. Els bous del Pujolar ens miren, encuriosits.

El bombardeig d'ahir va ser el més terrible de la guerra: es parla d'uns 60 morts i 200 ferits.

31 maig. Fa molta calor. A dos quarts de dues, a l'ombra, estàvem a 27 graus (com a l'agost). A la tarda anem al Serrat de Cerdans, enllà d'unes prades d'herba grassa, esquitxada de flors, amb uns altíssims pollancre vestits d'heura, i barrancs amb xiscles esfereïts de merla jove. La casa de Cerdans té un color d'òxid de ferro, amb les finestres emmarcades de granit gris, i la teulada també acolorida amb el rovell —més pàl·lid— dels líquens. Al bell cim, una creueta de ferro. Un xic enllà, l'ermita arraulida i sègol gris-verd, i planter de freixes i pollancs. Berenem a la font de la bassa de Vilarmau, sota els faigs, a l'ombra fresca. Hem collit les primeres maduixes pels sots ombrívols i calents.

1 juny. Els diaris confirmen el bombardeig d'Almeria per cinc vaixells alemanys. Itàlia i Alemanya s'han retirat del Comitè de Londres i deixen d'intervenir en el control mentre no se'ls donin garanties. A la tarda he anat al poble i he sentit la crònica de política internacional de París. Sembla que França i Anglaterra fan esforços perquè Itàlia i Alemanya es reintegrin al sistema de control, però aquestes potències autoritàries exigeixen condicions gairebé impossibles d'acceptar. ¿S'ha acabat, doncs, la política de «no intervenció»? ¿Començarà l'ajut als militars a cara descoberta?

Fa sol. Xafogor. Els saüquers florits semblen una *garden party* amb cent ombrelles de vori.

2 juny. Matí núvol; fa algun breu ruixim. Llegeixo un interessant estudi d'Henri Gouhier sobre el comte de Saint-Simon. Aquest precursor del socialisme fou també un ardent partidari de subjectar la intel·ligència, els «clerics», a la pàtria. Ahir llegia l'assaig de Peter Wust sobre «La crisi de l'Occident», on recorda que la Història «representa una certa sinèrgia de la voluntat humana i la voluntat divina», i proclama la necessitat d'actuar, de preparar-nos.

A la tarda anem a collir maduixes al bosc de pins. Passem, gairebé *nedem*, entre mars de ginesta florida. Les gavarreres són garlandes de flors. Als prats hi ha unes delicades orquídiess d'un color morat pàlid.

4 juny. *Les Reflexions sobre la Revolució russa*, de Berdiaev, contenen pàgines admirables. Diu que les revolucions són com cataclismes de la Natura. «La revolució és la fatalitat dels pobles, i una gran dissort. Cal suportar dignament aquesta dissort, com cal suportar dignament una malaltia o la mort d'un ésser pròxim». No hem de reaccionar-hi amb odi, sinó amb esperit d'expiació, de penitència.

Els diaris publiquen la mort del general Mola, víctima d'un accident d'aviació. La ràdio italiana la confirma.

Berenem a la font de Vilarmau. El cim de les Agudes emergeix, assolellat, entre els boscos d'ombra de Coll de Palomeres, sota uns flonjos núvols blancs, glòria lenta del juny. Cap al tard, hi ha núvols d'un to rosa violaci, grisos llunyans, un cant espatiat de mallerenga, grills, algun rossinyol, un cucut i una esquella entre els boscos.

6 juny. Al matí anem a Rosquelles, al Moli i a la Riera Major. Orquídiess d'un morat esvaït entre l'herba. Fa un sol molt càlid

i vénen ganes de banyar-se en aquella aigua transparent, vorejada de molsa, de falgueres, d'heura, de verns i avellaners. A la tarda en Boix i Selva ens llegeix poemes sobre la Barcelona romàntica:

*La dama del Portal Nou
viu entre sants i diplomes...*

Plou molt, però cap al tard podem anar a la fageda de Vilar-mau. Canten cucuts, merlots. El camí és sovint ple d'aigua.

7 juny. Començo a llegir *El ressentiment en la moral*, de Max Scheler. Sol, núvols blancs. Collim maduixes pels Sots de Rífred. La ginesta ja és bastant marcida i els esbarzers són plens de flor. Cap al tard els cucuts canten insistentment, trenen llurs notes amb el xiulet suau dels merlots, amb els grills de gran paciència. En tornar del poble, en Domènec em diu que hi ha bombardeig a Barcelona i que ha sentit parlar en Companys. Havent sopat, anem a escoltar la ràdio. Un vaixell franquista ha bombardejat Sant Feliu, Palamós i Begur. A Barcelona la gent ha estat tres hores als refugis.

Nit clara. Encara se sent un rossinyol al fons de l'obaga, però no aquella densa simfonia del maig. Olor de flors i d'herba humida.

8 juny. Els diaris diuen que el *Canarias*, després de bombardejar la costa, se situà davant de Barcelona, i per això hi hagué la llarga alarma (fins pararen autoòmnibus, tramvies i trens). Continuen les negociacions per obtenir el reingrés d'Itàlia i d'Alemanya al Comitè de Londres. Anglaterra fa grans esforços perquè no s'abandoni la política de «no-intervenció».

Al matí llegeixo Max Scheler al turó del blat. Falciots. Espigues. El Pirineu blau al fons, amb vetes primes de neu. A la tarda vaig a la fageda que hi ha més enllà de la font del Vern. Quin refilar suavíssim de merlots! Sota els faigs hi ha moltes ma-

duixes, verdes encara. Un cucut que venia cap a nosaltres, s'espanta i fa un cant estrany.

9 juny. Vaig a Barcelona, al matí. Parlo amb uns amics (escriptors) que creuen en la pròxima retirada d'Itàlia i Alemanya de la guerra espanyola. Diuen que Rússia vol que a Espanya hi hagi eleccions pel gener, però França i Anglaterra prefereixen un govern fort que pacifiqui el país durant un parell d'anys, o sigui una dictadura sense eleccions immediates. Però un dels qui intervenien en la conversa observa que, faltades com estan Itàlia i Alemanya de primeres matèries —segons sembla, Anglaterra cada dia les restringeix més—, potser faran un vaitot i intervindran obertament a Espanya, precisament per procurar-se les primeres matèries que els fan falta. Un dels interlocutors trobava que el bombardeig del *Deutschland* havia perjudicat la República i que una política així era jugar amb foc.

A mitja tarda veig passar un tren ple de soldats pel carrer d'Aragó. Saludaven, cridaven, punys enlaire, com si anessin a una gran festa. Anaven a les trinxeres (diu que es prepara una gran ofensiva), potser a l'hospital, a la mort. Cap al tard m'arribo a Premià de Dalt, on no havia estat d'ençà del setembre. Fa un llevant fort i les onades són blanques, fortes, sota el cel grisenc. Al bosc d'en Costa i al de l'Espaser es veuen molts pins esquilats. El meu cosí Josep m'explica que dilluns passat va presenciar, des dels pins d'en Colomer, el combat entre el *Canarias* i cinc o sis avions republicans. Diu que es veia perfectament el cuirassat a l'horitzó —blanc mentre feia sol, gris quan va pondre's— i els avions evolucionaven a gran altura, amagant-se entre els núvols i reapareixent. L'aviació bombardejava i el vaixell els contestava amb els canons antiaeris. Tot d'una, va veure's que un avió capotava i queia al mar amb gran estrèpit. El *Canarias* continuà navegant cap a Barcelona. Dormo a Premià. He visitat l'hort de casa. La prunera és plena de fruita.

10 juny. De bon matí vaig a Barcelona. Flors, gent a la Rambla. Sol. Calor. *La Dépêche* anuncia fortes ofensives dels dos bàndols. Diu que han passat l'Estret 14.000 homes per a Franco i que, segons un diari francès de dreta, els franquistes tindran aviat uns reforços de 100.000 homes. Un amic meu, secretari d'un conegut polític d'esquerra, creu que vindrà l'armistici quan ací s'hagi sanejat del tot la reraguarda, i que les ofensives que ara començaran serviran perquè el qui n'obtingui més èxits pugui cotitzar-los en negociar l'armistici. Per un amic que ha rebut noves de França (carta del dia 7) he sabut que allí preveuen l'armistici per a finals d'agost, i després la persistència de les «dues Espanyes» almenys durant un període de dos anys, fins que s'arribi a la completa unificació del país. Però, és clar, si ara un dels dos bàndols assolís grans èxits militars, les coses anirien d'una altra manera i no vindria pas tan aviat l'armistici.

Torno a Viladrau a la tarda.

11 juny. Ahir, tornant de Barcelona, al Vallès ja veia molts camps segats; l'or dels rostolls i les garberes contrastava amb els camps verds de patateres, amb els avellaners i els ametllers. Avui collim maduixes cap a la Font del Vern. Els fanalets vermells pengen, amagadissos, entre les fulles retallades. Canten cucuts, rossinyols. Els faigs inviten amb llur verdor densa i fresca. Muntanyes gris-viola a posta de sol. Els Sis Avets es retallen contra un cel d'or i, enllà del sègol altíssim, gradacions verdes, grises, blaves.

12 juny. Collim maduixes als castanyers de sota El Pujolar. El pastoret en porta un cistell, les nenes dels masovers porten un ram de tiges amb la fruita roja.

Fa una nit tan clara que sortim al camí dels Sis Avets. Quina celstia! Cassiopea es dibuixa entre els avets i el teix, l'estrella polar és damunt la teulada, la Via Làctia sembla una boira blanca sobre Puig de Sucre. Silenci de grills, d'estrelles, de sègol adormit.

13 juny. Vaig al poble, al matí. El senyor Duran i Sanpere, que ha tornat de França, assegura que allí tothom preveu una guerra molt llarga, i ningú no creu en la mediació. A les onze, una emissora de Tolosa ha dit que es lluita a tres quilòmetres de Bilbao.

A la tarda anem cap a la vall de Gomara. Reposem llargament en un prat, davant una columnata de pollanques, i bevem l'aigua glaçada de la font de Camp Xamení, que surt en un esquei de roca, entre molsa i falzies. Rossinyols, encara. Però ginstea sense or.

14 juny. Llegeixo Max Scheler, a l'ombra d'uns vells castanyers, vora el Camp Tancat. Mentre prenc un bany de sol, sento l'Albert que pregunta a en Gaietà Fornells: «Les bèsties, quan es moren, no tenen un cel, alguna cosa? No viuen mai més?».

A la tarda Ràdio París parla de la batalla de Bilbao. Diu que Aguirre ha radiat un manifest als països democràtics queixant-se que sigui destruïda la democràcia més antiga d'Europa.

15 juny. El diari publica una nota d'en Prieto anunciant que els franquistes s'han acostat a Bilbao, i que en aquests dos mesos últims han quadruplicat llur aviació. París P.T.T. diu que continua intensament la batalla i que han marxat de Bilbao el cònsol francès i l'anglès. Pels carrers només hi ha soldats i periodistes.

Començo a rellegir l'*Essai sur la France*, de Curtius. Núvols blancs de juny. Quan prenc el bany de sol veig combinar-se el blau, el blanc, el verd. Cucuts, encara. El riure estrident d'un pigot.

16 juny. El sègol rosseja tant, que és lleugerament més fosc que les flors de saüc. Herba espigada pels marges, campànules morades. Collim maduixes pels boscos del Pujolar i Vilarmau,

entre esbarzers florits i falgueres tendres. Quan cloc els ulls, veig el caparró vermell, la tija inclinada, la coroneta verda o lleugerament vinosa.

Continua la lluita als voltants de Bilbao: sembla que els atacants es proposen d'encerclar-lo.

Avui fa lluna. L'aire és fresc, impregnat d'olors vegetals. Avets en el cel pur.

17 juny. Els diaris de Londres i Berlín donen gran importància a la pròxima visita de von Neurath a Anglaterra. Sembla que es prepara un nou Pacte dels Quatre i la ràpida liquidació de la guerra espanyola.

Collim maduixes al bosc de Vilarmau. Després reposem vora la bassa. El gran camp rosat, davant nostre, és cenyit de verdor. Les falgueres, altes, triangulars, estilitzades, em recorden els *moors* d'Escòcia. La boira densa, lletosa, es queda a les valls. Els menuts crespínells agrupen les constel·lacions espesses de llurs flors, grogues estrelles de cinc puntes.

18 juny. Plou. La boira espessa embolcalla el Montseny. Cap al tard, vaig al poble. Sègol d'or entre camps verds; canten rossinyols i merlots en la tarda deliciosament humida; trona. París P.T.T. anuncia que el Govern basc ha abandonat Bilbao i que els franquistes continuen atacant les posicions pròximes a la ciutat.

En tornar, reposo al pati. Passa una noia amb un gran cistell d'herbes i grosses margarides; ve una alenada de fonoll. Quan era al poble ha plogut i pedregat intensament. A la sorra del camí hi ha les petjades de l'aigua.

19 juny. Onze mesos de guerra! Avui els diaris comenten l'escaïença, i *La Vanguardia* alludeix amargament a la dura ofensiva contra Euskadi, admetent la hipòtesi: *Si Bilbao cayera...*

A la tarda, vora El Martí, seiem una estona de cara al sol, damunt la terra olorosa de pluja. Després, als sots de La Vila. Prats d'herba dallada, olor de fenc, record d'Isaïes: «L'home, com la flor del fenc...» Al vespre diuen que una ràdio de Madrid ha comunicat la caiguda de Bilbao.

20 juny. Al matí, un que era al poble confirma que les ràdios franquistes i algunes d'estrangeres han comunicat la caiguda de Bilbao. A la tarda, sento París, que també en parla. Sembla que els franquistes hi han entrat gairebé sense lluita i que, llevat dels ponts, la ciutat és intacta. Però Álvarez del Vayo, aquest matí, en un discurs que ha pronunciat a Albacete, negava la caiguda de Bilbao. Diu que és contrari a la mediació i que *primero sucumbir que pactar*. Però quan deia això, ningú no l'aplaudia.

21 juny. No fa tanta fresca com aquests darrers dies (un vespre vam arribar a 8 graus). Cel blau i núvols blancs. El cucut encara ens fa companyia. Entre el sègol d'or, els blauets conjuguen constel·lacions més visibles. Al matí vaig al Pujolar a comprar ous, amb la Roser i l'Albert. Collim maduixes. Ja fa molts dies que en mengem, però avui abundantment com mai (entre l'avi i nosaltres, n'hem collit bastant més d'un quilo). L'àlber, argent assolellat, brilla a la finestra.

22 juny. Arribo a Barcelona al matí. Un amic meu, l'escultor Joan Rebull, deia, referint-se a la guerra: «Militarment això està perdut». Jo he observat que havia de decidir-se en el camp diplomàtic, però ell ha fet: «No hi cregueu, en això de la diplomàcia». Un altre amic, secretari d'un polític, intervenia en la conversa. Creu que la guerra s'acabarà aquest estiu amb un *abrazo de Vergara*, no pas entre en Franco i el Govern de València, sinó entre els militars dels dos bàndols. Li sembla que la caiguda de Bilbao servirà a Itàlia i Alemanya per a pressionar

i obtenir avantatges abans de retirar-se d'Espanya —avantatges econòmics, colònies, etc.—. Diuen que el que ha deprimat més no ha estat precisament la caiguda de Bilbao, sinó el poc èxit de l'ofensiva al front d'Aragó. Es parla de defeccions importants, de 10.000 homes passats als franquistes.

23 juny. Parlo, a Barcelona, amb el pedagog Galí, que creu definitivament liquidat a Europa el perill comunista, gràcies a l'experiència espanyola. Ell creu que la guerra serà molt llarga i que, havent desaparegut l'espectre del comunisme, caldrà liquidar la reacció que ell produí, l'antídot, o sigui el feixisme.

A Premià vaig una estona a muntanya amb en Jaumet de can Vergés. Lluna d'or enorme, rodona, en un cel color de perla. Romanins, estepes, pins massa esporgats. És la vigília de Sant Joan, avui. Qui ho diria? He mirat l'interior de l'esglesiola, tot cremat, amb bocins de runa escampada; al fons l'ull nu, implacable, d'una finestra sense vidres.

24 juny. Visito l'amic Boix i Selva. Escriu una novel·la en forma epistolar, i en llegeixo fragments.

Una noia que té un germà a la guerra em parla dels nombrosos ferits que un vespre, apagats els llums de la ciutat, van passar per Lleida. Diu que des de les cases se sentien els crits que sortien de les ambulàncies. Els ferits eren duts als hospitals sense haver-los fet cap cura, amb espigues, terra i herba dins les ferides.

25 juny. Itàlia i Alemanya s'han retirat del control. S'accentua la tensió europea, però no crec que s'arribi a la guerra general. En tornar a Viladrau, trobo al tren un home que, durant la guerra, ha fet de cambrer al vaixell *Isla Gran Canaria*, i ha estat a Marsella, Mallorca, Màlaga i Bilbao. Transportaven queviures, soldats de la Brigada Internacional, caixetes plenes d'or. Creu

que la guerra serà molt curta i que els «desmans» dels anarquistes han augmentat considerablement l'opinió feixista a Catalunya.

Ahir vaig trobar pel carrer l'escriptor Carles Fages de Climent, que em contà les seves terribles aventures com a propietari d'una gran hisenda a l'Empordà. Va estar detingut a casa seva diverses setmanes, durant el període del terror, i veia com eren duts a l'execució altres propietaris del poble —diu que en van matar una trentena—. Ell aclaria als seus guardians les diferències doctrinals entre comunisme i feixisme, i se'ls atreia a base de conversa, llonganissa i conyac. «Si allò dura gaire —deia—, em buiden tota la casa com els pretendents al palau d'Ulisses». Ara, ha pogut salvar la casa, però el desespera que un porc se li passegi pel jardí, i se li hagi menjat les roses, amb espines i tot. «No estaré tranquil fins que, en revenja, jo m'hagi menjat el porc». També el desola pensar que un metge rústic que té a la casa *li ha barrejat els estils*, canviant d'habitació els mobles. «Això és la cosa més terrible de la Revolució», comentava pintorescament. Li ha posat una gàbia de pardals a la sala —tot i que hi havia deixat els domassos— i al menjador ha penjat una bicicleta.

26 juny. A la tarda anem a buscar maduixes pels boscos del Pujolar i cap a la font del Vern. En trobem moltes. Aquesta setmana, el meu sobre n'ha arreplegat quinze pots, prop de 3 quilos. Cap any n'haviem menjades tantes. Fa un llevant fred, humit; la boira vela les fagedes; al fons, uns bous de color ocre llauren un rostoll d'or. Les falgueres són molt altes i els encontorns de la font semblen un paisatge tropical. He posat una fulla d'heura perquè saltés millor l'aigua glaçada.

27 juny. Estic content de les gestions fetes a Premià per evitar que em municipalitzin la casa. Ja l'estiu passat volien fer-ho i ho vaig poder evitar. Ara, anant a obrir la casa de tant en

tant, sembla que podré salvar-la. Mai com en aquests temps, quan he estat en perill de perdre-la, no m'havia adonat de com m'estimo aquella caseta humil dels meus besavis, amb el sant Pau de rajola, l'olor d'humitat i de celler, els tarongers de l'hort, el gessamí, tot tan lligat amb l'època lírica de la juvenesa i amb els boirosos records d'infant: el pare premsant raïms, l'àvia morta a l'alcova.

Dia núvol, plujós. A la tarda fa un fort temporal, però a quarts de set s'asserena. Ha caigut molta neu al Pirineu. Vora el parc, sobre el sègol madur, hi ha les muntanyes blaves, una ratlla horitzontal de boira densa i la blancor als cims. Or de sègol, glòria de juny, tocant la neu tardana.

28 juny. Al matí, collim moixernons als herbeis del Pujolar. A la tarda, pels prats que hi ha vora la font del Vern, collim maduixes. És el dia que n'he trobades més: ben bé una lliura i mitja. Era tot un exèrcit de caparrons vermells sota un dosser de falgueres. Després hem reposat vora la font. Un merlot xiulava tènuement en la tarda grisa. L'aigua saltava barranc avall, entre falgueres, bardisses, ortigues, escardots. Quan som a casa, plou fort. Després, cap al Nord, els núvols són roigs de posta.

29 juny. Anem a la pineda de can Vinyes per veure si hi ha rovellons, però no en trobem. A la tarda ve de llevant una gran boirada. Llegint vora els Sis Avets —el llibre de Fonsegrive sobre *L'évolution des idées a França*— veig esvair-se i reaparèixer les masies, el sègol, els camps verds, els pollancre.

Cap al tard vaig al poble. Sol i cel pur. Itàlia i Alemanya (segons ràdio París) s'oposen al control franco-britànic. Continua l'ofensiva franquista cap a Santander.

Els tiflers del parc són ben florits i fan una intensa aroma.

4 juliol. Al matí ve el dibuixant i jardiner Mirambell, amb la seva nena Elisea. Els acompanyo fins al límit de l'obaga. A mit-

ja tarda anem a buscar bolets (rossinyols) als castanyers de La Vila i bevem a la font de les Paitides. Ja hi ha molts camps segats, amb les garberes com primitives cabanes. Pels marges hi ha repunxons d'un morat pàl·lid, crespínells d'or, clavellets de pastor, campànules. La muntanya té un to d'ametista i passen libèl·lules sota els arbres. Pau dolça d'estiu.

5 juliol. Al matí anem a Sant Marçal. Està bastant núvol, però de tant en tant surt una ullada de sol molt càlid. De casa a la font de la Merleta, hi estem una hora i mitja. D'aquesta font a la de Sant Marçal, tres quarts (però ens hem aturat bastant a reposar, collir maduixes, etc.). Els esplèndids flotons de faigs que hi havia pels voltants de la font de la Merleta han estat aterrats. Algun exemplar tenia ben bé 60 centímetres de diàmetre. Ara només han quedat els més joves i prims. Per terra hi ha les fulles seques, color de foc. Uns carboners amuntegaven traçudament les branques grises, i cinc o sis carboneres fumaven lentament, omplint l'aire d'olor de creosota, d'olor de quitrà (estranya suggestió marítima entre els boscos). En un dels tombos del camí, poc abans d'arribar a la vall de Sant Marçal, brogia un rierol entre les pedres i m'he refrescat la cara amb l'aigua glaçada i límpida. Vora mateix, una cascada de molsa, d'uns deu metres d'alçada, brillava amb cent regalims sobre el verd fosc i la roca moradença, com un altar natural o un racó de pessebre, sota el dosser dels faigs. Allí la fageda, jove encara, és molt espessa, i al cim, vora les rossoles gris-morades, hom veu «les altes positures» dels avets.

Dinem vora la font, sobre l'herba. Davant nostre hi ha uns freixes que es vinclen, un turonet ben verd. De l'hostal estant, on ens hem hagut de soplujar perquè plovia a dolls, es veu una vasta extensió de falgueres que recorda molt Escòcia. Tot aquest país s'assembla bastant als Trossachs, i fóra igualment bonic si hi hagués algun llac. També allí hi ha falgueres, i els ginebrons d'ací recorden els brucs escocesos; però no recordo haver vist a la regió dels Trossachs cap muntanya tan dramàtica com les

Agudes, amb les tarteres o rossoles moradenques, les clapes fosques dels faigs, la pedra nua, el glauc fi de l'herba. Quan érem a l'hostal —racó amb llibres, carlines i boix grèvol, llar de foc amb tres grossos calderons—, plovia tant, que ni es veia la muntanya. A una finestra, l'herba de Sant Segimon, ben florida encara, dansava sota la pluja. Al pati, tilters en flor, un banc de pedra al llarg de la paret, amb llarga barba d'herbei. Després s'asserena; el cel s'emmiralla en els tolls del camí. Berenem vora una font que neix en una balma de molsa fosca i de sorra netíssima.

6 juliol. Fa calor. El cel és ben blau, amb flors tènues de núvol com un borriçol. Llegeixo el llibre de Fonsegrive sota l'avet noruec, mentre els infants juguen sobre l'herba, entre sol i ombra. Ja no se sent cap cucut. Cada dia nous rostolls, noves garberes. A la tarda vaig al poble amb l'Albert i escolto Ràdio París. Un cronista de *Paris-Soir* diu que sembla que Franco vol acostar-se a Anglaterra. Calma de juliol. Llunyanies gris perla.

7 juliol. Vaig a ciutat. Calor, gent que pren orxata, noies ben vestides (sense capell). Trobo en Teixidor, qui tem que la guerra sigui molt llarga. Cap al tard vaig a Premià. Mar tranquil, núvols daurats de posta. Cullo prunes i peres a l'hort. Dormo, sol, a casa —sol amb el record dels avis, amb una vaga por dels *listeners*, dels «escoltaires»¹ nocturns. Em desperta una tronada que em sembla un bombardeig, i em sobresalto. Veig que cauen gotes a les acàcies i al tiler.

8 juliol. Al matí vaig a Barcelona. Trobo en Josep Maria Junoy: optimista, creu que la guerra està a les acaballes. Un amic m'ha deixat el *New Statesman and Nation*, on s'afirma

¹ Els petits éssers silenciosos evocats en un famós poema de Walter de la Mare.

que, sense una enèrgica acció de França i Anglaterra, la guerra d'Espanya serà decidida a favor de les potències feixistes. Diu que la tebior i feblesa del Govern anglès afavoreixen Franco.

9 juliol. Aquest matí, a Premià, se sentien unes detonacions llunyanes. A l'auto la gent discutia si eren canonades o trons. Hem convingut que eren trons, ja que a l'horitzó marítim hi havia núvols més o menys de tempesta. Havent dinat saludo el poeta Rosselló-Pòrcel, que no coneixia. És simpàtic, *gentleman*. Torno a Viladrau. Olor de lligabosc vora les torres, frescor agradable, després de l'hòrrida xafogor del tren. Castanyers florits, terra humida.

10 juliol. La premsa anglesa —*Morning Post, Daily Telegraph*— diu que Franco sembla ben disposat quant a la retirada dels voluntaris estrangers. Hi ha com un inici de *flirt* entre Franco i Anglaterra.

A la tarda, anem a les Saleres del Pujolar. Fa frescor. Per Borderiol entra una boira baixa i densa. Collim moixernons i mengem maduixes, molt madures i dolces. Quin benestar, sobre l'herba! Bevem l'aigua glaçada vora un gran camp de sègol d'or sense segar.

11 juliol. Dia fresc, gairebé fred: a la tarda he hagut de posar-me un jersei. Berenem a la bassa de Vilarmau, voltats de falgueres, ran de l'aigua verda on s'emmirallen castanyers, faigs i bardisses florides. Ja es veu alguna falguera groguenca; els juvenals enlairen el plomall d'un groc pàl·lid, i la dalla ha segat dels marges fenàs, campànules, fins algun maduixer. Quan tornem, posta entre núvols, capvespre fresc i olorós.

12 juliol. *La Dépêche* del divendres publica un article sobre l'exèrcit bolxevic. Diu que ha minvat molt el seu prestigi a cau-

sa dels darrers incidents (execució de Tukaxeovski i d'altres set generals).

Fa calor. Llegeixo el *London Mercury* sota els castanyers, voltat d'orenga florida. A la tarda vaig al poble. La ràdio diu que França demà retirarà els observadors de la frontera si Portugal no els torna a admetre.

13 juliol. Prenc un bany de sol vora la pedrera —cambra de roca rosada, heura, castanyers, avellaners, herba flonja—. Tot d'una passa una merla, i xiscla. Nuvolets blancs, rodons. Cap al tard, després de sestejar en el càlid ensopiment de les primeres hores de la tarda, anem pel camí del Pujolar, on la Josefina cull maduixes. Llunyanies blaves, en gradació exquisida. En tornar a casa, em diuen que ha mort la pobra Carmeta, del veïnat de les Paitides.

14 juliol. Vaig a Barcelona. Al tren uns viatgers fan ironies sobre els avenços de les tropes republicanes, a Madrid. «Ara sí que anem bé —deia un minyó, fill d'un carrabiner, segons després confessava—: a Madrid hem pres la *Casa del Basurero* i la *Casa de Putas...*» Ell i els seus companys bromejaven també sobre una nova apareguda ahir als diaris. «Ara sí que el *Canarias* no tornarà més. Li van sortir dues barques i va fugir escapat». És curiós de contrastar aquesta llibertat de les converses en llocs públics, amb el silenci esverat dels primers dies, durant la lluna de mel de la Revolució, quan hi havia tants mocadoretts vermells i negres, tantes pistoles...

Dormo a Premià. Tot anant-hi, em mirava el mar blau, amb alguna vela neta. Costa d'imaginar que la guerra i la mort sotgen al fons d'aquesta llum fàcil, d'aquest llac blau i tranquil.

L'ofensiva republicana d'aquests dies, al Centre, és la més forta que hi ha hagut durant la guerra.

15 juliol. Al matí torno a Barcelona. Molta gent als bars i cafès, cues a les taquilles dels teatres (i també a les lleteries i a les tendes d'oli i sabó). La ciutat té un aspecte bastant normal, ben diferent de la Barcelona de l'estiu passat, tota ella districte cinquè. Ara es veu gent ben vestida, noies elegants, capells (d'home, no de dona) i corbates.

La Dépêche d'ahir descriu les formidables batalles del sector de Brunete. A moments, hi havia en l'aire més de 200 avions i vint combats aeris simultanis.

Torno a Viladrau. Aire fred, olor d'arbres.

16 juliol. Reposo sota els avets del parc i llegeixo el *New Statesman*. S'han publicat molts llibres anglesos sobre la guerra d'Espanya (franquistes i governamentalistes).

Cap al tard vaig al poble, on escolto París. La fórmula anglesa transaccional —control a base d'observadors als ports, retirada de voluntaris, reconeixement de drets de belligerència— és acceptada per tothom com a base de discussió, fins i tot (a contrarcor) per França. Avui, al poble, una senyora ens ha dit que Teodomiro Menéndez havia assegurat, fa pocs dies, que la guerra és a les acaballes. «La guerra pot durar quinze dies i, a tot estirar, dos mesos; s'acabarà per la qüestió internacional». Quina alegria, si fos cert que la pau és tan pròxima! Fins hem sopat amb més gana, tot i que sabem fins on arriben aquestes hipòtesis personals.

17 juliol. Ha estat acceptat en principi el projecte anglès sobre control. Això ha causat gran indignació entre els comunistes francesos. «La fórmula anglesa —escrivia Gabriel Péri a *L'Humanité*— és incontestablement el servei més eminent que en dotze mesos s'ha prestat als generals rebels espanyols i a llurs amos».

A la tarda, vaig al Pujolar i a Vilarmau. Conversa amb el vell, que ha tornat fa poc d'una clínica. Posta amb núvols grisos

i d'or, de contorns ardents i ombres acusades. Quin aire fresc!
Garberes, patateres florides.

18 juliol. Dia fresc, amb algun núvol blanc, formes lentes
ran de carena. Aquestes dies, contemplant les masses nobles dels
núvols, de perfils arrodonits, sobre l'ondulació verda dels boscos,
se m'acudien uns versos:

*Les muntanyes són núvols verds,
els núvols són muntanyes blanques...*

Al parc lleigeixo un interessant assaig de Berdiaev: *El destí
de la Cultura*, on contrasta la cultura, orgànica i aristocràtica,
amb la civilització, mecànica i democràtica. És una filosofia
densa, apassionant; però s'hi veu una secreta repugnància en-
vers les formes «equilibrades» de l'espiritualisme religiós, una
tendència a preferir les formes «apocalíptiques».

Berenem vora la font de Camp Xamení, en un jaç de fari-
goles, davant un camp ple de garberes i el barranc verd. Unes
tórtores s'alcen, amb vol ràpid i elegant, del cim dels pollan-
cres, i després parrupegen al lluny. La sorra del camí és cosida
de petjades de perdiu, petites palmeres esquemàtiques. Havent
sopat anem al poble per sentir la ràdio. Diu que aquest matí ha
parlat l'Azaña i s'ha queixat molt de les potències democràtiques.
Nosaltres escoltem el líder, que algú deia que era papissot. No
ho és. Té la veu greu, ben entonada. Només s'ha entrebancat en
un mot: *fraternalmente*. Ha parlat molt de política social: sub-
sidi als parats, caixa de lloguers, salari familiar... Quan hem
tornat feia una nit clara, callada. Algun grill, només. La lluna
creixent il·luminava els boscos.

19 juliol. Un any de guerra! Aquesta nit ha fet un any que
escoltava la ràdio fins a les quatre de la matinada, nerviós, fre-
nètic. L'endemà, trets, canonades, incendis, gent armada en cot-

xes furients. Que lluny és tot i que a la vora! Aquell extrem de violència i d'horror ens ha dut a aquest extrem de pau, d'idilli geòrgic. Garberes, rostolls, clavells de pastor, puputs, grives, orengues florides. Anem sota el camí de Borderiol, on arrepleguem quars. Fa més calor que aquests dies. Cap al tard, lluna de nacre.

20 juliol. Els diaris publiquen el discurs de l'Azaña. Tot ell impregnat d'agror, juga especialment el sarcasme contra la Societat de Nacions i la ira contra els trenta països que han acceptat el projecte anglès de reconeixement de drets de bel·ligerància. *Yo afirmo* —va dir— *que no se ha realizado un acto de intervención más descarado que esa propuesta de reconocimiento de beligerancia. Lo cual no es sólo una extorsión al Derecho, sino, en el orden político y militar, el más poderoso auxilio que los rebeldes podían pedir.* Peça oratòria inspirada en el despit i l'escepticisme, intenta dissimular l'aclaparament en un to de repte.

A la tarda fa una tempestat: núvols negres, ràpids; trona, plou i pedrega. Però dura poc. Després vaig al poble. El locutor de París P.T.T. diu que, amb les laborioses negociacions diplomàtiques actuals, Alemanya i Itàlia intenten «guanyar temps, és a dir, perdre'l». Al poble he llegit *La Dépêche* d'ahir, que anuncia una forta ofensiva franquista contra Madrid. Rieu-Vernet hi fa un balanç de la guerra: diu que, quant a armament i tropes, els dos bàndols estan aproximadament igualats (uns 600.000 homes per banda), però els franquistes disposen de millors quadres de comandament. Creu que guanyarà la guerra qui tingui la iniciativa tàctica, qui ataqüi en grans operacions decisives.

21 juliol. Fa calor. Als Sis Avets llegeixo Shakespeare i els lírics elisabetins. A la tarda vaig al Noguer amb en Jaume. Ens donen un vas de llet boníssima en aquella entrada neta, ordenada, amb el racó dels cànecs, les destrals, les falçs, la taula de

fusta i la porta clavetejada. Frescor de casa gran amb parets gruixudes; una cadenera salta contra la blancor de la calç. Després anem al poble, on en Jaume compra ordi i queviures. Veig de prop l'església convertida en magatzem de grans i queviures. Hi ha sacs, coves, senalles, una bàscula sota les sacres voltes. Un home fa comptes en una tauleta recolzada en un noble pilar. No pas olor d'encens: olor de garrofes...

Tornem cap al tard. Hi ha un cel rosa-perla, una calma canicular, la gran lluna d'or pàl·lid avança vora els Sis Avets, irreal, rodona. Quan entrem a la boga ve una alenada de frescor, una olor d'herbes i d'arbres.

22 juliol. Quan, el dia 15, tornava de Barcelona, al departament dels costats hi havia un ardent antifeixista que, contemplant els soldats arrengrats a l'andana (en espera del tren que els duria al front), comentava, amb gran força verbal, els inconvenients de l'antiga, encarcerada, decorativa indumentària de caserna. Després discutia amb un company de viatge. Se'l veia desenganyat, amargat, perquè no s'havien fet *ahora* la Revolució i la guerra. El seu company argüïa: *Primero ganar la guerra... No, que no* —contestava l'altre—; *¡si podía hacerse todo a la vez! Primero la guerra... Sí, y luego le comprarán un pijama y un «break» para que se pasee...* Posteriorment —la conversa m'arribava trencada, fragmentària— vaig sentir que parlava de demanar una permuta per anar a *algún sitio menos fascista que Barcelona, donde se pueda respirar*. Sentint aquell home, bastant intel·ligent i d'una conversa fluida, vívida i subratllada de sarcasmes, pensava en la importància de les bases psicològiques de la guerra. L'odi d'aquell home, traduït més en el to agre, despectiu de les seves frases que en les frases mateixes, era un odi tan violent, tan vital, tan radical, que no es podia resoldre sinó en violència, en sang i en mort. És ben cert, la guerra civil comença primer a les ànimes.

Avui —dia càlid, amb vent sec i viu, que agitava els tiflers i les herbes— he segut al parc, llegint versos anglesos. Berenem

a la font de Vilarmau, i després anem als cingles que hi ha damunt de Cerdans: pregonesa impressionant, mar de faigs, penya-segats grisos i ocre. Al fons, les cases del Serrat de Cerdans i del Mataró, l'ermita grisa, arraulida com un ocell feréstec. En tornar, posta d'or darrera unes muntanyes roges com un translúcid alabastre.

23 juliol. Matí: als Sis Avets, on llegeixo el *New Statesman*. Tarda: al poble. Aire sec i càlid; no fa el ventet fresc habitual en aquest país. Sol de foc. La senyora Duran diu que algú de les altures afirmava que la República podrà resistir dos anys i, si els resisteix, guanyarà, perquè s'ensorrarà la reraguarda franquista. Però Rieu-Vernet ja es mostrava escèptic quant a la diferent resistència de les reraguardes.

La lluna fa el ple. Havent sopat sortim. Cel sense calitja. Algun grill. Flauteig d'un tòtil, espaiat, delicadíssim.

24 juliol. Vaig al poble aviat del matí. Sol fort, però vent fresc. Violenta campanya de la premsa alemanya contra França, que és acusada d'haver enviat a Espanya 800 soldats de la Legió Estrangera. Llegeixo als Sis Avets —fresca cambra vegetal, mirador tranquil i alegre— interessants articles del *New Statesman* sobre llibres publicats amb motiu de la Coronació.

A la tarda, vaig al Pujolar. Oreig fresc, deliciós. Als marges hi ha clavellets de pastor i flors de malva.

25 juliol. Diuen que aquesta matinada, des de Sant Marçal, s'ha sentit clarament un bombardeig cap a Barcelona o la costa. El senyor Batalla ens confirma que dos vaixells de guerra i quatre trimotors han bombardejat la foneria Girona, la Hispano-Suïssa i l'Hospitalet. Aquests darrers dies han sovintejat els atacs a Catalunya: a Mataró, Llavaneres, Flaçà i Barcelona. El *Canarias* es mostra molt actiu al Mediterrani.

Al matí parlo amb un pagès que tem molt haver d'anar al front (és de la lleva del 1931). Diu que, a la guerra, qui rep rep, i els altres cerquen galons i pagues. Mostra un gran escepticisme polític i diu que no ha volgut votar mai. Si el cridaven per anar al front —i no fos casat i «amb obligacions»—, fugiria. No es tracta pas d'un filofeixista: però és un exemplar típic del camperol fred, limitat, realista, que si, en un moment donat, pogué sentir un lleu contagi de la vibració revolucionària, avui ha tornat a la seva calma resignada, desil·lusionada, a la seva rutina fatalista —i feliç. A la tarda parlo amb una camperola d'una altra masia més rica. No vol que cap dels seus fills vagi a la guerra a lluitar «contra la nostra devoció».

Pel camí hem travessat la Riera Major, tota ombrejada de freixes i verns, alguns guarnits d'heura. Frescor, vora l'aigua. Al saltant la roca és coberta de molsa; el doll és molt més prim que a l'hivern.

26 juliol. A mitja tarda vaig al Pujolar, amb la Fina i els nens, fins i tot la petita Maria. Núvols foscos cap al Pirineu.

Continua la terrible batalla al S.O. de Madrid i es lluita acarnissadament al sector de Brunete. És una batalla que dura, gairebé sense interrupció, des del 6 d'aquest mes; diu que, per part dels republicans, hi intervenen uns 30.000 homes.

27 juliol. Al matí vaig a ciutat. Cues eternes del sabó i de l'oli. Un cartell de la CNT, commemorant el 19 de juliol, representa un típic militant de la FAI, que aguanta el fusell enlaire, amb gest de victòria, i estira el braç de l'enemic vençut. A casa la meva tia Carme van sentir perfectament xiular els obusos la matinada del diumenge. Als autos, a l'estació la gent parla amb nerviosisme dels freqüents bombardeigs. Torno a Viladrau i ve la meva cosina Magdalena.

28 juliol. Llegeixo al *New Statesman* un article escrit des de València. Diu que l'exèrcit republicà no és encara un instrument ofensiu.

Amb la Magdalena, la Fina i l'Albert vaig a Borderiol i arribem fins al començament de la fageda. Encara collim algunes maduixes. Hi ha una mica de boira als cims. Mar ombrívol de faigs, rosers boscats amb el record de cent roses; només hi queden els calzes, turgents de llavor. Grives que fugen.

29 juliol. Vaig a berenar, amb l'avi, la Fina i la Magdalena, al Serrat de Cerdans. Seiem vora una garbera de blat, granada i daurada. Aire fresc i aigua de neu. Abans hem passat davant la parròquia. Les pedres són grises i ocre, amb taques de líquen color de rovell. Vora una alzina hem vist un bocí d'altar cremat. Al campanaret només les tremuges, sense campanes. És una esglésiola d'un romànic primitiu, molt ben proporcionada. La rectoria —balcó modern argentat, detonant— té les portes closes. Sembla mentida que l'urpa de l'odi hagi arribat fins a aquest recer emboscat.

Pugem per Vilarmau. Pels prats, vaques blanques i negres, una pastora rossa, cara-roja. Abans d'arribar al Pujolar, veiem la carreta a contrallum, destacada en un cel d'or. Els homes carreguen garbes amb la forca. El sol es ponía entre un bosquet fantàstic de núvols, pins para-sol de neu encesa.

30 juliol. Dels diaris es desprèn que hi ha nous corrents d'harmonia entre Anglaterra i Itàlia. Sembla que hagin arribat a un acord sobre Espanya, a base d'una restauració borbònica (infant Joan).

A la tarda anem al poble, a acompanyar la Magdalena. Pierre Brossolet creu que Itàlia i Alemanya volen el fracàs de la «no-intervenció», però carregant-ne la responsabilitat a Rússia.

Sortim havent sopat. Estrelles, frescor, silenci.

31 juliol. Gairebé cada dia, des de fa una setmana, els avions franquistes han anat a Barcelona. Els senyors Duran, que sortien del cinema un dia de bombardeig, m'han descrit l'espectacle impressionant dels reflectors que entrecreuen les franges de llum viva, les granades antiaèries esclatant entre els núvols com flors de foc, el brunzir dels motors i l'estrèpit de les bombes. La gent de Barcelona estan amoïnats de tantes nits d'alarma, i són milers els qui dormen als poblets del voltant. Els trens van plens com mai, amb gent dreta a tots els passadissos.

Avui vaig al poble, on sento Brossolet, que es mostra pessimista sobre la política de no-intervenció.

Ha fet un temporal, breu i espectacular: vent, trons, pluja abundosa. Després el cel blau i olor d'aigua i d'herbes. Han tornat l'àvia i la Roser, que eren fora des del dia 23.

2 agost. Arribo al matí a Barcelona. Els diaris parlen dels corrents d'harmonia que s'accentuen entre Anglaterra i Itàlia. Mussolini i Chamberlain s'han enviat missives secretes.

Vaig a dormir a Premià. Pel camí veig els desperfectes del darrer bombardeig a la foneria Girona. Els forns són apagats. Dormo a casa, i penso en aquells estius que hi érem tots, els menuts vora la meva cambra. Silenci estrany de les cases buides.

3 agost. Tornant de Premià, el senyor López m'explica que divendres passat va presenciar, des del turó del cementiri, la lluita entre un avió franquista i diversos avions, gasolineres i destructors del Govern. Va veure com una de les gasolineres —rapidíssimes, russes— esclatava, incendiada. «Semblava —deia— una d'aquelles flamarades que es veuen als cromos de guerra». Aquell dia van sentir canonades, bombardeig, metralladores, matí i tarda.

Parlo amb l'escriptor Pous i Pagès, qui defensa en Companys. «Se n'ha volgut fer —diu— el boc emissari de tots els desastres de Catalunya». Segons en Pous i Pagès, el que han

faltat ací són homes competents. En Companys no té ampla visió política, però té «nas» per als problemes immediats.

Tornem a Viladrau. Quina gentada, al tren! Quina calor de forn! La gent va a dormir a fora per por de les bombes.

6 agost. Al Sis Avets llegeixo el *London Mercury*, que he rebut avui. Hi ha un magnífic reportatge de George Steer sobre la lluita a Euskadi. És un estil viu, imatjat, però d'una línia tranquil·la.

Ahir deien al poble que la guerra s'acabarà pel setembre: diu que les quatre potències ja estan d'acord. Fa molta calor, més que cap dia: 27 graus a l'ombra. El vent és càlid i el sol, un alè de forn. Berenem a la font de Vilarmau amb l'avi. Frescor entre falgueres i pollancre, davant els majestuosos noguers del prat. Esquelles, ovelles, pastors.

7 agost. Voldria dir l'encís, l'èxtasi d'aquests matins d'estiu, quan, a les vuit, obro la finestra. Les fulles de l'àlber tremolen delicadament; el sol en fa lluir només els cims i la banda encarrada al Nord. Les móres madures, negres, apunten l'esguard sota les fulles. Les branques dels avets, amb minúscules pinyes de jade, a penes si es mouen. Sota mateix de la finestra tremola el cant apagat de la font i, una mica més lluny, a les acàcies o al conreu, hi ha el cant, vulgar i monòton, però alegre i viu, dels pardals. Alguna veu de dona, algun belar d'ovella, un lleu fumerol blau entre les pomeres arraulides... I, lluny, el llom verd de Coll de Joan i els cingles grisencs del Sot de la Merleta.

Passo el matí als Sis Avets. En un míting ressenyat al diari d'avui, en Comorera digué que es tem un nou *putsch* com el del mes de maig. Hernández remarcà que *Adelante*, diari de Largo Caballero, en un determinat període ha publicat més de 200 editorials contra el Partit Comunista, 12 contra el Govern i 12 contra Franco. «Qui és el seu enemic —deia—: nosaltres o Franco?».

Llegeixo l'última sessió del Parlament anglès. Sec a l'herba de vora Vilarmau, davant una columnata gris-rosa de pollanques, entre la qual el ponent posa un vague vel d'or sobre el blau-verd dels boscos. Em volten els ramats, les esquelles.

9 agost. Als Sis Avets tradueixo quatre poemes anglesos per al llibre que preparo: un de Shakespeare, un de Donne i dos de Fletcher (la invocació a la Son és meravellosa). A la tarda vaig a Cerdans amb l'Albert. Baixant, vora els camps plens de garberes i pels prats ombrejats de freixes i pollanques, tradueixo —en ple camí— el noble poema de Beaumont sobre les tombes reials de Westminster Abbey. Encarrego llet a Cerdans. Bec aigua vora el jardinet, on hi ha lliris tigrats i roses d'una olor molt viva.

10 agost. El doctor Negrín ha estat dos dies a Barcelona i ha conferenciat amb Companys. Sembla que hi ha tràngol.

Avui, als Sis Avets, treballo novament en les versions angleses. Tradueixo Herrick, Vaughan, Pope i Wordsworth (d'aquest darrer l'impressionant sonet sobre el Pont de Westminster). Vaig al poble. Un que ha llegit *La Dépêche* diu que parla de grans concentracions franquistes per atacar... a quin front? Copio a màquina les versions angleses. Fa sol, però l'aire és fresc.

11 agost. Treballo en correcció de proves, a l'ombra dels avets. A la tarda vaig a observar les perdius al camp de prop de Coll Ses Pregàries, però no vénen. Cap al tard vaig al Pujolar. Van creixent les castanyes, petits eriçons verds. Les carlines són un sol d'or, un sol d'auca antiga, voltat d'un fullatge estilitzat, com de bronze.

Hi ha hagut rebombori al poble perquè uns guàrdies han anat a cercar reclutes emboscats.

12 agost. A mitja tarda vaig al que anomenem Camp de les Perdius i treballa, amagat entre alzines. Al cap d'una estona veig avançar pel rostoll assolellat les ombres silencioses: les perdiganes i el perdigot esvelt. Picotegen, es barallen, canten lleument, fan una breu volada, s'amaguen entre les ginesteres del bosc... Mentrestant he traduït *El misteri*, de Hodgson, breu poema deliciós, una mica blakià. La muntanya, enllà dels castanyers verds (i ja tacats de groc), té un color pur d'ametista. Calma d'agost; lluna primerenca.

13 agost. Tot contemplant les perdius com pasturaven, he traduït el meravellós poema *Elm Angel*, de Monro, i *Gencianes bavareses*, de Lawrence. A contrallum el sol dibuixava amb or la silueta dels ocells amatents; s'agrupaven, esbategaven un instant, el perdigot allargava el coll, esvelt, entre el rostoll i les falgueres que l'oreig agitava. Tarda dinàmica, viva, no pas plàcida com ahir. Muntanya pura d'ametista com ahir, sol ardent entre una mar grisa de núvols.

14 agost. Als Sis Avets tradueixo dos poemes: un d'Owen i l'altre de Rosenberg. Sota l'alzina i a casa faig una versió de Herbert Read i tradueixo la nota breu i intensa de Hart Crane sobre el Labrador: «No tens records, Ombrívola Brillant?».

Fa un llevant fresc, gairebé massa; s'allarguen boira i núvols sobre el Montseny i, de tant en tant, plovisqueja. Vaig a rebre en Joan Teixidor. Hi ha la lluna nova en el cel ventejat, i els avets fan una remor marina.

17 agost. Vaig a Barcelona. Tren pleníssim: he d'anar dret tot el viatge. Al carrer de l'Escorial unes grans lletres roges en una paret: *Asesinos del PSUC, estàis manchados con la sangre de Nin*. Pasquins de les Joventuts Llibertàries a la Plaça de Lesseps; un d'ells duu aquest títol: *Lo que dice un canalla al ser-*

vicio de Franco (es refereix a un discurs recent d'en Comorera). A la tarda vaig a Premià. Veig dones que traginen patates a l'estació de Premià de Mar; tothom malda per trobar menjar: és una veritable obsessió col·lectiva. Havent sopat, preniem la fresca al jardí i el meu cosí Josep diu, tot d'una, que se sent un avió. Efectivament: roncava lluny, molt enlaire. Encenem l'electricitat per comprovar si hi ha bombardeig. Persisteix el roncar del motor, i al cap de poc se sent una canonada i s'apaga el llum. Des del jardí sentim deu o dotze detonacions, dues d'elles més fortes, segurament bombes. Després silenci, i la franja del reflector escrutant el cel blanc de lluna, damunt les muntanyes. D'allí estant, en la nit clara, lluna i estrelles sobre la massa negra dels llorers i palmeres de can Folch, l'atac a la ciutat llunyana tenia un no sé què de fabulós, de mitològic: la imaginàvem com una dea ajaguda que lluités contra un heroi dels aires.

18 agost. Parlo amb en Millàs-Raurell, que ha tornat fa poc de Ginebra. Diu que a l'estranger estem molt desprestigiats. No creu que hi hagi negociacions serioses entre els dos bàndols: segons ell, es tracta de gestions d'*amateurs*.

Llegeixo un article de Gast al darrer fascicle de *Le Mois*. Creu que Anglaterra, França i els Estats Units faran a Espanya, l'endemà de la pau, «l'última intervenció: la de l'or», facilitant crèdit al vencedor. El «famós realisme dels dictadors» inspirarà el nou cap d'Espanya. No serà estrany —diu— que les democràcies reconeguin un dia com a cap legítim d'Espanya el general Franco. Mentrestant, els governs d'aquestes democràcies han de capejar el misticisme ideològic del poble en un problema «que s'ha de resoldre als Consells d'Administració».

19 agost. He dormit a Premià. Torno a Barcelona i, a la tarda, arribo a Viladrau. Durant el viatge trio poemes de *Come Hither* (antologia de Walter de la Mare). Al tren, uns obrers

(o camperols) comentaven la situació amb un company de viatge, un menestral força il·lustrat, que es lamentava de la supressió de «tot el que fa olor de progrés social» i creia que la guerra s'acabaria amb un pacte i «amb la tornada de tots els *carques*». Era una conversa amargada, sarcàstica.

22 agost. Fa una mica de fred; he hagut de posar-me armillla. El diari publica una nota indignada del Govern de València amb motiu de l'enfonsament de quatre vaixells, que atribueix a l'esquadra italiana, la qual és qualificada de «criminal» i «covarda». Diu que estan disposats a prendre *resoluciones extremas* i a renovar les *gallardias militares* d'altre temps.

Masses de núvols sobre el Matagalls. Frescor. Les baies dels ginebrons ja són ben madures.

24 agost. Avui fa un any que vaig arribar amb l'àvia, la Fina i les nenes. Un any de guerra al cor de la pau muntanyana. Angoixa i idilli inextricablement enllaçats.

Els diaris parlen de la gran ofensiva de Santander. Els comunicats d'ahir i d'abans-d'ahir anuncien que els franquistes han ocupat Villacarriedo, bastant a prop de Santander. Escolto París P.T.T., que confirma l'avenç de les quatre columnes.

26 agost. Al matí ens diuen que ahir va rendir-se Santander. Tradueixo un poema de Shakespeare als castanyers —*Cançó de marxant*—, un de Mary Webb i dos de populars. A la tarda faig la versió d'un poema anglès antic i d'un de Ben Jonson. Al poble escolto Ràdio París. En tornar, hi ha boirina. Després lluna minvant, groga, inflada... Frescor i avets.

27 agost. Matí: al parc tradueixo un fragment de William Blake. Els diaris no confessen l'ocupació de Santander: al con-

trari, diuen (comunicat oficial) que les tropes «es repleguen per defensar la capital». Es torna a la tàctica primitiva d'amagar els contratemps militars.

Des de dimecres hi ha una ofensiva republicana als fronts de Saragossa i Terol.

28 agost. Aquesta nit ha plogut. Cel gris, humitat, olor i frescor de setembre. Un amic de Barcelona diu que els elements militars d'ací consideren l'ofensiva d'Aragó com una carta decisiva: hi han enviat —diuen— 200 tancs i 20.000 homes de la Brigada Líster.

A la tarda s'asserena: només queda una mica de calitja cap al Pirineu. La nena menuda, aquest matí, ha perdut el plor i s'ha desmaiada. Tots ens hem espantat molt. El metge diu que és un fenomen d'espasme, sense cap importància.

Fa un parell de dies, la Dolors del Martí deia, parlant amb la masovera: «Jo el que vull és que es donin la mà. Tant m'estimo que guanyin els uns com els altres. La qüestió és que s'acabi!» La masovera hi assentia amb entusiasme. Diu que avui corria insistentment per Barcelona la nova que havia caigut Saragossa, que en Cabanellas havia lliurat la plaça perquè no volia reforços alemanys ni italians. Aquest rumor, sembla, ha causat una gran impressió a la ciutat.

29 agost. Sol fort, al matí; núvols. A mitja tarda fa un temporal, que no dura gaire. En caure la tarda d'or, hi ha camins mullats, olor de reina al parc, aigua amb cel a les lloses. El diari diu que a Aragó els franquistes contraataquen. Un xofer del poble ha explicat que porten molts ferits a Vic, perquè ja no caben a Barcelona.

Ordeno les meves *Versions de l'anglès*. Plou, a la nit. Alenada molla en la tenebra.

30 agost. Dia clar, amb grans núvols blancs, amb aquella alegria madura i tranquil·la de certs dies de tardor. Repasso el meu llibre de versions. A la tarda vaig al Pujolar amb l'Albert i al capvespre reposem a Coll Ses Pregàries, entre la simfonia profusa i plàcida dels grills. Hem vist un sol fantasmal, mig grisenc, mig de foc esvaït, darrera els roures de la carena: un sol d'estampa japonesa.

31 agost. Vaig a Barcelona. El diari publica una nota del govern anunciant la caiguda de Santander i dient que continuarà «lluitant contra la tirania». Un cosí meu ha parlat avui amb cinc ferroviaris bascos, que es queixaven de les lluites de la reraguarda. «Si ens haguéssim pensat que havia d'anar així, el 19 de juliol no ens hauríem tirat al carrer i ara no ens trobaríem sense família ni llar».

1 setembre. Al matí vaig de Premià a Barcelona. Parlo amb el meu cosí Anton Garriga, que creu que la guerra no pot durar, perquè la reraguarda està «podrida». El pedagog Eladi Homs em deia ahir que no creu que la guerra traspassi la tardor, a causa de l'escassetat de queviures. En general, tothom està més animat que fa quinze dies i creu en la possibilitat d'un final pròxim de la lluita. Jo penso que tot depèn de Madrid. Si la capital resisteix fins a l'hivern, tindrem campanya d'hivern.

Tornant a Viladrau, sento un soldat que comenta lliurement la guerra. «Si al principi —deia—, quan hi van anar voluntàriament tants homes, no es va poder fer res, què farem ara que tots hi anem per força?... Jo crec que ara les tropes del Nord no aniran a Madrid, sinó que vindran aquí, i penso que en faran via, perquè tinc entès que tenen molts més homes que nosaltres».

2 setembre. Els diaris anglesos valoren la caiguda de Santander, però fan dependre el final de la guerra de les operacions

decisives al Centre. Continua l'atac a Belchite i també l'avenc franquista cap a Astúries. *Solidaridad Obrera* d'abans-d'ahir parlava dels nombrosos ferits que arriben dels fronts d'Aragó.

Fa un dia de sol esplèndid, ben estival: hem hagut de suprimir la flassada de llana. Seiem fins que es fa fosc a Coll Ses Pregàries, entre el cant rítmic dels grills, enllaçat amb el dring d'unes esquelles llunyanes.

3 setembre. Bon temps. Fa dies que els saïquers duen penjolls endolats. Els clavells de pastor són gairebé les úniques flors que veiem entre l'herba seca.

Han estat atacats un vaixell-tanc anglès, un vaixell de guerra, també anglès, i un mercant rus. França ha proposat una assemblea de potències mediterrànies i Anglaterra ha acceptat. Hi ha un augment del nerviosisme internacional. El diari diu que es lluita als carrers de Belchite. Els franquistes, segons París, són a 10 quilòmetres de Llanes.

5 setembre. Matí de sol i núvols blancs. El diari diu que a Belchite encara hi ha nuclis que resisteixen i que s'observa una gran mobilització de forces franquistes. Una ordre de la *Gaceta* prohibeix els serveis de taxis, autoòmnibus i cotxes particulars a tota l'Espanya republicana, a fi de restringir l'ús de la benzina (en poc temps han estat enfonsats quatre vaixells-cisternes).

6 setembre. Fa un sol calent, al matí, i treballó sota les alzines. Però a la tarda hi ha una gran negror cap al N.E. i tot d'una es gira tramuntana: remolins de fulles, branques convulses, soroll de mar. Plou, a intervals, tota la tarda. Cel gris, llis. Llarga monotonia de l'aigua, que ens recorda els dies d'hivern i les pluges primaverals. Avui no ens arriba cap nova de la guerra. Sembla que aquesta obsessió no hagi d'acabar-se mai més.

7 setembre. Al matí, mentre sec sota els castanyers, hi ha vent fresc i núvols blancs. A la tarda, trona una mica, però no ve la tempesta. Sol, airet, cúmulus illuminats, alegres.

París P.T.T. diu que els republicans són bastant més enllà de Belchite i els franquistes 12 quilòmetres enllà de Llanes. Es veu que a Aragó els governamentals exerceixen una pressió molt forta, amb uns 60.000 homes i un material abundós.

El paisatge va agafant un to una mica tardoral: blat de moro groguenc, herba seca, taques d'or als castanyers.

8 setembre. Avui fa un any que vaig trobar el pis de Barcelona fet un caos a causa de l'escorcoll de les patrulles de control. Imatges destrossades, tot el contingut dels calaixos per terra, les cartes meves de festeig i les de la Josefina escampades d'ací d'allà... Després vam trobar a faltar l'aparell de ràdio, la màquina d'escriure i dues màquines fotogràfiques. La persona perseguida, «sospitosa», era la meva tia, que té més de setanta anys —i segurament pel fet de pertànyer a associacions religioses.

Avui, al matí, treballo al parc. A la tarda fa una breu tempesta, però no plou gaire. Vaig al Pujolar a buscar ous (ja van a 12 pessetes la dotzena). Cullo moixines entre l'herba molla. Hi ha un cel clar, uns boscos nets, de coloració més fosca, color de setembre. Belar de ramats en la llunyania.

9 setembre. Dia deliciós, amb cel blau i algun nuvolet blanc típicament de setembre. Pels camins ha sortit herba nova. Vaig a Cerdans amb l'Albert. Pels prats del sot hi ha vedells i vaques entre els pollancs; un pastor ros, nòrdic, ens saluda. Quina pau, vora la font! Berenem de cara a l'esglesiola grisa i els densos alzinars. Després, camí amunt, cap a Vilarmau. El sol es ponia darrera la casa, ran mateix dels sis pallers arrengrerats. Surt una fina lluna amb halo d'or, entre els núvols.

10 setembre. Sota els castanyers llegeixo poemes anglesos. Fa un sol fort. Aviat de la tarda trona i plou una mica. Després vaig al poble, on l'amic Martínez-Ferrando em diu que a Barcelona es torna a parlar d'una intensa activitat diplomàtica. *La Dépêche* es referia, fa poc, a un rumor sobre unes negociacions de Catalunya per a una pau separada. Avui s'ha inaugurat la Conferència Mediterrània, sense assistir-hi Itàlia ni Alemanya.

Enormes núvols d'or, cap al tard. Al paisatge hi ha transparències d'octubre. Lluna prima i cel net, ple d'estrelles.

11 setembre. Matí net, fred, amb tramuntana. Al Pirineu hi ha núvols arrufats: hi neva. Brillen les fulles i l'herba, i passen uns núvols blancs, dinàmics, en el cel d'un blau tens. Abans de dinar he anat als Sis Avets a estudiar alemany (l'he reprès fa quatre dies) i he vist el vel oblic de la neu cap al Puigmal i altres indrets pirinencs: els núvols feien taques d'ombra a les muntanyes blaves. Tot el dia ha fet un vent fred i un sol esblanqueït, gairebé hivernal. Brogir d'arbres, cel pur.

14 setembre. Vaig a Barcelona. Malgrat l'ordre en contra donada pel Govern de València, funcionen els autoòmnibus. Els taxis no circulen. Es veuen bastants cotxes oficials. A l'*Euzkadi*, força gent: algun aviador amb uniforme impecable, noies molt maquillades, burgesos. Però, per burgesos, cal anar al *Saló Rosa* a las tres de la tarda. Hi prenen cafè cavallers respectables, joves ben vestits, com paladejant llur supervivència. He llegit que hi ha novament discrepàncies entre Barcelona i València. Sembla que el Govern del Dr. Negrín està disposat a prendre els serveis de transports a la CNT, encara que sigui per la violència, i es temen greus desordres: aquesta nit ha patrullat la guàrdia d'assalt pels carrers. Quan jo era a l'estació de França ha arribat un tren-hospital ple de ferits. No he vist com els transportaven a les ambulàncies, però uns cosins meus ho han presenciats. Diu que totes les dones ploraven.

15 setembre. Vaig, al matí, a Barcelona. Al tramvia uns joves tenien una conversa sobre la guerra, en un to d'escepticisme ben espanyol. Un d'ells, andalús, deia: *La eperiencia zólo ce queda grabá en la memoria de uno cuanto. Lo de Muzolini ha cervío pa que haya facimo en Alemania, y lo de Alemania pa que ce intente aquí. A la mayoría, mientras tengan un duro, no le importa que gobierne Juan o Pedro...*

Vaig a Premià, a peu, des d'Ocata, pels torrents sorrencs i nets, entre canyes, fonolls i vinyes plenes de fruit. Passo pels vells camins estimats, contemplo el cementiri, les creus inclinades als nínxols. El vent agitava una cinta negra.

16 setembre. La gent viu sota l'obsessió del menjar. Gairebé no sentiu parlar d'altra cosa: al tren, al carrer, pels tramvies. Però, en general, la gent s'ho pren bé, hi bromeja. Ahir no hi va haver pa a Barcelona. No hi ha arròs, ni patates, ni carn, ni llet, ni fesols. Cal fer cua per l'oli, pel carbó, pel sabó, pel raïm, pels bolets... El sucre escasseja molt i quan hi ha una mica de bacallà es fa gran festa.

Anglaterra (àdhuc el diari de Mr. Eden) ensenya una mica les dents a Itàlia. França està alarmada pel fet d'haver-hi a Espanya 12 generals italians, i a les esferes oficials es parlava de tornar a obrir la frontera espanyola. Mentre m'esperava a l'estació del Nord, ha arribat un tren i ha passat una corrua interminable de gent amb grossos sacs de patates. Gent d'aire miser, gairebé amb posat de famolencs. Era un trist espectacle. Arribo a Viladrau que ja és fosc. Fa un vent fort, però no gaire fred. L'auto venia ben ple: moltes noies han hagut de pujar al sostre.

19 setembre. Ha arribat de Barcelona la mainadera. Explica que, aquests dies, les dones, indignades per la manca de queviures, cridaven: «Visca el feixisme!». Hi havia gent fent cua a l'estació des de les 9 del matí a les 9 del vespre: tothom a buscar patates a la plana de Vic.

Dia pur, amb núvols blancs i cel blau, boscos nets, relleus ben marcats i llum alegre. L'argent assolellat de l'àlber fa mal als ulls. Nit deliciosa, fresca, amb lluna i estrelles i un floc de boira lletosa al cantó de Borderiol. Murmuri d'aigua en el silenci.

El diari publica *in extenso* el discurs del Dr. Negrín a Ginebra. Parlant de la intervenció italiana, anuncia que *se está preparando, por Italia, el transporte al territorio español de un ejército dos veces superior al que Italia tiene actualmente allí* (*La Vanguardia*, 19 de setembre de 1937). Madame Tabouis diu, a *L'Oeuvre*, que «han arribat informacions a Ginebra que els italians preparen una forta ofensiva contra Madrid. El dia 6 d'aquest mes, 7000 soldats italians desembarcaren a Melilla. D'altres regiments seran desembarcats, fins a totalitzar uns 10.000 homes».

El mateix Delbos va comunicar a amics seus, a Ginebra, que tem un fort augment de la intervenció italiana en el conflicte espanyol.

20 setembre. A la tarda fa un ponent fred. Cap al tard vaig al poble i trobo en Jaume, que no ha volgut anar a Barcelona perquè diu que hi ha revolta. Uns guàrdies d'assalt han dit que s'ha lluitat amb metralladores i bombes de mà a les cotxeres dels tramvies. Hi ha qui assegura que els trens pararan 48 hores. Els reclutes del poble, que avui anaven a incorporar-se a Barcelona, no han pogut fer-ho: la gent no els ha deixat passar de Granollers. Quan han tornat, així que han baixat de l'auto, s'han posat a saltar i ballar d'alegria. Un d'ells tirava enlaire un vell capell de feltre i tots cridaven: «Ja no hem d'anar a la guerra!» A Sant Hilari, de 33 reclutes de la lleva del 1930 només se n'han presentat 13.

Fa una nit quieta, amb núvols, però hi traspua el clar de lluna, que illumina el camí.

21 setembre. Al matí fa un ruixat, però aviat s'asserena i queda el cel tot guarnit de núvols blancs, esparsos. Vaig al Pujolar amb l'Albert. Les fulles dels esbarzers i de les falgueres brillen al sol, molles de pluja. Les aloses canten pels camps. Hi ha una alegria transparent en tot, en els núvols, els arbres, les herbes. Havent dinat, s'ennuvola cap al Nord i fa una pedregada breu i forta. Fred, després. Queden sobre el Montseny uns grans núvols majestuosos color d'or i de rosa. A la banda del Pirineu hi ha un cel de plom, creuat de llampecs; a ponent, uns cúmulus grisos o magenta, amb fistó de llum viva.

Com que fa un ruixat, en Jaume i jo ens aixopluguem a can Talaia. L'home, jove, escardalenc, de cara somrient i franca, es queixa d'aquesta guerra tan llarga. «Jo —diu— prou m'he apanyat per treure alguna cosa d'aquest sequer, però no m'escaparé pas d'anar-hi». La muller, caravermella, daurada de posta, tenia una noieta al braç: era com una madona barroca sota aquell sostre guarnit d'espigues de moresc, color de magrana i de palla, contra el fons ennegrit.

22 setembre. Els diaris de Madrid lamenten amargament que Espanya no hagi estat reelegida per al Consell de la Societat de Nacions. Es parla molt d'una dictadura militar a la República (a Itàlia han parlat del general Lara com a probable dictador).

Avui fa un dia esplèndid. El Canigó és blanc —segurament de calamarsa—, però el sol escalfa molt i hi ha un cel ben blau, amb lleus ditades de nacre.

23 setembre. El temps és molt agradable, però una mica fred cap al tard (ja dormim amb dues flassades). A mitja tarda vaig al poble, on visito la senyora Duran i Sanpere. Parlem de la licitud de la violència per part dels cristians, de les dificultats de la mansuetud evangèlica. Jo retrec allò de Max Scheler: que els cristians han de lluitar sense odi. Torno que ja és fosc, però a Llevant hi ha el reflex de la lluna. La veig, groga i minvant,

vora els avets, amb aquell aire una mica catastròfic, màgic, de la lluna truncada.

24 setembre. Al matí vaig a Espinelves amb l'Albert, per encarregar llet a una masia anomenada La Serra. La dona, vídua, collia patates vora la riera; les vaques pasturaven en un prat pròxim. Dia tebi, de sol i núvols blancs; al fons de la vall, Les Agudes blavoses. En tornar, passem per la drecera, que travessa unes castanyeredes joves, esveltes, amb el fullatge tacat d'or.

Cap al tard hi ha molta boira al Montseny. Tradueixo —literalment— poemes de Goethe per aprendre l'alemany. Em fa molta il·lusió anar penetrant una llengua nova, barrejar gramàtica i poesia. S'ha fet fosc, i l'espelma brillava davant la finestra; s'ha esvaït el món dels arbres, dels ocells i dels núvols: només la gran tenebra enllà del vidre. He sentit com una estranya basarda. La Josefina, al menjador, adormia la nena, cantant-li una cançó antiga. Jo traduïa *El rei dels verns*. Tot d'una he pensat en la guerra. La cançó de bressol, la foscó a la finestra, l'opressió tràgica que vivim, m'han fet sentir el misteri, dolç i terrible alhora, de la vida —i de la mort.¹

25 setembre. Matí clar, daurat; les aloses canten cel amunt, immòbils, extasiades. Vaig al Pujolar amb l'Albert (els ous van a 14 pessetes la dotzena). Els diaris parlen d'una ofensiva republicana, que començà ahir, al nord d'Osca. Es veu que hi han concentrat molt material i molta gent. A mitja tarda arriben l'àvia, la Roser i en Joan Segimon. Anem als Sis Avets i a Coll Ses Pregàries. Núvols lleus, daurats, sobre la muntanya. Abans amb l'Albert, he anat al Noguera a comprar nous.

¹ Aquesta escena és el punt de partida del meu poema *A la meua filla Maria, quan tenia un any, en temps de guerra*, publicat a *La ciutat del Temps*. El poema recull, però, d'altres impressions i experiències (per exemple, el ressò, en la vibració dels vidres, d'un gran bombardeig llunyà). Durant anys, en diverses ocasions, vaig anar pensant en el poema. Un dia, anant en tren a Madrid, va concretar-se en poc més d'una hora, com si me l'haguessin dictat.

26 setembre. Dia de vent i pluja. La muntanya és invisible darrera un vel de núvols, de boira i d'aigua. Des de migdia fins a les cinc de la tarda ha plogut intensament; a mitja tarda el vent brogia més que mai, agitava els avets, el lilà, el tamariu verd amb taques de flama. Les lloses del pati eren ben inundades.

27 setembre. Vaig cap a la Riera pels camins malmesos i convertits en rierols, sota el joc altern dels grans núvols grisos, del sol i del cel blau. A la Riera l'aigua brogeix, abundosa, brilla vora els prats molls, sota els verns i els pollancre. Hi ha nous al camí. Al Noguer ens han fet present de castanyes primerenques, ja ben dolces.

28 setembre. Quin dia blau i d'or! Un dels dies més amables, més suaus d'enguany. Al matí vaig a Cerdans amb el meu cosí Joan i l'Albert. Els camins també son entollats, i als prats abunden els bolets no mengívols. Cap al tard escolto els discursos de Hitler i Mussolini a Berlín. En pesco alguna frase; després donen la versió italiana. L'estil oratori de Mussolini és d'una severitat romana, on destaca més vivament algun recurs d'annunzià, algun adjectiu «literari» que pren més força per contrast, com quan s'ha referit a la «veritat solar» que, segons ell, proposa al món el feixisme.

29 setembre. Arribo al matí a Barcelona. A migdia, quan baixava tranquil·lament pel Passeig de Gràcia, sento a prop una sirena. Tot seguit, les detonacions de l'artilleria antiaèria. Em refugio en una entrada uns moments i al cap de poc al metro. No puc evitar que m'assaltin imatges tràgiques: cases esfondrades, víctimes, enterraments. Al metro trobeu l'home que us parla contra el fet de la guerra i el filofeixista que us diu: «Desgraciadament hem de desitjar que vinguin més sovint». Quan encara durava l'alarma vaig a la Residència d'Estudiants. Hi ha molta

gent pels carrers; al Passeig de Gràcia una riuada de gent tranquil·la. Els més impressionables, però, acuden als refugis. Així i tot, el túnel del metro era bastant buit. A la tarda hi torna a haver dues alarmes més. Al metro de la Plaça de Catalunya parlo amb un refugiat de Santander: em diu que allí, de vegades, tenien trenta alarmes en un dia. Se senten molts trets dels antiaeris. La gent, nombrosa, s'arrecera al túnel; hi ha una llum incerta de petroli.

1 octubre. També he dormit a Barcelona. Dino amb bona gana, però sense gens de pa (la primera vegada a la vida). Després prenc els paquets i me'n vaig a agafar el tramvia, carrer de València enllà. Quan travessava la Rambla de Catalunya m'ha semblat sentir una detonació llunyana i profunda, però en aquell moment venia un cotxet vermell i el seu motor brogia bastant: he pensat que calia atribuir-li la vaga detonació. Ben aviat, però, he sentit el so fort, distint, de les bombes. He entrat en una casa —que ha resultat ser la d'un oculista— i se sentien noves explosions, seguides, fortes, implacables. Com s'imposa sovint, ara, el pensament de la mort! Davant meu hi havia una pintura representant un pastor amb llarga vesta, menant el ramat. No era una pintura religiosa, però m'ha evocat imatges cristianes. Sentiments de basarda, de pietat, d'horror, se'm barrejaven confusament. Algú ha dit que havia vist uns que portaven una noia desmaiada i que les bombes havien esclatat al Passeig de Gràcia. Quan han parat les explosions, he sortit. Hi havia grups de gent a la porta de les cases; algú circulava tranquil·lament. Molts havien vist les esquadretes sobre la ciutat. A la terrassa dels cafès la gent comentava, impertorbable. Hi havia uns mariners francesos, caravermells, en un bar de la Rambla de Catalunya.

2 octubre. Dóna bo de tornar a ser en aquest refugi de muntanya després d'uns dies de sirenes i bombes. Està núvol

i cau alguna gota quan anem al Pujolar amb l'Albert. Cap al tard hi ha una gran boirada al faldar del Montseny, capa densa i grisa. El diari publica el discurs del doctor Negrín al Parlament: ha dit que la guerra encara serà llarga. Però el *Yorkshire Post* duu un telegrama de Perpinyà sobre els rumors de pau que circulen per França.

3 octubre. Aquesta nit ha plogut molt. Ve la meva cosina Cèlia Sunyol, l'escriptora, amb el marit i els fills (el gran, Anton Hansen, sembla un príncep nòrdic). Diu que vénen a passar una temporada a Viladrau fugint dels bombardeigs; al Masnou, fa pocs dies, els va caure una bomba a cinquanta metres de la casa on vivien. La nena cridava: «Mare, no em vull morir!» i el nen s'amagava entre els matalassos.

Plou gairebé tota la tarda, però anem un instant als Sis Avets. L'aigua brilla als camps inundats i tremola a les agulles dels cedres.

4 octubre. Al matí he anat a Vilarmau a buscar llet, amb l'Albert. Anem un tros en el carret d'en Lari, nou de trinca. L'euga robusta avança entre una música de picarols (ací en diuen «moriscada»). Recordo els meus estius d'infant, a Samalús, quan anàvem a missa en una deliciosa tartana.

A la tarda ve la Cèlia i l'acompanyo a una masia anomenada Busquets. Aigua en tots els camins. Hem trobat moltes moixines. Eren grosses, humides, entre l'herba. La terra exhalava una mena d'alè càlid.

6 octubre. Al matí fa ploviscons; a mitja tarda plou molt fort i pedrega. He sortit un instant amb el nen, per buscar moixines. L'herba és rabejada, i el peu s'enfonsa pels conreus.

El ministre de Defensa ha publicat una ordre prohibint tota ingerència de l'exèrcit en la política i condemnant el cabdillatge,

«que és —diu— la característica de l'altra banda». Sembla una maniobra contra el general Miaja.

7 octubre. Quan obro la finestra hi ha boira: l'argent de l'àlber és més delicat, més metàl·lic entre la grisor. Després la boira comença a platejar-se i surt un sol alegre. Aloses, xaragalls transparents; al lluny, muntanyes nevades. Davant les serres de Sau hi ha una barrera de núvols lletosos. Fa un aire fred, com a l'hivern.

El doctor Negrín ha anunciat a un periodista estranger: *Nos aprestamos técnicamente para una guerra muy larga*. Amenaça el món amb l'extensió del conflicte, si aquest s'allargués molt.

8 octubre. Vaig a Barcelona. Als aparadors de les tendes de queviures hi ha avellanes, ametlles, panses (les avellanes a 4,25 el quilo; les ametlles, a 5,50; les panses, a 6). Hi ha qui viu només d'avellanes, de xufles o ametlles. A casa -la meua tia Carme coneixen una família que, per sopar, només mengen un plat de puré, i una altra que hi afegeix unes quantes cebes bullides. Ara de poc ha arribat carn, però no hi ha patates, arròs, mongetes, tomàtecs ni a penes verdura. M'han dit que un pebrot val una pesseta.

Avui, matí i tarda, volaven avions republicans sobre la ciutat. Els de la tarda eren nou o deu, i rondaven molt alts. La gent se'ls mirava, encuriosida. He sabut que a València preveuen realment una guerra llarga. Sembla que el govern vindrà a instal·lar-se a Barcelona. Diu que li caldran setanta edificis.

9 octubre. Torno a Viladrau. Pel camí ens encreuem amb dos trens de refugiats que venien de França. Era fosc. La gent, mísera, trista, s'amuntegava en els llòbrecs vagons de càrrega. En un d'ells han encès una espelma. En un altre, cantaven. ¡Salud,

camarada!, ha cridat un infant, amb fervor del 19 de juliol. No saben, pobra gent, fins a quin punt la Revolució s'ofega en un mar d'escepticisme. En un refugi de Barcelona em deia un evacuat de Santander: *Yo no creo en nada ni en nadie*. Escepticisme espanyol, amarg i típic.

10 octubre. Dia suau, amb sol d'or i núvols tènues. Aquesta bonança de tardor sembla, a moments, un abril sense frisances. Ara i adés, una fulla grossa, groga, cau, amb so de paper, d'algun esvelt pollanc. Ja hi ha alguna castanya per terra. Al matí, amb l'Albert, vaig a Rosquelles, on comprem nous (a 4,50 el quilo). A la tarda anem a Coll Ses Pregàries. La vall és delicadament velada de boira.

11 octubre. Matí: a Vilarmau. Està núvol. Cullo moixerons entre l'herba, verda i grassa de les grans pluges. A la tarda m'arribo al Noguier amb la Josefina. Comprem fesols (a 7 pessetes el quilo). Els camins ja són bastant encatífats de fullaca de castanyer, i als arbres hi ha moltes fulles grogues. En tornar, boira, boira espessa. Arbres i cases s'han tornat fantasmals i el ruixim ens mulla la cara. El parc sembla un bosquet de Noruega.

12 octubre. Vaig a ciutat, amb la Josefina i l'avi. Al tren hi ha molta gent. Passo la tarda amb un grup de poetes: Vinyoli, Boix, Teixidor, Lamarca. Vinyoli ha publicat fa poc un llibre molt important, escrit sota el signe de Rilke. Quan anava a agafar el metro, sonen les sirenes i s'apaguen els llums. Del túnel estant sentim les detonacions dels antiaeris. Quan torno, trobo a casa la Fina una mica impressionada: és la primera alarma que ha presenciada.

13 octubre. França amenaçava amb obrir la frontera si Itàlia no s'avenia a la proposada conversa tripartita, però es veu que Anglaterra ha tirat aigua al vi. Aquesta tarda, mentre érem al Kursaal, al moment més intrigant d'una pel·lícula molt fina —Paul Lukas i Madge Evans—, s'interromp l'espectacle i surt l'avis d'alarma. El públic se'n va ordenadament, però amb cert nerviosisme. Està núvol i les franges vives dels reflectors revelen les masses blanques, cotonoses. Anem a casa de la tia Carme i, del pati estant, observem el joc de llums entrecreuades. Tot d'una se senten detonacions: no sabem si bombes o antiaeris. Després d'un interval, noves explosions, una d'elles diferent: més seca, més metàl·lica. Quan s'acaba l'alarma anem a casa. Passen ambulàncies, amb un so de campana dramàtic, trist. Aquesta nit m'ha despertat amb sobresalt un so fortíssim d'avions. No... Eren camions que passaven.

14 octubre. Al matí faig cua, inútilment, a l'estació. A la tarda hi tornem: estem al rengle des de quarts de tres fins a quarts de vuit, i quan el tren anava a arrencar, hi ha alarma, i no es posa en marxa fins a quarts de nou. Arribem a Balenyà molt tard i anem a dormir a Tona. Quan ens ficàvem al llit eren les onze. Dormim tranquils, sense por d'avions. L'hotel Prat és net, agradable.

15 octubre. Hi ha una boira nòrdica quan obrim la finestra. Davant de l'hotel, els camps agrisats, una tanca, els arbres, em recorden Anglaterra. Després surt un sol amable, hi ha una llum d'or, una dolçor tardoral. Arribem a casa abans de les deu del matí. Prenc llet amb «ovomaltina», un plat de crema d'arròs, una poma, torrada amb melmelada i nous. És una bona compensació del poc menjar d'aquests dies a Barcelona, on hi havia poques patates i no gens de pa, de carn, ni d'ous. Sort de les pastes de te i del raïm.

Fa molt bon dia. A la tarda vaig a les masies a buscar ous. Se'n troben molt pocs, i a 18 pessetes la dotzena.

17 octubre. Quin dia més deliciós! Sol tebi, primaveral, llunyanies blaves, alegria noble i daurada d'octubre. Al matí vaig, com molts dies, a Vilarmau. Podem prendre el sol al parc, com en ple estiu, però al Montseny ja s'inicia l'or de la tardor. A la tarda ve en Paco Bofill amb la família. Anem a Coll Ses Pre-gàries i als Avets.

Molts creuen que vindrà aviat una ofensiva franquista als fronts d'Aragó. Penso que tindrem molts mesos de guerra.

18 octubre. He anat al poble per encarregar llenya. Diu que continua la forta ofensiva al Nord. A la reunió del Comitè de no intervenció (d'abans-d'ahir) sembla que França i Anglaterra van adoptar una actitud enèrgica, amenaçant amb «recobrar la llibertat d'acció» si no s'arriba a un ràpid acord sobre la retirada de voluntaris i els drets de belligerència. Poden passar tres coses: que sigui abandonada la política de no intervenció (alternativa molt improbable); que s'arribi a un acord sobre una retirada més «simbòlica» que real; o bé que tot continuï com fins ara: intervenció sota el vel de la no-ingerència. Itàlia té una tàctica dilatòria que fins ara no li ha fallat.

19 octubre. Ahir, a mig matí, van sentir-se unes fortes explosions cap a la costa i avui ens diuen que va ser bombardejat Palamós. Vaig al poble. Fa un vent fred, però el sol escalfa. La vinya verge de casa és ben bé de púrpura, amb baies d'un blau fosc, blau de raïm negre.

Diuen que els franquistes han arribat a tres quilòmetres de Villaviciosa; que en Companys va a València i que probablement no serà substituït. Vent fred, a la tarda. Hi ha boira baixa al Montseny. Llegeixo un estudi de Batiffol sobre Péguy. Que interessant aquest camperol inspirat, orgullós, ardent! Cel gris, cap al tard. L'àlber és verd-gris, or vell i plata.

21 octubre. Matí d'or, tranquil, extàtic. Les fagedes cada dia groguegen més. Hi ha fumerols de carbó vora les avetoses. Vaig al Pujol de Muntanya, on veig néixer un vedellet. La vaca, sofrent, gemegava. Però li han acostat el vedell —gris, de plata humida— i la mare s'ha incorporat i s'ha posat a llepar-lo.

23 octubre. Només he sortit uns moments a la tarda, perquè fa un ponent bastant fred i, a més, em proposo de reposar uns quants dies. Quin color de flama la fageda del Matagalls! Una flama que s'enfila pels espadats color de viola. Vent, vent tot el dia. Arbres i ocells agitats. El tamariu del pati és una flama lleugerament més pàl·lida que la fageda.

24 octubre. Dia pur, tranquil, paradisiac, amb nuvolets blancs al cim del Montseny. Quina calma, quins arbres translúcids de cristall, quins alegres pinsans xiulant al bell cim de les alzines! No em moc de casa. Contemplo les fagedes torrades, el cel pur, les grives i merles que passen cap a uns raïms tardans. És un dels dies de tardor més extàtics, més daurats i més purs que recordo.

25 octubre. El dia 16 vam traslladar els mobles del menjador a l'habitació més gran de la casa. És una habitació amb dues finestres: l'una dóna al Matagalls (jo veig Coll Pregon des de la taula), l'altra dóna als avets del parc. És un menjador espaiós, clar, simpàtic. Hi hem penjat l'estampa ovalada estil Watteau i la deliciosa *Veduta del Golfo di Napoli 1833*, delicadament blavosa, amb el Vesuvi fumejant al fons i un vaixell anglès —la «Union Jack» ben visible— a primer terme. Hi hem posat gerros amb bruc florit, amb boix, i una branca de roure per dissimular un llibant de ferro de la paret. Ens hi trobem encantats, amples, còmodes. La menuda hi circula i diu: «Coiti-coiti-coiti-có», hi assaja tímidament les seves primeres paraules.

Vent, tot el dia. M'estic a l'aguait de les grives amb un tiragomes inofensiu, vora una pomera coberta d'una parra amb raïms negres tardans. Però, mal amagat entre falgueres i uns brancs de moixera, els esquerps ocells em veuen i fugen de seguida. Acabo de llegir *Noeud de vipères*; m'agrada més que *Les anges noirs*.

27 octubre. Vaig a Barcelona. Els vagons tenen molts vidres trencats i cal viatjar amb abric o amb la solapa de la jaqueta alçada. *La Dépêche* parla d'un article de Lloyd George en el qual diu que Franco intentarà de posar un tascó entre Catalunya i Madrid, i que hi haurà una batalla com no n'hi ha hagut cap en aquesta guerra. Per Barcelona es veuen molts combatents evacuats d'Astúries: homes ferrenys, mal rasurats, amb expressió brutal, jaquetes de mostra quadriculada, sabates de trinxera. Deambulen entre la glòria dels crisantems, sota el sol de la Rambla.

Cap al tard vaig a Premià. Cal travessar el Besòs per una passarella, ja que l'aigua esfondrà el pont. Caravanes de viatgers passen pels taulons, damunt l'aigua tèrbola, en el vespre trist.

28 octubre. Plou molt. Ens estem a Premià fins a primera hora de la tarda. Hem pogut fer un ram de roses per a una dama amiga. Diumenge, a la matinada, va haver-hi un bombardeig a Premià de Mar. Diu que des de Premià de Dalt es veia la resplendor de les bombes incendiàries. Dormo a Barcelona. He parlat amb uns amics escriptors, que lamenten la vinguda del Govern de València a Barcelona.

30 octubre. Vaig a Rosquelles i al Noguier amb la Josefina. Hi ha núvols, però de tant en tant surt el sol. La fageda és més cremada, més d'aram, i molt més nua. A claps, ja agafa aquell color hivernal de mare de vi. La vinya verge a penes té fulles.

Com brogia la Riera Major! L'aigua brillava entre els pollancre, que ja groguegen bastant. Aigua als camins, castanyes per terra.

Uns guàrdies i uns milicians han escorcollat la veïna masia de Vilarmau i s'han endut uns minyons amagats, els diners de la gent, mantes, tres trossos de sabó... A un d'aquells minyons amagats li havien assassinat el pare al principi de la Revolució, i primer li van fer cavar la fossa.

31 octubre. Corregeixo proves. Després vaig, uns moments, sota la pomera on hi ha un cep amb raïms. Les grives miren, miren, desconfiades... i fugen. Les merles no són tan vives. Cap al tard, vaig al poble. El diari publica una nota d'en Prieto explicant per què ha caigut el Nord. És una crítica molt dura de la falta d'unitat dels republicans, de les extralimitacions dels comissaris polítics, etc.

1 novembre. Dia de Tots Sants, amb boscos sumptuosos, on el color vinós dels faigs sense fulles s'anima d'alguna nota d'or pàlid, d'alguna pinzellada de foc. Els castanyers del Martí són realment flama viva. Els pollancre, processons de fantasmes grocs. Vaig al poble a primera hora de la tarda. Quins fumerols de carboner! Semblen fogueres votives vora les avetoses negres i els cims morats.

2 novembre. Al matí anem a Rosquelles a buscar farinetes (a 3 pessetes el quilo). Camins plens de fulles de castanyer, reguerons amb aigua brogidora. Els pollancre de la Font de l'Oreneta són uns grans àngels tardorals. Havent dinat prenc el sol, que és molt càlid. Llegeixo poemes de Péguy: saborós, espontani, medieval, grandios i, a breus moments, curiosament miniat —fi capitell i volta solemne.

Cap al tard vaig a Vilarmau a buscar la llet. Quins núvols de rosa, foc i perla!

3 novembre. Ve la Magdalena Segimon amb una senyora amiga i la seva filla, en un cotxe oficial. Vaig a diverses masies dels sots d'Arbúcies per comprar ous (que van escassíssims): Tarrés, el Mataró, la Serra —d'Espinelves—. Quin dia tranquil i daurat! La dolça pau tardoral inundava els alzinars, les pollancredes grogues, els castanyers d'aram, els xiprers d'alguna masia antiga. Al fons, el Pirineu blanc i blau: és la primera nevada forta. Pugem en una carreta de bous, entre ginesteres; els cims eren daurats de posta. Després, quin cel pur! Una estrella innocent sobre el Montseny i uns núvols com pols de nacre.

4 novembre. La gent que van venir ahir creuen que la guerra s'acabarà abans del març... Avui ha fet un dia quiet i daurat com ahir, gairebé d'estiu. A l'horitzó unes delicades gradacions blaves coronades de neu. Nuvolets com teranyines, sol càlid, arbres immòbils.

5 novembre. Un altre dia suau, amb sol fort i al cel la lleu polsina de nacre. Vaig al Pujol de Muntanya i veig els graners convertits en llacs bruns de castanyes: enguany n'han collides unes 12 tones! Aigua neta a la Riera, boscos d'aram, de púrpura i d'or. Però els freixes encara tenen la fulla ben verda.

6 novembre. Les fortes explosions que vam sentir dimarts a la tarda devien ser el terrible bombardeig de Lleida, que, segons nota del Ministeri de Defensa publicada avui, ocasionà 250 morts. Era com un tro llarguíssim, pregon i llunyà, com el brogit d'un terratrèmol. Després d'uns quants segons, un altre tro més curt. Quina collita tràgica en aquells breus instants! Semblava una realitat absurda davant el paisatge tranquil, amable, daurat de la tardor. Però la mort ens volta, ens sotja, ens parla amb veu estranya i dura.

Avui no ha fet el dia tan clar. A la carena, les boires lleus s'eslleneguen amb pausa. Les vaques llauren el quintà humit. Llegeixo els assaigs de Johannot sobre Charles Péguy.

7 novembre. Dia trist, amb boires lentes, amples, i aire fred i humit. A penes he sortit de casa. Llegia uns estudis de Johannot sobre Sorel, el filòsof de la violència, el revolucionari que ha inspirat moviments francesos de dreta i que ha tingut per deixebles Péguy... i Mussolini.

A mitja tarda vaig a espigolar castanyes al Camp Tancat, entre pellons de castanya i fulles seques. Boira, novembre.

9 novembre. Vaig a ciutat. Al tren fa fred: té moltes finestres sense vidre. Al vespre veig un moment en Riba. Diu que m'encarregaran la traducció dels assaigs de Walter Pater sobre el Renaixement. Durant el viatge he llegit *El Príncep* de Maquiavel. La seva fama d'immoralista és ben merescuda. Però quin patriotisme ardent! Quina intuïció de grans tendències històriques! L'estil és tranquil, circumspecte.

10 novembre. Parlo amb el pedagog Alexandre Galí. Creu que la guerra s'acabarà amb una inevitable «abraçada de Vergara» quan s'hagin eliminat els actuals dirigents de cada banda, els qui desencadenaren la guerra. Jo no ho crec pas així. Penso —com em deia aquesta tarda un funcionari madrileny que està en contacte amb les més altes esferes— que el conflicte s'acabarà amb el triomf clar, decidit, d'un dels dos bàndols.

Cap al tard he anat a la Institució de les Lletres Catalanes, on saludo Díez-Canedo, que ha estat, fins fa poc, ambaixador a la República Argentina. Li pregunto per l'opinió anglesa, ja que acaba de tornar de Londres, on el seu gendre és secretari de l'ambaixada del Govern de Barcelona (des de fa uns quants dies ja no es pot dir de València). Díez-Canedo diu que els anglesos

es mostren molt egoistes, no volen sentir parlar de la guerra. *Creo que estamos al comienzo de la decadencia de Inglaterra y temo que vamos nosotros a sufrir las consecuencias trágicas.* Es comenta molt, aquests dies, el nomenament d'agents comercials anglesos prop del govern franquista. Això ha produït un gran disgust en els medis d'esquerra, que acusen Anglaterra de fer una política favorable a Franco.

12 novembre. Ha fet una gran glaçada. Les fulles i les herbes brillen («ònix i àgata», com diu un poema viladrauenc d'en Joan Teixidor). Com s'ha despullat la muntanya aquests tres dies! Ja és tota moradencia, només amb alguna esparsa flama d'or. Al matí ja hem anat a buscar llenya en el sol tebi. Amb l'exercici ens passa el fred de seguida, i tornem amb grans feixos, paladejant les primeres sensacions hivernals.

13 novembre. També ha fet una gran glaçada. Segons el lèxic montsenyenc, *glaçada* és quan la terra es posa dura, *gelada* quan cristallitza la mullena i *gebrada* quan es glaça la boira als arbres. Avui fa sol, però una mica velat per una finíssima teranyina de cirrus.

Es diu que en Companys és a Brusselles i en Negrín a Londres, i que s'està negociant un armistici. Jo no crec això darrer. Crec que s'acosten operacions militars en gran escala, com preveia Lloyd George.

14 novembre. La muntanya té un color blau d'acer. A primera hora de la tarda hi ha a la carena una llarga crinera de núvols grisos, amb un fistó viu de sol. Que era bonic, de la finestra estant, aquell to metàl·lic, darrera la flama esbullada del tamariu! Ve en Vicenç Roure i Toront, que creu que abans de Nadal s'acabarà la guerra. Un soldat del veïnat de les Paitides ha escrit que «no vol matar més feixistes», que «si tothom pensés com ell, ja fóra acabada la guerra».

No fa fred com ahir. Vespre de lluna i núvols blancs. Converses dins les masies tancades.

17 novembre. Fa vent i un dia rúfol. A mitja tarda el Pirineu es destacava, net, amb ombres acusades i neu pura, rosada de sol. El Montseny és d'un gris vinós, hivernal. Nit de vent i lluna. Avets en el cel pur.

18 novembre. He anat al poble. Un conegut em diu que un amic seu ha parlat amb l'Irujo, que li ha assegurat que s'està negociant la fi de la guerra, i que Anglaterra s'ha girat d'esquena a la República. «Pocs trets sentireu» —va dir—. Qui sap! Jo penso que hi haurà lluita, i lluita duríssima, encara.

Tradueixo un poema de Prokosch i un de Day Lewis.

19 novembre. Fa un ruixat de bon matí, però després surt un sol magnífic. Vaig al Pujolar amb l'Albert; abans, prop de la font del Vern, collim branques lluent de boix grèvol per ornar el menjador. Les falgueres són seques, moltes d'elles segades; els castanyers i els faigs nus fan com una boira vinosa en el paisatge. Els pollancrecs s'enfilen barrancs amunt com fantasmes grisos, amb vagues plomalls d'un verd esgrogueït. El Pirineu és blanc i blau, amb ombres de núvols: altra vegada la pell de lleopard, gegantina.

L'avi torna al vespre del poble i diu que a Barcelona circula molt el rumor que la guerra s'acabarà d'ací a dos dies, per la pressió d'Anglaterra. Jo dic que no crec en un final tan ràpid, i discutim (una mica massa vivament).

He traduït el poema *In conjunction*, de Charles Madge, per a l'antologia. Nit clara de lluna, amb els conreus ben dibuixats.

20 novembre. Dia pur, tranquil, daurat. El marit de la meva cosina Cèlia diu que a Barcelona tothom creu que la guerra

s'acaba, que, de fet, ja han cessat les hostilitats. Hi ha, però, qui creu encara en una breu ofensiva franquista que acabarà de fer caure la balança, o bé en un cop d'Estat militar a l'Espanya republicana, després del qual vindria el pacte amb l'altra banda. Qui sap! Diu que la premsa estrangera dóna per segures les negociacions de pau, i que als consolats de França, Cuba i Suècia consideren també que això està a les acaballes. Que costa de copsar la veritat sota aquest doll de rumors, impressions, notícies, desigs! Jo crec que, abans del final, l'ofensiva decisiva o el cop d'Estat són inevitables. Penso que tot plegat pot durar mesos, però no pas més enllà del maig.

A dos quarts de 3 de la tarda sentim, cap a ponent, unes explosions formidables, fondes i prolongades, les més fortes que hem sentit durant la guerra. Prop de les 4 passen onze avions molt enlaire, amb gran soroll. Vénen de la costa cap a ponent. Els veiem brillar al sol, com astres de plata, i es perden entre les lleus onades dels núvols.

21 novembre. Fa un vent molt fort, però un cel clar. Anem a buscar una mica de llenya. El sol fa brillar els castanyers nus. Després seiem una estona en un recer que hi ha davant de casa. A mitja tarda torna l'avi de Barcelona: diu que li han assegurat que el dia 15 va firmar-se, a Londres, l'armistici. Jo no ho crec. És possible que hi hagi negociacions; però, si hi ha armistici, per què continuen els bombardeigs a cada banda?

22 novembre. Fa un vent fred, desagradable, i hi ha grans núvols al Montseny; però, a mig matí, brilla el sol pàlid. Grisor densa al Pirineu. En Jaume masover esbranca un cedre del parc, que s'havia mort. Quina olor més agradable fa la llenya! A la tarda corregeixo proves de la meva antologia anglesa; avui he traduït un fragment de *Daedalus*, de George Barker.

Ha tornat en Companys. Diu que res d'armisticis i que la guerra continua.

23 novembre. El diari publica una nota de la Presidència del Consell refutant la campanya de la premsa anglesa sobre mediacions i armistícis.

Fa sol (al matí, però, ha glaçat). Vaig a Rosquelles. Al faldar del Montseny hi ha el coure de les rouredes i la Riera brillant entre conreus. Ja he vist en un camp apuntar la verdor del blat o del sègol. Tot just consumada la decadència tardoral, i ja s'inicia la vida nova. Quina puresa, les muntanyes blaves i blanques al lluny! Però la neu és molt escassa.

Avui hem cremat llenya de cedre. És deliciosament olorosa, amb un perfum noble, ric de suggestions literàries, bíbliques.

24 novembre. Al matí vaig a Barcelona en el cotxe d'uns amics (Porqueres i Julivert). Fa un dia suau, no gens fred. Els cingles de La Sala tenen un aire feréstec, cremat. Però, tornant de La Noguera, veiem uns pollancrecs que conserven al cim uns rams de fulles grogues, d'un groc tan viu que semblen mates de ginesta florida.

A Barcelona —lluminosa, tranquil·la i suau en la llum de novembre, amb la Rambla plena de flors: crisantems, gladiols, nards, roses, nades— he parlat amb un amic meu, que ha recollit la impressió d'un conseller de la Generalitat, tot just tornat de París. Allí hi ha molta gent (l'Amadeu Hurtado, per exemple), que creuen que la guerra s'està acabant perquè ha arribat a una mena d'empat; però aquesta opinió no és compartida pel conseller. Segons ell, Franco aprofita la seva situació militar per fer una gran pressió en els cercles diplomàtics, però vaciïlla abans d'emprendre la nova ofensiva, perquè sap que trobaria una dura resistència per part dels republicans. Un altre amic, l'escriptor Armand Obiols, em deia que, tal com ell ho veu, Anglaterra creu més accessible a la seva influència una Espanya controlada per Franco que una Espanya republicana, tement que aquesta cauria gairebé exclusivament dins l'òrbita de Rússia. Així com Baldwin —diu— era un conservador de principis, Chamberlain és un conservador d'interessos, i no és estrany

que pugui orientar la política anglesa en un sentit desfavorable a l'Espanya republicana.

He tingut ocasió de llegir un article del *Times* sobre la guerra, la qual —diu— ha arribat al seu punt crític. La iniciativa continua essent de Franco, i el Govern republicà es troba a la defensiva, però té molta artilleria i aviació. Franco pot atacar Madrid, o bé Catalunya des de Saragossa, o tallar en dues zones l'Espanya republicana, anant de Terol a Castelló. Però els republicans preparen un nou exèrcit per a la primavera.

La ciutat és fosca, fosca a la nit: a penes s'hi veu. Un llum blau molt de tard en tard, aparadors sense claror, botigues amb les portes abaixades. Ciutat amenaçada, trista. Però, de dia, és alegre, animada, amb els cafès plens de gent.

25 novembre. Al matí vaig a la Residència d'Estudiants a tornar les proves de l'antologia anglesa. Davant la Presidència del Consell de Ministres, hi ha uns carrabiners encarcarats vora la porta, amb llargues baionetes; a dins, es veu una tauleta amb una gran pistola al damunt. Hi ha un gran sot al pati: és un refugi en construcció. *La Dépêche* insisteix en els rumors de negociacions, però no afirma com a cosa certa que les negociacions existeixin.

26 novembre. Torno a Viladrau en cotxe. Venien donya Carmen, muller del general Alcubilla, la Magdalena i en Pere. Fa un dia suau, amb sol lleugerament velat. Vaig per les masies a comprar queviures (els ous a 25, 27 i 30 pessetes la dotzena). Torno a veure els sots de La Sala, els pendissos abruptes amb els faigs nus, aquelles roques d'un blau fumós, oxidat, amb les alzines arrapades com una molsa aspra i negra. Quina pau, quina solitud feréstega i grandiosa! M'adormo cansat de l'agitació d'aquests dies.

27 novembre. Quin dia més tebi, pur, suau! Hi ha una espessa calitja davant la muntanya, gairebé com a l'estiu. Dóna bo de prendre el sol, sobre l'herba, mentre uns nuvolets blancs, idíllics ronsegen pel cel net.

Abans de ficar-me al llit he obert la finestra: pau dolcíssima, avets enfonsats entre estrelles.

28 novembre. Dia benigne com ahir, però més net, amb muntanyes precises al lluny —molt poc nevades— i ni un alè d'aire. Llegeixo poemes de Josep Lleonart: admirables, de la millor poesia que s'ha escrit a Catalunya. És una mescla de vitalitat maragalliana i de refinament francès. Un extraordinari poeta.

29 novembre. Boira espessa al matí: deu jaure, freda i feixuga, a la Plana. Però cap a les deu surt el sol. L'aire és glaçat, i les aloses s'alcen, sorpreses pels meus passos, dels camps on no toca el vent. La tarda és més benigna. Faig repòs de cara al sol, i hi ha una llenca prima de núvols davant meu, al fil de la carena: crinera, llana assolellada, escuma. A posta de sol, quin núvol d'or encès, darrera mateix de Sant Segimon!

Avui m'han dit que a la província de Girona han estat suprimits tots els rètols indicadors als encreuaments de les carreteres.

30 novembre. Boira espessa i glaçada, que no s'alça fins a migdia. Després sol tebi, blat ple de diamants, aloses en l'aire. Els diaris publiquen les primeres impressions sobre les converses de Chautemps i Delbos amb el Govern anglès. Ha fet molta impressió un editorial del *Times*, segons el qual sembla que Txecoslovàquia i Àustria hauran de fer concessions i Alemanya veurà resolt el problema de les colònies.

Llegeixo *Star begotten*, de Wells.

1 *desembre.* Vaig a Vilarmau a buscar la llet. Fa un dia trist, amb cirrus, i Pirineu ennuvolat. A la tarda em trobo malament, amb el cap espès; no surto. Llegeixo crítiques de llibres al *London Mercury*. Els diaris parlen de les converses franco-angleses, però és impossible de treure'n l'entrellat. S'anuncia que el Japó ha reconegut les autoritats de Burgos.

2 *desembre.* Vent fortíssim de la Segarra. Camí de Vilarmau, grans vols de pinsans s'aixequen dels guarets, entre el verd borriçol, com remolins de fulles. El Montseny, moradenc, trist, amb les corrues negres dels avets entre fagedes nues, té els cims coberts de núvols grisos, i el vent els empeny.

El «tempo» diplomàtic sembla que no serà pas viu. La qüestió colonial, però, sembla enfocada per Anglaterra amb esperit de transigència. Un comunicat de l'Agència Fabra diu que Delbos anirà al Centre d'Europa «a prodigar consols».

3 *desembre.* Fa molt fred. A dos quarts de nou del matí estàvem a un grau sota zero. Quan he anat al poble tots els llocs obacs eren plens de gebre. les fulles, les tiges d'herba, s'individualitzaven sota aquella polsina grisa i guspirejant. Tot el Pirineu és bastant nevat, i també hi ha neu a les serres de Berga. Però no fa gens de vent, i després treballa prenent el sol càlid, en el silenci de desembre.

Diu que el doctor Negrín, en una entrevista amb el corresponent del *Manchester Guardian*, ha dit que és esperada per a aviat l'ofensiva de Franco.

4 *desembre.* Al matí —3 graus sota zero— tot el paisatge és ben blanc de gebrada, tant, que sembla nevat. Fins les teulades són blanques i, quan ha sortit el sol, queden humides. He recollit una fulla de castanyer: totes les «venes» eren finament decorades amb cristalls de gebre (hi ha cristalls de quatre o cinc centíme-

tres de llargària). Treballo al sol; escric notes sobre llibres anglesos. Llegeixo comentaris a la filosofia política anglesa del segle XIX.

Arriba en Josep Calsamiglia, amic d'en Bofill i Ferro.

5 desembre. No hi ha, ja fa un mes i mig, operacions militars serioses. Tothom parla d'una gran ofensiva i la gent viu enervada en aquesta calma, segurament precursora de l'etapa més dura de la guerra.

Al matí —fa un vent fredíssim—, amb en Jaume i en Calsamiglia, vaig als cingles de Cerdans. Faigs nus. Els arbres baixos conserven algunes fulles seques, rebregades, de color de tabac. «El paisatge —diu en Jaume— sembla una cambra de mals endreços, un sofà sense tapisseria.»

7 desembre. Vaig a Barcelona, al matí. Fa un dia benigne. Hi ha molts més cotxes que abans: la presència del Govern Central cada dia es fa més visible. Quan acabàvem de dinar, al volt de les tres, se senten sirenes. Al cap de pocs minuts ja veiem dues esquadretes d'avions en forma de fletxa, que avancen impertorbablement entre els esclats dels antiaeris. És un espectacle emocionant; i fóra bell si un no pensés que en aquest joc terrible, olímpic, perillen tantes vides humanes. El fum dels obusos es queda llargament en l'aire, formant unes constel·lacions com de boles de cotó fluix. Però es veu que ni les millors defenses anti-aèries no són de gran eficàcia. "*The bomber will get through*", com deia un ministre anglès. Quins contrastos! Aquesta tarda hi ha hagut sang pels carrers de Barcelona, 50 morts almenys i molts ferits. I uns amics meus, cap al tard, en un ambient de pau burgesa, compraven roses per a una dama, preguntaven el preu de les orquídiess...

8 desembre. Els diaris d'ací publiquen (alguns amb grans titulars) que Mr. Eden ha declarat al Parlament: «El govern

anglès està disposat a fer tot el que pugui perquè cessin les hostilitats a Espanya, àdhuc a servir de mitjancer». Abans de dinar, cap a les dues, hi torna a haver bombardeig. Contemplem els tres avions que passen, impertèrrits malgrat la cortina de foc. Travessen pel bell mig de la ciutat i es decanten cap a Montjuïc, alts, solemnes, en el benigne cel lleugerament emboirat. Sento un moment l'esgarrifança del perill, però, al mateix temps, l'atracció irresistible de l'espectacle. L'hàbit treu molt la por.

Tarda: a casa d'en Riba llarga conversa amb Bofill i Ferro, Calsamiglia, Vinyoli, Bofill i Bofill i Joan Teixidor sobre el difícil problema de les relacions entre el temporal i l'espiritual, l'Església i l'Estat. Després llegeixo la inoblidable pàgina de sant Agustí sobre la beatitud (en l'excel·lent traducció del doctor Llovera).

9 desembre. Tinc una llarga conversa telefònica amb en Riba, que em vol convèncer perquè accepti d'ésser nomenat membre adjunt de la Institució de les Lletres Catalanes. Torno a Viladrau. Pel camí he llegit l'assaig de Maritain sobre Luter. Quan pujava del poble, quina nit tan pura! Estrelles en el blau fred de desembre. Lluna prima i clara... A la muntanya una densa crinera de núvols blancs.

10 desembre. Dia núvol, fred, amb un dens embolcall de boira a muntanya. He llegit el sensacional discurs de Lloyd George, on lamenta la feblesa de les democràcies, «de mans flàccides que, per llur tremolor, no poden empunyar l'espasa» i constata que els règims autoritaris guanyen terreny perquè els dirigeixen uns quants *big men*, de singular decisió i energia.

11 desembre. Quina gebrada, avui! Fins els avets del parc tenen una polsina blanca (a les 9 estàvem a dos graus sota zero). Camí de Vilarmau, les herbes semblen de vidre, d'un blanc

lunar. A contra sol són magnífiques: boscos per a elfs, condensacions de llum argentada. De tant en tant un pinsà xiula dalt d'un castanyer nu, o bé s'alça una cadenera pintada, miniada, lletra viva de color en el llibre grisenc i glaçat del paisatge.

Aquesta tarda em diuen que ha escrit un soldat del poble, des del front d'Aragó. Explica que tres companys seus van parlar amb un grup de soldats adversaris, que els van donar un gran raïm de bananes. Diu que tots van abraçar-se i van plorar.

Començo a llegir el pròleg de *Jo i l'inconscient*, de Jung (és un assaig del doctor Sarró). He pres llargament el sol, tebi, agradableíssim, damunt l'herba. Vénen les senyores Lloret i Bofill Benassat amb en Vicenç Roure.

12 desembre. Dia fred, amb núvols densos a muntanya. A la tarda transportem la llenya de l'avet, que era al parc, a casa. És una fusta olorosa, amb una flaire com d'encens i de càmfora.

Ahir Mussolini anuncià, en un discurs solemne, que Itàlia es retira de la Societat de Nacions.

13 desembre. Vaig a Girona, en cotxe. Hi ha una gran gebrada: roures i castanyers són blancs. Des de la carretera que va a Santa Coloma es veu l'ample panorama del Montseny, els núvols immòbils a les valls nues, la carena del Matagalls blanca de gebre. Girona, cap al tard, en el vent glaçat de desembre, es mirava en el riu verd, ocre i color de llimona. El color de les finestres il·luminades als pisos baixos era gairebé igual que el reflex ardent de la posta als vidres alts.

He visitat un pres. Al locutori, gent d'aire honest, arreglada.

14 desembre. Vaig a buscar la llet a Vilarmau. Fa un vent fred de la Segarra i hi ha una glaçada forta. A les barrancades l'aigua és caramel, vidre de Nancy. M'estic una estona vora el foc, conversant amb aquells pagesos intel·ligents, serens, que tenen

una calma encomanada dels núvols, de l'herba i dels arbres. A la tarda vaig al poble, i en tornar fa una lluna molt clara. Els avets es retallen, nets.

15 desembre. He anat a comprar farinetes a Rosquelles (a 4 pessetes el quilo). A Santa Coloma diu que hi ha qui paga les patates a 3 pessetes quilo. Les pomes van a 10 (jo ho vaig preguntar al mercat). Una capsa de formatge de «La vache qui rit» —preu francès: 4,50 frs.— val, també a Santa Coloma, 24 pessetes. Cent grams de xocolata francesa em van costar 6,25 pessetes.

Continuo llegint *Jo i l'inconscient*, de Jung, assaig d'una innegable profunditat, intrigant, suggestiu. Intenta definir les relacions entre l'inconscient col·lectiu i el personal. Problema realment ardu.

16 desembre. Avui és el dia que he tingut més fred en aquesta tardor. Els arbres, sota la Creu del Matagalls, són blancs de gebre — semblen ametllers florits. El vent glaça: a les tres de la tarda estàvem a dos graus sobre zero. La lluna d'or surt darrera els avets del parc. Fa una nit clara i tranquil·la.

Llegeixo Jung, sovint obscur, de vegades d'una penetració extraordinària i d'un humor molt fi.

17 desembre. Quin fred! Al matí estàvem a dos graus sota zero. La tramuntana era irresistible. El Pirineu tenia un aspecte aspre, brúfol, amb nuvolades i neu. El diari parla d'accions ofensives dels republicans cap a Terol.

El llibre de Jung és una barreja curiosíssima. Ell diu que es limita a la psicologia, però les seves elucubracions voregen la filosofia, la poesia, fins diria la màgia. La tesi fonamental és la utilització de l'inconscient com a element equilibrador, regulador de les desviacions de la consciència, i l'assoliment del centre pregon de l'ànima, la «individuació».

18 desembre. El comunicat oficial diu que «Terol està completament encerclat», però l'enemic contraataca.

Fa molt de fred. Al matí estàvem a 4 sobre zero, i a les cinc de la tarda a 2. L'Albert ha recollit, en un rec de casa el Guarda, un bocí de glaç de dos dits i mig de gruix. El sol, però, és bastant càlid. El Pirineu és força nevat, del Canigó fins a les serres de Berga. L'aire sembla un glavi. Un fred sec, viu.

20 desembre. Anant a Vilarmau, vora un rierol, veig un cercle de branques plenes de caramells, un petit oceà d'ones immòbils, cenyit de barbes blanques de gnom, de focs, de branques tropicals de vidre. Vora el saltant de l'aigua que l'esquitxava, el gel és transparent; més enllà, opac. Era un espectacle meravellós, una mena de visió astral, fantàstica.

21 desembre. Dia de Sant Tomàs, gris, gebrat, però sense vent. Vaig a Barcelona. A mitja tarda circula la veu que Terol ha caigut. Al vespre la ràdio ho confirma, donant-ho com a notícia oficial sortida de la reunió dels ministres. He parlat llargament amb en Carles Riba. Diu que el govern actual i el grup d'intel·lectuals amics seus que treballen per «la restauració de la cultura i l'esperit de Catalunya» representen la contrarevolució.

22 desembre. Els diaris publiquen, amb grans titulars, la caiguda de Terol. Al vespre, però, és negada pels franquistes: ells asseguren que continua la resistència. Hi ha emoció a la ciutat — depressions i entusiasmes.

El Jurat del «Premi Folguera» l'atorga a Josep Lleonart. Tinc ocasió de conèixer l'escriptor Salvador Espriu, fred i ben educat, interessant. Parlo també amb en Lleonart, que té sempre el mateix aire abstret, il·luminat, rilkeà.

23 *desembre*. Dels diaris es desprèn que a Terol hi ha encara forts nuclis de resistència. Diu que el general Aranda dirigeix l'operació de socors.

Torno a Viladrau, en cotxe. Dia gris, però no pas fred. Anem per les masies a la recerca de queviures. Comprem 7 dotzenes i mitja d'ous a 30 pessetes. D'uns pollastrets minúsculs en demanen 60 pessetes el parell. Dimarts vaig veure pagar, a Barcelona, 26 pessetes d'un llenguado de terça i mitja.

24 *desembre*. Dia blau, pur, amb la dolçor nadalenca. Hi ha un oceà de boira que colga la Plana i fins Viladrau i tot: una boira densa, blanca i cotonosa. A primer terme emergeixen, com illes verdes, els cims dels turons coberts d'alzines; al fons, el continent blau i blanc dels Pirineus, nets, precisos — com una mena de Valhalla sobre la boira lletosa. La nit és tranquil·la, estrellada. Una autèntica *stille Nacht*.

25 *desembre*. Segon Nadal de guerra. Nadal trist, però a la vegada dolç, en aquest recer de muntanya. Quin dia més suau! No feia gens, gens de fred: semblava a primeries de setembre. Sol càlid, teranyines lleus al cel, castanyers nus i lluent, amb algun ocell que s'hi atura i canta. El fum surt, lent i blau, de les casetes grises. Els marges encara són verds d'herba, i reposem al camp sense abric (i això que, al matí, a primera hora, tot era blanc de gebre). De casa estant hem admirat la posta vermella, les alzines retallades contra els cirrus de foc.

Ens ha vingut a veure en Lari, que ahir va sortir de la presó de Girona. A casa seva, diu que al seu pare li escapava el riure, i a la seva mare li queien les llàgrimes.

26 *desembre*. Cap a les deu s'ha girat un vent fort de la Segarra, però no era gens fred. Tinc una llarga conversa amb en Gaietà Fornells en un recer assolellat, entre ginesteres. Els diaris

publiquen un comunicat oficial extraordinàriament lacònic, del qual es desprèn que grans zones de Terol no han estat ocupades pels republicans.

A mitja tarda berenem a Vilarmau, per celebrar la llibertat d'en Lari. Quina carn de xai més tendra i delicada, cuita al bra-serar de la llar! Semblava un aplec pastoral, bíblic. Saborós vi negre i ametlles torrades han arrodonit el berenar. En tornar, era ben fosc, però amb celístia. Érem un grup d'unes vint persones, precedit d'un fanalet. En un revolt del camí hem vorejat amb precaució una massa de glaç relliscosa i blanca.

28 desembre. Vaig a veure l'Assumpció de can Garrofé, una pobra dona veïna que està morint-se. Pàl·lida, anguniosa al llit rústic, voltada de dones amatents. El seu marit beu vi i diu coses terribles.

A mitja tarda vaig a Barcelona. Torno a veure la ciutat fosca, fosca, amb algun pàl·lid llum blau.

29 desembre. Hi ha alarma cap a les dues. Es diu que ha estat bombardejada i incendiada la CAMPSA de Tarragona. Faig tertúlia amb els amics Calsamiglia, Teixidor i Bofill i Ferro. Parlem de Max Scheler, que Calsamiglia admira molt. Diu que és deixeble de Husserl. No creu, com els sensacionistes anglesos (Hume, Stuart Mill), que allò «donat», la realitat percebuda, sigui una sèrie de sensacions que donin per parts l'objecte, sinó que la percepció és de la *totalitat* de l'objecte, i que la desintegració en sensacions parcials és fruit d'una anàlisi posterior.

30 desembre. Continua la lluita al sector de Terol. El diari diu que l'exèrcit de Franco ha atacat amb masses d'aviació com no havia posat mai en joc fins ara: a moments volaven 180 avions. Sóc encara a Barcelona. Fa molt fred.

31 desembre. Neva fort. Els diaris parlen dels fortíssims contraatacs franquistes al sector de Terol. A les sis hi ha alarma, i després sabem que no ha passat res a Barcelona. Jo era al centre de la ciutat i intento en va de circular pels carrers. Tot és fosc, negríssim. Fa basarda. Topo amb la gent. Una olor de cabells femenins m'indica que he topat amb una dona. Algun far fantàstic de cotxe, de tant en tant. A darrera hora algú diu que les tropes franquistes s'han posat en contacte amb els assetjats de Terol.

1938

2 gener. Vaig a dinar a Valldoreix, a casa del meu cosí Anton Garriga. Al matí he oït missa —la meva primera missa durant la Revolució—. M'ha fet una emoció molt forta. Era un aplec com de catacumbes, dones amb vestits foscos, homes reverents. El clergue tenia un aire anglès, celebrava amb unció, pronunciant lentament els mots litúrgics. Les ulleres d'or li brillaven vora el cabell blanc.

A la nit hi ha hagut alarma altra vegada. Hem sortit. Feia un fred horrible (de dos graus sota zero). Des de Valldoreix, on he pernoctat, es veia el joc dels reflectors enllà de les muntanyes que ens separaven de Barcelona. Les altíssimes franges de llum s'inclinaven com messes titàniques, s'encreuaven, s'atansaven entre les constel·lacions com impel·lides per una passió monstruosa, per un amor geomètric.

4 gener. Torno a Viladrau en el cotxe d'uns amics. El Montseny és, encara, ben nevat. He passat un moment per La Noguera. En Rafael Maspons arrossegava un tronc sec. L'he trobat molt envellit, com aturat i aclaparat per una obsessió. És un cas evident de neurosi de guerra. M'ha fet molta llàstima. Arribo a casa a mitja tarda. Toquem la gramola, que he portat avui: Beethoven, Mozart, Wagner. La música és sedant, deliciosa, en aquest recer voltat de neu.

5 gener. El sol alegre fa brillar la neu. Quina pau blanca i freda! En la tofa pura dels camps veieu petjades de quadrúpedes,

de perdius. Els avets es destaquen més que mai en el vessant nevat. Al matí estàvem a 5 graus sota zero.

Aquests dies, a Barcelona, pensava en l'angoixós contrast entre el risc terrible de la guerra a la ciutat mateixa, sempre amenaçada, i la vida tranquil·la de la ciutat. Estrany veïnatge d'ambulàncies i parades de flors, de sang i gelats de xocolata.

6 gener. El paisatge és encara tot blanc, des del cim del Matagalls fins a les lloses del pati. Però fa un sol alegre i un dia quiet. En Lluís i en Jaume serren troncs de roure damunt la neu: com diu la Josefina, semblava una escena canadenca, una visió de *Maria Chapdelaine*. Quan els nens jugaven, entusiasmats, amb les coses que han dut els Reis, la Maria perd el plor i es queda com morta. Jo, que era al camí, davant de casa, sento els crits esgarriposos de l'Albert i la Roser i pujo l'escala amb quatre salts. L'amoníac l'ha retornada, però hem passat un moment d'angoixa terrible.

7 gener. Vaig al poble, a Rosquelles i al Noguer. L'estany del Noguer és ben glaçat. La gent del poble diu que fa molts anys que no havien vist un hivern tan cru. A la cort del Noguer es glacen les deixalles dels porcs. A casa ja fa un parell de dies que hem d'anar a buscar aigua a la font perquè s'ha glaçat la de les canonades. La neu a penes es fon. Blancor, blancor, blancor. Fred de diversos graus sota zero.

Continua, intensíssima, la batalla de Terol.

Quan acabava d'escriure a Salvador Espriu dient-li que aniria a veure el poeta Rosselló-Pòrcel al sanatori del Brull (on el van traslladar, molt greu, el 31 de desembre), llegeixo la ressenya d'una conferència d'en Riba en la qual s'anuncia la mort del jove poeta. Em quedo sorprès i aclaparat. Era un minyó fi, educadíssim, un líric delicat; fins el seu conceptisme, quan en feia, era extraordinàriament agradable. Encara sembla que el veig al llit, fa un parell de setmanes, interessant-se pel meu llibre de versions de l'anglès, editat per iniciativa seva.

8 gener. Continua, cada dia més intensa i més dilatada, la batalla de Terol. És una lluita de tipus napoleònic, en la qual s'enfronta la flor dels dos exèrcits.

No fa tant fred com ahir. A les teulades ja goteja la neu fosa. Ara i adés s'alça un reietó o una alosa d'un tomb del camí o d'un camp ple de neu. Però en indrets, la neu s'aprima, es torna transparent, es clivella el llençol blanc i apareix el to bru de la terra.

9 gener. No surto de casa en tot el dia. Corregeixo proves del meu llibre i repasso diaris. Fa un vent fort de ponent, que accentua el desglaç: totes les teulades degoten i als conreus del voltant a penes hi ha neu. El cim del Matagalls és embolcallat d'una nuvolada grisa, densa i ràpida. Cap al tard s'accentua el contrast entre la blancor de la neu i la foscor dels arbres i la terra: és un paisatge en blanc i negre. Dia d'hivern, trist, encongidor. Continua, duríssima, la guerra.

10 gener. Els diaris d'ahir i d'abans-d'ahir publicaven la nova que els últims reductes franquistes a Terol s'havien rendit. La notícia va ser confirmada oficialment per la capital franquista. Es veu que Franco es resigna a perdre Terol, per bé que al seu volt la batalla continua.

Vent fred. Al matí vaig al poble. Un doll inacabable de núvols grisos llisca sobre el Montseny. Llegeixo al *London Mercury* un article de G. Steer molt interessant: *Two years*.

11 gener. Després de tants dies de fred ha fet una gran bonança. El sol és tebi, gairebé com en un bon dia d'octubre, i el cel és ben blau. A penes queda neu a la carena del Martí, però a muntanya (al Matagalls) encara blanqueja força. Llegeixo, bo i assolellant-me, un interessant llibre que he rebut avui: *From Anne to Victoria*, recull d'uns quaranta assaigs sobre el segle XVIII a Anglaterra, aplegats sota la cura del meu amic Bo-

namy Dobrée, que me n'ha fet present. La introducció remarca que el que era tingut per «Època de la Raó» ha estat després anomenat, amb més justesa, «el segle de la passió o el segle del romanticisme inquiet». Per a Dobrée, aquella fou «una època brutal, i com tantes d'altres èpoques brutals tenia un guarniment superficial de refinament exquisit». Llegeixo també els assaigs sobre Marlborough i Chesterfield.

12 gener. Dia benigne, tebi. Al matí vaig al Serrat de Cerdans, a pagar la llet. Pels sots obacs encara hi ha grans llenques de neu glaçada. Entre els pollancrec nus —«semblen ànimes de pollancrec», deia en Calsamiglia— s'alça un tudó en el sol esvaït, amb fort esbatec d'ales. Les calàndries s'enlairen dels camps sembrats. Al lluny, muntanyes blanques i blaves. Llegeixo l'estudi sobre la duquessa de Marlborough i també el que parla de Swift en *From Anne to Victoria*.

13 gener. Continua l'extraordinària bonança. A les tres, al sol, el termòmetre marcava 20 graus. Rebo carta de Bonamy Dobrée, que diu que m'enviarà nous llibres. L'assaig de Santayana sobre Berkeley és magnífic de pensament i d'estil, però d'una subtileza, a moments, massa difícil.

He anat al poble amb l'Albert. La gent està deprimida, perquè preveu una guerra molt llarga. Al sector de Terol només hi ha hagut activitat de l'aviació.

14 gener. Ahir vaig llegir un interessant assaig d'Auden sobre Pope. El defensa contra l'acusació de perifràstic, de poc directe. No el creu vague, sinó precís. De la seva poesia, segons Auden, deriven un cert descriptivisme baudelairià i certes imatges d'Eliot. Cert: Pope és admirable sovint, d'una forma neta i segura; a mi em recorda el millor La Fontaine, el d'*Amour et Psyché*. Els joves poetes anglesos el prefereixen als romàntics;

però, ben mirat, els romàntics representen un dels moments d'or de la poesia anglesa.

Llegeixo l'assaig sobre Robert Walpole a *From Anne to Victoria*. Walpole féu una política de «pau a ultrança», com Eden i Chamberlain. Avui fa un dia esplèndid. A les dues estàvem a 28 graus al sol! Però, al matí, tot era gelat, els conreus eren ben blancs. Als obacs la neu encara no és fosa. Quina pau! El fum és blau i lent; el Pirineu, d'una grisor blavosa, tot just conserva una mica de blancor als cims.

15 gener. Al matí he anat al Pujolar, a comprar ous. Feia un vent dolç de ponent (en dir *dolç*, no vull dir poc intens, sinó poc fred, vent que desglança). He pogut anar sense abric; però pel camí encara he alçat amb el bastó llenques de glaç de dos dits de gruix, que cruixien com vidre. És curiosa, en aquest país, la simultaneïtat de la bonança, gairebé primaveral, amb les deixalles d'un fred extrem. Cap al tard hi ha hagut boira de llevant, que recordava les tardes d'estiu. Uns nuvolets de color de lilà navegaven lentament sobre la muntanya, encara clapejada de la neu de quinze dies enrera.

Ahir els diaris deien que Hongria i Àustria han reconegut el govern de Franco. S'ha produït crisi al govern francès per un discurs de Chautemps, que no va plaure als comunistes ni als socialistes.

16 gener. Bon temps, encara. Però no fa un sol tan clar com dies enrera i, cap al tard, quan tornàvem del camí de Borderiol, feia fred. Reposant en un recer, hem vist les Agudes clapejades de neu i il·luminades encara d'un pàllid sol de posta quan el massís del Matagalls ja era ple d'ombra, una enorme presència mineral vellutada d'arbres nus.

Aquest matí he llegit l'assaig de Rebecca West sobre Mrs. Montagu.

17 gener. Havia d'anar a Barcelona, però faig tard. Llegeixo la biografia de Wesley. A mitja tarda vaig a Coll Ses Pre-gàries, on admiro l'èxtasi hivernal, el fum lent del Pujolar, les fagedes nues —una immobilitat solemne i ascètica. S'havia fos la llana brillant, nacrada, dels núvols a contra sol. Cridava una merla o passaven, amb xiular sord, quatre grives.

Que és interessant l'estudi de T.S. Eliot sobre Byron al llibre *From Anne to Victoria!* Avui, precisament, he rebut carta d'Eliot autoritzant-me a publicar la meva versió d'uns poemes seus.

18 gener. Vaig a Barcelona, al matí. Diu que aquesta nit hi ha hagut alarma dues vegades. Fa un dia suau, assolellat: la impertorbable dolçor barcelonina amb la dallada de la Mort dissimulada en la blavor del cel d'hivern. A la Rambla, mimoses, gladiols, nades, clavells rojos. Hi ha molta més gent ben vestida que temps enrera. Abunden els capells masculins.

19 gener. El diari parla d'un fort bombardeig que hi hagué ahir a València. «A veure si vindran avui a Barcelona», deia el meu cosí. Jo era a la Generalitat, quan veig que la gent corre d'ací d'allà a les oficines. Algú diu: «Bombardeig! Bombardeig!». Surto cap a l'entrada i sento diverses explosions. Els mossos de l'esquadra, de la porta estant, signen cap al cel, en direcció al port. M'hi acosto i, part darrera de l'edifici de la Caixa d'Estalvis, veig una altíssima i ampla columna de fum tèrbol. Després pujo Via Laietana enllà i veig un moviment impressionant d'ambulàncies, camions de l'exèrcit i cotxes plens de víctimes. En un cotxe, un nen amb el cap embenat. Una doble renglera de gent contemplava aquella tràgica i frenètica cavalcada. Cotxes i ambulàncies pujaven esperitats i dringava la campaneta sinistra. I tot sota aquell cel pur, en el tebi sol de gener! És un dels bombardeigs més terribles que ha sofert la ciutat: es parla de centenars de morts, i de ferits nombrosíssims. Tothom lamenta aquesta intrusió de la guerra en la quotidianitat benigna de Bar-

celona. La mort, la sang, semblen inexplicables, absurds, en la dolçor barcelonina, que un creuria invulnerable a la tragèdia. És una barreja horrible de suavitat i de terror.

20 gener. Torno a Viladrau. A l'estació, una dama d'uns trenta anys ens ha explicat la impressió del bombardeig, que ella visqué de molt a prop: una bomba li esclatà a la casa del davant, i ella es trobà a terra, sentí una trencadissa espantosa i el xisclar de la gent, baixà d'esma les escales i es trobà l'entrada de la casa obturada per un gran arbre del carrer que arrencà l'explosió, i hagué de passar entre les víctimes. «Ai! Aquí hi ha un mort! Aquí hi ha sang!»...

21 gener. Al matí vaig al Pujolar i a Vilarmau. Fa un temps molt benigne, però encara hi ha glaç en algun toll del camí. He parlat amb l'Anton de can Gaudenci, que ha estat uns mesos reclòs en un manicomí de Múrcia, a causa de la impressió que sofrí en veure morir un company seu al front. «Només em recordo que vaig plegar-li el cap i vaig endur-me'l embolicat amb la manta».

22 gener. Al matí vaig al poble. Continua la contraofensiva franquista al voltant de Terol amb gran intensitat. *La Dépêche* de dimecres recull un rumor de Londres segons el qual Mussolini es proposa d'intensificar l'ajut a Franco. Un altre diari francès diu que d'ací a pocs dies hi haurà a Espanya «una batalla com no n'ha vista cap Europa d'ençà del 1919». Ahir hi va haver bombardeig a Gandia, Reus i altres indrets. El ritme de la guerra sembla accelerar-se.

23 gener. Diverses vegades, aquest matí, sentim explosions llunyanes en direcció a Barcelona. Tothom parla amb pànic de la freqüència dels bombardeigs.

Dinem a Vilarmau l'avi, la Fina i jo. Suavitat d'aquell món rústic i patriarcal, que contrasta estranyament amb l'angoixa de la guerra. Golfes amb patates, moresc, cebes... Cap al tard el cel és d'un delicat color de lilà; les muntanyes són ben blaves, amb un pensament de neu. Fa fred.

24 gener. Vaig al Pujol de Muntanya. Quin temps més tebi i suau! L'aigua de la Riera Major salta i brilla entre els arbres nus, o llisca damunt la sorra neta. Al Pujol, un domàs de moresc d'or decora la barana de fusta, sota les arcades.

Tarda: prenc el sol fortíssim en un marge. Després escric a l'editor nord-americà Mr. Macy i repasso proves de l'antologia.

25 gener. Matí, al poble. Fa tan bon temps que, per primera vegada durant l'hivern, reposo sota els arbres del parc. El sol escalfa massa; al matí no ens ha calgut encendre l'estufa. Llegeixo un article del suplement literari del *Times* sobre els pensadors *mid-Victorian*, que ja rectificaven les idees ultraindividualistes dels primers victorians.

Ha fet una tarda dolça, paradisiàca, amb una tebior quaresmal a l'aire, i les muntanyes blaves faixades d'una boira grisa i suau. Al vespre, cap a les vuit, el masover ens ha cridat per fer-nos notar una estranya resplendor vermella que hi havia al cel, cap al Nord, sobre els Pirineus coberts de boira. Era com el flammareig d'un incendi gegantí, d'un roig travessat de franges groguenques, com de reflector. Tots intrigats, hem anat a la baga amb el fanal. Les franges s'apagaven, s'encenien en la roja resplendor difusa. Algú parlava d'un incendi al Pirineu, però més aviat semblava un meteor. La nostra minyona Redosinda, una gallega extraordinàriament supersticiosa, estava atemorida, i interpretava com un auguri fatídic aquells misteriosos senyals. «Senyals al cel, treballs a la terra», deien unes noies veïnes. I el gran ventall de foc persistia en la nit pura i plàcida de gener.

26 gener. El diari ens ha aclarit l'enigma de l'estranya resplendor d'anit: es tractava d'una aurora boreal, que va ser observada gairebé a tot Europa (a París, Londres, Berna, Baviera i Silèsia). També la van veure des de Barcelona, i diu que «en les nostres latituds és raríssima l'observació d'aquestes aurores, d'origen polar».

Avui he sentit perfectament tres bombardeigs: a tres quarts de 12 menys 5 minuts, a tres quarts d'una i 5 minuts i al punt de tres quarts de 4. Els primers han estat breus, però en el darrer he comptat 23 explosions ben clares. Ara la guerra es viu fins i tot en aquest oasi muntanyenc, es barreja amb les nostres lectures assolellades, amb l'idihi d'aquests marges on pasturen cabres i xais, dels arbres ajupits on ja s'assaja la mallerenga. Avui no feia tan bon temps com ahir; el sol era dèbil, però hi havia una gran calitja estival a muntanya.

27 gener. Matí molt emboirat. Vaig a dinar a La Sala, la casa que fou d'en Joan de Serrallonga, arrecherà sota els cingles emboscats, d'un color blau de ferro. Mentre dinàvem, pedrega. Les muntanyes s'emblanqueixen, i a mitja tarda un raig de sol daura l'ermita de Sant Segimon, només, just, l'ermita, voltada de calamarsa en ombra. Després, quins núvols grassos, rics, majestuosos, com un enorme *chantilly* blanc, gris, morat pàl·lid i rosa! Contra ells es retallaven els arbres nus, delicada xarxa en la pompa tizianesca.

28 gener. Torna a fer bastant fred. Al Montseny encara hi ha molta blancor de calamarsa. El Pirineu és ben blanc, i aquesta tarda segurament hi torna a nevar: s'hi veuen al damunt uns núvols grisos, ventejats; «hi rufa», com diuen ací els pagesos.

He llegit la biografia de Coke of Norfolk, que demostra la preciosa eficàcia social del terratinent actiu, intel·ligent i no absentista.

29 gener. Vaig al Pujol, al matí, d'on porto un sarronet d'una magnífica farina de moresc, groga i saborosa. Com pensem, ara, en el menjar! Mai no havia tingut consciència com ara del benefici que és el nostre pa de cada dia, del gaudi que hi ha en un bon plat de patates i cols bullides, en els vermells i saborosos fesols d'enramar, en un bocí de pa amb nous o amb ametlles...

L'Oeuvre diu que hi ha indicis que fan creure en una ofensiva dels països totalitaris a Espanya la vinent primavera.

30 gener. Dia serè, assolellat, amb vent de ponent fortíssim, que fa voleiar fulles, plomes i brins (però més aviat tebi). Rebo carta del poeta Casadevall, que es mostra molt interessat per les meves coses: jo també desitjo conèixer-lo. Els seus versos són graciosos, intel·ligents, hàbils. Llegeixo biografies de Fox, Burke i Burns. Reposo llargament al marge del quintà de can Balet, a ple sol, davant les pomeretes agitades i decorades de líquen.

31 gener. Continua el bon temps. A la tarda, assegut a l'herba d'un marge, sentia alguna tímida mallerenga, el primer riure del pigot, un doll d'aigua pròxim i el so del vent que movia arbres i núvols. He llegit biografies de Pitt el Jove i de William Blake.

Diu que ahir hi va haver un bombardeig terrible a Barcelona: trenta avions atacaren els centres oficials. En Companys parlà poc després. A la ciutat hi ha una gran angúnia.

1 febrer. Fa una mica de llevant i hi ha un embolcall gris de núvols a muntanya. El sol hi traspua, flor imprecisa d'argent. Els pinsans, reposant ara i adés en les pomeres i en les pruneres nues, donen llur nota única i espaiada; després picotegen, silenciosos, entre el rostoll i les tiges segades de les falgueres. Una mallerenga insisteix, insisteix, dalt del noguer.

Llegeixo biografies de Nelson i Walter Scott. Aquesta darrera és d'Edwin Muir, molt interessant. En Scott coexistien un impuls d'home pràctic, ordenat, i un somni ardent de romàntic. Aquests dos impulsos, segons Muir, no pugnaven entre ells: ans «semblaven jugar a fet» durant tota la vida del novel·lista i poeta.

2 febrer. Fa molt de fred. Al Pirineu hi neva i la tramuntana talla la cara. Anem al Serrat de Cerdans l'avi, la Fina, la Roser gran i jo. Sol i cel pur. Només, al lluny, el vel gris dels núvols de neu, vel lleu, amb ratlles esbiaixades.

Ahir hi hagué sessió del Parlament de la República a Montserrat, per por dels bombardeigs. Negrín féu un llarg discurs. Referint-se al greu problema dels proveïments, deia: *El plan prevé una guerra —¡ojalá no lo sea!—, una guerra cuyo final no se vislumbra, y el Gobierno os dice que por calmar de momento el hambre no está dispuesto a sacrificar el éxito de la guerra. La guerra podrá durar medio año, un año, dos años... Por agotamiento de recursos económicos, la guerra, dure lo que dure, no acabará.* Al final va dir que potser arribaran *días acedos*.

Cap al tard, amb l'avi i l'Albert, vaig al Pujolar, on avui han mort el porc. Mengem un exquisit llom a la brasa. Fem conversa vora el foc; en Lari conta anècdotes de quan era a la presó de Girona; els nens juguen a cartes. Tornant, el glaç blanqueja pel camí.

3 febrer. Sec, matí i tarda, al marge assolellat. Veig algun lleu nuvolet blanc; una cadenera s'atura i refila; passen aloses, que es posen a la feixa de més amunt. He llegit un excellent assaig de Stephen Spender sobre Shelley i Keats, i un altre sobre Wellington. Aquests dies espero rebre llibres i revistes d'Anglaterra. Compto el temps que falta. Vindran el *Criterion*, el suplement literari del *Times*, obres de Bonamy Dobrée...

4 febrer. No ha arribat encara cap llibre ni revista. A l'hora del correu espio amb ingènua impaciència el camí dels Sis Avets; si no em porten res, gairebé me n'alegro: així s'allarga un dia més la deliciosa espera. Ha fet un dia esplèndid. Del marge estant, contemplava, enllà de les pomeretes arraulides, el borrisol glauc i daurat d'un avellaner en flor, primera nota viva, precursora del bon temps. Els diaris diuen que es tem que Itàlia i Alemanya es retiraran del Comitè de no-intervenció. França i Anglaterra faran gestions per evitar el bombardeig de les ciutats de la reraguarda.

5 febrer. Al matí vaig al poble. Fa un sol molt calent i ja s'ha fos bastant la neu als Pirineus. Ahir llegia el llibre d'assaigs crítics de Carles Riba: *Per comprendre*, extraordinàriament profund, però, de vegades, molt obscur, molt difícil. Sota la seva crítica endevineu l'home de penya, que s'adreça, diríeu, a la *coterie* amb mots i signes d'intel·ligència a penes entenedors per als qui no hi pertanyen. Això explica, potser, la presència d'expressions gràfiques que detonen en un estil tan elevat: familiaritat ardida de penya. Però és una crítica admirable, en una de les proses més castigades i nobles del català modern.

6 febrer. El diari publica una nova important: von Blomberg i von Fritsch han dimitit, hi ha altres canvis en el comandament de l'exèrcit alemany (diuen que han estat traslladats 54 generals), i von Ribbentrop substitueix von Neurath al ministeri d'Afers Exteriors. Aquestes decisions de Hitler troben dues interpretacions oposades: els uns creuen que, amb elles, l'exèrcit ha assolit de frenar els elements extremistes del nacionalsocialisme; per als altres són precisament aquests elements els qui s'han imposat a les forces vell estil, moderades, de la Reichswehr. La premsa d'alguns països considera amb inquietud aquests esdeveniments, i es tem un augment de la tensió europea. Mussolini ha felicitat Hitler, i es fa observar que von Fritsch és dels generals

que s'oposaven a la intervenció alemanya en la guerra d'Espanya, i que von Ribbentrop ha estat un dels elements més actius en la conclusió del pacte anti-comintern. La meua impressió és que s'acosten mesos molt agitats i que el conflicte espanyol entrarà aviat —aquesta primavera pròxima— en una fase crítica.

Dia de sol magnífic. A mitja tarda llegeixo de cara al Pirineu, de blavors delicadament agrisades en un halo rosat. La neu escassa dóna a les muntanyes una aparença de marbre fosc amb vetes blanques. Cap al tard torna a fer molt fred.

8 febrer. Vaig a Barcelona. A la Gran Via veig les dues cases esfondrades pel terrible bombardeig del 30 de gener. Es veuen els mobles, els quadres penjats (un bust de dona, estil Cases), un lavabo romput. És una juxtaposició horrible d'intimitat i de tragèdia. Dormo a Valldoreix. Els trens van pleníssims: molta gent fuig de Barcelona.

9 febrer. Continuo a Barcelona. Aquests dies hi ha hagut operacions cap al sector de Montalbán, però ara hi torna a haver calma. He vist molts ametllers florits. La vida, impertorbable, allarga la blancor delicada a un món de follia i de sang. Parlo amb en Carles Riba, que creu —a mi em sembla una ingènua esperança— en una virada sobtosa de Mussolini contra Hitler.

10 febrer. Passo el matí a Barcelona. Aquests dies llegia l'assaig de Maritain sobre Rousseau, *le saint de la Nature*. És admirable de penetració i d'equanimitat. Torno a Viladrau en el tren de les tres. Quina gentada! El Vallès és tot decorat d'ametllers en flor. La polsina blanca es destaca finament sobre la verdor del blat tendre.

11 febrer. Al matí vaig al poble. Sol i cel clar. A la tarda bufa la tramuntana, freda, aspra. He llegit un comentari sobre Swedenborg, de qui es commemorà, fa poc, el 250 aniversari. Era un home pràctic, ordenat i alhora ardit filòsof i «místic». Ha intrigat molts escriptors: de Goethe a Blake, Patmore i Yeats.

12 febrer. Matí: al Pujolar. Fa fred. Hi torna a haver l'aigua glaçada. A la tarda tradueixo fragments de cartes de Rupert Brooke. Hi ha calma als fronts. Fa dies que no bombardegen Barcelona, i la gent respira. Lluna clara i avets ventejats.

14 febrer. Vent fred, glacial. A primera hora del matí estàvem a set graus sota zero; a les tres, a un grau sobre; a les sis, a tres graus sota zero. El Pirineu és ben blanc. Cap al tard, després de treballar tot el dia en la traducció de *El Renaixement*, de Walter Pater (començada avui: 14 pàgines en 4 hores), surto una mica a passeig. Hi ha un embolcall gris de neu al Matagalls. El vent gèlid em duu volves fines a la cara. Circula el rumor que ha dimitit Mr. Eden.

15 febrer. Tot és blanc, però la neu, escassa, aviat es fon als conreus i pujols pròxims. Surto en caure la tarda. Cap al Pirineu hi ha una grisor densa, immòbil, una calma com de paisatge pintat. Es veu que hi fa una gran nevada. El cel sobre el Matagalls també és gris, gris. Tradueixo W. Pater.

16 febrer. Aquesta nit ha nevat molt: una nevada com ací encara no n'havíem vista cap. Durant el dia hi torna; però a primera hora de la tarda surt algun clap de cel blau, i la neu brilla que enlluerna. Cap al tard passejo una mica vora els avets feixucs de blancor, que, com un drac xinès, m'allarguen les

grans urpes. L'heura del pati sembla florida i les boles de pedra que coronen les pilastres de la porta de ferro duen un gran capell de *chantilly*.

17 febrer. Ha tornat a nevar aquesta nit. Hi ha un pam i mig de neu, i els homes del veïnat de les Paitides han obert camí, amb pales, cap al poble. Això sembla un paisatge canadenc: les cases arraulides en la neu, esborrada l'ondulació de les teulades, un serrell de glaç als ràfecs, una grisor densa, densa, al Pirineu i al Montseny. Surto una mica al migdia: el sol brilla i les alzines semblen feixugues de flor. Però cap a les cinc torna a nevar, i tot és blanc, gris, aturat...

18 febrer. Vaig a ciutat. El paisatge, de Viladrau a Balenyà, és magnífic. Vora la riera els arbres semblen ametllers florits, les roques són illes blanques. Grans penjolls de neu decoren els pins: algú deia que semblaven fruites. També hauríeu dit que eren uns guants gegantins, caiguts a l'atzar entre les branques. Dia clar, pur. Sol benigne de Barcelona. La gent viu més tranquil·la perquè fa dies que no hi ha hagut bombardeig.

A Àustria, Seyss-Inquart, nazi, és nomenat ministre de l'Interior. La premsa estrangera ho considera el primer pas cap a l'*Anschluss*.

19 febrer. Ha estat convocat el govern anglès per a avui. És una cosa inusitada que els ministres sacrificuin el cap de setmana. Demà Hitler farà un discurs al Reichstag. L'ajupiment d'Àustria a la pressió alemanya ha produït gran rebombori. Són dies intensos.

21 febrer. Continuen els duríssims combats entorn de Terol. El comunicat d'avui diu que se'n fa molt difícil la defensa a causa

de les posicions que han pres les tropes franquistes. Diu que l'aviació actua amb terrible intensitat.

La gent, al tren, al tramvia i pel carrer només parla del greu problema dels queviures... o de la manca de tabac. Un soldat que era al tren (venia d'Albacete) diu que fa poc va veure dos batallons que tornaven del front: eren uns 12.000 homes. «Sense roba —deia—, sense sabates, passats, amb unes barbes llargues, semblava que tinguessin cinquanta anys. Els vam preguntar de quina *quinta* eren, pensant que no eren de cap *quinta* de poc. I ens van dir que eren de la del 37! Estaven passats i envellits que feien llàstima... Els hospitals són plens de ferits (nosaltres ho sabem, perquè hi fem guàrdia). I quins crits fan, pobrets, quan els porten!»

Arribo, de nit, a Viladrau. Encara hi ha molta neu, que fa una estranya llum sota les estrelles pures. Els vells castanyers s'alcen, negres, en el gran silenci hivernal.

23 febrer. Rebo els diaris d'ahir i d'avui. El comunicat oficial anuncia l'evacuació de Terol. Ha dimitit Eden: hi ha un gran rebombori internacional. És un moment crucial de la política europea. Chamberlain ha dit, a la Cambra dels Comuns, que si Anglaterra no hagués acceptat l'oferiment d'Itàlia d'iniciar negociacions, potser hauria estat inevitable la guerra entre els dos països. Chamberlain va deixar entendre que s'intentarà un nou Pacte dels Quatre.

27 febrer. Delbos i Chautemps van parlar ahir al Parlament. Barreja d'energia i de flexibilitat. La impressió és que França, a contracor, farà la política que vol Anglaterra.

Està núvol, però no fa fred, i m'estic una estona al marge, davant de casa. Escric una nota sobre Swedenborg.

28 febrer. Sol i núvols blancs. Dia tebi, amb una olor diferent i un sol més blanc, com de primavera. Les mallerengues

canten amb insistència joiosa. He sentit un merlot tímid al cor dels castanyers despullats.

2 març. Sóc a Barcelona. Dino a casa del poeta Casadevall: mengem arròs amb peix, bunyols, carn de vedella i coca de pomes —no pas un dinar de guerra. Hi ha gent que creu que «això s'acaba». A mi em sembla que, anant bé, hi ha guerra fins al novembre o desembre. Llegeixo E. Burke.

5 març. Fa calor. Hem anat a contemplar l'ametller florit, darrera can Barraca. Que era deliciós, a contrallum, damunt el verd tendre del sègol o l'ordi! Cap al tard passejo amb la Josefina. El Pirineu és blau pàl·lid, no pas morat com a l'hivern; s'encenen els llums dispersos del poble; al fons, tènue, refila delicadament un merlot. La lluna, al mig del cel pàl·lid, és com una invertida cella de japonesa —o d'occidental d'avui.

Diu que hi ha hagut quatre bombardeigs a Barcelona. Però als fronts hi ha una gran quietud.

7 març. Treballo tot el dia corregint proves, llevat dels moments que dedico a repassar diaris, colrant-me al sol de març. Cloquejar de gallines, clarins de gall, melodia fluida, apagada, d'un merlot.

El «Full oficial» diu que el *Baleares* o el *Canarias* van ser enfonsats anit per un torpede davant el Cap de Palos. Als fronts, calma.

8 març. Dia de sol, amb calitja a muntanya, gairebé com a l'estiu. Vaig al Pujol amb la Josefina. Riera d'aigua clara, sorra neta, boixos lluents. Veiem el bestiar, en abundor gairebé bíblica: els bous enormes, les vaques grises, els vedells platejats...

Es confirma que el vaixell enfonsat era el *Baleares*: sembla que desaparegueren 400 mariners.

Cap al tard m'arribo als Sis Avets, després de treballar en la versió de Pater. Les llunyanies són rosades i grises. Hi ha una calma d'èxtasi i de llums encantades.

9 març. Tot el matí treballo en la versió de Walter Pater. Havent dinat, com cada dia, reposo al marge, a ple sol. El sègol ja verdeja bastant, i als conreus de vora l'alzina grossa hi ha la taca blanca d'una prunera florida. Cap al tard vaig al Pujolar a buscar ous (a 20 pessetes la dotzena). Hi ha uns celatges cen-dra i or, un aire fresc de Quaresma... Les ginesteres comencen a borronar. Avui, mentre escrivia, diu que s'ha sentit un bom-bardeig fortíssim. Jo no me n'he adonat gens.

10 març. El comunicat oficial diu que Franco ha començat al front de l'Est la seva anunciada ofensiva, amb gran aparat bèl·lic, i que han ocupat Fuendetodos.

Avui el dia és suau, amb núvols ràpids. Cap al tard passejo vora les roques de Bellavista. L'horitzó és tot de flonges grisors, i els boscos són com extasiats, amb estranyes refiledisses d'ocells, delicioses *fioriture*. Tornant, m'adono que vora casa ja brota un roser silvestre. El Montseny és d'un blau agrisat: contra aquell fons es destaca el verd fosc dels avets de casa.

11 març. Treballo metòdicament en la versió de Pater (unes deu o dotze pàgines cada dia). Però alterno la tasca amb el repòs al marge de can Balet, on veig pasturar les gallines i volar grives, ja aparellades, i sento el primer cant, tímid, emboirat, dels merlots. Cap al tard he anat fins a la carena del Martí. Encara persisteixen ratlles de neu a la muntanya grisenca, però avui ja he vist les fines taques d'un presseguer florit.

Continua l'ofensiva a Aragó, molt intensa. El govern francès està en crisi.

12 març. Més cops sensacionals a la política europea: ha dimitit Schusnigg, després de grans tumults en tot Àustria, les tropes alemanyes han travessat la frontera i s'ha constituït un govern presidit per Seyss-Inquart. Diuen que Goering és a Viena, i Hitler ha dit avui que només es proposa de pacificar el país i defensar els alemanys vexats a l'Àustria. Hi ha una gran commoció a tot Europa. Blum no ha pogut formar el govern d'ampla concentració que projectava. Continua el bon temps, i també l'ofensiva franquista.

14 març. Continua la bonança. Avui vaig al poble, matí i tarda, per veure si trobo manera d'anar demà a Balenyà en cotxe, ja que ahir van requisar tots els autos de línia per dur-los al front. El comunicat oficial és d'un màxim laconisme: enumera estrictament els pobles perduts i parla dels «furiosos bombardeigs» sobre Casp.

Cap al tard fa fred. Torno entre els castanyers nus, en el puríssim clar de lluna. A darrera hora diuen que demà hi haurà cotxe: el vell «Hispano» atrotinat.

15 març. Vaig a Barcelona. Dia clar, tranquil. El comunicat anuncia la caiguda d'Alcanyís. Trobo un gran aclaparament entre els intel·lectuals de la Institució de les Lletres Catalanes. A migdia hi ha molta gent al Passeig de Gràcia, al tebi sol barceloní. Davant el «Casal Carles Marx» hi ha un camió de propaganda que dona un disc amb un discurs —penso— de la Pasionaria. Un parell de centenars de persones l'escolten, a primer rengle quinze o vint noies amb aire de modistes o dependents, més enllà algun obrer i burgesos evidents. Ningú no aplaudeix el discurs ni coreja la *Internacional*. Hi ha una glacial indiferència.

A la Plaça de Catalunya he vist nombrosos pasquins de grans titulars: «Davant la gravetat de la situació el poble demana...» Es reclama la crida de més lleves, la mobilització de

100.000 homes per a fer febrilment fortificacions. El to abrandat i bèl·lic contrasta amb la idíl·lica tranquil·litat de Barcelona.

16 març. He parlat amb el socialista Serra i Moret, home fi, intel·ligent, d'aspecte i gest britànics, que es passà la joventut a l'Amèrica del Nord. Al·ludeix la «desgràcia» d'Aragó, i diu que buscar els culpables —si tal o tal altra divisió ha fet o deixat de fer— és feina inútil. M'explicà per què s'allunyà del Catolicisme, no pas voluntàriament, diu, sinó com seguint una òrbita fatal del seu esperit. Però la seva sensibilitat es commou davant el culte religiós: la predicació, la litúrgia... És un religiós estètic, però intel·lectualment materialista. Parla escoltant-se, amb gest contingut i expressió justa. Però, en el fons, és un sentimental, revestit d'un gèlid racionalisme.

Feia poc que havíem sopat a casa de la meua tia Carme i jo reposava tranquil·lament al sofà. Havíem menjat tapioca i col, mongetes i patates bullides; finalment una tassa de xocolata i, cosa extraordinària, hi havíem sucuat un parell de saboroses pastes de te. Tot d'una, la meua cosina Magdalena diu: «Les sirenes!». Al cap de poc s'apaguen els llums i se senten detonacions. Els antiaeris fan un so diferent del d'abans, més sec, més metàl·lic: són els canons nous, provats dies enrera. El canoneig i les bombes s'intensifiquen més i més i, francament, m'inquieto. Hi ha moments que el «foc de cortina» és fortíssim. Em fico al llit, en un interval de calma, però aviat torna a sentir-se el bombardeig i, tot d'un plegat, un terrabastall apocalíptic. M'esglaio. Després em poso la bata i vaig a la cambra de la meua tia Carme. Les cames em fallen i sento un fred estrany; em costa de parlar: comprenc allò de *no podia articular palabra*. El terrabastall de bombes i canonades persisteix damunt de nosaltres en la nit tranquil·la de pleniluni que, pujant entre els tillers de la Rambla de Catalunya, m'havia recordat aquelles meravelloses impressions de Proust sobre els carrers de París il·luminats per la lluna durant la guerra. Hi ha uns minuts de repòs, però torna aviat el trasbals horrible. Tenim la mort sobre el cap, com una espasa. Hem

resat el rosari. La tieta Carme, sempre tan coratjosa, tenia una llàgrima al costat de l'ull. Al cap de tres hores de bombardeig ha cessat l'alarma i he pogut dormir un parell d'hores, després de prendre un hipnòtic. A tres quarts de vuit del matí, mentre llegia una mica més tranquil, sento un altre bombardeig, curt, però intensíssim. Uns minuts després de les nou surto de ciutat amb el senyor Ferran Lipkau, en el seu «Morris». Em conta que ell va veure esclatar les bombes que sentiem tan a prop de casa: dues illes més avall. És un espectacle dantesc: un conglomerat de milions de guspises allargassades que s'enlaira, a uns cinc pisos per damunt de les cases, i deixa el cel tèrbol de fum. «Tornant—explicava— ja ho deia a la meva dona: és una lluna d'enamorats, però molt propícia per als bombardeigs.»

17 març. Arribem a Viladrau a quarts d'onze i ens diuen que hi ha hagut bombardeig altra vegada cap a les deu. Anem a Espinelves. Fa un sol càlid i els presseguers són una fina boira rosada vora el sègol petit. Torno fosc a casa. Quina nit més pura! Contemplo Orió sobre el Matagalls, on hi ha encara vetes primes de neu, però l'aire ja fa, vagament, una olor de primavera.

18 març. Al matí llegeixo a bell sol. Diu que aquesta nit han prosseguit els bombardeigs a Barcelona. Havent dinat, vénen la tia Carme i els seus fills Magdalena i Pere. Fugen, esfereïts, de Barcelona, on els bombardeigs d'anit i d'avui han afectat tota la ciutat, fins el Passeig de Gràcia i la Plaça de Catalunya. Hi ha moltes cases a terra i es veuen enormes munts de vidres trencats pel carrer. I també taques de sang. La ciutat té un aspecte aturat, tràgic. Grups de gent fugen, amb criatures al coll. El diari diu que han estat evacuats Casp i Alcorissa.

19 març. Bon temps. A les dues de la tarda, mentre reposava voltat d'esveltes pruneres florides, sento un horrorós bom-

bardeig cap a Ponent. Hi havia uns núvols grassos, blancs, però aquell so rodoladís i profund no era cap tronada.

20 març. El diari diu que ahir, a les dues, van bombardejar Tarragona, on foren enderrocades més de quaranta cases. Sembla mentida que el soroll pugui sentir-se de tan lluny.

Al matí vaig a Espinelves amb el sogre. Refilets apagats dins els boscos, insinuació de verd als pollancs, aigua neta a la riera, arços florits. Saludem els amics de Mas Joan, on veiem les grans sales fredes i solemnes, la galeria amb la glicina a punt de florir, les tórtores de parrupeig melangiós, el parc d'avets, on hem collit les primeres violetes (que eren, per cert, molt oloroses).

21 març. Un amic que arribà anit de Barcelona diu que la desmoralització produïda pels terribles bombardeigs era tan gran que, si duren una mica més, la guerra s'acaba per col·lapse. Fàbriques sense obrers, oficines buides, botigues tancades. Un altre amic que ha vingut avui, en Josep Calsamiglia, va veure gent que dormia pels camps, i pels carrers de Pedralbes. Algú veié el poeta Joan Gutiérrez-Gili amb un carretó ple de matalassos, seguit de la família, talment una tribu.

Està núvol. Al matí oeixo missa —missa de catacumbes: el calze és una copa, el sacerdot duu espadnyes i pantalons de vellut. Però hi ha una unció vivíssima en la cambra silenciosa on, enllà del balcó, se senten els crits i els sorolls de la plaça.

23 març. El diari diu que els franquistes han iniciat una violenta ofensiva al sector d'Osca; han ocupat Lierta i també han atacat pel Sud, partint d'Almudévar.

Al matí plou una mica. Cap al tard rebem queviures d'un poble veí, i hem de transportar-los entre dos llustres, amb gran misteri. L'avi i la Magdalena, que avui han estat a Barcelona, diuen que hi ha molta gent fora. Es veuen moltes botigues tancades

i encara grans munts de vidres pels carrers. Els sindicats —de Banca, de barbers— reclamen que llurs afiliats acudin al treball. Els terribles bombardeigs han produït un esfereïment innegable.

24 març. El comunicat oficial diu que els franquistes, havent passat l'Ebre, van ocupar Pina i Gelsa. *Con apoyo de caballería y tanques y protección de cortinas de humo de ocultación, utilizadas por primera vez en esta guerra, obligaron a nuestras tropas a evacuar Tardienta y Sangarrén.* Es veu que es tracta d'una intensa ofensiva. Els diaris publiquen grans titulars, proclames i ordres, reclamant l'ajut urgent del poble davant *la inusitada gravedad de los últimos acontecimientos.*

25 març. El comunicat oficial diu que al front d'Aragó s'ha combatut encara amb més violència que dies enrera. Parla d'un combat aeri contra 100 caces franquistes i de la pèrdua de 6 «chatos». El diari publica també un telegrama d'en Prieto adreçat al cap de l'exèrcit de l'Est; diu: *Podrán aplastarnos, pero no lograrán rendirnos.* El general Pozas ha fet llegir una proclama als soldats d'Aragó animant-los perquè no es deixin *mellar la moral* pel fet que hagin hagut d'abandonar-se posicions conquistades des dels primers dies. Algú ha dit que les tropes franquistes són a 10 quilòmetres de Bujaraloz.

Ha fet un matí rúfol, amb vent fred, i nuvolades cap a la banda d'Olot. Però a primera hora de la tarda s'asserena. Hi ha uns núvols blancs com pintats al pastel. Amb la Magdalena i l'Albert anem a can Feliu: és una casa situada en un coll voltat d'alzinars, entre feixes verdes, un admirable recer. Quina gent més bona, acollidora i ingènua! Hem vist les vaques, els vedells i els xais (alguns dels xais jeien vora el foc). Cap al tard els ocells refileven pels fondals i l'aigua saltava entre pollancre.

26 març. Aquest matí he vist i sentit cantar les primeres puputs al Montseny. Eren cinc o sis; volaven, s'aturaven entre els

arbres en flor. La dolça nota aflautada s'adeia admirablement amb el vellut dels blats i amb la llum blanca o rosada de presseguers i pruneres.

A la tarda hem vist passar nou avions, i cap al tard un de molt baix i ràpid. Quan era fosc, un veí em diu que s'ha incendiat un avió cap a Coll de Rabell (a dues hores de casa). Plovisqueja. L'Albert comenta apassionadament aquest incident de guerra. Fa una nit fosca i un vent fred.

27 març. Sol clar, nuvolets lleus a la carena, arbres de llum. Tota la tarda se sent canoneig cap a Ponent: segurament són las batalles del front d'Aragó. Passen molts avions (en esquadretes d'onze), que vénen probablement de Celrà i van cap al front. Vora un presseguer rosat pastura una cabra.

28 març. Quin temps de primavera! Fa un sol com al maig, hi ha un pensament de broma blanca a la carena, voleteja algun papalló groc. La guerra continua, terrible. Hi ha qui diu que les forces de Franco van entrar ahir a les comarques lleidatanes.

Al matí he anat al poble amb l'Albert; a la tarda treballo en la versió de Pater, ja molt avançada. He rebut, en edició molt bonica, les obres de Swedenborg.

29 març. Negrín ha fet un discurs amb aquest eslògan: *Con mucho o poco material, con pan o sin pan, ¡resistir!* El comunicat d'ahir diu que es lluita fortament als sectors de Fraga i Casp. Hi ha hagut bombardeig a Lleida, Tarragona, Sant Vicenç, Vinaròs, Sagunt i Castelló.

Al Montseny ha fet un dia meravellós. Pruneres i presseguers florits es vinclen al vent, plens de sol viu, contra el blau lleugerament boirós de la muntanya. L'oreig fa voleiar pètals de flor. Vora els arbres florits hi ha una olor de mel deliciosa.

30 març. El comunicat oficial diu que els franquistes han ocupat Barbastre i que es lluita als voltants de Maella. A quarts de tres de la tarda han passat, seguint la ratlla del Ter, dotze avions de bombardeig rapidíssims, alts, contra els grans núvols de març, talment els cignes nòrdics de coll estirat que travessen els contes d'Andersen. Al cap de dues hores han tornat a passar, però molt baixos, i només eren nou. S'han perdut, amb gran renou, vora Puig de Sucre.

31 març. El comunicat diu que els franquistes avançaren la línia fins a Montsó i Binaced i ocuparen Alcarràs (a 10 quilòmetres de Lleida). Tota la tarda —cinc hores seguides— s'ha sentit constantment el profund canoneig llunyà. Impressionava d'escoltar-lo, en el crepuscle blau i rosat, enllà dels avets, en aquest recer d'arbres florits i de blat tendre.

1 abril. El comunicat diu que els franquistes ataquen «amb gran intensitat des d'Alcarràs en direcció a Lleida». El diari publica un manifest del Front Popular, amb titulars de: *¡Pueblo de Cataluña! ¡A las armas!* Algú ha dit que els franquistes van quedar ahir a un quilòmetre i mig de Lleida.

2 abril. Lleida ha estat furiosament bombardejada, segons diu el comunicat oficial, i els franquistes han fet atacs violentíssims. Diuen que ha estat ocupada Gandesa. Són dies d'intensa emoció. El general Pozas cessa com a cap de l'exèrcit de l'Est i és renovat tot l'Estat Major d'aquell exèrcit.

Ahir va marxar la família del ministre d'Obres Públiques (viu a Viladrau). Avui han vingut cinc soldats del poble, fugitius del front. Donen una versió molt pessimista. Un dia d'aquests van arribar a l'hostal de vora el poble tres joves amb llarga barba, esparracats, pàl·lids, i demanaren menjar. Després van explicar que eren fugitius del front i que pensaven amagar-se a muntanya.

3 abril. El comunicat diu que, davant la intensitat dels atacs franquistes, les tropes republicanes es replegaren a les primeres cases de Lleida. Continua la propaganda dels diaris a base de voluntariat (Negrín no parla per res de noves llesves).

He acabat la versió de Walter Pater: 450 quartilles. Hi he treballat cinc setmanes. A mitja tarda fa un ploviscó i trona. El vent és fresc. Els tilers, l'àlber i el castanyer bord ja han tret la fulla.

4 abril. Ahir i avui han passat diversos fugitius del front per aquestes muntanyes. L'avi ha parlat amb dos d'ells, que venien del nord d'Osca: feia deu dies que caminaven. «Si volen guerra —deien—, ja se la faran». Uns altres, que han demanat menjar a una masia pròxima, contaven que, després de l'atac, hi hagué una tal desbandada que tot el camp era ple de corrues de soldats fugint. «Semblava —deien— l'acabament d'un aplec». Uns (dels qui s'aturaren a «la Barita») es van encreuar a la carretera amb el cotxe del ministre i, tement que no fos de la policia, ja anaven a agafar les bombes de mà per defensar-se.

5 abril. Fa un dia núvol, fred i trist. Diu que ha estat evacuada Morella. A Telèfons han dit que a Barcelona no hi ha corrent elèctric. El tren de les tres ha arribat a les deu de la nit; no ha tornat la Magdalena, que és a Barcelona.

Llegeixo els assaigs de Du Bos i d'Eliot sobre Walter Pater: tots dos són excel·lents, i es complementen.

6 abril. L'èxode de soldats del front continua. Per una masia on he anat aquest matí, n'han passat divuit. Alguns d'ells feia prop de vint dies que caminaven. El diari publica la constitució d'un Govern d'Unió Nacional, sense Prieto ni Zugazagoitia, i amb un representant de la CNT. *La Vanguardia* el qualifica de govern «de centre».

La Magdalena torna a les dues. Diu que a Barcelona la gent preveu un final pròxim de la guerra.

7 abril. Fa un dia tebi, clar. Els grans cirerers florits són núvols de llum; els pollancre es drecen com flames d'un verd auri. Al matí vaig a Vilarmau; a la tarda llegeixo llargament *The Criterion* que m'arribà ahir. Estic de cara al poblet cenyit de conreus, en la pau lluminosa. Pau lluminosa! Al fons, enllà d'aquest recer d'abril pur, m'ha semblat sentir algun ressò sinistre, algun tro velat de la guerra. Fa prop de dos anys que passo, en brusques alternatives, del més dolç idilli geòrgic a la més dura obsessió bèl·lica: del perill de morir sota una casa de sis pisos esberlada per l'aire líquid, a la contemplació dels presseguers florits; de l'hòrrida cacera dels antiaeris a la joia de les calàndries entre els blats o al monòleg lleu, boirós, dels merlots dins les barrancades florides d'arços i violes.

Diuen que ha caigut Balaguer. Sembla que vindran a Viladrau noranta refugiats més. Continua l'èxode del front. Ahir, per una masia pròxima a ca l'Herbolari, van passar, en diverses tongades, disset fugitius, decaiguts, cansadíssims. Tots diuen que la guerra s'acaba.

8 abril. Avui ha fet el dia més paradisiac de tot l'abril. Cel netíssim, sol alegre, les llunyanies esvaïdes en la calitja i els camps com de vellut. La glicina fa una olor intensa, que em recorda els carrers de Sant Gervasi, al temps de la joventesa feliç. El lilà és ben verd i creixen les fulles del castanyer d'Índies. Quina pau! Quina companyia amable de grills! Una mica d'oreig, mentre reposava recolzat en un marge flonjo, ha alçat terbolins de pètals blancs de flor de prunera, que voleiaven com irisades bombolles, s'atansaven en conjunció sideral, vives estrelles de plata. Endut per aquelles subtiletes primaverals, he escrit un poemeta a la manera xinesa:

*Hem dit adéu al març,
però encara blanqueja la neu fina de l'arç.
Quina flaire és amb mi, quin cant? No ho endevines?
La veu prima dels grills, l'alè de les glicines.¹*

10 abril. Dia clar, amb vent fresc i gran so d'arbres i voliadissa de flors de perera, com una alegre nevada a ple sol. Al matí he anat al poble. Uns carrabiners, a l'aguait al camí del Pujolar, han detingut dos desertors. Sembla, també, que ha estat trobat un fugitiu de la guerra mort de fam.

Passen, des de fa tres o quatre dies, molt pocs trens, i van amb carbó. A Barcelona hi ha poc fluid i funcionen les centrals tèrmiques. Diu que augmenta molt l'activitat de la policia.

Rellegeixo *Art et Scolastique*, de Maritain.

11 abril. A la tarda he anat al Serrat de Cerdañs. M'han fet present d'un enciam magnífic, estilitzat com una ornamentació gòtica. Avui ha glaçat, i el fred ha mort la flor de molts arbres. Sembla que l'ofensiva franquista segueix un ritme més lent.

12 abril. També ha glaçat. Al matí vaig a Espinelves. Arcos florits, verd tènue d'algun faig, aigua clara —poca— a la Riera. Diu que per aquesta vall encara passen soldats fugitius (alguns amb fusell).

A primera hora de la tarda neva una mica. Hi ha una grisor densa al Montseny i també cap al Nord. Fa pocs dies registrava al dietari una joiosa nevada de flors de perera, i ara tornem a veure la neu autèntica de l'hivern, que es lliga tan bé amb els avets i el foc de l'estufa. Però no: era una neu primaveral,

¹ Aquests versos van ser, molts anys després, completats amb una segona estrofa. El poema es va publicar a *La ciutat del Temps*.

breu i indecisa. A mitja tarda torna a sortir el sol, que encén el verd daurat de les pollancredes, i sento un cucut llunyà. Als recs brillava l'aigua encesa.

15 abril. Divendres Sant. He alçat els ulls a la Creu de Matagalls, nua dalt la muntanya que ja pren un to d'ametista, enllà del verd tendre de les pruneres i del rosa de les pomeres en flor. He pensat en aquells oficis de les esglésies cremades, de la Bonanova que ja no existeix, on només hi ha l'espai nu.

Aquest mati he vist cantar un cucut, a unes cent passes, dalt d'un castanyer. Compassadament amb el cant, inclinava el cos i movia les plomes de la cua. Quan el cant parava, aquella «dansa» durava encara una estona. Després ha vingut la parella i s'ha posat no gaire lluny.

El comunicat oficial diu que s'ha reprès la forta pressió dels franquistes al sud de l'Ebre, i que *se lucha con gran demuedo* vora San Mateo i La Jana. Hi ha qui assegura que San Mateo, La Jana, Cervera del Maestre i altres pobles d'aquell sector són en mans dels franquistes.

Ahir vaig llegir l'assaig de Chesterton sobre la literatura victoriana. Avui llegeixo Barrès (*Amori et Dolori sacrum*) i Herbert Read.

16 abril. Dia gràvid d'emoció, moment crucial de la guerra. El diari diu que han estat tallades les comunicacions entre Catalunya i el Sud. El govern ha concedit plena autoritat civil al general Miaja per a l'Espanya no catalana.

A la tarda vaig a Viladrau. Fa sol, però el vent és molt fred. Tinc una llarga conversa amb en Ramon Esquerra. El sègol ja és ben alt i s'hi destaca el rosa pàl·lid de les pomeres en flor.

17 abril. Molta boira, al matí. Fred. Vaig al poble. Diu que es fan grans concentracions de tropes a Vic. Ens fa angúnia pen-

sar que la guerra pugui acostar-se al nostre recer, malmetre els boscos vellutats, la dolça «solitud agrícola». Cap a mitja tarda vaig a passeig amb la Fina. Olorem les flors de pomera, admirem els grans camps d'ordi i de blat, la delicada verdor dels pollancre. El diari diu que han estat ocupats Vinaròs i Benicarló.

19 abril. Vint-i-un mesos de guerra. Algú diu que Tortosa està encerclada; es lluita a la Vall d'Aran. Al matí —sol viu, nuvolets blancs, muntanya bastant verda— he anat al poble. Després rellegeixo l'estudi de Walter Pater sobre Plató. Hem visitat la mina de casa, que fóra una excellent refugi en cas de bombardeig. Tots comencem a sentir el neguit de la guerra que s'acosta.

20 abril. Sembla que les tropes de Franco han ocupat Viella, Salardú, Peníscola i Santa Magdalena. Txecoslovàquia ha reconegut l'Imperi italià i França ha demanat a Itàlia negociacions per al nomenament d'ambaixador a Roma. Daladier i Bonet aniran a Londres el 28: sembla que França s'adherirà a l'acord anglo-italià.

Diu que potser es concentraran a Viladrau tots els arxius de Catalunya.

22 abril. Aahir vespre, a quarts de vuit, va començar a nevar, i avui el Matagalls era ben blanc fins a mig aire. Contrast d'hivern i primavera, blancor de neu, verdor tendra de faigs i de sègol. He anat al poble. He rebut una carta dient que ja està en mans dels editors la meva antologia anglesa. Aquesta tarda se'n van la tia Carme i en Pere. Plou. El cel és gris, molt gris. Fa fred. La guerra ha tornat a alentir-se.

24 abril. Fa fred. Al matí m'arribo a Viladrau i després, amb en Duran i Sanpere, vaig al Noguier, on potser seran instal-

lats fons dels arxius de Catalunya. Tornant, sento el primer rossinyol d'enguany i al cap de poc un cucut. Per la finestra del menjador es veu el lilà florit i la mimosa de color vinós destacats contra la muntanya nevada, amb un gruix de neu al cim com en ple hivern. A mitja tarda passejo amb la Josefina. Un merlot refila, brillen els sègols, i les pomeres florides es retallen contra la neu.

Diu que abans-d'ahir van matar un desertor.

27 abril. Mal temps, fred, pluja. Les lleves del 27 i del 28 s'hauran d'incorporar aviat. La guerra pesa com una llosa, es fa interminable.

29 abril. Ahir en Benet Fornells marxà a Barcelona per incorporar-se. Avui m'han vingut a contar uns fets que, si no fos que els hem viscuts, anys a venir ens semblarien increïbles. El dimecres passat es presentaren a una masia anomenada Les Corts uns trenta carrabiners, que la voltaren; un grup d'uns set s'avançà a parlar amb la gent de la casa, per fer-los dir on eren dos fills desertors. Com que ni els pares ni els germans no ho van voler dir, s'endugueren el pare (de 60 anys) i tres nois: un de 16, un de 13 i un de 9, bo i dient a la mare que els matarien en un tomb del camí. Al cap de poc sonaren dos trets. «Ja n'han mort un!» digué un dels guàrdies a la mare enfollida; després, dos trets més. «Ara els altres!». Tots se n'anaren, després de recollir les llonganisses. Però es veu que no hi va haver sang: era només un muntatge tràgic, i no s'ha sabut on s'emportaren els detinguts, malgrat les recerques de l'angoixada família.

30 abril. Al matí vaig a Casadevall, on dono una carta per a l'Àngel Masferrer, parlant de queviures. Canten rossinyols a les barrancades fresques. Olor d'humitat, recs d'aigua abundosa, flors blanques, flors grogues d'enciam de pastor.

Abans-d'ahir vaig començar a traduir la crítica shakesperiana de Coleridge: en faig cinc pàgines diàries.

2 maig. Em quedo tot el dia a casa, treballant en el Coleridge. Rebo exemplars de les *Versions de l'anglès*, molt acuradament impresos (Sallent, Successor, Sabadell). Fa fred i vent; està núvol. L'avi se'n va a Barcelona.

5 maig. Matí de boira i pluja intermitent. Vaig al Pujolar. Canten cucuts i rossinyols alhora. La boira passa enllà del blat moll. A la tarda vaig al Noguer i al poble. Plou i fa sol. Hi ha claps de cel blau, núvols grisos, d'altres blanquíssims. Hi ha cants de merlot, de rossinyol, de cucut. Quan surt una ullada de sol, com brillen els brins d'herba, les fulles dels pollancs, les teulades ben molles! Treballo molt, i gustosament, en el Coleridge. Avui n'he fet sis pàgines. És una crítica admirable.

6 maig. Ha plogut molt, gairebé tot el dia (anit va fer una gran tronada). Ara acabo de sortir amb la Fina. El Matagalls té un morat més intens i un verd més tendre: és coronat de boira, i a mig aire unes masses grises, esfilagarsades, ascendeixen, divaguen solemnement, mentre brama l'aigua a la Riera. Mai no havia vist un Montseny tan grandió, tan «místic». «Sembla una cosa de l'altre món», deia la Josefina.

7 maig. Continua el temps emplujat. Treballo tot el dia en el Coleridge (*Romeu i Julieta*, *Ricard II*); procuro que la versió dels versos «soni» una mica. A mitja tarda baixo a Viladrau a buscar pa. Tots els camins són plens de xaragalls, tot és moll. I els merlots gronxen llur melodia apagada en aquest món líquid.

8 maig. Quan vaig al poble hi ha arreu grans núvols grisos, tempestuosos. La neu del Pirineu apareix sota els feixucs cortinatges que, en algun punt, es desfan en vels de pluja. Havent dinat, plou fort i pedrega... So monòton de pluja, lilà feixuc d'aigua, diamants a la morera encara nua. Els conreus són ben amarats.

10 maig. Fa bon temps, a la fi. Hi ha algun nuvolet blanc, però predomina el cel blau i, cap a la Plana de Vic, el sol brilla. Anem a un poble veí amb l'avi. Prats, camins, carretera, tot vessa d'aigua. Pels fondals hi ha un vívid refilar de rossinyols. Les pollancredes són tendres, tendres.

Em conten d'una masovera molt xerraire i radical que, quan queia una ciutat en mans dels franquistes, suprimia tot seguit les habituals diatribes contra els propietaris, i corria a fer presents als amos de la finca. Així, la caiguda de Bilbao significà un repartiment equitatiu de les patates (segons les normes de l'antic règim) i una propina de cols. Quan caigué Lleida els presents de cebes tendres foren abundosos...

Tornem, que fa un bon sol. La riera brilla, ben plena. Al fons de la vall hi ha el cim alpestre de les Agudes. Quina alegria aquest cel pur, aquest or de primavera, després del mal temps! Tradueixo la crítica de Coleridge sobre *El rei Lear*.

11 maig. Dia clar, lluent. He anat amb l'Albert al Pujolar. Collim alguns moixernons, els primers d'aquesta primavera. Hi ha moltes flors als marges: flors blanques, margarides, flors d'enciam de pastor, estrelletes morades i alguna, primerenca, flor de maduixer. Treballo en el Coleridge. He rebut una carta molt encongidora de l'amic Roset: diu que només desitja «la pau absoluta». Es veu que pateixen fam: només —diu— s'alimenten d'herbes.

12 maig. Álvarez del Vayo parlà ahir a la Societat de Nacions, però la política de «no-intervenció» continua. Vaig a Viladrau al matí. Sègols alts, rossinyols i cucuts alhora: passió i melangia. Llegeixo un interessant article de Maritain sobre el problema de les «dretes i esquerres». El subscriuria.

13 maig. Havent dinat reposo al marge, ara ric d'herba tendra: de falgueres en estat embrionari, amb fulles com urpes de drac glauc. Davant meu la muntanya és un lluert d'un verd resplendent, amb taques d'avets i núvols. El vent arrenca amb violència pètals de flor de pomera: me n'han caigut alguns al damunt —sagetes de maig.

14 maig. Algú parla de fortes operacions al sector de Morella. Però la guerra sembla aturada: a moments diríeu que no s'acabarà mai! Treballo en el Coleridge (els meravellosos comentaris sobre *Hamlet*). Després de dinar m'he abaltit al marge, a ple sol, mentre, lluny, cantava una puput i, a la vora, amb refilet alegre i una mica còmic, una mallerenga. A mitja tarda ve el poeta Felip Graugés. Llarga conversa.

15 maig. Al matí vaig a Espinelves, on oïm missa. De tant en tant la gent mirava, inquieta, finestra enllà. A la tarda torna en Graugés. Llegim versions meves en la tarda humida, emboirada.

16 maig. Matí trist, amb gran boira. En Felip Graugés dina a casa. No creu que la guerra pugui durar gaire (sort de l'optimisme que ens ha aguantat sempre). A la tarda plovisqueja. Cap al tard, però, sortim una mica pel cantó de Coll Ses Pregàries. Verdor fresca i vària sota els núvols grisos. Cucuts melangiosos, rossinyols als pollancs...

17 maig. Treballo força en el Coleridge (*Macbeth*). Al poble parlo amb en Ramon Esquerra. Hi ha grans núvols blancs sobre el verd del Montseny. «Paisatge truculent», deia el meu amic. Jo diria: «Paisatge magnífic».

19 maig. Anit ha plogut molt. Al matí torna a ploure una bona estona i neva al Matagalls. Mentre baixo cap al poble canten alhora rossinyols i cucuts. Camins molls, arbres tendríssims, olor de flors. Treballo molt en el Coleridge: avui he fet 30 quartilles dels comentaris sobre *Othello*. Surt una mica el sol, però hi ha un grandíols tràfec de núvols.

21 maig. Hi ha un cel pur amb algun núvol de llet; la muntanya és neta, gerda, i l'aire és de cristall. Acabo de traduir el llibre de Coleridge. He fet una mitjana de 6 pàgines (unes 23 quartilles) diàries. És una crítica penetrant, amb anticipacions de la psicologia d'ara, fins de Jung, Freud i Proust.

24 maig. Vaig a Barcelona en el cotxe de l'Ajuntament. Arribem molt aviat. Abans de marxar, quin meravellós apuntar de l'alba! Se sentien rossinyols i cucuts; hi havia la lluna i una estrella en el cel esblaimat, boires de llana desfent-se pels fondals mig en ombra.

Porto a la Institució de les Lletres el Coleridge i la *Tria* dels meus versos.¹ A la una, quan era prop de la Plaça de Catalunya, sonen les sirenes. Molta gent corre, esfereïda, als refugis, molta; però d'altres fan camí, impertorbables. Dins el metro, fosc, multituds, protestes, olor poc agradable. Bum! Bum! Els anti-aeris, les bombes... Però surto aviat a la claror. Tornem a Viladrau a mitja tarda, travessant el Vallès verd, gemat. Vora la Garriga, voltats de blats, d'userda i civada, d'argentades i plàci-

¹ Aquests dos originals (dels quals no vaig fer còpia) van desaparèixer després de l'entrada dels vencedors a Barcelona.

des oliveres, lluen uns avions en un camp, ocells terribles en el dolç paisatge.

26 maig. Dia clar, alegre, clapejat de núvols blancs; hi ha ombres a la fageda i a les rossoles de color d'ametista. D'un camp, quan passava, s'ha alçat —perla i neu— una tórtora. He vist tràfec d'avions, que roncaven vora la ratlla dels núvols. He sentit, cap al Pirineu, unes fortes explosions o, com diuen els pagesos d'ací, «unes belles bombardades». Quina tarda d'or, de merlots, de grills!

27 maig. Està núvol. Mentre anava al Pujolar, sota la grisor baixa i densa, en el món verd i clapejat d'or de ginesta, càlid, cantaven simultàniament —com passa sovint aquests dies— un cucut i un rossinyol, i llur diàleg es fonia, cap a Gomara, amb un dringar d'esquelles.

El diari publica l'acord a què ha arribat el Subcomitè de No-intervenció: retirada de voluntaris, control i belligerància.

29 maig. Bon temps. Avui la Roser compleix sis anys. Fem bones postres: formatge (estil «petit Gervais»), coca amb ou i bunyols amb sucre. El sucre va escassíssim. Sort de la llet, que ens permet d'elaborar, a més del formatge, iogurt i mantega.

31 maig. Vaig amb en Lari al camp d'aviació de Sant Julià, prop de Vic. Hi ha camions, carros, cavalls, algun bou, treballant a la plana immensa que domina la cassola guixenca on hi ha Vic, voltat de camps verds. Canta una guatlla. Userdes, ordi i trepadella florida. Sembla una pintura de Breughel: però aquesta activitat pacífica cenyida de verd, de blauets i margarides de miniatura medieval, és un preludi de sang, de tumult i de mort. En tornar, ens diuen que han bombardejat Granollers.

1 juny. Matí núvol. Ha plogut un moment, però la tarda ha estat clara i tèbia. La cicuta florida posa vel·ls de núvia pels marges. Per a nosaltres, la vida, ara, és això: mort i flors, cicuta florida. Déu meu! Quan s'acabarà l'exili?

3 juny. Vaig a un poble veí, on encomano mel. Quin dia pur, joïós! Passo entre mars de ginesta d'or: he de decantar-la a grans braçades. M'acompanyen cants de cucut, de merlot i de rossinyol. Enllà, veig castanyeredes flonges com molsa. Aigua límpida sota els verns. Flors, flors i herba alta.

Al vespre, un pagès que ens duia queviures amb l'euga perd l'animal. L'aclama en la nit pura —el crepuscle dura encara, groguenc; brilla, ran dels castanyers, un estel enorme—. Trobem l'euga, a la fi. «En arribar al pastorim —diu—, es veu que s'ha desorientat». Amb sacs, cautelosament, recollim la minestra. Avancem sota el cel pur, en la fredor de la nit, callats, amb emoció de contrabandista.

4 juny. Estava mig endormiscat i sento soroll de gent, veus vora la porta de la cambra. M'alludeixen (és l'avi): «Aquí dorm el meu gendre, en Marià Manent: tothom del poble el coneix». Era un escorcoll de la policia, que cercava desertors. No han entrat a la cambra. En les cases veïnes no han trobat ningú amagat. Això sí: a la Vila han recollit mig sac d'arròs, un xai mort i tot el porc salat que hi havia a la casa.

Llegeixo a *XVIIIth Century Studies* uns assaigs sobre Bacon i Pierre Motin.

5 juny. Diu que aquests dies, a Barcelona, tothom creia en la imminència de la suspensió d'hostilitats, per la pressió d'Anglaterra. Però sembla que, anit, les autoritats franquistes van donar una nota molt categòrica dient que només acceptarien la «rendició incondicional: o ells o nosaltres».

7 juny. Temps meravellós. Indubtablement, és l'època més bonica en aquesta regió: paisatge ple de vitalitat vegetal, boscos verds, tendres, conreus abrigats de sègol, blat i ordi, decorats de cent flors... I tot bressat en cants de merlot, de rossinyol, de cucut, sota el cel assolellat i els nuvolets blancs, lleugers i alegres.

La guerra està aturada. A moments, diríeu que durarà sempre més.

10 juny. He baixat a Viladrau, matí i tarda. Fa un parell de dies que van arribar 300 carrabiners per buscar desertors a la muntanya. Avui he llegit el ban del comandant d'aquestes forces: diu que *pasarán por las armas* els qui tinguin desertors amagats a casa, etc.

13 juny. Per a sortir del poble (fins per a anar a fer herba per als conills) cal un paper de l'Ajuntament. Tots els camins són vigilats pels carrabiners.

Matí clar, però fa un ruixat fort a la tarda. Treballo en la versió de *Form and Style in Poetry*, de Ker.

18 juny. Baixo al poble. Ens diuen que a Barcelona es creu en un pròxim govern de pau (potser Prieto o Portela). Jo no ho crec gaire; penso que la guerra serà llarga, encara: almenys fins a començos de tardor.

Avui ha fet calor. L'or s'inicia a l'ordi i al sègol. El paisatge és tot esponjat: «com una clara d'ou batuda que fos verda», deia en Bofill i Ferro.

19 juny. Aquest matí esperàvem amb impaciència saber què va dir ahir el Govern de la República; ens diuen que en Negrín anuncià l'armistici. És cert? Jo ho dubto. Trobo la Roser al menjador, asseguda al divan, plorant d'alegria. Ai, alegria pre-

matura. Sembla que ha estat un discurs de guerra més, un discurs de resistència. No es trenca el cercle de mort i d'angoixa. Guerra, guerra encara.

Llegeixo quatre capítols del llibre *Edinburgh*, de Bamford i S. Sitwell, rebut avui. Història apassionant, però monòtona: intrigues, crims, pompa i dissort. A la tarda llegeixo l'admirable assaig de Du Bos sobre Tolstoi i extraordinaris fragments de *Guerra i pau*: els que parlen de la nit primaveral d'Otradnoié: «Darrera els arbres negres brillava un teulat, moll de rosada...».

21 juny. El diari publica unes declaracions sensacionals d'en Negrín, on parla dels qui *en su insensatez y su cobardía no dudan en desbordar la traición y fomentan la descomposición dentro, al par que intrigan para que nos asfixien desde fuera*. Afegeix que *si el pueblo y el ejército se enteraran nos barrerían a todos*. Es veu que hi ha una pugna molt forta entre ell i els qui volen acabar la guerra.

Escric un article sobre Gertrude Stein. A la tarda vaig a Rosquelles i al Noguer. Passo entre altes falgueres, rosers boscats en flor, grosses margarides. Tornant, renyo els nens, i la Josefina es disgusta i plora. Tots plegats ens impressionem: és que vivim sobreexcitats, amb els nervis tibants. Cap al tard ens arriba un so llunyà de xibeques.

23 juny. Ha estat acceptat, unànimement, el pla anglès per a la retirada de voluntaris, control, etc. Rellegeixo el número del *Mois* dedicat a Rilke. Penso escriure unes notes sobre Rilke, buscar punts d'afinitat entre ell i Andersen i Proust, explicar el seu fèrvid amor a l'art com un desig de protecció (explícit en les seves al·lusions a Van Gogh i Rodin).

24 juny. Dia de Sant Joan, càlid, ben estival, amb llunyanies boiroses. L'ardent refilar dels rossinyols s'allarga sobre els

llacs adormits, grisencs del sègol. Treballo en la versió del Ker. Continuo llegint *Edinburgh*.

25 juny. Vaig a Espinelves amb la Fina. No fa tanta calor com ahir; de tant en tant algun núvol tapa el sol, però el ventet és més aviat càlid. Anem a buscar mel a una casa encimbellada vora els alzinars. Dinem —quina truita més bona ens han fet a la casa de la mel!— vora una font amb dosser de boix grèvol, sota uns pollancre molt alts. En una altra casa ens donen mig pa: de pagès, blanc, de xeixa. Com celebrem aquest present espontani! Berenem a Mas Joan: llonganissa abundosa, pa, formatge, excellent vi... Arribem a les nou a casa, bastant cansats.

26 juny. Al matí mengem pa de pagès amb mel i mantega: una de les millors coses que hagi menjat mai.

Han arribat carrabiners nous. Aquest matí han dit a les minyones que ja saben que en aquest poble «hi ha molts desertors i gent rica». Els altres carrabiners —ara són a Arenys— sembla que van fer abundants recollides d'argent, joies i roba. A un pagès li van trobar 6.000 pessetes en monedes de plata. L'ur retenció és il·lícita, així com la de les joies. I la roba?...

28 juny. Dia fresc, agradable, amb cel blau i algun núvol blanc. Treballo en el Ker (sóc a la pàgina 88). Al parc se sent, de tant en tant, una dolça alenada de flor de tiler. Ja fa tres dies que no va, per falta de benzina, el cotxe del correu, i no rebem diaris ni cartes. Repasso *Edinburgh*.

30 juny. Deprimit, no tinc esma de treballar. Llegeixo la biografia de Hölderlin per Stefan Zweig. És molt exacte el contrast amb Baudelaire. Zweig diu que Hölderlin volatilitzava la realitat, procedia per expansió; Baudelaire, per condensació. El núvol i el marbre.

7 juliol. Al matí parlo amb en Mirambell, *charmant*, europeu, com sempre. Fa més calor que aquests dies. He treballat en el Ker, però no pas amb delit extraordinari; em costa d'entornar-me, tot i que em sobrealimento (més pa, més patates, més mel). Llegeixo el *London Mercury*, rebut avui. Pels marges l'herba és dallada. Se sent una olor de maduresa, un alè ben d'estiu.

8 juliol. Avui hem menjat per primera vegada sopa de farina de sègol. És una farina feta a casa, com ja fèiem la de blat: amb un molinet de moldre cafè. És molt bona; recorda la sopa d'ordi anglesa. Cal enginyar-se en aquests temps difícils. L'Albert i l'avi espigolen pels camps, les nenes cullen maduixes... Fa calor. A la tarda s'enuvola una mica. Tradueixo normalment *Form and Style in Poetry*.

9 juliol. Dia joiós, dinàmic; d'aquells dies en què el paisatge *dansa*: arbres, herbes, núvols. Quin tràfec de núvols blancs, d'espigues madures i de ràpids falciots de seda!

Continua la lluita a Llevant (el diari diu que fou evacuat Nules). Ha vingut en Benet Fornells amb permís. Diu que a Barcelona tothom està desorientat sobre la guerra, cansat.

10 juliol. Aquest matí he anat al Noguer i a Rosquelles. En aquesta darrera masia m'han obsequiat —oh emoció de captaire!— amb un bon tros de pa bru, pa de farina barrejada, amb predomini del sègol. Al poble parlo amb en Ramon Esquerra: creu que la guerra s'acabarà aquest estiu. Cap al tard començo a llegir l'admirable fantasia que m'ha enviat Herbert Read: *The Green Child*. De tant en tant mirava el Montseny verd i solemne, coronat d'un tràfec lent de boires i núvols, que avançaven en sentit oposat.

13 juliol. Quin matí dolç, madur! Uns camperols, davant de casa, fan garberes. Hi ha uns núvols flonjos i blancs, que posen a la fageda unes lleus taques d'ombra. Quin cantar de pardals, quin aire fresc! Prenc el sol, nu, a la pedrera. Sento al cos el foc entonador, la carícia de l'aire. Unes grives passen xisclant, contra un fons de cel blau i blanc pur.

17 juliol. Vaig a Barcelona amb la Josefina. Sortim de casa a quarts de 5 del matí (quarts de 3, hora solar), «matinet, a punta d'alba»... La plaça del poble, silenciosa, gairebé deserta, sembla una decoració. A Barcelona els tramvies van pleníssims: la gent s'hi arraïma a tot volt. Però hem vist poca gent a peu pels carrers, pocs vehicles. Hi ha algun venedor de fruita —les peres a 10 pessetes el quilo—. Dormim a casa, al carrer de Craywinckel, on hi ha instal·lada una família amiga. Són amables i acollidors; però, amb tot, quina desagradable impressió de sentir-se foraster a casa! Recullo diversos llibres, contemplo els boscos del Tibidabo devastats, pelats. Les pinedes ja no són molsa flonja: cada pi —els pocs que queden— es destaca individualitzat, com un bolet ridícul. Però a la galeria de casa encara viu el romani que vaig collir als boscos de Premià.

18 juliol. A quarts de nou del matí se senten canons anti-aeris: vuit o nou vegades. Faig visites amb la Fina. No trobem sabó de tocador enlloc; les perfumeries, fins fa poc ben proveïdes, són ja bastant buides. Circulen més gent i més vehicles que ahir. Cap a migdia hi torna a haver alarma, però no sonen els anti-aeris. Fem cua a l'estació del Nord des de quarts de cinc fins a les set tocases. Sort que fa un oreig fresc, deliciós. Llegeixo l'estudi de Tonquédec sobre Claudel. El tren va pleníssim. De Barcelona a Balenyà, hi estem tres hores i mitja (abans els trens elèctrics hi posaven cinc quarts). Dormim a Tona, a l'hotel Ristol, on trobem, per sort, una cambra. Hem passat vora els camps plens de garberes, en la nit tranquil·la, olorosa de blat madur.

21 juliol. Bon temps, calor. Reprend l'helioteràpia. Llegeixo el volumet de Maurice Baring sobre literatura francesa. A mitja tarda vaig a la font del Vern amb l'Albert. Hi ha uns falguerars altíssims. Els blats de Vilarmau són talment or, or líquid, de tonalitats diverses: or pàllid, or vell. Les fagedes es drecen verdes, verdes. No trobem gairebé cap maduixa.

22 juliol. Em llevo tard. Repasso proves del *Renaixement*, de Pater. Les correccions que hi ha fet en Riba són excel·lents: quin estilista segur, infal·lible! Després llegeixo poemes de Ronsard. Ha fet una calor extraordinària per a aquest país: 23 graus al caient de la tarda.

Han desaparegut els llacs d'or que cenyien les cases del Barri de les Paitides. Ara hi ha les garberes, com a minúsculs poblats africans, cenyits de pomeres i pruners, on madura, lenta, la fruita.

27 juliol. He treballat tot el dia en la nota preliminar a la traducció del *Renaixement*, de Walter Pater. Cap al tard reposo al marge, voltat de falgueres, vora el feineig de les formigues, que duen grans i brins d'herba al cau. El diari parla d'uns quants pobles conquistats per les tropes republicanes a l'altra banda de l'Ebre: Flix, Ascó, la Fatarella... Fabià Vidal fa un elogi de l'operació com a cosa ardida i difícil. Però tem que no acabi, com altres vegades, en l'infortuni.

28 juliol. Al matí acabo la nota preliminar al Pater, on intento de situar la seva filosofia i de resumir-ne els comentaris crítics recents. Havent dinat reposo i llegeixo llargament sota els grossos castanyers de can Pla, per coixí una pedra grisa. Acabo els textos de Ronsard comentats per Pierre Villey, i reprend la lectura d'un llibre de La Fontaine que conté *Les Amours de Psyché*, opuscles i cartes. Mentre llegia, sento cap al Pirineu

diverses explosions: fortes, llargues. Sembla impossible que la mort s'escampi en aquesta dolçor de juliol, enllà dels boscos verds i tranquils, sota aquests núvols blancs, d'una opulència barroca. Guerra folla i dura!

29 juliol. Avui baten a casa l'Herbolari. Les mules lluenten passen, lentes, sobre l'ordi i el sègol. A la tarda contemplo l'operació del ventar. El boll és un encens d'or, i els camperols aconsegueixen la tasca amb una parsimònia com ritual, com de litúrgia pagana.

La petita Roser m'ha fet present d'un disc de roba, amb flors brodades, per tapar els vasos (ara que hi ha tantes mosques). És el primer present que em fa la meua filleta. Hi feia comentaris: «Veus? Aquestes flors encara han d'esclatar...».

30 juliol. Acabo de rellegir la vida de Racine per François Mauriac. Quin gust de la complexitat i la tragèdia, en Mauriac! En ell, sota un fervor augustinian, hi ha, indubtable, una vague somniure. Catòlic? Ha triat, sí; però li costa de renunciar a tots els «possibles» de la seva personalitat, diríeu que sent encara la suggestió gidiana.

A la tarda baixo al poble, després de posar en net el pròleg del llibre de Pater. És el dia que ha fet més calor de tot l'estiu: a la tarda 27 graus a l'ombra. Parlo amb en Mirambell i l'Esquerra. Creuen que per Nadal hi haurà pau.

1 agost. Al poble parlo amb en Duran i Sanpere. Està molt amable, dins la seva característica gravetat. Sembla que anirà a Zuric, per a un congrés d'història. Havent dinat vaig al Pujolar. Venten l'ordi. Pols d'or sota el gran sol d'or, doll d'or que raja, raja. «Raja força»: així ho deia en Lari, content. Cap al tard, sota els castanyers, llegeixo els comentaris de Sainte-Beuve sobre Racine. Al vespre, quin repòs suau al marge, sota el cel gris-

perla, esvaït, davant el Montseny de color d'ametista entelada!
Contra aquell fons, és una delícia la verdor dels fruiters.

9 agost. He anat a Vic amb la Roser, en el cotxe d'en Quim de casa la Rita. La Plana reposava, amb les garberes «agenollades com pelegrins», que diu Francis Jammes, amb el blat de moro una mica pansit, les vastes masies, els pollancs... A la ciutat tot és moviment militar: soldats, carrabiners, camions de guerra. Passant, he vist una inscripció a la casa on va néixer sant Miquel dels Sants —en un carreró estret i costerut—, però la fornícula era buida. El fum dels incendis ha deixat llengües negres al portal i a les finestres d'esglésies i convents. Però encara he sentit ressonar les hores: les campanes lentes, dolces, de Vic. He vist (ara és la casa de l'Assistència Social, i devia ser el Seminari) un claustre recollit, amb verdor al mig, amb aquella olor especial de les pedres antigues i dels vegetals presoners... El dinar ha estat magre: «pistons» i un tallet de vedella amb uns tallets de patata gairebé invisibles i un parell de peres (10,50 pessetes). Tornant, tronava cap a les serres de Collsacabra. Hem passat la carena rogenca de Romagats, les planes d'Osormort, voltades d'alzinars espessos —diu que en Gassol hi va poder salvar una bona part de les meravelloses pintures romàniques—. Cap al tard, sol, núvols, aire fresc.

10 agost. Al matí fa algun ploviscó, però després s'asserena. Vaig a Vilarmau amb l'avi. Rebem carta d'en Langdon-Davies anunciant que ens enviarà queviures: ens fa una extraordinària alegria. Ja somniem el sucre, el cacau, les galetes, la llet condensada... Aquesta alegria dóna la mesura exacta de les privacions que passem.

13 agost. Llegeixo un interessant article de Stephen Spender sobre Rilke, al *London Mercury*. Diu que Rilke era un observa-

dor tenaç, un realista, no pas un imaginatiu. Segons Spender, el poeta d'ara, com més reflecteixi la realitat, com menys «poètic» sigui, farà una obra més autèntica.

Hi ha grans núvols blancs i grisos, però amb clarianes de sol. El paisatge és olorós, ben rentat per la pluja. Temperatura deliciosa: 20 graus. Esperem amb ànsia els queviures que han d'arribar d'Anglaterra.

Avui he llegit l'*Art poétique* de Boileau.

14 agost. Dia agradable, amb sol, núvols grassos i aire fresc. Llegeixo *Andromaque* i comentaris de Buck sobre el segle XVII. Havent dinat vaig al Pujolar. Després faig volar les perdius al rostoll del turonet: ja fa un any que les observava amb els binocles, arraulit darrera unes alzines. Un any! Llavors traduïa els poetes anglesos i tenia més delit literari que ara. Alçava els ulls dels versos de Monro o de Mary Webb per contemplar les perdius, com fantasmes, entre el rostoll assolellat.

16 agost. Diu que tots els carrabiners d'aquests pobles han estat ràpidament concentrats a Barcelona. Es parla d'incidents, de crisi. *La Vanguardia* publica una nota política anunciant, efectivament, la crisi i una probable solució Besteiro, Prieto, Marcellí Domingo, Albornoz, Largo Caballero y, tal vez, Negrín. Tothom té la impressió que es va a un canvi de política. ¿Som en una cruïlla històrica?

Al matí he baixat al poble amb l'Albert. A la tarda m'he arribat al camp de les perdius. Les veig pasturar, alegres, elegants, entre el rostoll de civada. Un gaig salta matusserament, picoteja, fuig amb vol no gens fi...

17 agost. Continua el govern Negrín, però sense la col·laboració de l'Esquerra ni dels nacionalistes bascos: la solució més oposada a la que feia creure ahir *La Vanguardia*. Aquest diari ha estat suspès.

Anem al camp de les perdius, on treballo en el Ker. No vénen. Fa una tarda d'or. Maduren les móres. Hi ha, lluny, un dring d'esquelles.

18 agost. Tradueixo el Ker: ja no hi tindrè gaires dies de feina. Al matí he anat, amb la Fina, al Noguer, per parlar d'un conegut, convalescent, que hi vol passar uns quants dies. Ventaven la xeixa, grassa i daurada. El Martinet somreia entre núvols de boll.

Havent dinat arriba, de Premià i Barcelona, la tia Alberta. Duu peres, tomàtecs, melmelada, vinagre, llimones i vi ranci de Premià.

Escric a en Langdon-Davies donant-li una llista d'escriptors perquè els envii queviures.

19 agost. Treballo en el Ker. Vénen uns del Comissariat de Propaganda, la Cèlia i la seva filla Rosa.

A mitja tarda vaig al Pujolar i parlo de l'etern problema dels queviures. Com hi pensem, com ens n'ocupem constantment! Mai no ens havíem trobat acarats amb aquest espectre elemental: la Fam. Per fugir-ne fem mil passos, suem traginant llarga estona pesos feixucs.

21 agost. A la tarda ha plogut molt: xàfeces forts i intermitents, característics de la llevantada. Al caient de la tarda —després de llegir Brémond i *Els perses* d'Èsquil, obra formidable— passejo una mica pels voltants de casa. El paisatge és abrigat de boira, com un dibuix japonès: contra el gris es destaquen, verds i suaus, els castanyerets joves, amb indecisió femenina. Les fulles de les cols són ornades amb més diamants que un front de reina. Els plomalls perses del moresc es mouen lentament.

28 agost. Avui he portat la traducció de *Form and Style in Poetry*¹ al marit de la Cèlia perquè el faci a mans d'en Joan Oliver. Aquesta versió, feta en menys de tres mesos, em representa un ingrés de 1.944 pessetes.

La por de la fam ens circumda com una obsessió. Només es parla de la guerra o del menjar. «Ara —deia un amic— la competència no és ja entre pobles o famílies, sinó entre la gent d'una mateixa família, que menja a la mateixa taula.» La Cèlia feia notar avui que aquesta falta de queviures ens torna egoistes, envejosos, mesquins. Sèneca deia que les guerres ens fan pacients i coratjosos; però potser pesen més llurs conseqüències nocives que les virtuts que puguin estimular.

29 agost. Fa fred: estem a 12 graus. Cel gris, vent. Al matí llegeixo l'obra d'Anglade *Les Troubadours* i la *Vie de Villon*, de Colletet. A la tarda repasso l'assaig de L. Gautier sobre Deschamps (poeta del s. XIV). El vent agita els avets i l'àlber. No abelleix de sortir de casa, i gairebé es comença a enyorar l'estufa. I som encara a l'agost!

El fill de Jaume Bofill i Mates vindrà a viure, amb la madrastra i els germans, a can Balet, ben a la vora de casa.

30 agost. Rellegeixo Villon. Quin gran poeta! Sàtira, patetisme i tendresa s'hi alien amb un do únic de música, de gràcia. En tota la poesia francesa hi ha poques coses tan tendres, tan dramàtiques i fines com certs moments de Villon.

A la tarda la noia del correu ens diu que han arribat al poble tres paquets de l'estranger per a nosaltres. N'estem molt contents. Vaig tot seguit a recollir-los: són una tramesa del poeta Spender. Hi ha un pot de cacau, un altre d'Ovomaltina (de lliura) i una lliura de sucre. Al vespre, amb viu entusiasme de grans i petits, fem una xocolata excel·lent. Quina exquisida aroma! Els pots

¹ També aquesta traducció, com la de Coleridge, es va perdre en desaparèixer, el 1939, la Institució de les Lletres Catalanes.

lluents, amb belles etiquetes, recorden un món d'abundor i de placidesa que ara és ben lluny de nosaltres. Hem experimentat una alegria infantil.

2 *setembre*. Continua el bon temps. Sobre el Pirineu hi ha una ratlla de núvols blancs, suaus; els marges són agençats de clavells de pastor i d'herba nova. Llegeixo Joan Bennett: un assaig sobre el poeta Herbert; rellegeixo l'estudi d'Aubrey Bell sobre el Renaixement a Espanya. Cap al tard, davant el Matagalls daurat, tranquil·líssim, faig conversa amb el fill gran d'en Bofill i Mates. Parlem del pobre Salvi, el seu masover, que suporta amb serenitat admirable els sofriments d'una gravíssima malaltia. «És un pagès d'élite —deia—, però característicament un pagès.»

3 *setembre*. Dia núvol, trist, amb algun moment de sol. Al matí baixo al poble, on parlo amb el pintor Mercadé, que treballa a la plaça: l'evoca amb el seu art poètic, ric d'estructura, ple d'intimitat en la llum i els detalls.

Quan començàvem a dinar, expliquen que hi ha hagut uns afusellaments com a represàlies, i que entre els condemnats hi havia algunes dones. La Josefina es commou i té una forta excitació nerviosa, però li passa aviat. Hem passat uns moments d'angúnia. A la tarda rellegeixo el llibre d'Aubrey Bell. Presenta l'ànima espanyola com a realista i «integralista». Diu que uneix esperit i forma, l'individual i l'universal, les coses vulgars amb les més altes... Capvespre gris. El parc té una immobilitat tardoral melangiosa. Hem rebut carta de John Langdon-Davies dient que ens enviarà queviures periòdicament. És un present de diversos escriptors anglesos: Priestley, E. M. Delafield, Walpole.

4 *setembre*. Dia meravellós: cel net al matí, ric de majestuosos núvols a la tarda, d'ombres sobre els boscos, de noble

moviment en el cel. A Viladrau em diuen que a Barcelona «es mastega el final de la guerra». És optimisme? Qui sap! De vegades penso que la guerra no arribarà al 1939. Preveig forts esdeveniments militars i després diplomàtics per a aquesta tardor; em sembla que sortirem aviat de la monotonia d'ara, que fa la impressió que la guerra durarà sempre més.

A mitja tarda vaig al Pujolar, on lliuro una quantitat a compte. (Avui he cobrat 1.549 pessetes per tasques literàries. Des de darreries de l'any passat n'he guanyades més de 7.000. No hauria pensat mai que la ploma pogués mantenir mesos i mesos una família en aquest país.) Rellegeixo els assaigs de Grierson sobre els poetes «metafísics» anglesos.

5 setembre. He rellegit Grierson, Bell i Boileau. Preparo uns comentaris a la poesia de Pierre Motin. He treballat a Coll Ses Pregàries, entre farigoles, sentint l'esquellejar del ramat, que era amagat a la baga espessa... Semblava que la verdor mateixa irradiava aquella dolcíssima música pastoral. Dia amable i pur. Per terra, llagosts, papallones blaves.

6 setembre. Prenc notes per a l'article sobre Motin. Em telefona Maria Solà per dir-me que ens enviarà aliments per als nens. Al cap de poc rebo carta d'en Langdon-Davies dient-me precisament que em trametrà queviures des d'Anglaterra per mitjà d'Assistència Social i que ha escrit en aquest sentit a la senyora Solà. Com s'encadenen favorablement les coses! També he rebut carta de Jules Supervielle: està *navré* del retard de les seves trameses d'aliments, per les dificultats que troba el seu *épiciér* de París. Me'n farà enviar pel de Hyères (ara el poeta estiueja a l'illa de Port-Cros).

7 setembre. Al matí vaig al Pujolar: torno amb un gran cistell de bledes molles de rosada. Continuo prenent notes per a

l'article (Villon, Ronsard). A la tarda vénen en Bofill i Ferro i en Joan Vinyoli. Aquest darrer feia dos anys que no s'havia mogut de ciutat, «que no havia sentit —diu— olor d'arbres». Està encantat d'aquests dos dies de repòs que l'esperen. Es queda a sopar amb nosaltres. És un minyó correctíssim, simpàtic, assenyat i extraordinàriament intel·ligent.

8 setembre. Matí de boira densa, però després s'asserena. Amb en Vinyoli i en Jaume vaig al bosc de Vilarmau i damunt el Sot de Cerdans. Passem entre falgueres tropicals, sobre un herbei com molsa. En Vinyoli pregunta sovint el nom de les flors, de les herbes i dels arbres. Ens encantem davant els freixes estilitzats, tan freqüents en les pintures dels primitius italians, davant els faigs de balada nòrdica i els roures nobilíssims.

A sopar, en Vinyoli parla molt de Rilke. Cita un sonet del cicle d'Orfeu, en què el poeta defineix la poesia. «No és pas —ve a dir— ni quan el cant et delira al llavi, sinó un existir, un vent en el déu.»

9 setembre. Realment, els trons d'ahir eren *les premiers coups de cymbale de l'automne*. Avui el paisatge i el temps tenen un aspecte ben tardoral. Lents núvols blancs, boscos d'un verd mullat, aire puríssim i vent fred, tònic. Amb en Vinyoli i en Jaume vaig fins a Cortils, al bell cor de la muntanya. Passem torrents d'estil germànic, amb aigua de cristall, freixes, blades i, sota l'herba, indrets on les espesses teranyines serveixen diamants —literalment diamants— de la pluja. Després anem a Coll de Joan i a Borderiol. Pel camí, en Vinyoli ens parla d'un passatge dels *Quaderns* de Rilke on defineix el seu concepte de l'amor: l'amor com a possibilitat de realització pròpia, no mai d'abandó. L'ideal de Rilke és estimar, no pas ésser estimat. «El qui és estimat —deia— passa; el qui estima perdura.» És un aspecte de l'aspiració infinita dels romàntics barrejada amb un estrany orgull; un altiu i ardent narcisisme.

A mitja tarda vaig a l'enterrament d'en Salvi de Rosquelles. Llarga corrua de paraigües pels camins mullats, sota la tronada. Abans de sortir de casa, el fill gran d'en Bofill i Mates resa un parenostre pel difunt i és contestat per tothom. Cementiri blanc, net. Boixos marcits; pluja, pluja.

Avui ha tornat l'avi de Barcelona amb un bon lot de queviures facilitat per Assistència Infantil: llet condensada, cacau, sucre i «Quaker oats». Els nens tindran ara els elements grassos i els hidrocarburs que els falten en la dieta de guerra.

10 setembre. Llegeixo una estona Pierre Motin. Al matí he anat a buscar moixines: eren fresques, molles, entre l'herba i la terra càlida. A la tarda ve el poeta i crític Josep Palau-Fabre. És agradable, ple de seny, home d'una passió viva, però continguda. Anem fins a Coll Ses Pregàries i admira aquell paisatge harmoniós: al lluny, les muntanyes tenien unes meravelloses taques de núvols.

11 setembre. Baixo a Viladrau. Es veu que la batalla de l'Ebre és d'una intensitat espantosa, potser l'operació més dura de tota la guerra. Torna en Palau-Fabre i ens recita poemes seus, alguns molt notables, especialment aquella «Testa d'Hipnos o El somni»:

*Volar podries sense ales ni cel.
Els àngels no...*

Diu que té el propòsit d'escriure un assaig sobre els meus versos.

12 setembre. Temps típic de setembre, amb núvols pompàtics i sol clar, algun refilet d'ocell tardoral i resplendir d'herba molla. Al matí treballo en l'article sobre Motin. A la tarda, conversa amb Palau-Fabre: parlem dels horrors dels bombardeigs, parlem de Goethe, de Rilke, de la poesia d'Eliot i de

Spender. Quina pau d'or, damunt l'herba dels Sis Avets! ¿Som, realment, en un país en guerra?

13 setembre. Ve a dinar en Palau-Fabre. Després, asseguts a l'herba, comentem Claudel, la seriositat de Dant. «Aquella cara seriosa de Dant m'impresiona extraordinàriament —deia ell—: és com una norma de vida.» Llegim el discurs de Hitler, dur de forma, però sembla deixar la porta oberta a les negociacions per resoldre el problema dels sudets.

14 setembre. Tot el dia treballa intensament en l'article sobre Pierre Motin. Estic fatigat: aquests dies dormo malament, amb angúnia. Avui el diari publica l'ordre de mobilització de dues lleves més: 1924 i 1923. Com se m'acosta la guerra!

Cap al tard passejo uns moments. Tot és moll de pluja: hi ha diamants a les herbes, al plomall del blat de moro, a les agulles dels avets. La boira es desfà, lenta. Sento una mena de tristesa, d'estranya lassitud. Però cal reaccionar. *Il faut tenter de vivre...*

15 setembre. Em llevo cansat. Avui no he treballat gens: no tinc esma. Al matí he anat a collir moixernons: n'he trobats molts, petites ombrelles de vori humit, en l'herba i la terra tèbia. He llegit el *London Mercury* i un assaig de Tasis i Marca sobre Mauriac. Posta tranquil·la des dels Sis Avets. Però al lluny la guerra, la guerra. Quin viure incert i amargant!

18 setembre. Dia meravellós de setembre, amb cel blau i grans núvols opulents, de grisors i blancors combinades. Acabo de copiar l'article, que té 34 quartilles: calculo que farà 12 o 14 pàgines (si va en tipus gros). Havent dinat vaig a casa la Cèlia. El seu marit diu que a Barcelona hi ha una gran desorientació: tothom està atuït d'aquesta guerra tan llarga. Es preveu, si con-

tinua, un hivern molt dur. Jo no crec del tot improbable que la guerra s'acabi abans del 1939; però de vegades també m'assalta la por d'una guerra llarga, llarga.

21 setembre. El diari d'ahir publicava un telegrama descriuint l'ambient dramàtic, elèctric, de Londres amb motiu de la reunió dels governs anglès i francès per resoldre el problema txecoslovac: diu que hi havia un gran míting del *Rassemblement pour la paix* i que les esglésies catòliques i protestants i les sinagogues havien organitzat pregàries. Els ministres anglesos van estar reunits amb Daladier i Bonnet des de les onze del matí fins a un quart d'una de la matinada.

Avui ha fet un dia deliciós, ja de llum i d'ambient ben tardors: una llum esblanqueïda, un vent de sonoritats més profundes i complexes, una singular puresa de les llunyanies... He anat a Puig d'Ot a buscar llet. Després he llegit poemes de Carles Riba, sobre els quals he de fer una nota. A la tarda, a Coll Ses Pregàries, de cara al sol molt càlid, llegeixo comentaris de Valéry sobre Mallarmé (la carta a Royère) i més tard baixo al poble. He rebut carta de Langdon-Davies. Em diu que organitza una tramesa setmanal de queviures. L'avi n'ha rebut un paquet del seu amic Fabra Ribas (enviat des de Ginebra).

22 setembre. Dies enrera vaig comprar al poble un quilo de raïm. Menjant-ne, em ressuscitava el record d'aquelles sensacions de setembre a Premià o al Mas de Segimon, a l'Alcixar, els matins clars en què, amb l'escopeta al coll, menjava lentament un raïm fresc, o aquelles tardes a la nostra vinya, triant moscatells, garnatxa, *Pedro Jiménez*, vora el torrent on s'abocava la vidalba florida... Que lluny, tot això!

Avui he llegit Valéry. Rebo els poemes de Ros-Artigues que he de prologar, i una afectuosa carta d'ell. També m'ha escrit Palau-Fabre, que ha visitat en nom meu el poeta Ros-Artigues. Diu que suporta amb admirable resignació la seva desgràcia (ha

perdut l'ull esquerre a la guerra). És un minyó modest, interessant, exemplar.

23 setembre. Vaig a buscar la llet a Puig d'Ot. Allí em diuen que, segons rumors del poble, la guerra és acabada, que ho radià un ministre, etc. Llegeixo un discurs de Negrín a la Societat de Nacions dient que el Govern de la República ha decidit la retirada unilateral de tots els combatents estrangers, sota el control d'una Comissió internacional nomenada per la Societat de Nacions. Vaig al poble bastant esperançat (no he de negar-ho). Mirava el cel benigne de setembre, decorat amb nuvolets de nacre, i pensava: «Potser sí que la pau és a prop, molt a prop...» El discurs radiat del ministre era pura fantasia, però molts concedien gran importància a l'acord anunciat pel doctor Negrín. Jo penso que la guerra pot molt ben acabar-se d'ací a uns tres mesos, pels volts de Nadal.

Els diaris diuen que Txecoslovàquia ha acceptat el pla de mediació anglofrancès. *La Publicitat* es queixava amargament del fet que Txecoslovàquia hagi rebut un ultimàtum dels seus amics obligant-la a acceptar la desmembració.

25 setembre. Vaig al poble, on parlo amb el senyor Duran i Sanpere, tornat fa poc de Suïssa, Bèlgica i França. Creu molt probable la guerra europea. Diu que a Suïssa estan espantadíssims, que han posat l'exèrcit a la frontera alemanya i que tenen tots els ponts minats. A París —diu— hi ha veritable pànic: ell ha vist repartir sacs de sorra i caretes antigàs. Sembla que circulen uns gràfics sobre un pla de Hitler, que enviaria veritables núvols d'avions a Anglaterra i França, i es calcula que destruirà París i Londres en tres hores. A Bèlgica estan tranquils, perquè confien en la seva neutralitat. Jo li he objectat que no creia en una guerra europea immediata. Ell deia que a París es té per segura, almenys, una guerra entre Txecoslovàquia i Rússia, d'una banda, i Alemanya, Polònia i Hongria, d'altra banda.

Els diaris reflecteixen el gran nerviosisme europeu. França i Anglaterra han decretat una mobilització parcial. Praga, a la nit, és a les fosques, i els periodistes que han fet la guerra a Abissínia són àvidament consultats com a especialistes. Un d'ells escriu: *Dentro de unas horas quizá tengan que apelar también a nuestras experiencias en la complicada vida de un ambiente de oficina, de censura, de bombas y de falta de tabaco.*

26 setembre. Cap al tard treballava a Coll Ses Pregàries, davant la boira espessa. Els pollancs ja tenen una mica de grogor, i hi havia una melangia estranya en el cant conjugat d'una alosa i el d'un pastoret, i en una lenta dringadissa d'esquelles que els acompanyava. A moments, em sentia trist, recordava els meus paisatges d'infant a Premià: els fonolls, les vinyes, la terra neta i rosada de les rases...

30 setembre. Al matí treballa en uns articles sobre poetes del grup «Oasi». A migdia ve l'avi, que duu part del primer lot de queviures, present de quinze escriptors anglesos: llegums, sucre, cacau, llet condensada i carn en conserva. A més, a Barcelona tenim un paquet de Ginebra (deu ser d'en Millàs-Raurell).

Els diaris diuen que s'ha signat a Munic un acord sobre el problema txecoslovac.

1 octubre. La Fina fa dies que té la grip. Avui ha vingut de Sant Hilari la Roser, per atendre les tasques de la casa. Diu que han assegurat a en Lari que, segons Ràdio Barcelona, s'han suspès les hostilitats. Vaig de seguida al poble: era, ai!, una nova fantasia. Però el discurs de Negrín al Parlament és més conciliador que els altres.

2 octubre. El senyor Duran i Sanpere m'ha dut el paquet de Ginebra. Pesa uns 16 quilos, però el duc a casa, a l'esquena.

L'obrim havent dinat: formatge, llet, arròs, sucre, cacau, xocolata... Els nens estaven contents com el dia de Reis.

He escrit a Langdon-Davies i a nou dels subscriptors que fan un present de queviures als escriptors catalans. Els diaris publiquen l'entusiàstica i humorística rebuda que va fer el Parlament anglès a Chamberlain: ministre i ambaixadors cantaven *He's a jolly good fellow* i deu mil persones el victorejaven.

9 octubre. Quin dia, avui! És dels més purs, transparents i daurats que he vist d'ençà que som al Montseny. Es veu l'horitzó netíssim; les serres del Pirineu són d'un blau pàl·lid, precises. A la tarda llegeixo Du Bos vora els Sis Avets. Quina pau, cap al tard! Quan tornava a casa, la lluna plena s'alçava, daurada, sobre els avets. Era com una estampa, com una visió irreal...

10 octubre. Rebo carta d'en Riba. Està molt content del meu article: diu que «l'he comprès profundament».

S'assegura que Franco retirarà uns quants milers de voluntaris i que el Secretari del Comitè de No-Intervenció és a l'Espanya franquista. Llegeixo Du Bos.

12 octubre. Tradueixo més assaigs de Coleridge. Cap al tard he llegit l'estudi de Charles Du Bos sobre Stefan George, el poeta —diu ell— de la «intimitat monumental», que no imagina l'ànima com un ocell presoner, a la manera platònica, sinó com una matèria que ha assolit un grau altíssim de cohesió i perfecció. Du Bos el troba, en el fons, pagà, poc sensible a la fugacitat, que és l'essència humana, «fix i present a ell mateix».

Després, amb la nena petita, que està meravellada de veure tantes casetes als seus peus, contemplo els núvols de posta, d'un gris i un vermell prodigiosament harmònics.

15 octubre. L'avi torna de Barcelona amb queviures. Diu que tothom preveu un final pròxim de la guerra, a causa de la pressió estrangera. Ha parlat Negrín: diu que, abans que la parcel·lació d'Espanya, primer el triomf dels facciosos, encara que *signifique nuestro total exterminio*. Es mostra molt amargat de les democràcies.

Cap al tard baixo al poble. Parlo amb el senyor Duran i Sanpere: em diu que dilluns puc començar a treballar a l'Arxiu.

16 octubre. Al matí oïm missa a casa. Quina emoció aquella cerimònia en l'ambient domèstic, sense cap pompa ni solemnitat! Després vaig al Noguier, on l'Enric Cubas em dona la meva primera lliçó de paleografia. Llegim un inventari notarial del segle xv. Hi ha un mot bonic: «llumener». Aquella cal·ligrafia és ben difícil per a qui no hi està familiaritzat. Cap al tard baixo al poble i m'acomio de mossèn Josep Sanabre.

17 octubre. Començo a treballar al Noguier, en l'ordenació dels arxius notarians de Figueres. Traslladem vells lligalls plens de pols dins aquell gran casal (amb parets pintades a la manera de les masies riques de la Plana de Vic, amb el vell rellotge de gran pèndol de llautó i de dring lent i agradable) mentre a muntanya s'atarda la boira.

Cap al tard torna l'àvia de Sant Hilari: està molt millorada. L'Albert, que també hi era, torna impressionat d'haver vist tants soldats ferits i l'església convertida en mercadal.

24 octubre. Plou molt i fa una forta llevantada. Vaig al Noguier i no puc passar pel camí ample perquè és un torrent furios. Boira, flonja catifa de fulles marcides i molles —color de tabac pàl·lid, amb taques d'or vell—, castanyes per terra: lluents, polides... A la tarda llegeixo el *New Statesman*, molt deprimit després dels recents esdeveniments de la política europea. Diu que

Chamberlain ha decantat decisivament la balança a favor de Hitler, que Anglaterra «ja no és la primera gran potència», que l'Imperi és amenaçat de dispersió, que Chamberlain guanyaria les eleccions perquè no hi ha cap altre govern possible...

Plou, plou tot el dia. Els vidres són mullats, els camins semblen rierols i la boira vela aquest paisatge de tardor molla i trista. Al parc, les fulles grogues dels til·lers, entre els avets foscos, simulen una ullada de sol pàlid. Pluja, pluja, pluja...

26 octubre. Vaig a Puig d'Ot i al Noguer. Quina aigualera, arreu! Les castanyes netes, envernissades, neden en l'aigua transparent. El pont de l'Aremany ha estat arrossegat per la riera.

El diari diu que probablement el 15 de novembre es posarà en vigor el Pacte anglo-italià. Jo crec que la nostra guerra ha entrat decididament en la seva última fase: no penso que s'endinsi gaire en el 1939. Boira i ruixims tot el dia. En Lari ens porta els paners del Mas de Segimon. Quin bé de Déu d'avellanes, ametlles, bajoques i pomes! Fa una melangiosa alegria.

27 octubre. Dia trist, núvol. Al matí he baixat al Noguer i al poble amb l'Albert. A la tarda vaig a can Feliu. Tots els camins són plens d'aigua. Capvespre com d'hivern. Les escasses fulles dels pollancs tremolaven amb un batec frenètic...

28 octubre. Quin canvi de temps! El termòmetre marca zero. Està serè i fa tramuntana, però damunt el Pirineu hi ha núvols de neu, «hi rufa». Es veu que ha nevat molt: una gran blancor traspua entre el gris dels núvols.

El diari d'ahir deia que el govern anglès acordà posar en vigor el Pacte amb Itàlia «creient que això facilitarà la solució del conflicte espanyol». He anat al Noguer, on treballo sol en l'inventari dels documents de Figueres. Quan torno, sento un bombardeig espantós.

Rellegeixo *Modern Prose Style*, de Dobrée. A la tarda no em moc de casa. Avui ja hem instal·lat l'estufa, i dona bo d'escalfar-s'hi mentre a fora la tramuntana agita els avets plens de pinyes i el tamariu de foc.

29 octubre. Al matí treballa al Noguer. Fa un dia pur, daurat. El Pirineu és blanquíssim. A la tarda baixo a Gomara, amb l'Albert, a buscar llenya. Cap al Nord el cel és d'una delicadesa inefable: or, morat pàllid i perla als núvols, amb aigües de na cre i com mars i platges de somni. Al bell mig una clapa de cel serè, d'un blau tan singular, tan transparent! Però, més que blau, era verd translúcid. I a les muntanyes —al Puigmal, al Canigó— la neu era daurada i rosada, amb ombres gris-perla. Un món de poema de Rimbaud.

30 octubre. Escric a en Riba (que anirà a Anglaterra aviat) i a en Francesc Trabal. Ve a veure'm en Duran i Sanpere, que ha fet una excursió al Matagalls amb uns amics. Diu que a Barcelona la gent dona la guerra per acabada, i ja no es preocupa. Però Negrín digué ahir que res de pau ni de pacifisme. «Guerra dura i llarga».

31 octubre. Vaig a Vic en l'*Austin* del metge. Fa una tarda pura i dolça. Pels camps d'alfals pasturaven vaques i vedells; uns núvols d'or decoraven el cel clar; lluny, les muntanyes eren blanques i blaves. A Vic ja no hi ha tant de moviment militar com temps enrera. He vist alguns soldats de les Brigades Internacionals. Un d'ells, vestit de paisà, cara-roig, ulls clars, nòrdic, tenia tot l'aire, brutal i decidit, dels homes d'aventura i de crisi. A l'entrada d'un carrer, una gran bandera vermella i unes lletres blanques: ¡VIVAN LAS B.I! SALUDO FRATERNAL. Però encara, en els vells carrers empedrats, he vist aquelles llargues hores i les herbes fosques de Vic que decoren les altes parets grises.

2 novembre. Treballo al Noguer. Dia d'or, dolç, suavíssim. El diari diu que Chamberlain sembla que procurarà resoldre aviat el conflicte espanyol. Aquests dies se senten uns bombardeigs intensíssims. S'ha reprès la contraofensiva franquista al sector de l'Ebre.

Avui ens hem traslladat a l'altre pis del mateix replà.

3 novembre. A la tarda reposo de cara al sol, en un marge vora can Balet. Estic voltat de falgueres, ja torrades per la tardor. Mentre fullejava revistes angleses sentia el ressò llunyà de la formidable batalla de l'Ebre, com una interminable tronada. Quin contrast, en aquella assolellada pau del novembre, davant el Montseny amb crinera de núvols grisos i blancs, el bruel paorós de la guerra!

4 novembre. Vaig al Noguer. Fa un dia dolç, puríssim. Aquesta nit ja hem dormit en el pis nou. La finestra de la meva cambra dona al Canigó, que avui encara era bastant blanc, però una mica blau: he recordat la imatge verdagueriana. A la tarda he sentit també l'espantós tronar de la batalla de l'Ebre. Al matí han passat sis avions, segurament cap al front; havent dinat n'han passat cinc en direcció contrària.

5 novembre. Treballo a l'arxiu del Noguer. Fa un dia esplèndid d'estiuet de Sant Martí, però la batalla de l'Ebre continua amb una intensitat esfereïdora. Tot el dia s'han sentit bombardeigs. Cap al tard vaig al poble amb l'avi i recollim dos paquets de queviures (l'un d'ells és enviat per en Millàs-Raurell). Tornant, feia una lluna claríssima: semblava una nit de maig. Cap al Pirineu el cel tenia com una claror d'alba.

7 novembre. Al matí vaig al Noguer. Sol d'or, prats verds i soroll d'aigua a la Riera; opulència dels castanyers tardorals.

Quina temperatura més dolça! És un temps deliciós, més suau i més ric de color que l'abril. A la tarda vaig a can Feliu amb la Josefina. Tornant, la lluna traspuava entre la boira. El perfil de la carreta i dels bous del Pujolar es retallava —com en un film— contra aquella fumera encantada.

8 novembre. Tot avui s'ha sentit, fortíssim, el bombardeig de l'Ebre. Alternaven els trons llargs, terribles, de l'aviació amb les detonacions espaiades de l'artilleria. Mentre dinàvem, els vidres han vibrat repetidament; una vegada, fins i tot ens hem pensat que trucaven, i era que ha fet moviment la porta a l'impuls de l'aire agitat per les explosions llunyanes.

9 novembre. He treballat al Noguer. He escrit a Trabal, Maria Solà i Jules Supervielle. A la tarda vaig a Vilarmau, perquè el vell de la casa està greu. Pel camí contemplo les fagedes, ja en tota la pompa tardoral. Cada faig és com una toia de colors càlids, nobles: hi alternen l'ambre, la púrpura, l'aram, l'or vell; vora la soca i les branques centrals encara perdura algun clap de verd no gens marcit. El Matagalls ja té aquell color acerat, amb pinzellades disperses i escasses de flama. Parlo amb el vell de Vilarmau: està serè i tranquil. «No tinc pas por», em deia. L'han d'operar aquest vespre.

10 novembre. Al matí ve en Lari i ens diu que el seu pare ha mort cap a les sis. Vaig a Vilarmau amb la Josefina i oïm missa *corpore insepulto*. A la calaixera hi havia una ingènua Immaculada dins una campana de vidre, voltada de lliris blancs i de fils d'or. El vell, el pobre «Xico», diu que va tenir el cap clar fins a l'últim moment. «No veuré pas la guerra acabada» van ser les seves últimes paraules. Encara, durant el dia, s'havia adonat del ramat que pasturava davant la finestra del seu dormitori, i preguntà de quin pastor eren les ovelles.

Ha fet un matí tebi i claríssim. Entre les muntanyes hi havia espessos flocs de boira, com una llana, com una massa lletosa. El Puigmal semblava un marbre blavós amb vetes blanques de neu.

Rellegeixo *Imitació del foc* i *Letter to a Young Poet*, de Virginia Woolf. Tot el dia se sent la batalla de l'Ebre com un tro seguit, seguit, interminable.

12 novembre. Vaig al Noguera. A la tarda m'arribo a Cubells amb l'avi. L'home de la masia —mobilitzat— està trist, deprimat. No creu que la guerra s'acabi.

15 novembre. Treballo a l'Arxiu. Cobro els honoraris per la segona quinzena d'octubre (258 pessetes). Tornant del Noguera, sento un bombardeig. Havent dinat escolto el tronar persistent de la batalla de l'Ebre. Ahir potser va ser un dels dies en què es van sentir més seguits el bruel llarguíssim de l'aviació i les explosions destacades de l'artilleria —enllà del Montseny color d'acer i de flama en la madura pau del novembre, alegre de cants de gall i de veus d'infants que juguen...

16 novembre. El diari d'ahir publica unes declaracions d'en Joan Casanovas, fetes a Perpinyà. Diu que Catalunya desitja la pau i l'aplicació del principi d'autodeterminació, a base d'un plebiscit exclusivament per als catalans. Acaba així: «Només una Catalunya reconciliada i unida, de cara a les seves responsabilitats supremes, purificada d'influències estrangeres, però conscient de les seves afinitats de raça i de cultura, arribarà a ser, entre el Pirineu i el Mediterrani, un factor d'equilibri i d'ordre». *La Vanguardia*, ara òrgan oficiós d'en Negrín, trona contra aquests «claudicadors», que diu venuts a interessos de l'estranger: *Y si retorna Casanovas, se le llevará ante el Tribunal de Alta Traición* (16 novembre 1938).

¿A què obeeixen aquestes declaracions de qui fou President del Parlament de Catalunya? ¿Són cosa espontània o una gestió feta d'acord amb França... o amb Itàlia? Fa un mes, Negrín va dir que, abans de consentir la desmembració d'Espanya, valdria més el triomf dels facciosos, *aunque signifique nuestro total exterminio*. Gairebé em decantaria a creure que el projecte d'una Catalunya independent no és sinó un expedient per a facilitar el que podríem dir-ne «sortida històrica» a la tenacitat del doctor Negrín... Però la pau, sens dubte, s'acosta.

17 novembre. A la tarda es veu el Pirineu tot nevat, del Canigó a les serres de Berga. Quin espectacle magnífic! A primer terme boscos verds, foscos; més enllà les muntanyes de Sau, d'un blau vermellós; i al damunt una ratlla flonja i densa de boira, el blau acerat de les serres d'Olot i la blancor assolellada, daurada, del Pirineu. Tot el cel era gris, amb llargs núvols horitzontals, llevat d'una clariana d'un blau daurat, com un mar translúcid amb illetes rodones de núvol.

Els diaris van plens de protestes contra les declaracions d'en Casanovas. El qualifiquen de traïdor, apòstata i venut al feixisme estranger, etc. Però *La Humanitat* no en diu paraula.

18 novembre. Gran boirada, al matí, però s'aclareix. Havent dinat, mentre reposava de cara al sol —al marge de can Balet—, sento unes explosions formidables, llargues, repetides, tan fortes que em semblen trons: les més fortes, decididament, de tota la guerra. Però vaig als Sis Avets i en tot el cel no es veu cap núvol de tempesta.

19 novembre. Sol clar, dia dolç. A posta de sol el Pirineu és rosat, blanc i blau pàl·lid. Les tintes apagades del novembre donen al paisatge una poesia serena, benigna... *La Vanguardia*, a l'article de fons, diu, gairebé com Cánovas del Castillo, que

el govern lluitarà *hasta el último hombre y el último cartucho*. Tota la tarda s'ha sentit, cap al Segre, un bombardeig seguit d'artilleria.

20 novembre. Fa bastant de fred i el Canigó és tot blanc. Al matí, des de la finestra de la meva cambra, veig les llums exquisides a les muntanyes. Vaig al poble i cobro 528,50 pessetes, liquidació final de les *Versions de l'anglès* (aquest llibre m'ha proporcionat un ingrés de 1.228,50 pessetes).

El meu cosí Figuerola diu que, a Barcelona, la gent que «pen-sa» preveu que la guerra s'acabarà aquest hivern. Sembla que no mobilitzaran més lleves. A la tarda la vídua Bofill i Mates em diu que em deixa encarregada la publicació de les cartes del seu marit, per a quan ella sigui morta. Jo li dic que hauria hagut de fer aquest encàrrec —que tant m'afalaga— a una persona més jove que jo.

21 novembre. Fa un vent del Nord-oest fortíssim, que empeny ràpidament els núvols i fa voleiar les fulles seques. Escric a Allen Tate, McLeish, Henry S. Canby i G. Macy per demanar ajut en queviures per als escriptors catalans. Després porto les cartes al poble. L'avi ha serrat llenya tot el matí amb la Sinda, i l'Albert ha fet catorze viatges amb el sac a l'esquena. Avui, entre la Fina, la Roser i jo hem transportat 39 quilos de patates. Ens cal fer una mica de tot, però ara tenim delit, perquè l'aliment no ens escasseja. No he experimentat més aquella lassitud de mesos enrera, sensació per a mi completament nova, i que no havia experimentat ni en les pitjors depressions de les convallescències. Era deguda, indubtablement, a una insuficiència en l'alimentació.

23 novembre. Dia pur, claríssim. El Pirineu és d'una blavor neta, amb claps de neu. Dels camps s'alcen pinsans i aloses.

A mitja tarda vaig al Pujolar. El vent fred em bat a la cara quan torno a casa amb un sac de 12 quilos a l'esquena. El cim del Matagalls duu una petita crinera ràpida de boira, encesa i daurada al cantó de Ponent, grisa així que travessa la carena. Vora Sant Segimon hi ha uns nuvolets d'or vell i al Pirineu llargs núvols horitzontals d'un gris una mica morat.

Chamberlain, Daladier, Bonnet i Halifax deuen parlar d'Espanya entre boires de tabac anglès. És un dia crucial.

24 novembre. Vaig al poble. Tornant del Noguer, en el matí daurat, el doll de la font de les Paitides brillava com una espasa trèmula.

25 novembre. Treballo a l'Arxiu. Quin sentiment estètic revelen certs documents medievals! Els marges, la lletra, tot té noblesa i equilibri.

A la tarda vaig al Pujolar. Tornant veig l'admirable posta de tardor: un cel glauc amb dos o tres nuvolets únics, de color d'or o de rosa encesa. Era una llum irreal, paradisiaca, aquella claror que els lírics anglesos qualificaven de *mystical*.

26 novembre. Al matí estàvem a zero. Tot el paisatge era ben blanc de gebre. Ve en Felip Graugés, simpàtic i animat com sempre. Em diu que Francis Jammes morí fa cosa d'un mes. Com brillava el gebre al sol aquest matí! Els pellons de les castanyes eren com borles de pèl de toixó. El Canigó semblava una gran nau blava i blanca.

27 novembre. Està núvol i fa un fred extraordinari. Diu que ha nevat al Montseny —la primera nevada d'enguany—, però no es veu gens, perquè hi ha un embolcall de núvols. Avui compleixo 40 anys. Em fa impressió aquest canvi de xifra, que em situa

al cor de la maduresa. Des d'aquest replà, la vida passada em sembla, segons com, llarguíssima —que coses han passat, quanta gent estimada, oblidada, morta, en aquests quaranta anys!—, però també em sembla breu com un respir. Emociona de veure com el que era un somni, que podia esvair-se sense deixar rastre a causa d'una «intermitència del cor», ha granat, ha fruitat, s'ha convertit en aquests tres fills que m'omplen la casa. Quin camí, des del lleu fantasiieg, des del festeig vora els gessamins, fins a aquests tres rostres d'infant que graviten cap a mi com amb un ímpetu d'astre! Quan assaboriem la felicitat tranquil·la (¿com oblidaria aquelles dolces tardes de diumenge, amb els llibres anglesos i els concerts de música de cambra?), ha vingut la guerra: les privacions, la por de la mort violenta, el viure arreceirat, però dur, en aquest racó de muntanya.

Al matí he anat al poble. Tornant, veig el Matagalls ben blanc. A la tarda ve en Graugés i em llegeix algun poema. Recordo aquests versos:

*Me n'aniré de la vila
i el meu cor enyorarà
aquella blancor d'estrelles
que volten el campanar...*

28 novembre. Dia clar, net. He anat al Noguer i al poble. A la tarda llegim, tot prenent el sol, amb l'amic Graugés. Deia: «Ara, qui ho diria que estem en guerra?» La neu persistia al Montseny, però el sol era calent i donava bo de reposar davant les falgueres de color d'òxid de ferro i les feixes assolellades amb els «casucs» arraulits.

29 novembre. Al Noguer, bo i examinant papers vells (avui he trobat unes interessants comunicacions del Duc de Cardona al Rei de França), sento de tant en tant el xiscle d'una merla o el cant optimista d'un gall. A fora, brillen els boscos assolellats, la neu es fon a la muntanya acerada. Rellegeixo *La mare*, de Pearl

Buck, llibre fort, humaníssim. Cap al tard vaig a buscar llenya. Les muntanyes són blaves, amb els cims blancs tots rosats i daurats del ponent.

30 novembre. Ha fet la glaçada més forta d'aquesta temporada. La terra era clivellada i dura; el gebre cobria fulles seques i herbei com una cendra, però una cendra guspirejant. He anat a Puig d'Ot i al Noguer. Continuo rellegant *La mare*. Cap al tard, tots aquests dies, ve a fer tertúlia a casa la vídua de Bofill i Mates, i els seus nens —Josep, Pau, Montserrat— juguen amb els meus. Hi ha un aldarull formidable.

1 desembre. Al matí em diuen al poble que ha mort en Jaume Novelles, i vaig a l'enterrament. El cementiri era tot assolellat sota el cel puríssim; brillaven els boixos vora els nínxols blancs.

El *New Statesman* diu que no es concedirà la belligerència sinó d'acord amb el pla anglès. A França la vaga general d'ahir no afectà els serveis vitals. Daladier ha dit que França ha triomfat dels seus adversaris.

2 desembre. Al poble i al Noguer. A la tarda vaig a Vilarmau, on faig conversa vora el foc, i al Pujolar. En tornar, la lluna finestreja entre els núvols. Mentre ens escalfàvem, havent sopat, davant la cuina econòmica, la xibeca cantava insistentment en la nit freda. Tercer desembre de guerra... Tristesa, monotonia, incertitud.

3 desembre. Hi ha una gebrada intensíssima: tant, que sembla que hagi nevat. Però el sol fa guspirejar aquella meravellosa cendra. He vist un camp de blat tènue que semblava un bosquet en miniatura, una petita selva del País dels Elfs, amb

arbrissons de cristall que, de tant en tant, deixaven caure un diamant puríssim: la branca així alleugerida quedava tota vibrant. I les ombres de les minúscules ondulacions eren acusades, intenses, com en un paisatge de la lluna.

Llegeixo Valéry (un assaig sobre Confuci). Hi ha calma als fronts.

4 desembre. Ahir al vespre van arribar el meu sogre, en Bofill i en Vinyoli en el camió de l'Arxiu. Aquest matí he anat al poble, on en Figuerola em dóna unes cartes d'en Francesc Trabal i l'Armand Obiols, que estan molt agraïts perquè, a través de l'Assistència Infantil, els he resolt el problema dels queviures.

A la tarda, llarga conversa amb en Vinyoli, que em parla de la meva nota sobre la poesia d'en Riba. Ell creu que en Riba tendeix cap a una poesia més vital que la que ha escrit fins fa poc; que és predominantment un analista, lliurat a la dissecció dels propis estats de consciència, més aviat que un líric d'aquells en qui el cant procedeix d'una plenitud interior. Segons Bofill i Ferro, Riba canta les coses externes, però no és endut per elles, sinó que *les busca*.

5 desembre. Al matí, al Noguer, llarga conversa amb en Duran i Sanpere, home extraordinàriament intel·ligent i preparat. Em deia que els arxius notariais tenen una gran importància per a la Història; a molts pobles europeus arrenquen del segle XVI, però a Catalunya n'hi ha ja del XIII. S'hi troben documents valuosos per a la història de l'art (contractes, visures, clarícies sobre la família dels artistes, etc.). Ara fa poc, ell ha resolt, a base d'un d'aquests documents, el problema discutidíssim de la identitat del gran pintor del XV conegut per «Mestre de Sant Jordi»: s'ha pogut precisar que era Bernat Martorell.

A la tarda, i especialment després de sopar, Vinyoli em parla de Rilke. Quina maduresa, quina acuitat extraordinària, aquest

minyó de 24 anys! M'hauria agradat de poder transcriure literalment les seves reflexions sobre Rilke que, una mica organitzades, serien un assaig profund, ple de substància. Per a Vinyoli, una de les característiques essencials i més admirables de l'autor del *Llibre d'hores* és el fet de la seva vida autònoma, completa en ella mateixa com un arbre, aquell «estat constant de consciència activa». Rilke tenia i volia una consciència de tot el que vivia; més que viure —precisava jo— li interessava veure's viure. Vinyoli afegia admirablement que en Rilke no hi ha mai sorpresa: *és el que sap*. Per això preferia la vellesa a la joventut, la maduresa de la consciència a les sorpreses de la vida. Era un asceta que rebutjava tot allò que el pogués decantar de la seva via d'isolament, de contemplació, però que no havia trobat mai la gràcia, la il·luminació dels místics. Jo insinuava que Rilke havia intentat de donar al gaudi de la creació artística una categoria de felicitat i de repòs diguem-ne religiosos; que per a ell la realització de l'obra d'art, fins en el seu caràcter de creació manual, era una mena d'impressió «mística», el seu paradís. Però Vinyoli objectava que això només és en un petit sector de l'obra rilkeana, en el temps del contacte amb Rodin, no en el dels *Sonets a Orfeu*, on aquesta creació artística no sembla per al poeta un objectiu suficient del seu ascetisme i del seu neguit, sinó que hi ha una insatisfacció, unes frisances metafísiques. Jo observava que Rilke, el gran insatisfet, el gran inquiet, trobava, però, constantment fórmules més o menys interines per als seus problemes, i, així i tot, fórmules molt segures i aplomades.

Vinyoli creu que Rilke explica més plenament la pròpia essència en la seva obra de pensador —en les lletres, les crítiques, els llibres en prosa— que en la seva poesia. En la poesia procedia, més o menys, com els altres poetes: era el producte dels seus moments de plenitud, implicava un cert abandó. En la prosa, en canvi, el procés d'exploració i d'explicació íntima era més complet i més conscient. Així i tot, trobo molt exacta l'observació de Vinyoli sobre la impressió que produeix la poesia rilkeana. «En ella —deia— Rilke fa la sensació que *sempre parla ell*, que no hi ha res donat, dictat com per una força ex-

terna, a diferència d'altres poetes que semblen un instrument més o menys passiu, un corn a través del qual el vent passa».

6 *desembre*. Dia gris. Se'n van en Bofill i en Vinyoli. He treballat al Noguer. A casa, a les tardes, a penes puc treballar, perquè al menjador, on hi ha llum, no hi ha silenci; i a la meua cambra no hi ha llum i, a més, el fred no em permetria de treballar-hi gaire estona. He d'acontentar-me llegint una mica el *New Statesman* entre les converses de la gent gran i la cridòria de la quitxalla.

8 *desembre*. Al matí vaig al poble a buscar el pa. La gent amb qui parlo estan deprimits per la lentitud de la guerra, que implica tants sofriments: algú em retreia l'angúnia i el fred dels pobres minyons a les trinxeres. El diari d'avui duu una nova molt important: la reunió del cap del govern amb els representants dels partits i sindicals que formen el Front Popular, per a donar-los compte de les «exigències del moment». L'article de fons de *La Vanguardia* diu que Franco prepara una ofensiva, d'acord amb les gestions de la diplomàcia. Tot l'article acusa un gran nerviosisme.

He reprès aquests dies l'alemany, a base d'uns llibres de «mètode sintètic». Vull estudiar una mica cada dia. Crec que la cosa important per a l'estudi de les llengües és impregnar-se insensiblement de l'ambient de l'idioma que vol aprendre's, i crec més en el mètode que utilitza textos senzills, però normals, que en les frases deslligades i absurdes del sistema Ollendorf.

11 *desembre*. Al matí vaig al poble (plou, fa un vent molt fort). Diu que a Barcelona es parla molt de l'ofensiva anunciada i que es concentren moltes forces cap a Balaguer. A la reunió convocada per Negrín tothom s'endugué la impressió que s'acosten dies aspres.

A la tarda, conversa a casa, vora el foc. Llegeixo el *New Statesman*: sembla que es va a la dissolució del Comitè de no intervenció, per deixar en llibertat les Potències quant a la concessió de drets de belligerància.

Rebo una carta meravellosa d'en Vinyoli, amb un sonet admirable, digne del mateix Rilke, on parla d'uns enamorats:

*Aquells dos éssers envaïen
com un perfum, com una solitud,
l'església, el jardí, l'inconegut...*

13 desembre. Plou extraordinàriament: és una forta llevantada. Al matí em quedo a casa i llegeixo crítiques de llibres anglesos. Molt interessant la de la llarga novel·la de Dorothy Richardson, mirall d'una època, però mancada de nervi dramàtic. A la tarda vaig al Pujolar i a Vilarmau. Els camins semblen rierols: arreu l'aigua abundosa.

14 desembre. Matí claríssim. Davant el Matagalls en ombra, vora El Martí, s'alçava un roure amarat de sol, erecte en la seva pompa d'aram. Com brogia la Riera! Grans crineres d'escuma s'agitaven entre l'aigua verda, sota els pollancrec nus.

A la tarda estudio alemany una estona (cartes de la mare de Goethe i un fragment de Goethe sobre Herder). He anat al Pujolar a buscar patates. Núvols rosa, gris-perla, cap al cantó del mar.

15 desembre. Al vespre he anat amb la Josefina a buscar la llet a una masia pròxima. Travessàvem els tolls, ens mullàvem, topàvem amb les pedres, en la gran nit silenciosa. Hem vist com munyien les vaques. L'estable era tebi, i la llum crua de l'acetilè il·luminava les grans còrpores de les bèsties, que remugaven lentament.

16 desembre. Al Noguer i al poble. Ve el pintor Joan Junyer, amb la seva promesa Maria Dolors Canals: diu que es casaran dilluns. Llegeixo *Més alegria* i estudio alemany. Diu el diari que el *Times* fa propaganda a favor de la concessió de la bel·ligerància a Franco.

Alguns preus fantàstics d'ara: les patates, a Espinelves, van a 12 i 14 pessetes quilo; un conill, a Barcelona, 100 pessetes; fa pocs dies, en una casa veïna (a Viladrau), van demanar 150 pessetes per un pollastre. Un senyor del poble va oferir 500 pessetes per un litre d'oli!

18 desembre. Vaig al poble. Fa un vent glacial i hi ha un cel de grisalla. M'espero inútilment, vora el foc: el camió no arriba. L'avi ha vingut en tren, a quarts de tres: porta part dels queviures del present anglès i, per a mi, una capsa de «Calcium Sandoz» (que ha vingut de França) i el *London Mercury* nadalenc, que sembla interessantíssim. A la tarda el correu em duu el *New Statesman* del Christmas. Fullejo àvidament les dues revistes vora la cuina encesa (ara no tenim prou llenya per a l'estufa). Avui els nens d'en Bofill i Mates i els meus es diverteixen i riuen molt en un joc que els fa caure per terra.

20 desembre. Fa molt fred. A la tarda vaig a Cubells. Tornant, m'adono de dues flors de ginesta que arboren l'or del juny en la gelor del desembre. Però encara em meravella més trobar, uns quants passos més enllà, una rosa boscana vora el camí: la lleu corolla rosada i el cor groc com una custòdia. La cullo i la guardo en un llibre.

Aquest matí, en la pau assolellada, he sentit uns grans bombardeigs. Com contrasta aquest so sinistre en els boscos quiets, entre els roures daurats i extàtics!

21 desembre. Quin fred! A les 9 estàvem a 4 graus sota zero. He collit glaç d'un centímetre de gruix. Sort que avui hem entrat

a casa 1.200 quilos de llenya. Estar-se vora el foc era una delícia.

A mig matí, quan era al Noguer, sento un bombardeig terrible i al cap de poca estona un soroll d'avions. Cap al tard ens diuen que ha estat bombardejat Vic. Llegeixo el *New Statesman* vora el foc. Molt interessant un article sobre el geni anglès. Diu que Anglaterra és el «País de les Cols», que «tanquen al cor el no-res pàlid». Belloc creu que l'instint poètic ve als anglesos del vent del Sud-est. W. Lewis veu el seu país com un gran proletariat ingenu, una mica absurd, dirigit per una aristocràcia lúcida i enèrgica.

22 desembre. Continua el fred. Al matí vaig al Noguer i al poble. Ve en Bofill i Ferro i explica una curiosa conversa que sentí al tren entre un ex-xofer dels Sala (Tecla) i una ex-cuïnera dels Trias. El xofer feia grans elogis de la família a la qual prestà els seus serveis. Diu que li donaven 850 pessetes i que menjava el mateix que els amos: «Si ells menjaven ala de pollastre, jo ala de pollastre; si cua de lluç, jo menjava cua de lluç». La cuïnera deia: «Sí, però els meus encara eren gent més distingida. I quines coses! Jo "disfrutava" tant només fent dissabte d'aquelles sales com els amos rebent-hi visites».

23 desembre. Al matí, quan obro la finestra, veig tots els arbres gebrats, com uns ametllers de florida grisa i trista. Quin fred! Els vidres eren ben glaçats, amb un entrellaçament de delicades fulles de pàmpol, de palmera. Em cal rascar el vidre per a veure-m'hi. Poso el termòmetre a la finestra meva, que dóna al Nord: estem a 5 graus i mig sota zero. Escric unes cartes i vaig al poble. Baixant sento un bombardeig seguit, seguit —seguit com mai en tota la guerra!— cap a la banda de Lleida. Tornant, contemplo les meravelloses fantasmagories del gel al dipòsit de les aigües del poble. Els caramells formen tapirs, cigonyes irreal, simulen deserts de blocs hiperboris. Entre el vidre

transparent o opac es veuen les herbes ben verdes, com unes meravelloses venes de paitida.

Camí amunt, continua el bruel terrible, *ininterromput*, de la guerra. Tothom creu que ha començat una gran ofensiva. Nadal de foc i de sang, Déu meu! Ahir, els nens cantaven cançons populars vora el pessebre; la Sinda, la cuinera gallega, hi intervenia amb tonades nòrdiques, alegrades amb la pandereta. Però tot plegat tenia una alegria trista, trista. Tercer Nadal de guerra. Els avets negres —els astròlegs fantàstics d'Apollinaire— vetllaven entre la neu del Matagalls. Els veia entre la xarxa de la noguera nua. El fum de l'estufa s'alçava, tot lent.

24 desembre. Al matí els vidres de la meva finestra són ben glaçats. Un d'ells té una exquisida fantasia: tres figures emergeixen, amb vehemència blakeana, com d'unes flames o del fullatge d'una jungla tropical. Tota l'escena és emmarcada per unes fulles amples, estilitzades, i sembla un gravat dels cristalls d'Orrefors.

Efectivament: les explosions ininterrompudes d'ahir eren el començament de l'ofensiva franquista contra els fronts de Catalunya. Diu que les tropes de Franco han atacat pels sectors de Tremp i Seròs. Avui també s'ha sentit intensíssimament el canoneig i el bombardeig aeri. El ressò tenia un vaivé d'intensitat, com una inacabable tronada.

A la tarda vaig una estona a casa d'en Ramon Esquerra. Ell és a Salou o al front; la seva muller i els nens, l'àvia malalta, fan molta pena. Vora el gran foc encès, la senyora Esquerra evocava converses amb el marit absent. «Quan festejàvem i vàiem una pel·lícula de guerra, en Ramon em deia sempre: —Si hi ha guerra, jo no hi aniré mai, passi el que passi. Un fusell, no l'agafaré per res del món!—. I qui ho havia de dir? Ara ja el té a les mans.»

Al vespre arriba l'avi. Porta la resta del paquet de Langdon-Davies, el d'en Millàs, un de Supervielle i un de Pérez-Alfonseca. Em diu també que en Figuerola m'ha dut un paquet de queviures

obsequi del PEN Club: amb aquest no hi comptava. Quin goig feia la taula! Aquesta abundor, després de tantes privacions, fa una alegria estranya. Però encongeix pensar que hi ha tanta gent que sofreix, que viu en l'estretor i la fam.

25 *desembre*. Dia de Nadal pur, fred. El cel és blau i alegre damunt la neu del Matagalls. A mig matí anem a oir missa. Camí avall trobem grans blocs de glaç i sentim, llunyà, apagat, el tro llarg de la guerra. Quina missa més *rasa*, més humil! Era en una casa rònega i mísera, amb escala de fusta corcada i sostres ennegrits, d'avet del Montseny. Era, literalment, a casa l'escombraire del poble: el clergue era un cunyat seu i celebrava servint d'altar la calaixera. Al mig, un Jesuset damunt un grapat de palla. «El Senyor és petit i digne de tot amor», diu sant Benet. A banda i banda del Nadó, uns gerros de porcellana amb flors artificials. I a la cambra un llit netíssim, unes cadires de boga.

Hem dinat amb una alegria ombrejada per l'aprensió tràgica de la guerra, per la inseguretad del nostre oasi en aquests temps sinistres; però també amb l'esperança que la tragèdia ja no pot durar gaire més. Abans de dinar, els nens, amb gran fe, han resat el «parenostre del tió»:

*... Ara vénen festes,
festes glorioses;
dones curioses,
renteu els plats,
renteu-los bé,
que Nadal ja ve...*

I els menuts, fins la Maria i tot, han bastonejat el tronc d'alzina, que ha rajat xocolata, botifarres d'ou, torrons i galetes franceses. A mitja tarda han vingut les famílies Bofill i Mates i Bofill i Ferro. Hi ha hagut cançons nadalenques davant el pessebre, catalanes i castellanques: *La pastora Caterina*, amb acompanyament de pandereta i tot, i uns villancets que ha cantat una cuinera

aragonesa. Un llumet d'oli il·luminava la cova de suro: la molsa semblava irreal, entre llum submarina.

26 desembre. Quina gebrada magnífica! Tota la vegetació és blanca: arbres, bardisses, herbei. Als brins més delicats hi ha les cristallitzacions del gebre com unes espines meravelloses. «Sembla una orfebreria encantada», deia en Duran i Sanpere, que m'ha vingut a veure al Noguera. És un espectacle molt més bonic que la neu; una nevada esborra el perfil de les coses, ho submergeix tot en la gran monotonia blanca, on es perden especialment les coses petites. Però el gebre més aviat acusa, estilitza les siluetes fines i humils. Brins de ginesta o d'herba anònima acusen la seva presència guarnida d'una mena de pompa de somni. Un pi para-sol que hi ha vora el camí semblava una empolvorada perruca Lluís XV. Tornant del poble, ha sortit una ullada de sol. Les pomeres i els castanyers d'un quintà dibuixaven les blanques siluetes contra la boira assolellada que mig traslluïa la blavor.

Continua intensament la lluita en els fronts catalans. Se sent el bruel dels canons i les bombes en la llunyania.

28 desembre. No fa tant de fred: al matí estàvem a dos graus i mig sobre zero. Treballo al Noguera. He sentit forts bombardeigs, però no tan seguits com aquests darrers dies. Rebo carta de George Macy: diu que ha cursat les meves cartes demanant ajut per als escriptors catalans necessitats.

A la tarda vaig a Cubells. Veig llenques de glaç de prop de tres dits de gruix. El cim de les Agudes és ben nevat: diríeu una muntanya alpina. De Nord a Sud passen núvols de foc, ràpids.

29 desembre. El diari parla de forts atacs al sector de Balaguer, però avui no he sentit el tronar dels fronts a la llunyania. He anat a cal barber amb l'Albert. Feia sol, però l'aire era glaçat.

He llegit un interessant assaig de Forster al *London Mercury* sobre l'«escapisme». Segons ell, la tendència a la torre de vori (l'article es titula *The ivory tower*) no és un sentiment específicament burgès i contemporani, sinó que ha existit sempre. Marc Aureli, Maquiavel i Marx tenien la seva torre de vori —però no la valoraven igualment.

30 desembre. Matí de boira espessa, trista; però mentre dinàvem surt el sol. Després fa una tarda ben serena. Llegeixo una crítica de Crossman sobre una biografia de Mr. Eden. Aquest aristòcrata, entusiasta de Rimbaud i de Proust, té una mentalitat típica de diplomàtic d'avantguerra. Per a ell —diu Crossman— la Rússia d'avui, com ho era la del Tsar, és un simple factor diplomàtic: l'amenaça del Comunisme no l'impressiona perquè no sap què cosa és la revolució social. En canvi, Chamberlain entén la guerra de classes perquè l'enfoca amb esperit d'home d'affers.

Treballo en el meu minúscul «despatx» del rebost, a l'escalf de la cuina econòmica i a la claror d'un quinqué de porcellana. Escric unes notes sobre Pearl S. Buck.

31 desembre. Vaig al Noguer i al poble. No fa tant de fred com aquests dies (5 sobre zero a la banda del Nord). Cap al tard torno al poble, però l'avi —que és a Barcelona— no ve. Continua la forta ofensiva al sector de Tremp. ¿Se'ns acostarà la guerra al nostre oasi? Vivim dies neguitosos i intensos.

1939

2 gener. Treballo al Noguer i vaig al poble a buscar pa. Diu que les tropes franquistes avancen cap a Falset i que han ocupat Cabassers i la Figuera. Es rumoreja que cridaran tres lleves més.

Escric al professor Rudmose-Brown, que m'ha enviat unes cartes caòtiques i efusives. És un home que ho troba tot malament (en política) i que en religió es diu «catòlic anticlerical», *mais pas du genre français...* Ha escrit alguns poemes, en anglès i en francès, notablement influïts pel simbolisme.

6 gener. Dia de Reis. De bon matí els nens ja frisen, ja intenten endevinar el secret del cove cobert amb un drap blanc. Hi havia galetes de París, melmelada, un formatge d'Holanda, xocolata francesa, llibretes i un cotxe minúscul per a la Maria. Quins salts, quina cridòria! Alegria trista, com la del Nadal. Reis de guerra en aquest racó de món, voltats de grans muntanyes, de gebre i d'inquietud.

7 gener. Fa bonança, però hi ha un cel gris, feixuc. He anat al Noguer i al poble. A la tarda acabo una nota sobre *Imitació del foc*, de l'enyorat Rosselló-Pòrcel.

Ahir vam menjar uns deliciosos torrons de rovell d'ou, segons la fórmula de la tia del poeta Vinyoli. És el millor producte que hem menjat de la rebosteria domèstica, tan bo com els famosos torrons de cal Pedreny, de Reus. La guerra ens ha ensenyat a ser estoics, però també ha acentuat la nostra tendència al sibirisme.

8 gener. Quin dia suau i pur! No fa gens de fred i les muntanyes són ben clares: blaves i blanques, muntanyes de Paradís. Vaig al poble; la Cèlia està malalta i el seu marit no ha vingut. Sempre em duu cartes, llibres o diners de Barcelona. Una de les meves impressions més agradables d'aquests temps calamitosos és l'anada a casa del meu cosí Figuerola cada diumenge al matí, l'expectació de les coses que pugui dur-me.

Diuen que ha estat evacuat Ulldemolins. El diari publica manifestos de les Sindicals, de to abrandat, on no s'amaga la gravetat de la situació.

Cap al tard vaig a les roques de Bellavista. La serralada del Pirineu era bonica com mai: blava, blanca i rosada; les ombres n'acusaven els relleus, i el cel era ple de la glòria tranquil·la de l'hivern. Quan el sol s'ha post, el Canigó tenia una blancor espectral, pàl·lidament blavosa, contra un cel de perla i de rosa finíssim.

9 gener. Fa un dia benigne: 10 graus a l'ombra al Nord, i al sol un benestar extraordinari. He anat a veure en Figuerola i la Cèlia. Tornant, en Valentí em dóna un paquet de París: fa prop de 5 quilos i és de Supervielle. Conté un quilo de mantega de Normandia, un quilo de sucre, un altre de cacau i dos pots de llet. Ens fa molta alegria.

Llegeixo poemes de Lascelles Abercrombie. *An Escape* és admirable: la tragèdia de la voluntat d'evasió budista encarada a les sollicituds vitals i terrenals. És dels seus millors poemes dramàtics.

Continua la forta ofensiva. Diuen que Vimbodí ha estat ocupat pels franquistes i que són a pocs quilòmetres de Tàrraga. Es parla d'una ofensiva republicana al Sud.

10 gener. Hi ha glaçada, però no fa gaire fred. Avui uns guàrdies han ferit, al poble, un desertor que fugia (diuen que era sord i trencat). Dia trist, núvol. Sembla que les tropes franquistes han ocupat el monestir de Poblet.

11 gener. Fa un dia clar, però aviat s'enterboleix una mica, i un vent fort, intermitent i dramàtic remou els arbres vivament. Treballo a l'arxiu. Després llegeixo *Ham and eggs* i part del primer acte de *Deborah*, de Lascelles Abercrombie. És impressionant, en *Ham and eggs*, la vella pianista, sinistra, automàtica:

*I encara aquella dama vella i escardalenca,
amb una rigidesa d'allucinat, tenia
lluny l'esperit; la seva maltraçada figura
era talment barús esculpit mentre, ràpides,
les seves mans dansaven lleument sobre les tecles
en unes melodies trivials...*

(*Poems*, pàg. 328)

Aquest tros m'ha recordat certs passatges de *The Waste Land*. *Deborah* és extraordinàriament dramàtic, intens com una peça de Synge.

Avui diu que els agents de policia que hi havia al poble han estat cridats amb urgència per anar al front. Sembla que els soldats franquistes han pres Garcia i l'Espluga. Fa molts dies que no sentim el tro de la guerra, però l'ofensiva continua amb gran intensitat.

15 gener. Em quedo al llit, perquè estic afònic i engripat. Llegeixo números antics del *London Mercury*. L'avi arriba a quarts de 5 de la tarda, cansadíssim. Diu que a Barcelona la gent creu que la guerra s'acaba ràpidament. Ha estat presa Vilaplana, i, de l'Aleixar estant, es veien els canons situats a la serra de la Mussara. A la tarda ve a veure'm en Figuerola. Diu que ha vist en Riba: estava molt deprimit.

Quan ja era fosc, ve un veí, que ha passat la tarda al poble, i ens diu que avui han caigut Tarragona i Reus. Realment, el ritme de les operacions militars s'accelera. Són uns dies angustiosos i intensíssims; tant com pel juliol del 36.

16 gener. Continuo al llit, però el coll no em fa tant de mal com ahir. Tot el matí llegeixo revistes angleses. He tastat un excellent vi ranci de l'Espluga que ahir va portar l'avi.

Quina barreja d'impressions, aquests dies! Des del llit contemplo els roures i les alzines agitats pel vent, la línia de la carena pròxima on he llegit Èsquil i espiat les perdius tantes vegades; penso que vivim segurament els últims dies de la guerra, que estem, potser, a punt de despertar-nos d'aquest malson horriblement llarg; confronto aquestes agradables sensacions de la domesticitat —la vànova neta, el tocador ben proveït, els llibres amables— amb la vida dura, aspra que m'espera si la guerra no s'acaba.

Quins núvols vermells de posta, ahir! Costa d'imaginar, des d'aquest recer tranquil, l'enrenou bèl·lic d'altres indrets de Catalunya.

17 gener. Em quedo al llit fins a migdia, llegint el *London Mercury*. Diu que ahir van caure Cervera i disset pobles més, entre ells el Catllar, i Bellprat, un poble de la província de Barcelona. Algú ha explicat que els franquistes van donar per ràdio un missatge de Franco als catalans.

Fa un gran vent i cap al Pirineu hi ha molts núvols. L'estufa fa fum i l'hem de deixar apagar. M'encongeix la inquietud d'haver d'abandonar, probablement, aquesta dolçor domèstica, la meva gent, els llibres, la cambra —tot aquest tresor que tanquen les parets de casa i que no valorem prou en el viure quotidià.

A la tarda llegeixo Edmund Wilson a la llum íntima del quinqué, en el rebost calent i minúscul. ¿Qui sap quin renou bèl·lic o quina freda solitud m'esperen d'ací a pocs dies? Vivim, realment, dies crucials.

18 gener. També llegeixo, al llit, tot el matí (un assaig sobre Coleridge i Wordsworth, notes de Livingston Lowes comentant la «New Poetry» i el simbolisme). Feia un sol pàlid, però s'en-

nuvola i es posa a ploure. Plou tot el dia. El cel és gris, trist; fa una quieta pluja d'hivern.

Ve una noia i diu que al poble li han assegurat que ha caigut Vilanova i la Geltrú; jo no ho crec pas. Després esbrinem que es tracta d'una altra Vilanova, prop de Cervera. Per aquells voltants, i també vora Ponts, han caigut —diuen— una trentena de pobles.

A la tarda llegeixo Edmund Wilson, mentre se sent el regalim monòton de la pluja. Fa dos dies que no ve el tren. El govern ha manat recollir ràdios i mapes.

20 gener. He passat molt mala nit. Al matí vaig a una masia pròxima amb la Josefina. Fa sol, però hi ha gebre a les raconades dels obacs. Em trobo millor que ahir i no tinc una visió tan negra de les coses. Passem dies terriblement difícils, però no sembla que aquests neguits hagin de durar molt.

Escric unes divagacions sobre la funció dels grups i cenacles literaris. Em pagaran 500 pessetes per 20 quartilles; és el treball més ben retribuit de tots els que he escrit fins ara.

A primera hora de la tarda vibren molt els vidres i se senten unes formidables explosions cap al cantó de la Plana. Anem als Sis Avets i veiem, enllà dels boscos, un gran núvol de fum gris i terrós. És un dels bombardeigs més forts i impressionants que he sentit durant la guerra. Feia por com una commoció geològica; però després la tarda de gener era mansa, suau, amb nuvolets i cel pur.

21 gener. Acabo el treball sobre els cenacles literaris i escric una breu nota sobre un llibre de J. M. Fabra: *Jardins públics*. Al vespre ve l'avi. El camió de l'Arxiu ha dut tres paquets: un de 15 quilos per a l'àvia, obsequi de la tia Rosario, el d'en Millàs i un de Supervielle (Ovomaltina, cacau i sucre). Sort d'aquests auxiliis! Els qui així ens ajuden no saben pas fins a quin punt ens han salvat en aquests temps sinistres.

Diuen que han estat abandonats més de 50 pobles, entre ells el Vendrell, Sant Vicenç i Vilanova. Sembla que passa molta gent fugitiva: carros amb matalassos i mobles, seguits de gent pobra, amb gallines i cabres, i també soldats que fugen del front. Un d'ells mostrava el genoll per un esquinç de l'uniforme. Passen cansats, famolencs, gairebé sempre a colles.

22 gener. Vaig al poble. Diuen que ha caigut Vilafranca i que Manresa està amenaçada. París ha desmentit que les tropes franquistes hagin entrat a Igualada. Molts creuen que l'acabament de la guerra és qüestió de dies. El general Rojo va dirigir una allocució als militars *de la zona rebelde* dient que cal resistir i aguantar perquè així ens ho mana *el Crucifijo que aún tenemos junto al lecho...*

23 gener. Fa un dia clar, però l'aire és fred. Al matí ve el senyor Duran i Sanpere i fa una llarga estona de visita. Li faig tastar les galetes que m'envià el poeta Alfonseca i el vi dolç de l'Espluga. És un home agradabilíssim. No creu que la guerra a Catalunya duri gaire.

Vaig al poble i em diuen que ha estat proclamat l'estat de guerra (durant tota la guerra civil només hem tingut, fins ara, estat d'alarma!). Sembla que els franquistes són a uns trenta quilòmetres de Barcelona. Avui ha estat donada per en Comorera l'ordre de tancar totes les botigues de Barcelona perquè tothom —segons sembla les dones i tot— vagi a fortificar. A Viladrau fa tres o quatre dies que hi ha un Estat Major: han requisat l'hotel i moltes torres.

25 gener. Poc abans de la una vibren fortament els vidres i se sent un bombardeig terrible cap a Seva o Balenyà. A les tres sabem que ràdio Toulouse ha dit que els franquistes ocupen Vallvidrera i el Tibidabo. Viladrau és ple d'autos amb bandera: sembla que hi ha l'Estat Major de la brigada Líster.

El matí era ben clar, però després surten núvols. El Canigó és tot assolellat sota les cortines horitzontals, grises. Contemplo, del llit estant, aquest cel dels últims dies de la guerra.

26 gener. Sembla que no és cert que els franquistes hagin pres el Tibidabo; es rumoreja que han ocupat algunes cotes de Vallvidrera i darrera Sant Pere Màrtir, que són a Esplugues i amenacen Terrassa i Sabadell.

Em quedo al llit, encara molt refredat. Rellegeixo l'assaig de Pickman sobre Rilke. Ha vingut un veí i ens ha dit que aquesta tarda les tropes franquistes han entrat a Barcelona. Després ve l'avi del poble i ens ho confirma. A les dues, un que tenia connectada l'emissora de Ràdio Barcelona ha sentit sobtadament uns grans crits de *¡Catalanes! ¡Españoles!...* Era un alferes, i ha dit que acabava d'entrar a Barcelona i tenia el seu regiment a baix. Després s'ha sentit una cridòria formidable. Diu que han entrat sense lluita.

A Viladrau es nota una sorda efervescència. El Valent, un traginer xerraire i radical, ha cridat, braços enlaire, al mig de la Plaça: «Puig! Puig! Ja han agafat Barcelona!». I en Puig li ha contestat: «Vés alerta, que no t'agafin a tu».

27 gener. Sóc encara al llit, amb febre. Han caigut Terrassa i Sabadell. Algú ha dit que es veia el fum dels canons a Collsuspina i a Tona i que els franquistes eren a quatre quilòmetres de Vic, però no s'ha confirmat. Avui per una masia pròxima han passat 44 desertors! Les carreteres són plenes de caravanes de fugitius —població civil i tropa. Quin neguit, aquests dies!

28 gener. Al llit, encara. Llegeixo el *London Mercury*. L'avi diu que ha vist, davant de Cubells, 400 presoners franquistes i 100 soldats republicans que els guardaven. Dos dels presoners s'han escalfat a la llar de la masia i han dit que a l'altra banda

menjaven bé. Aquesta tarda han comparegut a una casa pròxima sis d'aquests presoners. Un d'ells, gallec, deia que portava amagada una medalla de la Verge.

29 gener. Han caigut Granollers i Calders. A mitja tarda sentim molt soroll d'avions i molts trets d'antiaeri. La Roser petita plorava i la Sinda, esfereïda, invocava els sants. Realment, les canonades dels antiaeris se sentien molt a prop. Jo em pensava que eren a Vic, però ve l'avi i diu que els qui han disparat són uns artillers que duen antiaeris en camions i eren al poble. Quins dies vivim! Combats pròxims, corrues de presos lamentables, fugitius del front... L'agitació de la guerra arriba una mica al nostre cim solitari. Ai, com voldríem ser lluny d'aquest oceà sinistre!

30 gener. Plou i hi ha una boira espessa. Han caigut Cardedeu, Caldes de Montbui, la Garriga i Moià. Diu que aquesta matinada han arribat a Viladrau molts soldats de la Brigada Internacional, fugitius de la Garriga. També hi ha nombrosos presoners franquistes. Quan ha passat prop d'ells la nostra minyona, li demanaven una mica de pa. Ahir en va veure uns que menjaven garrofes.

31 gener. Continuo al llet, però avui he dormit bé. Al matí, la Sinda, que ve del poble, diu que es parla que al pont de Masvidal hi haurà resistència. L'avi, tornant de buscar la llet, explica que se sent un canoneig bastant pròxim, cap a la banda de Centelles o de Balenyà. Ha parlat amb dos soldats fugitius de Moià: diu que les tropes franquistes avancen sense trobar resistència; l'artilleria dispara de la carretera estant, flanquejada per la infanteria, i els republicans es retiren sense lluita. Abans de dinar em diuen que han passat uns soldats (amb fusell) per can Ferrer i han assegurat que els franquistes eren a Tona. La Josefina diu

que se sent molt clar el canoneig darrera la muntanya de la Sala i el brunzir dels avions sobre el Montseny.

A quarts de 4 sento molt soroll de motors. Crido la Josefina perquè obri la finestra i de seguida sentim diversos trets d'antiaeri cap a la banda de Vic. Al matí acabo de llegir la biografia de Sir John Vanbrugh, el dramaturg i arquitecte del temps de la reina Anna. És un treball molt documentat, agut de vegades, però, en conjunt, una mica feixuc. La biografia de Sir Robert Etherege em sembla més agradable. Ja no he tingut gens de temperatura, però no m'he mogut del llit.

1 febrer. Avui ha estat un dels dies més agitats de la guerra. Al matí ha vingut, plorant, una veïna: deia que al poble han anunciat que s'emportaran tot el bestiar. Després han passat repetidament avions: hem sentit disparar els antiaeris sis vegades. Les explosions eren fortíssimes i la batzegada dels vidres impressionava. Sembla que hi ha un canó sota casa mateix, a cal Mostatxo, i un altre a Coll de Gomara. Mentre disparaven ens arre-ceràvem a l'angle del menjador (jo he estat llevat una estona). Confesso que aquesta por dels antiaeris és irracional: només hi ha el perill de la metralla o, perill més remot, d'un obús que caigui sense esclatar. Però aquestes explosions seques, metàl·liques, em fan angúnia: no puc evitar-ho. La Roser plorava i l'Albert tenia un aire bastant esverat. Jo em trobo molt dèbil i m'he tornat a ficar al llit a les quatre. Sobre el Camp de les Perdius hi havia uns grans núvols cotonosos; no fa gens de fred. Diuen que han caigut Sant Celoni, Breda, Blanes, Malgrat, Pineda i també un poble tocant a Vic: Santa Eulàlia de Riuprimer.

2 febrer. Continua el *crescendo* d'emocions. Aquest matí hi ha hagut tot d'una un gran enrenou i la Sinda deia: *¡Ya están aquí!* L'àvia ha mirat per la finestra i ha vist molts soldats que pujaven quintà amunt. Jo també m'he alçat un moment del llit i els he vistos avançar escampats, en guerrilla. Eren, sembla, un

centenar. He tornat a mirar i he vist un soldat, armat, que portava una gallina. Després m'expliquen que han demanat per a instal·lar la comandància a casa l'Herbolari i que ocuparan la sala de baix.

Durant tot el dia els soldats han acampat vora l'estable dels masovers i al pati de casa. Han mort a trets una ovella que pasturava i, un cop escorxada, l'han penjada a la reixa del pati. A la tarda s'han sentit llarga estona els cops de tallant, quan un dels soldats trossejava la bèstia. Els que eren vora l'estable, al voltant del foc, plomaven gallines (n'han requisades 9 a l'Aneta). He contemplat diverses vegades, darrera els vidres entelats, les figures arraulides entre la boira, vora la nota clara del foc. Del llit estant sentia les converses i alguna filigrana de *cante jondo*, però no gaire animada. Era, tot plegat, una veritable estampa de guerra. Jo llegia l'assaig de Bonamy Dobrée sobre Addison (avui he acabat el llibre) i la crítica d'Edmund Wilson sobre Proust.

A mitja tarda sento molts enraonaments a l'escala: veus femenines i masculines. Han entrat al pis la Roser, la Sindà i uns soldats. He sentit pel passadís els passos feixucs (segurament duïen sabates ferrades). Després he sabut que eren dos capitans i el comissari polític. La Roser i la serventa, molt excitades, deien que a Viladrau els acaben d'assegurar que els franquistes són a Masvidal, a quatre quilòmetres del poble. Els soldats que hi havia a Viladrau es disposaven ràpidament a marxar i repartien bacallà, sabó, oli... Els oficials han assegurat a la gent de casa que ací no hi haurà lluita. *Esa gente van siempre por las carreteras. No tengan miedo, que aquí no ocurrirá nada.* Mentre feien tertúlia vora el foc, han trucat: era un soldat que venia a buscar-los. Ha dit a la Josefina que hi anessin de seguida. En acomiadar-se, un dels oficials ha fet: *Si nos marchamos esta noche, no lo extrañen. Son órdenes del Alto Mando que hay que cumplir.* Serà cert que els franquistes són tan a la vora? El que sembla evident és que ahir van ocupar Vic, Taradell, Tona, Balenyà i Arbúcies. Així ho ha assegurat una senyora que té ràdio amb piles.

3 febrer. Escric aquestes impressions cinc dies després dels fets; és, doncs, «una emoció recordada en la calma», però encara em dura el neguit, la darrera onada d'excitació d'aquell dia crucial, un dels més dramàtics de la meua vida. Al matí he entreobert de seguida la finestra i he vist que els soldats de la columna Líster encara no havien marxat: hi havia unes figures arrecerades a la paret de l'estable, vora el foc. L'avi ha anat al poble, amb la intenció de portar pa, però ha tornat al cap de poc i ha dit que no ha gosat anar més enllà de can Tabal, perquè se sentien molt a prop els espetecs de les metralladores. «He tingut por —deia— que m'arribés alguna bala». Tot el matí hem observat els moviments dels soldats que eren a casa i pels voltants. A cada moment ens semblava que feien preparatius de marxa: ara carregaven un matalàs a una mula, ara es posaven la motxilla... Però no, no s'han mogut. Al pati de casa s'estaven tranquil·lament asseguts vora el foc, menjaven, s'espollaven les cames. Jo era al llit, ple d'angúnia. La gent de casa m'anaven comunicant tot el que feien els soldats. El que ens neguitejava més és que s'havien amagat a la mina que travessa el turó sis presoners franquistes (que s'havien escapat d'una columna quan els traslladaven). Van poder encauar-s'hi just quan els soldats republicans arribaven ahir al pati. Va ser qüestió de segons, com en les escenes més inversemblants de les novel·les. La Sinda, en veure pujar pel cantó nord el destacament republicà, va córrer a avisar-los, ja que els fugitius encara eren a l'antic estable on passaven la nit.

A quarts de dues de la tarda van trucar a la porta: eren el comissari polític i els dos capitans que venien a escalfar-se a la cuina. Trap, trap, trap... Jo sentia des del llit el pas d'aquells homes que no seran per a mi sinó unes petjades sonores i unes veus. Han estat molta estona a casa i no s'han mogut quan la meua gent s'han posat a dinar. Però cap a les tres han trucat i un soldat ha entrat a avisar-los: els he sentits enraonar gairebé davant mateix de la meua porta. M'ha arribat distintament el mot «Viladrau». Tots han marxat de seguida i l'únic que s'ha acomiadat ha estat el comissari. Un moment que s'havia quedat sol

a la cuina ha dit a la Josefina: *Le voy a hablar con franqueza: en cuanto nos marchemos nosotros llegarán ellos.*

Devien ser les quatre quan m'ha semblat sentir sota mateix de la finestra un repic de timbal. Conrad usa en les seves novel·les aquest recurs de l'ambigüitat de les sensacions que triguen una mica a definir-se. M'ha costat bastant de reconèixer que aquell tac-tac-tac greu era l'espetegar d'una metralladora. Quan me n'he adonat m'he vestit de seguida i he anat al menjador. Em sentia molt feble; les cames a penes em duïen. He fet posar la gent als angles del menjador, mentre a fora, en indrets diferents, augmentava l'espetic de les metralladores. Evidentment, era que els soldats republicans dels voltants de casa veïen les tropes franquistes prop del poble. La batalla ha continuat, amb breus intervals de calma. Tot d'una s'ha sentit clarament el brunzir d'un avió i he decidit que tothom baixés a l'antiga cova de can Bofill, cavada a la gresa. Hi hem entrat amb una espelma i jo portava un pic i una pala. Els nens eren vora meu: la Roser volia donar-me la mà, però la Maria estava tranquil·líssima, inconscient del perill. La Núria (muller d'en Bofill i Ferro) em parlava de la conveniència d'obrir el pas que comunica la mina de la casa amb la més llarga, que travessa tot el turó dels Sis Avets. No gosàvem fer-ho, per si els sis presoners fugitius hi fossin. Però m'he decidit, a la fi, i he donat un cop de picot a l'envà. En aquell moment ve, esveradíssima, la Josefina i diu: «No! No ho feu! Tots s'han girat a mirar cap aquí». Efectivament: en sentir el cop sec del picot sobre els maons, els soldats que eren al pati s'han girat vivament cap a la mina. Naturalment, he desistit d'obrir el pas d'una mina a l'altra. A més, les dones no haurien pogut utilitzar-lo perquè era massa baix, ja que en aquell tros hi havia molta runa.

Com que no se sentia cap avió, hem sortit alguns de la mina i ens estàvem al voltant del foc, a la cambra fosca i mal endreçada on hi ha la porta de la mina, dins un núvol de fum que ens feia plorar els ulls (és una llar molt deficient, que a penes s'utilitza). Hi havia, a més dels de casa, les famílies Bofill i Fornells i alguns veïns: els de cal Ferrer, el noi de can Garrofé, l'An-

neta masovera. A fora persistia el tac-tac-tac de les metralladores. La Maria de cal Ferrer m'ha dit que aquest matí s'han trobat dos homes morts sota can Talaia i que eren dos minyons dels Segalars: el de can Talaia i en Joanet carnisser. Tot d'una sentim com l'espetec llunyà d'un canó i jo dic que tothom torni a ficar-se a la mina. En veure que la resistència s'allarga tant, tinc por que no ataquin aquests turons amb l'artilleria. (Més endavant he sabut que van estar a punt de fer-ho). Escoltem amb ansietat i sembla que se sent una altra explosió llunyana, però no puc precisar si és de canó. Torno a sortir de la mina i observo que fa una estona que han callat les metralladores. Al pati no hi ha soldats. En aquell moment ve la Roser, excitadíssima i, després de fer callar la gent que parla, em diu: «A la porta hi ha uns soldats que em diuen que són d'en Franco». Jo prego la senyora Magdalena (sogra d'en Benet Fornells) que hi vagi. Al cap de poc m'acosto fins al peu de l'escala i sento uns grans crits, que semblen de la Sinda: *¡Ya pueden salir!* Pujo ràpidament l'escala i veig uns soldats moros que parlaven amb la Roser i la Sinda. Abans ja havia avisat els que eren a baix, i ha pujat tothom darrera meu. Jo em mirava aquells dos marroquins, amb la xilaba brodada, els ulls vius i misteriosos. L'un d'ells era de pell molt negra, però d'aire intel·ligent. Tirava el cap enrera, amb gest de cavall. Parlava molt bé el castellà, amb un accent una mica com de Sud-Amèrica. Ha dit: *Los rojos han obrado como si no hubiera Dios, y por eso les va así.* Hem parlat de les privacions del menjar, i ell observava que als pobles no hem patit de bon tros com a Barcelona: *Allí yo vi a señoritas que parecían marquesas y pedían rancho a los soldados.*

Després hem pujat tots al pis de casa. El moro tangerí m'ha dit: *Subamos ahora; luego ya volveremos aquí.* Em mirava amb un cert recel, com un hipotètic presoner de guerra; al capdavall jo era un home jove, trobat en una casa des dels voltants de la qual s'ha resistit durant dues hores contra les tropes franquistes. A casa hi havia un alferes espanyol i algun altre soldat marroquí. L'alferes —es deia Manuel Suero i pertanyia al segon tàbor de regulars de Tetuan— era un home baix, d'uns trenta anys, de

mirada viva. M'ha explicat que, en pujar per l'obaga de casa l'Herbolari, amb una mica més el maten. «Jo veia perfectament —ha dit— un dels oficials rojos com donava ordres a pit descobert, perquè no es pensava que fóssim tan a la vora; els veia tan confiats, que m'he pensat que eren forces nostres i he dit a un dels meus soldats que els fes senyal amb la bandera. En aquell moment, un dels rojos s'ha posat el fusell a la cara; nosaltres ens hem amagat i hem avançat tot disparant.»

Després la Sinda ha anat a buscar el presoner gallec. Ha comparegut plorant i ha dit amb veu trèmula mentre saludava: *Mi alférez: un fascista a sus órdenes.* L'oficial i el moro més bru li deien que no plorés. *No hay que llorar nunca, muchacho...* Al cap de poc, l'assistent de l'alferes, amb una pistola i una espelma, acompanyat del gallec, ha anat a la mina per cridar els altres cinc. Però han tornat sols: no els ha respost ningú. De tant en tant encara se sentia espetegar alguna metralladora, però els soldats franquistes ens deien que eren forces d'ells que donaven fe de vida. A última hora ha vingut l'assistent a buscar un matalàs per a l'alferes. L'he acompanyat fins a la porta i, assenyalant cap a Puig de Sucre, on es veien focs, ha dit: *¿Ve? Los moros ya han ocupado aquella altura y han encendido hogueras.* Era una nit claríssima, amb lluna en el cel pur; el Matagalls es retallava, net, solemne, amb una pinzellada blanca a la carena. M'he ficat al llit a quarts de dotze; abans he acostat el llit a la paret. El tac-tac-tac de les metralladores semblava un timbaleig inofensiu en la nit ampla i clara.

4 febrer. M'he despertat cap a les vuit. M'he afaitat i he quedat amb la cara neta d'una barba de vuit dies. L'assistent de l'alferes m'ha acompanyat fins als Sis Avets, on l'oficial ha passat la nit. Al conreu hi havia la seva companyia: moros amb fes o turbant, bruns, alguns d'aspecte molt salvatge. Els sis presoners que es van amagar vora el pati de casa ja eren tots amb l'alferes: aquest matí han sortit de la mina —on s'havien tornat a refugiar per a la nit—. Tots tenien un aspecte lamentable; bar-

but, malgirbats; a la cara duïen el reflex de les emocions d'aquests dies terribles.

Feia un sol clar, un dia alegre i pur. Després d'esmorzar, amb la Roser vaig cap a Vilarmau, perquè l'avi, que ahir va anar-hi a buscar la llet, no ha pogut tornar encara a causa de la lluita. Bastant abans d'arribar al Pujolar, veiem uns soldats (no pas moros, sinó espanyols) asseguts al camí i carena amunt. Els pregunto si tenim pas franc i em diuen: *No, porque esto es la línea de avance.* Jo els explico que anàvem a buscar l'avi en una de les masies que es veuen des d'allí, i em diuen que si vull esperar un parell d'hores podré anar-hi. Però prefereixo deixar una nota dient que estem bé i la dono a un dels soldats perquè la faci a mans de l'avi. Cap al Nord se sentia un canoneig persistent. Un moro que havíem trobat prop de casa ens ha dit: *Esto es la columna de la Italia. Sólo usan su aviación y artillería. Van solos. Son sesenta mil hombres.*

El Pirineu era blanc, assolellat, en el matí pur de febrer. El brogit de la guerra tenia una estranya i terrible majestat en aquell paisatge de neu i de boscos. Després he anat al poble. Uns nens marcaven el pas a la plaça i cantaven un himne. He fet una visita a casa de la vídua Moré, i en Lluís Novelles m'ha explicat els tres escorcolls que els moros han fet aquesta nit a la seva casa, La Sala, on hi havia vint desertors amagats. Els han requisat rellotges i altres coses de valor, i els cridaven: *¡Atrás! ¡Atrás! ¡Militares rojos!* Els qui han entrat a la cambra dels seus pares els han dit: *Duerman tranquilos* i, després de requisar el que els ha convingut, han donat la mà al senyor i li han dit: *Buenas noches.*

Tornant del poble, passo uns moments de pànic. Un moro m'atura vora can Vinyes, i no es vol creure que vinc de buscar pa del poble. *¡Qué mentiras decís siempre los rojos! Tú ser uno de los que disparaban desde allí.* Per fi el convenço dient-li que conec el seu alferes —*del segundo tábor de regulares de Tetuán*, afegeixo— i que visc a prop, amb muller i fills. *A ver el pan...* —diu. I en veure que era tou, s'acaba de convèncer i m'acompanya un tros camí de casa. Però jo no estava gens tranquil.

Al parc de casa veig tot de moros acampats i al pis trobo dos alferes i també l'avi, que un oficial ha acompanyat des del Pujolar. Hi ha hagut de passar la nit, ja que ahir, quan era prop de la carena del veïnat de les Paitides, va haver de recular perquè sentia xiular, en tots dos sentits, moltes bales. Explico els incidents de La Sala als oficials —l'un d'ells era de Salamanca, home d'uns trenta anys, l'altre un jovenet de vint, alt i amb ulls blaus— i em diuen que els moros són com infants i cal dominar-los amb el fuet. *Mire mi arma*: i m'ensenya un fuet de cuir, amb mànec de plata treballada, que li serveix per fer creure els moros. Després baixem i veiem formar la companyia. Era un espectacle curiosíssim: asseguts en rotllo, els moros menjaven, cosien, reposaven. N'hi havia de pell clara, però també algun de negre; recordo especialment la figura atlètica d'un númera que duia grans arracades de plata i semblava un pirata medieval. L'oficial em diu que la majoria procedeixen de la zona francesa. Desfilen lentament, alguns amb la nota clara d'una manta groga, tots amb la xilaba i el fusell, molts d'ells amb bastó. Desapareixen sota els avets, mentre el canó bruelava des del poble.

A la tarda reposo i cap al tard vaig amb la Josefina per si es veuen disparar els canons. En pujar cap als Sis Avets sentim les campanes d'Espinelves. Això vol dir que les tropes franquistes acaben d'entrar-hi. Fa una tarda clara i tranquil·la. Les metralladores se senten cada vegada més lluny. Però una canonada pròxima, fortíssima, trenca tot d'una el silenci pur del capvespre.

6 febrer. Amb l'Albert ressegueixo els cinc parapets que hi ha pels voltants de casa. Trobem moltes càpsules. Als parapets hi ha també un gran escampall de plomes de gallina, pells de conill i llaunes buides. La guerra ha passat, realment, pel nostre oasi.

A la tarda vaig a Cubells i a Vilarmau amb la Fina. Tota la carretera és plena de deixalles de la tropa: bales, caps de municions, llaunes de conserva, revistes, un fes vermell... Vora la

cuneta, una gran caixa de fusta —segurament d'obusos antiaeris— amb unes inscripcions en rus.

10 febrer. Al matí vaig a cal ferrer amb l'Albert. Rellegeixo *Modern Prose Style*, de Bonamy Dobrée: és un llibre molt interessant per als crítics i una antologia de prosa contemporània. A la tarda vaig a Vilarmau i al Pujolar. Cap al tard, entre els boscos, se sent una mica de basarda. Hi ha qui diu que encara queden soldats i carrabiners en aquestes muntanyes; avui m'han assegurat que abans-d'ahir disparava una metralladora republicana més amunt d'Espinelves. El cert és que aquest paisatge té alguna cosa d'*hanté*: el pas de la guerra hi ha deixat flotant un aire de basarda i de tragèdia. Que diferent del Viladrau d'Emília, i de Marta Teschendorff, del «croquet» i de les llargues converses sota els cedres!

11 febrer. Tots aquests dies fa un temps benigníssim, meravellós. Havent dinat, recolzat al marge, m'assello de cara al Matagalls, velat per una calitja blava, contra la qual es retallen les pruneres i pomeres, negres i amb ratlles brillants. Avui ja he sentit, camí de Vilarmau, el primer refilar tímid d'un merlot. Els castanyers semblen llargues boires morades, però es fon la neu al Pirineu i la part de la muntanya no nevada és d'una blavor dolça, inefable. L'horitzó és una bandera verda, blava i blanca: alzinars, serra llunyana i neu.

A la tarda vaig al poble per fer-me visar el permís d'anar a Barcelona. Tots estem frisosos per tornar a ciutat, després de tant temps, però no hi ha vehicles. Amb tot, diu que des d'ahir circula un tren fins a Vic. A Barcelona hi ha, sembla, bastant menjar: cigrons, lleties, fruita, verdures i una mica de carn, peix i llet condensada.

14 febrer. Vaig al Pujolar amb la Josefina. Diu que el dia de la caiguda de Viladrau l'aviació va llançar una bomba als

castanyers de prop de la masia. Avui encara han recollit un cadàver vora el Camp Tancat. Com desitgem marxar d'aquest «teatre de la guerra»!

15 febrer. Dia pur, fred, amb tramuntana. Ve la carreta de bous del Pujolar a recollir l'equipatge. A tres quarts de deu sortim del poble tots —menys la tia Alberta— en el carro del Valent. De Balenyà anem, en tren, a Vic. Allí ens esperem tota la tarda. Moros i soldats de la Península a l'estació. Tot respira un ambient de guerra. A la cua dels bitllets m'expliquen episodis de la caiguda de Tona i de Vic.

Quan arribem a Barcelona, quina impressió profunda em fa la ciutat il·luminada! Després d'aquests anys de tenebra esglaiada, Barcelona sembla una reina amb mil diamants. És com un somni, com un conte de fades. La meva filla, que ha estat tota la guerra sense veure cases altes, deia: «Miri, pare: miri quins castells!». Dúiem tants paquets (dotze, i alguns feixuguíssims), que passem una estona d'indecisió i angúnia, però uns joves molt amables ens acompanyen en cotxe fins al carrer Craywinckel. Era prop de mitjanit. Trobem el pis net, ordenadíssim: ens sembla un palau. Mobles, vaixel·la, decoració, tot ens sembla meravellós per contrast amb la rusticitat del llarg exili.

Si, era la pau. Després d'un temps tan llarg, tan feixuc, era la pau, a la fi. L'assaboríem en la ciutat retrobada, nocturna, quan ja no li calia abrigar-se amb tenebres per por dels avions; assaboríem la pau gairebé en abstracte, l'esvaïment de la violència i de l'horror de la guerra, una pau com deslligada de les seves circumstàncies històriques... Però, en el fons, tenia un gust ben amarg; cor endins hi havia una altra mena de fosca.

INDEX ONOMASTIC

A

Abercrombie, Lascelles, 230, 231
 Albornoz, Alvaro de, 194
 Alcalá Zamora, Niceto, 19
 Alcubilla, Carmen de, 135
 Álvarez del Vayo, Julio, 89
 Anna d'Anglaterra, reina, 237
 Andersen, Hans Christian, 187
 Anglade, Jean, 196
 Antonov Ovsenko, 32
 Auden, W. H., 152
 Audry, Colette, 23
 Azaña, Manuel, 19, 72, 99

B

Bacon, Francis, 185
 Baldwin, Stanley, 74, 134
 Balmes, Jaume, 81
 Bamford, Francis, 187
 Baring, Maurice, 191
 Barker, George, 133
 Barrès, Maurice, 177
 Barry, W., 54
 Batalla, senyor, 101
 Battifol, Monseigneur, 125
 Baudelaire, Charles, 188
 Beaumont, Francis, 106
 Beethoven, Ludwig von, 149
 Bell, Aubrey F.-G., 197

Belloc, Hilaire, 37
 Benet, sant, 224
 Bennett, Joan, 197
 Berdiaev, N., 83, 98
 Berkeley, Bishop, 152
 Bessedovski, G., 31
 Besteiro, Julián, 76, 194
 Blake, William, 109
 Blomberg, general, von, 160
 Bofill Benassat, senyora, 140
 Bofill i Bofill, Jaume, 75, 139
 Bofill i Ferro, Jaume, 44, 47, 71,
 99, 100, 138, 139, 150, 186, 199,
 217, 219, 222, 240
 Bofill i Mates, Jaume, 31, 75
 Bofill de Quadras, Josep, 216
 Bofill de Quadras, Montserrat, 216
 Bofill de Quadras, Pau, 216
 Bofill, Paco, 125
 Boix i Selva, Josep M., 84, 90, 123
 Bonnet, Georges Étienne, 202
 Brémond, Henri, 195
 Brooke, Rupert, 162
 Brossolet, Pierre, 103
 Brueghel, Pieter, 67, 184
 Buck, Pearl S., 215, 226
 Burke, Edmund, 158, 165
 Burns, Robert, 158
 Busquets, Francesc (Xico), 210
 Busquets, Hilari (Lari), 143, 184,
 192, 204
 Byron, Lord, 154

C

- Cabanellas, Miguel, general, 110
 Calsamiglia, Josep, 138, 139, 144,
 152, 170
 Cambó, Francesc, 65
 Canals, Maria Dolors, 221
 Canby, Henry S., 213
 Cánovas del Castillo, Antonio, 212
 Carré, J. M., 57
 Casadevall, Jaume, 158
 Cisa, Carme, 102, 168, 169
 Cisa, Josep, 85
 Claudel, Paul, 50, 190
 Coleridge, Samuel Taylor, 180, 181,
 182, 183, 196, 205, 232
 Colletet (escriptor), 196
 Comorera, Joan, 105, 108, 234
 Companys, Lluís, 68, 71, 84, 104,
 105, 125, 131, 133, 158
 Confuci, 217
 Cortacans, Camil, 81
 Cortada, Josep, 81
 Crane, Hart, 107
 Cromwell, Oliver, 37
 Cubas, Enric, 206
 Curtius, E.-R., 87

CH

- Chamberlain, Neville, 22, 104, 134,
 153, 164, 205, 207, 209, 214
 Chautemps, Camille, 136, 164
 Chaves Nogales (periodista), 80
 Chesterton, G.-K., 177
 Chopin, F., 68

D

- Daladier, Edouard, 202, 214
 Day Lewis, Cecil, 132
 Delafield, E. M., 197

- De la Mare, Walter, 94, 108
 Delbos, Yvon, 116, 136, 137, 164
 Díez-Canedo, Enrique, 130
 Dimitrov, G., 23
 Disraeli, Benjamin, 42
 Dobrée, Bonamy, 152, 159, 208,
 245
 Domingo, Marcelli, 194
 Donne, John, 106
 Doré, Gustave, 62
 Dreyfus, Robert, 73
 Du Bos, Charles, 205
 Duran i Sanpere, Agustí, 87, 104,
 178, 204, 206, 208, 234

E

- Eden, Anthony, 22, 23, 115, 138,
 153, 162, 226
 Eliot, T. S., 152, 154, 200
 Engels, F., 17
 Erenburg, Ilja, 29
 Espriu, Salvador, 142, 150
 Esquerra, Ramon, 183, 189, 192,
 223
 Ésquil, 195
 Etherege, Sir Robert, 237
 Evans, Madge, 124

F

- Fabra Ribas, Antoni, 202
 Fages de Climent, Carles, 91
 Figuerola, Joaquim, 196, 213, 230
 Figuerola, Rosa, 195
 Fletcher, John, 106
 Folch i Torres, Joaquim, 108
 Fonsegrive, G., 92
 Fornells, Benet, 31, 71, 179, 189,
 241
 Fornells, Gaietà, 87
 Fornells de Bofill (Núria), 240

Forster, E. M., 226
Franco, Francisco, 28, 65, 76, 86,
89, 94, 108, 137, 144, 151, 155,
166, 221
Fritsch, Werner, 160
Fox, Charles James, 158

G

Gall, Alexandre, 90, 130
Garcia Oliver, Joan, 22, 69
Garriga, Anton, 109, 149
Gassol, Ventura, 193
Gast, 108
George, Lloyd, 127, 131, 139
George, Stefan, 205
Gide, André, 24
Gogh, V. van, 62, 187
Gøring, Hermann, 167
Gøthe, J. W., 31, 118, 200, 220
Goldmann, Emma, 28
Gouhier, Henri, 83
Grau de Duran, Herminia, 104,
117
Graugés, Felip, 182, 214, 215
Grierson, Herbert J. C., 198
Gutiérrez-Gili, Joan, 170

H

Halifax, Lord, 214
Hansen, Anton, 121
Herbert, George, 197
Herder, J. V. von, 220
Herrick, Robert, 106
Hitler, Adolf, 24, 65, 119, 160, 161,
163, 167, 203, 207
Hodgson, Ralph, 107
Hokusai, 74
Hölderlin, J. C. F., 67, 188
Homs, Eladi, 109
Hopkins, Gerald M., 51

I

Ingram Bryan, J., 38
Isaías, profeta, 89
Ivern, Nené, 66

J

Jammes, Francis, 193, 214
Johannet, René, 130
Jonson, Ben, 109
Johnson, doctor, 58
Jordi VI d'Anglaterra, 73
Julivert, J., 134
Jung, C. G., 140, 141
Junoy, Josep M., 94
Junyer, Joan, 39, 221

K

Keats, John, 31, 159
Ker, W. P., 186, 188

L

La Fontaine, Jean de, 152, 191
Lamarca, Tomàs, 123
Langdon-Davies, John, 26, 27, 28,
64, 66, 197, 198, 205
Largo Caballero, Francisco, 68, 76
105, 194
Lawrence, D. H., 107
Lenin, 17, 21, 27
Lewis, Wyndham, 222
Lipkau, Ferran, 169
Livingston, Lowes, John, 232
López, senyor, 104
Lukas, Paul, 124
Luter, M., 139

LL

Lleonart, Josep, 136, 142
Lloret, senyora, 140

M

McLeish, Archibald, 213
Macy, George, 156, 213, 225
Madge, Charles, 132
Maistre, Joseph de, 17, 37
Mallarmé, Stéphane, 202
Maragall, Ernest, 39
Marc Aureli, 226
Maria Antonieta, reina, 25
Maritain, Jacques, 1, 139, 161, 176
Marquès, Emilia, 245
Maquiavel, N., 130, 226
Martin du Gard, Maurice, 51
Martínez-Ferrando, Ernest, 63, 114
Martorell, Bernat, 217
Marx, Karl, 17, 21, 27, 226
Masferrer, Àngel, 179
Maspons, Rafael, 149
Mauriac, François, 42, 58, 192, 201
Menéndez, Teodomiro, 97
Mendizábal, Alfredo, 1
Mercadé, Jaume, 197
Merry del Val, ambaixador, 65
Miaja, José, general, 177
Millàs-Raurell, Josep, 108, 204, 209, 223, 233
Miquel dels Sants, sant, 193
Mirambell, Elisea, 92
Mirambell, Joan, 92, 189, 192
Mola, Emilio, general, 83
Mon i Pascual, Joan, 72
Montagu, Elizabeth, 153
Monro, Harold, 107, 194
Montseny, Frederica, 70
Moré, vídua, 243
Motin, Pierre, 185, 198, 200, 201
Mozart, Wolfgang A., 149

Mussolini, Benito, 49, 65, 104, 119, 140, 155, 160, 161

N

Negrín, Juan, 76, 114, 116, 122, 131, 159, 172, 194, 204, 206, 208, 211, 212, 219
Nelson, Horace, 159
Neurath, Constantin von, 88, 160
Norfolk, Coke de, 157
Novelles, Lluís, 150, 243

O

Obiols, Josep, 79
Oliver, Joan, 196
Ossorio y Gallardo, Àngel, 21
Owen, Wilfred, 51, 107

P

Palau-Fabre, Josep, 200, 201, 202
Pater, Walter, 130, 162, 166, 174, 178, 191
Pauet, senyor, 29
Péguy, Charles, 125, 128, 130
Peiró, Joan, 80
Pérez-Alfonseca, R., 223
Péri, Gabriel, 97
Pickman, Hester, 235
Pitt, William, 158
Plató, 178
Pope, Alexander, 106, 152
Porqueras, Joaquim, 134
Pous i Pagès, Josep, 104
Powys, Ll., 58
Pozas, Sebastián, general, 53, 71, 72, 171, 173
Prat de la Riba, Enric, 81
Priestley, John B., 197
Prieto, Indalecio, 64, 76, 87, 194
Prokosch, Frederic, 132

Proust, Marcel, 73, 74, 168, 187, 226

Q

Quadras, Montserrat de, 216

R

Raine, Kathleen J., 48, 192
Rameau, Jean Philippe, 68
Read, Herbert, 63, 107, 177, 189
Rebull, Joan, 89
Reparaz, Gonzalo de, 18
Riba, Carles, 130, 142, 150, 160, 161, 205, 208, 217
Ribbentrop, Joachim von, 160, 161
Richardson, Dorothy, 220
Rieu-Vernet (periodista), 99
Rimbaud, Arthur, 57, 226
Rodin, Auguste, 187
Rojo, Vicente, general, 234
Ronsard, Pierre de, 191
Rilke, Rainer Maria, 51, 52, 123, 187, 193, 199, 200, 217, 218, 220, 235
Ros-Artigues, Josep M.^a, 202
Rosenberg, Isaac, 107
Roset, Josep, 181
Rosselló-Pòrcel, Bartomeu, 95, 150, 229
Roure i Torent, Vicenç, 131, 140
Rousseau, Jean-Jacques, 17, 161
Royère, Jean, 202
Rudmose-Brown, J., 229
Thibaudet, Albert, 62, 63
Ruskin, John, 48, 63

S

Saint-Simon, Comte de, 83
Sainte-Beuve, C.-A., 192

Sala, Tecla, 222
Salvi (de Rosquelles), 200
Sanabre, Josep, mossèn, 67, 206
Santayana, Georges, 152
Sarró, Artur, 140
Sbert, Antoni M.^a, 69
Scheler, Max, 84, 117, 144
Segimon, Joan, 118, 119
Segimon, Magdalena, 102, 103, 129, 135, 168, 169, 170, 171, 175
Segimon, Pere, 135, 169
Segimon, Rosario, 233
Serra i Moret, Manuel, 168
Serrallonga, Joan de, 157
Sesé, Antoni, 71
Seyss-Inquart, Arthur, 163, 167
Shakespeare, William, 99, 106, 109
Shelley, Percy B., 159
Sitwell, Sacheverell, 50, 187
Solà, Maria, 198, 210
Sorel, Georges, 130
Spencer, Bernard, 48
Spender, Stephan, 159, 193, 194, 196
Stalin, J., 23
Steer, George, 41, 151
Stein, Gertrude, 187
Suero, Manuel, alferes, 241
Sunyer, Ramon, 64
Sunyol, Cèlia, 121, 132, 195, 196, 201, 230
Supervielle, Jules, 198, 210, 223
Synge, John, 231
Swedenborg, Emmanuel, 164

T

Tabouis, Madame, 116
Tasis i Marca, Rafael, 201
Tate, Allen, 213
Teixidor, Joan, 67, 94, 107, 123, 131, 139

Teschendorff, Marta, 245
Tonquédec, Joseph de, 190
Torres i Bages, Josep, 81
Trabal, Francesc, 210
Tukaxeviski, general, 96

V

«Valent», El, 235
Valéry, Paul, 202, 217
Vaughan, Henry, 106
Vázquez, Marià R., 69
Verdaguer, Jacint, 18
Victòria d'Anglaterra, reina, 42
Vidiella, Rafael, 70
Villey, Pierre, 191
Villon, François, 196
Vinyoli, Joan, 123, 199, 217, 218,
219, 220, 229

W

Wagner, Richard, 149
Walpole, Robert, 153, 197
Watteau, J. A., 126
Webb, Mary, 41, 109, 194
Wellington, duc de, 159
Welter, G., 35
Wesley, John, 154
West, Rebecca, 153
Wilson, Edmund, 232, 233
Woolf, Virginia, 211
Wordsworth, William, 106, 232
Wust, Peter, 83

Z

Zugazagoitia, Julián, 76
Zweig, Stefan, 25, 44, 188

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

1001091087

DIPUTACIÓN PROVINCIAL
DE BARCELONA

Biblioteca de Cataluña

Reg. 416.858

Sig. 92(46.71)

(Man)

Biblioteca de Cataluña

98-83

4121

